

**Gemakkelijker kunnen ondernemen in Suriname:
de weg naar zelfredzaamheid**

Final Mission Report

**09 ACP SUR 007- Public Private Partnership- Support to the Domestic Private Sector- Suriname
Business Forum**

**Consultant: Leo Klinkers
April 2010- Juni 2010**

De moraal van dit rapport

- **Productiviteit is de basis van de economie**
- **Die productiviteit wordt gecreëerd door menselijke arbeid, productietechnieken en een goed product**
- **Willen we meer welvaart, dan vereist dat meer menselijke arbeid, slimmere productietechnieken en betere producten**
- **Meer menselijke arbeid, slimmere productietechnieken en betere producten komen er door obstakels voor het ondernemen op te ruimen en met incentives te stimuleren**
- **Opruimen en stimuleren vereisen een faciliterende en dienstverlenende houding van de overheid om het bedrijfsleven 'in de baan van het geld te plaatsen'**
- **Want dat is de enige 'baan' waar het bedrijfsleven zijn werk kan doen: geld maken voor de economie**

Maar, ... it takes two to tango

- **Meer menselijke arbeid, slimmere productietechnieken en betere producten is ook een taak van het bedrijfsleven**
- **Het helpt als het bedrijfsleven ophoudt met klagen over de overheid en voor alles en nog wat om protectie vraagt**
- **Het helpt ook als het bedrijfsleven betere lonen betaalt, sociale zekerheid biedt en een pensioen laat opbouwen**
- **Getting rich quickly werkt niet, zeker nu het gratis geld op is**
- **Ondernemers moeten hun eigen broek ophouden, want een echte ondernemer heeft geen beschermende regels van de overheid nodig**
- **Het bedrijfsleven moet verantwoordelijkheid nemen voor zijn eigen rol en positie in het gemeenschappelijke publieke domein door zelfregulering, gericht op duurzaamheid en integriteit**
- **Bewijs maar dat je het waard bent dat die overheid zich faciliterend en dienstverlenend moet opstellen**
- **En laat maar eens zien dat je zelf ook dienstverlenend bent, want op dat terrein valt er nog een hele boel te verbeteren**

Kritische succesfactoren

Dit strategisch plan om het ondernemen in Suriname binnen twee jaren aanzienlijk gemakkelijker te maken is alleen realiseerbaar als de volgende kritische succesfactoren aanwezig zijn:

- **Een President die dit wil en kan.**
- **Een Vice-President die dit wil en kan.**
- **Een Voorzitter van De Nationale Assemblée die dit wil en kan.**
- **Een Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid die dit wil en kan.**
- **Een Voorzitter van het Suriname Business Forum die dit wil en kan.**

Kortom: LEIDERSCHAP.

Is dat niet aanwezig? Gooi dit rapport dan maar op de grote hoop van ijdele plannen, hef het Suriname Business Forum op en hervat het beleid van 'ieder voor zich en de rest zoekt het maar uit'.

Inhoud

De moraal van dit rapport	2
Kritische succesfactoren.....	3
1. Samenvattende conclusie	7
2. Verantwoording.....	10
2.1 Het gaat steeds beter met het ondernemen in Suriname	10
2.2 Maar waar staat Suriname in de WB-ranking?	11
2.3 Welke sturingsinstrumenten zijn door het rapport geweven?	13
2.4 Wat is de relatie met lopende zaken?	14
2.5 Wie is de opdrachtgever?.....	14
2.6 Wat is de basis van dit rapport?	14
2.7 Is er consensus over de aanbevolen acties?	15
2.8 Aan wie is dank verschuldigd?.....	16
2.9 Waarom deze omvang van het rapport	16
3. De positie van Suriname nader bekeken.....	17
3.1 Vanuit welke context werkt de Wereld Bank?	17
3.2. Wat is de macro-economische situatie van Suriname?	19
3.3 Wat is de concurrentiepositie van Suriname?	21
3.4 Groeit er een sense of urgency?	22
3.5 Drie bronnen van bureaucrativering zitten echter in de weg	23
3.6 Het is erop of eronder	29
4. Een bedrijf starten (rank: 171)	33
4.1 Hoe ziet het systeem er nu uit?.....	33
4.2 Wat zit er fout in het huidige vergunningenstelsel?	34
4.3 Wat moeten we daaraan doen?.....	44
4.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?.....	57
4.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?	57
5. Bouwvergunning krijgen (rank: 97)	60
5.1 Hoe ziet het systeem er nu uit in Suriname?	60
5.2 Wat zit er fout in dat systeem?	61
5.3 Wat moeten we daaraan doen?.....	62
5.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?	63
5.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?	63
6. Werknemers gerelateerde zaken (rank: 70).....	65
6.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?	65
6.2 Waar zitten de belangrijkste problemen?	66
6.3 Wat winnen we met deze vernieuwing?	77
6.4 Wat zijn de kritische succesfactoren?	77
7. Eigendom registreren (rank: 168)	79
7.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?	79
7.2 Wat zit er fout in dat systeem?	79
7.3 Wat moeten we daaraan doen?.....	80
7.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?	80

7.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?	81
8. Krediet krijgen (rank 135).....	82
8.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?	82
8.2 Wat zit er fout in dat systeem?	82
8.3 Wat kunnen we daar verder nog aan doen?.....	83
8.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?.....	84
8.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?	84
9. Bescherming investeerders (rank 180).....	85
9.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?	85
9.2 Wat zit er fout in dat systeem?	85
9.3 Wat moeten we daaraan doen?.....	87
9.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?.....	87
9.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?	87
10. Belastingen (rank 32).....	88
10.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?	88
10.2 Wat zit er fout in dat systeem?	88
10.3 Wat gaat men daaraan doen?.....	88
10.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?.....	89
10.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?	90
10.6 Zou het ook anders kunnen?.....	90
11. Grensoverschrijdend ondernemen (rank 101).....	91
11.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?	91
11.2 Wat zit er fout in dat systeem?	92
11.3 Wat moeten we daaraan doen?.....	95
11.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?.....	100
11.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?	100
12. Contracten naleven (rank 178).....	101
12.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?	101
12.2 Wat zit er fout in dat systeem?	101
12.3 Wat moeten we daaraan doen?.....	102
12.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?.....	102
12.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?	102
13. Bedrijf sluiten (rank 149).....	103
13.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?	103
13.2 Wat zit er fout in dat systeem?	103
13.3 Wat moeten we daaraan doen?.....	103
13.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?.....	104
14. Actieplan en Implementatieplan.....	105
14.1 Actieplan.....	105
14.2 Acties in een doelenschema.....	109
14.3 Implementatieplan	110
Bijlage 1 Geraadpleegde sleutelfiguren	111
Bijlage 2 Geraadpleegde lectuur	113
Bijlage 3 Surinaamse correspondenten Doing Business 2010	116
Bijlage 4 Ease of doing business 2010 in Singapore, Suriname en de Centraal Afrikaanse Republiek	117

Bijlage 5 De concurrentiekracht van Suriname	121
Bijlage 6 Uitsnede uit Terms of Reference Competitiveness Enhancement Program	122
Bijlage 7 Structuur van de Global Competitiveness Index	124
Bijlage 8 Oorzakelijke analyse falen overheid jegens bedrijfsleven.....	127
Bijlage 9 Wet tot oprichting Suriname Business Forum.....	128
Bijlage 10 Bruto Binnenlands Product.....	134
Bijlage 11 Bedrijven conform het Handelsregister.....	144
Bijlage 12 Decreet E-24 van 15 september 1981	146
Bijlage 13 Staatsbesluit van 15 september 1981	150
Bijlage 14 Het huidige vergunningenstelsel in beeld	152
Bijlage 15 De vergunningsprocedure in de praktijk van 2010.....	154
Bijlage 16 De vergunningsplichtigheid conform Handel en Industrie en DC's.....	158
Bijlage 17 De vergunningsplichtigheid conform KKF.....	159
Bijlage 18 Stroomdiagram vigerend stelsel oprichting NV.....	160
Bijlage 19 Enkele initiatieven in de microkredietfeer die ergens tussen wal en schip raakten	162
Bijlage 20 De CARICOM-suspension procedure	171
Bijlage 21 Het bevoegdheidscomplex van het NIMOS	173
Bijlage 22 Stappen voor de oprichting van een NV.....	175
Bijlage 23 Lijst van afkortingen.....	177
Bijlage 24 De figuur 'Projectminister'	179

1. Samenvattende conclusie

Het gaat goed met Suriname. Er is sprake van voortgaande economische groei, monetaire en politieke stabiliteit. Maar ..., er zijn ook ernstige kanttekeningen te plaatsen: de informele sector is nog steeds te groot, consumptiegoederen worden overwegend op huurkoop gekocht, de kloof tussen arm en rijk wordt groter, er is onvoldoende oog voor de potenties van het micro-ondernemerschap en de economie is overwegend een ambtenareneconomie, doorglijdend naar een overlevingseconomie. De economische groei is niet zozeer gebaseerd op meer, harder en slimmer werken, maar op gunstige prijzen op de wereldmarkt voor aluinaarde, olie en goud. De reële economie, daar waar het geld verdiend moet worden met hard werken binnen formeel ondernemerschap, staat daarom onder druk. Veel stakeholders zijn van mening dat Suriname zich al had kunnen bevrijden van die druk. Dat dit niet is gebeurd wijten ze aan de laksheid van de overheid, de etnisch opdeling van de overheid en aan de daaruit voortvloeiende spanningen tussen overheid en het reguliere bedrijfsleven. Dat is een rem op een voorspoedige ontwikkeling van Suriname. Ze begrijpen dan ook heel goed waarom de Wereld Bank in zijn rapport over de *ease of doing business* Suriname op plek 155 van de 183 zet. Met indicaties dat dit het volgende jaar verder afglijdt. Suriname stond in 2007 nog op de 122^e plaats en bevindt zich dus in een neerwaartse spiraal. Volgens velen komt dat door de op etniciteit gestoelde bestuurlijke verhoudingen; een verdeel- en heerspolitiek die interactie en samenwerking tussen ministeries belet om op een geïntegreerde wijze het reguliere bedrijfsleven te positioneren als de motor van de reële economie. Omdat de faciliteiten voor het ondernemen achteruit gaan of op zijn hoogst stationair blijven, en andere landen zich inspanssen om het ondernemen te vergemakkelijken, gaat Suriname langzaam maar zeker achteruit.

Er is alle reden om te veronderstellen dat ondanks economische groei de voorwaarden voor goed ondernemerschap juist verslechteren, althans in de afgelopen jaren niet verbeterd zijn. De groeicijfers lijken vooral gebaseerd te zijn op inkomsten uit producten die het op de wereldmarkt goed doen. Maar dat zijn overwegend producten van parastatale bedrijven. Die horen echter niet tot de reële economie, zeker niet waar die door middel van protectionistische subsidies onder de kostprijs werken. Zodra de prijzen op de wereldmarkt onderuit gaan, is er geen stevige Domestic Private Sector die de motor van de economie op volle toeren draaiend kan houden. Met name de condities voor het midden- en kleinbedrijf – de Small and Medium Enterprises – en voor de micro-ondernemers, zijn zo slecht dat het starten en in leven houden van een onderneming een gevecht tegen weerstanden is. Vandaar de ambitie van dit onderzoek: de condities voor het ondernemerschap zodanig verbeteren zodat Suriname binnen twee jaar aan de goede kant van de 100 komt te staan.

Dit onderzoek is geïnitieerd op een moment waarop zich in Suriname nieuwe ontwikkelingen voordoen, situaties die eerder niet bestonden. Er is een publieke ruimte ontstaan, met een zich manifesterend maatschappelijk middenveld (civil society) dat om aandacht van zowel overheid als bedrijfsleven vraagt. Institutioneel is Suriname verrijkt met een aantal instellingen die het bedrijfsleven een steviger basis geven: een Sociaal Economische Raad, een Standaardenbureau, een versterking van het statistiekwezen, de komst van een Suriname Business Forum, een hechtere wetenschappelijke basis op het vlak van business(management). Tegelijk is het Suriname Business Forum aangekomen op een punt waarop het aan een tweede levensfase moet beginnen: van praten naar doen. Voorts houden de Verdragsmiddelen op. In deze context poneert een aantal personen het standpunt dat er voor Suriname een nieuwe opdracht ligt, te weten alle energie zetten op het bereiken van **zelfredzaamheid**. Niet langer leunen op gratis of geleend geld, maar zelf, door middel van een aanzienlijke versterking van de productiviteit, een vitale nationale economie opbouwen. Maar, zo wordt daaraan toegevoegd, dat vereist inzet van beide partijen: de overheid moet haar plannen ter facilitering van het bedrijfsleven eindelijk eens waarmaken, en het bedrijfsleven moet ophouden te klagen over die overheid en tonen wat het zelf waard is.

De acties van dit rapport zijn erop gericht om Suriname binnen twee jaar een veel betere plek op de ranglijst van de *ease of doing business* te geven. Maar in wezen is dit 'slechts' een instrument voor het bereiken van een hoger doel: zelfredzaam worden én blijven; een natiestaat in ontwikkeling die zijn eigen financiële broek ophoudt. De stakeholders geven daarbij het uitdrukkelijke signaal dat dit van twee kanten moet komen: inzet van de overheid én van het bedrijfsleven. De overheid moet invulling geven aan alle beloften en plannen om het bedrijfsleven een gezond stelsel van wetten en faciliteiten te verschaffen. Het bedrijfsleven moet niet langer met de rug naar de overheid blijven staan en zijn eigen verantwoordelijkheid nemen op het vlak van veilig en duurzaam produceren.

Al met al bevat dit rapport ruim vijftig acties. Een aantal daarvan heeft een fundamenteel karakter. Dat wil zeggen dat het om acties gaat die de structuur, de kennis en de processen bevorderen om het ondernemen in Suriname gemakkelijker te maken. Daarnaast zijn er acties per thema.

Die thematische opbouw zit als volgt in elkaar.

De Wereld Bank analyseert het gemak, c.q. de moeilijkheidsgraad van het ondernemen aan de hand van tien thema's. Op basis van data die Surinaamse correspondenten jaarlijks aan de Wereld Bank sturen wordt voor elk thema de score berekend. Het totaal van die tien scores levert dus plaats 155 voor Suriname op. Hieronder staan die tien thema's, hun score in 2010, maar ook de score in 2012, **mits en indien** de acties van dit rapport worden uitgevoerd. U ziet onder het jaartal 2012 twee vraagtekens. Die geven aan dat het niet mogelijk is om op basis van de tien thematische scores het totaalcijfer te geven. De reden is dat een totaalcijfer niet alleen afhangt van de prestaties van Suriname zelf, maar ook van de vraag hoe goed andere landen werken aan het vergemakkelijken van het ondernemen. Bovendien vindt de jaarlijkse ranking door de Wereld Bank plaats op basis van een analyse van de prestaties van 183 landen. Volgend jaar kunnen dat er 184 of 185 zijn. Dat verandert dan meteen de totaal score van Suriname. Voor de vergelijkbaarheid staan er ook de huidige totaalscores van Singapore (nr. 1 op de ranglijst) en de Centraal Afrikaanse Republiek bij (nr. 183).

	<i>Suriname</i>		<i>Singapore</i>	<i>Centraal Afrikaanse Republiek</i>
	2010	2012		
<i>Plaats op de wereldranglijst 1-183</i>	155	??	1	183
1. Starting a Business	171	76	4	159
2. Dealing with Construction Permits	97	5	2	147
3. Employing Workers	70	35	1	144
4. Registering Property	168	30	16	138
5. Getting Credit	135	43	4	135
6. Protecting Investors	180	90	2	132
7. Paying Taxes	32	8	5	179
8. Trading Across Borders	101	1	1	181
9. Enforcing Contracts	178	45	13	171
10. Closing a Business	149	75	2	183

Voor elk van die tien thema's hebben stakeholders acties in petto, of wijzen ze op bestaand beleid dat al bezig is om de obstakels binnen een thema weg te nemen en het bedrijfsleven de vrije loop te geven om te doen wat het bedrijfsleven het beste kan: geld maken en via belastingafdracht de algemene middelen voeden. Dus als het lukt om de voorgestelde acties en dat bestaand beleid door te zetten, dan hebben we in 2012 bovenstaande scores van die tien thema's. En daar gaat het om.

Van die tien thema's is het eerste veruit het spectaculairste: het starten van een bedrijf via een vergunningssysteem. Mede op grond van vele voorbeelden in andere landen bevat dit rapport het voorstel om radicaal afscheid te nemen van het huidige verouderde, en deels verrotte, vergunningstelsel. In plaats daarvan ligt er een voorstel om het allemaal veel eenvoudiger te doen, om daarmee het ondernemerschap aanzienlijk te bevorderen. Een en ander wordt uitvoerig beschreven, mede gebaseerd op desk research en raadpleging van sleutelfiguren.

De uitvoerbaarheid van dit rapport hangt af van een aantal kritische succesfactoren. Die zijn niet zozeer afhankelijk van de geformuleerde acties, als wel van de vraag of binnen de overheid en het bedrijfsleven voldoende leiderschap bestaat. De voorgestelde veranderingen impliceren – in lijn met het beleid dat vele andere landen tegenwoordig volgen – een volledige omslag van de huidige structuren en procedures. Daarom wordt aan het slot van dit rapport het voorstel gedaan om niet te verdwalen in een discussie over de vraag of deze of gene actie wel of niet haalbaar is, maar om met leiderschap naar het gehele rapport te kijken. Dus naar de drive die het rapport heeft om via het aanpakken van de acties een ontwikkeling in de richting van zelfredzaamheid te realiseren. De belanghebbende partijen wordt gevraagd om met een eenvoudig 'Ja' of 'Nee' antwoord te geven op de vraag: 'Gaan we dit uitvoeren?' Als het antwoord overwegend 'Nee' is, dan is het voorstel om het Suriname Business Forum op te heffen, en over te gaan op 'Ieder voor zich en de rest zoekt het maar uit.'

2. Verantwoording

2.1 Het gaat steeds beter met het ondernemen in Suriname

Suriname heeft in de afgelopen dertig jaar met succes driemaal een economische depressie overleefd¹. Terwijl vele andere landen ernstig zijn beschadigd door de wereldwijde economische crisis verkeert Suriname (qua natuurlijke bronnen het 17^e rijkste land ter wereld) in een periode van economische groei van 4% tot 6% in de afgelopen tien jaar. Laten we een paar zaken op een rij zetten:

- Sinds 2004 heeft Suriname een handelsoverschot. Er wordt dus meer geëxporteerd dan geïmporteerd. In 2008 gingen 3049 containers aan bacoven in de export, en werd er voor SRD 132 miljard rijst naar CARICOM-landen geëxporteerd.
- In 2009 startten 30 nieuwe voedingsbedrijven met productie.
- Sinds 2007 kent Suriname 47 nieuwe fabrikanten, 22 nieuwe productiebedrijven, 7 nieuwe drukkerijen, en 2 nieuwe betonfabrieken.
- In de afgelopen jaren openden 72 cybercafé's hun deuren; 4 call centers verzorgen een deel van de outsourcing van andere landen en dat is nog maar het begin.
- Dagelijks nemen meer vrouwen deel aan het ondernemerschap, vooral in de sfeer van de zeer kleine bedrijfjes die op basis van microkredieten starten.
- In de toerismesector zijn er in drie jaren 30 nieuwe touroperators bijgekomen, 29 nieuwe hotels, 71 nieuwe pensions en 20 nieuwe reisbureaus.
- De scheepvaartsector is versterkt met een vernieuwde haven, 15 nieuwe scheepsagenten, 4 nieuwe scheepsbevoorraders en 5 nieuwe stuwadoorsbedrijven.
- De visserijsector kreeg in de afgelopen 3 jaren 11 nieuwe visverwerkingsbedrijven.
- De bouwsector groeide in 3 jaren met 120 nieuwe aannemers terwijl de import van cement in 10 jaar 17 keer is gestegen.

Dat is niet niks. Bovendien zijn de vooruitzichten gunstig. Staatsolie verwacht met zijn investeringen in bio fuel goede bedrijfsresultaten. De CARICOM-markt heeft voldoende exportpotentie voor rijst, bevroren vis, wasmiddelen, water en toiletpapier. De EU-markt biedt grote mogelijkheden voor de export van bloemen, potplanten, sierplanten, garnalen, organisch en exotisch fruit/groenten, tropische sappen, marinades en BBQ-sauzen. De Amerikaanse markt biedt exportmogelijkheden voor water, specerijen, vegetarisch voedsel en gespecialiseerde sauzen. Verder heeft Suriname goede vooruitzichten op het vlak van alternatieve energiewinning: zon en wind.

Dit is voor een belangrijk deel te danken aan de politieke en monetaire stabiliteit die sinds 2000 langzaam is gegroeid. De vooruitzichten zijn dus goed, maar het lijkt verstandig om niet meteen de vlag uit te steken. De informele sector is nog steeds te groot, consumptiegoederen worden overwegend op huurkoop gekocht, de kloof tussen arm en rijk wordt groter, er is onvoldoende oog voor de potenties van het micro-ondernemerschap en de economie is overwegend een ambtenareneconomie, doorglijdend naar een overlevingseconomie. En de economisch groei is niet zozeer gebaseerd op meer, harder en slimmer werken, maar op gunstige prijzen op de wereldmarkt voor aluinaarde, olie en goud. De reële economie, daar waar het geld verdiend moet worden met hard werken, staat daarom onder druk.

Indringende gesprekken met een aantal stakeholders (zie Bijlage 1) heeft opgeleverd wat ik heb moeten opschrijven als de *Moraal* van dit rapport op pagina 2. Die laat een tweeledige opdracht zien: de overheid heeft nog een lange weg te gaan om zijn ingesleten onverschillige en soms vijandige

---

¹ De navolgende gegevens zijn ontleend aan een toespraak van Mauro Tuur, Directeur van het Ministerie van Handel en Industrie, tijdens de opening van de beurs *Agro-Made in Suriname-ICT-Women in Business* van de Kamer van Koophandel en Fabrieken op 28 april 2010.

houding jegens het reguliere bedrijfsleven om te zetten in een proactief faciliterend en innoverend beleid.

Een stakeholder: "Alle regelgeving mag op de brandstapel. Je wordt door de overheid gestraft als je de euvele moed hebt een bedrijf te beginnen. Voor ondernemers in het Caraïbische gebied wordt de rode loper uitgelegd, terwijl bij ons de overheid onder de loper een kuil heeft gegraven waar je in dondert en niet meer uit kunt klimmen."

Een stakeholder: "Kijk eens naar Coronie. Daar wonen ongeveer 3000 mensen. Van de beroepsbevolking werkt 80% voor de overheid. Wat hebben die met het bedrijfsleven? Helemaal niets. Ze krijgen hun salaris en hoeven dus zelf geen onderneming op te richten. En als jij dan bij ze komt om assistentie bij het oprichten van een onderneming word je met de nek aangekeken. Ze vinden je een dief, want je gaat dan meer verdienen dan die lui zelf."

Maar ook het bedrijfsleven staat voor een *mind shift*, namelijk om het stereotiepe geklaag over die overheid om te zetten in proactieve daden om te tonen dat het in staat is zijn eigen verantwoordelijkheid te zien en te nemen waar het gaat om een duurzame, veilige² en integere deelname aan de gezamenlijke publieke ruimte.

Een stakeholder: "Teveel ondernemers vragen steeds bescherming van de overheid. Ze willen dat de overheid hun bed spreidt. Dat is fout, fout, fout. Liberalisatie is het parool. Concurrenieren op kwaliteit en efficiency en niet door protectie."

2.2 Maar waar staat Suriname in de WB-ranking?

Als we kennis nemen van de goede cijfers in de vorige paragraaf dan is het een beetje zuur als we kijken naar de plaats die Suriname inneemt op de wereldranglijst van landen waar het goed is om te ondernemen. Sinds 2003 publiceert de Wereld Bank³ jaarlijks cijfers van ruim 180 landen over de vraag hoe moeilijk of eenvoudig het is om daar te ondernemen: *the ease of doing business*. In *Doing Business 2010*⁴ staat Suriname op plek 155. Dat was in 2009 nog 146 en in 2007 bezette Suriname nog plaats 122.

We schuiven dus langzaam de verkeerde kant op. Hoe kan dat? Om een heel eenvoudige reden: andere landen spannen zich meer dan Suriname in om het ondernemen een betere voedingsbodem te geven. Ze doen het gewoon beter en voeren sneller dan Suriname fundamentele veranderingen door om het ondernemen gemakkelijker te maken. Suriname blijft daarin achter en wordt dus steeds verder naar het einde van de rangorde geduwd.

Laten we eens rustig naar een paar cijfers kijken. Sinds een aantal jaren staat Singapore op de eerste plaats, terwijl de Centraal Afrikaanse Republiek nu met plek 183 de rij sluit⁵. Een aantal landen in het Caraïbische gebied doet het beter dan Suriname.

² Wat die veiligheid betreft is het zorgwekkend dat tijdens de viering van de ILO-dag *World Day for safety and health* op 28 april 2010 door John Courtar, Hoofd Medisch Bureau van de Arbeidsinspectie van het Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu, is medegedeeld dat in de eerste drie maanden van 2010 al 8 dodelijke slachtoffers zijn te betreuren in de context van hun werkzaamheden. In 2009 waren dat in totaal 'slechts' 12. Deze verontrustende toename wordt toegeschreven aan de toegenomen economische activiteiten. Het bedrijfsleven heeft hier een arbeidsveiligheidsstaak te vervullen.

³ De Wereld Bank doet dit in samenwerking met de International Finance Corporation (IFC).

⁴ Zie voor het WB-rapport 2010 <http://www.doingbusiness.org>.

⁵ Zie voor de ranking van 1 tot 183 <http://www.doingbusiness.org/economyrankings>. Zie voor een aggregatie van de cijfers van Singapore, de Centraal Afrikaanse Republiek en Suriname de Bijlage 4.

Voor de CARICOM-landen geldt

Antigua&Barbuda	: plaats 59
The Bahamas	: plaats 68
Barbados	: niet bekend
Belize	: plaats 80
Dominica	: plaats 83
Grenada	: plaats 91
Guyana	: plaats 101
Haïti	: plaats 151
Jamaica	: plaats 75
Montserrat	: niet bekend
St. Lucia	: plaats 36
St. Kitts and Nevis	: plaats 76
St. Vincent&the Gr.	: plaats 70
Trinidad&Tobago	: plaats 81

Maar de overheid van Barbados wordt allerwegen geprezen om zijn ondernemingsgerichte mentaliteit.

In de buurt van het CARICOM-gebied

Puerto Rico	: plaats 35
Colombia	: plaats 37
Chili	: plaats 49
Mexico	: plaats 51
Peru	: plaats 56
Panama	: plaats 77

Overheid en bedrijfsleven zetten zich samen in om stap voor stap naar de top te klimmen.

Deze cijfers⁶ laten zien dat het geen typische eigenschap van latijnsamerikaanse landen is om slecht te scoren op de ranking van gemakkelijk ondernemen. Integendeel. Een groot aantal laat voortreffelijke prestaties zien.

Dat Suriname plaats 155 bezet, met indicaties dat het volgende jaar nog slechter zal zijn, heeft alles te maken met Suriname zelf. De overheidscultuur is sinds jaar en dag gericht op het hebben en houden van parastatale ondernemingen⁷ (overheidsondernemingen) en niet op het actief, doelbewust en onverbiddelijk stimuleren van het reguliere bedrijfsleven. In de woorden van IntEnt Suriname⁸:

“De Surinaamse overheid heeft in het verleden onvoldoende een ondersteunend MKB-beleid gevoerd, hetgeen onder meer duidelijk tot uiting komt in rigide wet- en regelgeving voor vestiging, te lange bureaucratische procedures, ouderwetse bankwetgeving en valutabeheer, etc. De overheid heeft te lang zelf in de stoel van de ‘ondernemer’ willen zitten en heeft daardoor vaak niet gestaan aan de zijde van private productieondernemers. De jarenlange toestroom van verdrags- en ontwikkelingshulpgelden heeft de ontwikkeling van een eigen binnenlandse industriële productie geen goed gedaan omdat het handelsondernemerschap makkelijker, sneller was en meer garantie gaf voor inkomstenvergaring.”

Door de oprichting van het Suriname Business Forum (SBF) bij wet⁹, en de deelname daarbinnen van het georganiseerde bedrijfsleven, drie ministeries, de universiteit en de vakbonden zijn er tekenen dat de verhoudingen verschuiven ten gunste van het bedrijfsleven, maar cultuurveranderingen gaan overall langzaam, ook in Suriname.

Daarnaast creëert het vigerende vergunningenstelsel, met een overmaat aan (vaak verouderde) regels, procedures en voorschriften vele obstakels voor een snelle afdoening. Bureaucratie en dubieuze besluitvorming over vergunningen spelen daarbij een hinderlijke rol. In die context vormt de afwezigheid van een algemene wet die de verhoudingen tussen overheid en burgers binnen het bestuursrecht regelt een probleem: zaken van termijnen, bezwaar en beroep zijn niet afdoende

⁶ Om een plaats te krijgen in de WB-ranking moet een land minstens 2 miljoen inwoners hebben. Er zijn donoren die, met een bijdrage van \$ 2.000 voor twee jaar, landen met minder dan 2 miljoen inwoners toch onder de hoede van de WB-ranking hebben gebracht. Dat geldt ook voor Suriname. Iemand anders heeft betaald. Dat is niet gebeurd voor Barbados omdat, naar het schijnt, de redenering is dat Barbados het zo goed doet dat die ranking niet nodig is.

⁷ Zie daarvoor o.a. *Gaps and opportunities for New Business Creation and Small and Microenterprise Development in Suriname*, L.E.M. Klinkers, KKF/IDB, Paramaribo April 2007.

⁸ IntEnt (Ir. I.J. Poerschke), *Garantiefonds voor (startende) MKB Bedrijven in Suriname*, februari 2010, p.9. Zie ook het interview met IntEnt directeur Kenneth Woei-A-Tsoi in United business magazine van maart 2010, p. 125 e.v.

⁹ Zie Bijlage 9.

geregeld, als gevolg waarvan rechtszekerheid voor hen die een onderneming willen starten ontbreekt. Voor hen is (blijven) ondernemen binnen de informele sector dan een voor de hand liggende keus. Toegang tot kredieten is moeilijk, zeker voor de kleinste ondernemers die geen onderpand ter beschikking hebben. Te kleine fondsen in de sfeer van de microkredieten, die ook nog versnipperd zijn, vormen hier een probleem. Voor de grote ondernemers geldt een extreem lange duur voordat er een NV kan worden opgericht. Maar aan de kant van het bedrijfsleven valt er ook nog een wereld te winnen.

Dit soort zaken wordt in dit rapport besproken, doorspekt met strategische oplossingsrichtingen en aanbevolen acties. Het doel is om een proces op gang te brengen dat de neerwaartse spiraal van Suriname op de wereld ranking stopt, ombuigt en binnen twee jaar een plaats tussen de 90 en 100 realiseert: *breaking the one hundred barrier within two years*. Dat die periode samenvalt met de nieuwe regeringscyclus vanaf zomer 2010 is een positieve bijkomende omstandigheid. Als de nieuwe regering dit onderwerp vanaf het begin hoog op de politieke agenda plaatst, kan zij na twee jaar laten zien dat de beoogde ambitie gehaald is, of tenminste een duidelijk proces in de goede richting op gang is gekomen.

2.3 Welke sturingsinstrumenten zijn door het rapport gewezen?

Om een ongewenste status quo grondig te doorbreken moet men zich bedienen van drie sturingsinstrumenten.

Structuursturing

Dit betreft organisatorische maatregelen. Denk daarbij aan bijvoorbeeld:

- Wet- en regelgeving ter versterking van de rechtsstaat en ter verbetering van de rechtsverhoudingen tussen overheid en samenleving.
- De oprichting of vernieuwing van instituties en/of autoriteiten die belast zijn met de uitvoering van het beleid.
- Vernieuwing van de organisatie, personeel en materieel. Het gaat dan om de opzet van adequate en goed opgeleide beleidsafdelingen en/of bureaus, bemand met deskundig personeel, voorzien van moderne apparatuur en middelen, bereid en in staat te werken in een omgeving van e-communicatie.
- De oprichting of aanpassing van opleidingen om onderwijs te laten aansluiten op de arbeidsmarkt.

Processturing

Naast maatregelen op institutioneel-organisatorisch vlak zijn er ook maatregelen nodig op het terrein van processen:

- Veranderingen moet je bevechten door te sturen op maatschappelijke processen; werken van buiten naar binnen en van onderop.
- Het is van groot gewicht om duidelijkheid te hebben over de vraag wie waarvoor verantwoordelijk is, en op welke punten samenwerking geboden is.
- Goede afstemming tussen de private en publieke sectoren, waarbij men ook moet denken aan prestatiecontracten.

Kennissturing

Kennissturing is nodig om besluiten te onderbouwen met een goed inzicht in cijfers, feiten en ontwikkelingen:

- Voor het nemen van goede besluiten ter bevordering van economie en welvaart is een gedegen *body of knowledge* nodig, vooral in de vorm van correcte statistieken. Tot dat doel is het nodig betrouwbare cijfers te verzamelen en zorgvuldig bij te houden.
- Ter verhoging van de kwaliteit van het personeel van overheid en bedrijven dienen voldoende opleidings- en trainingsmogelijkheden beschikbaar te zijn, waarbij kennisoverdracht en het aanleren van competenties/skills zoveel mogelijk moet aansluiten aan de behoeften van de arbeidsmarkt.

Op de achtergrond van dit rapport zijn deze drie sturingsinstrumenten herkenbaar in de vorm van de acties die gaandeweg in het rapport worden geformuleerd. In Hoofdstuk 14 staat alle acties gesystematiseerd bijeen.

2.4 Wat is de relatie met lopende zaken?

Voor een aantal acties geldt dat ze aansluiten aan, of een ondersteuning vormen voor, projecten die al lopen. Denk hierbij aan werkzaamheden van de commissie die een Algemene Wet Bestuursrecht voorbereidt, de Nationale Strategie voor het ontwikkelen van het statistiekwezen, het Decentralisatieprogramma en dergelijke. Waar mogelijk wordt naar dergelijke activiteiten verwezen.

Dat geldt ook voor het leggen van een koppeling met een internationaal aanvaard programma. Denk aan de Millennium Development Goals (MDG)¹⁰, het Global Competitiveness Report 2009-2010 (CEP). Of het nationale Meerjaren Ontwikkelings Plan (MOP) en dergelijke.

2.5 Wie is de opdrachtgever?

Dit project is een onderdeel van het contract dat de Europese Unie heeft gesloten met het Suriname Business Forum/Suriname Business Center onder de titel *Public Private Partnership - Support to the Domestic Private Sector - Suriname Business Forum (SBF)*. Voor de goede orde wordt hieraan toegevoegd dat voor de compositie van dit rapport slechts drie maanden beschikbaar waren. Sommige onderwerpen zijn daarom niet tot op de bodem uitgezocht.

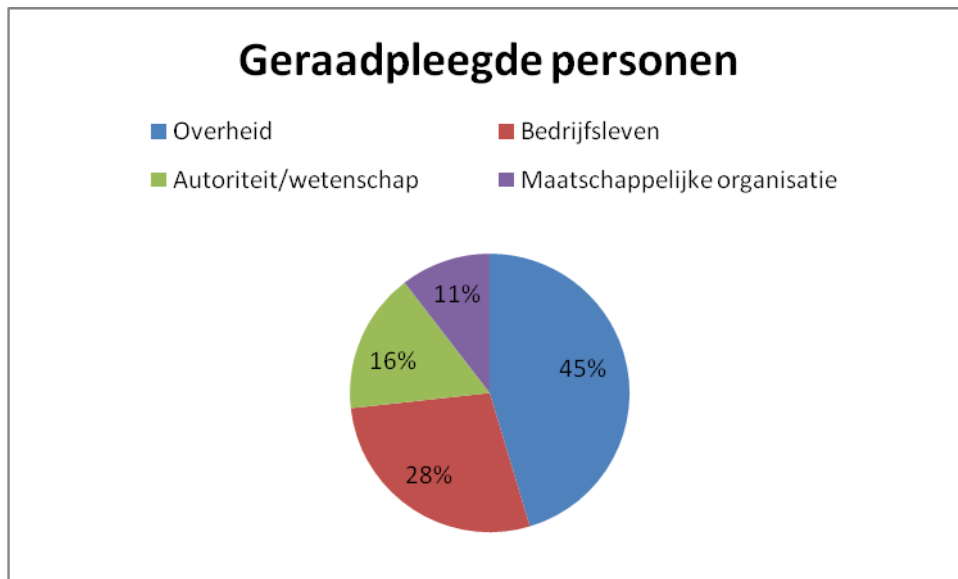
2.6 Wat is de basis van dit rapport?

Dit rapport is gebaseerd op gesprekken met sleutelfiguren¹¹ uit de private, de publieke en maatschappelijke sectoren, desk research¹², en eigen kennis en ervaring. Waar gerefereerd wordt aan literatuur vindt bronvermelding plaats. In totaal zijn er tussen begin april en eind mei 86 personen (minus de dubbele) geraadpleegd, voornamelijk in persoonlijke gesprekken. Daarnaast hebben enkele groeps gesprekken/expert meetings plaatsgevonden. De grafiek toont de verdeling.

¹⁰ Met het lanceren van ABSINFO 1.0 en DEVINFO 6.0 op 18 mei 2010 heeft het Algemeen Bureau voor Statistiek (ABS) een start gemaakt om verscheidene (overheids)instanties te stimuleren een databank op te zetten om het ABS in staat te stellen de verwezenlijking van de Surinaamse MDG te kunnen monitoren in een nationale Databank. DEVINFO 6.0 is software die op regionaal en internationaal gebied gebruikt wordt en is gestructureerd op de aspecten van de MDG.

¹¹ Zie Bijlage 1.

¹² Zie Bijlage 2.

De persoonlijke gesprekken waren vertrouwelijk en om die reden vaak scherp, met gevoelige informatie. Hun observaties heb ik impliciet en expliciet door het hele rapport heen geweven, zonder herleidbaar te zijn op de persoon.

Dit is overigens een teken van de kwetsbaarheid van de professionals in de Surinaamse samenleving. Veel stakeholders gebruiken dit, in onafhankelijkheid geschreven, rapport om hun persoonlijke inzichten aan mij door te geven, zonder dat die op hen kunnen worden teruggespeeld door machthebbers die dergelijke meningen niet willen horen. In de woorden van een stakeholder: “Je moet hier liegen om te overleven.” Of zoals een ander het formuleerde: “Als je kritisch bent, wordt dat etnisch uitgelegd. Dus hou ik zoveel mogelijk mijn mond dicht.”

Daardoor bestaat er al vele jaren een dubbele moraal. Voor een zeer omvangrijk aantal mensen geldt dat er een groot verschil is tussen wat ze denken en wat ze in het openbaar durven te zeggen. Dit is gevaarlijk. Een samenleving waarbinnen de tegenspraak is weggeorganiseerd – van bovenaf of door zelfcensuur – is ten dode opgeschreven. Diplomatie is een mooie zaak, maar de zaken structureel anders voorstellen dan ze zijn, plaveit de weg van de dictatuur.

2.7 Is er consensus over de aanbevolen acties?

Het begrip consensus komt om twee redenen niet in dit rapport voor. In de eerste plaats omdat consensus niet bestaat. Mensen – en zeker personen die tegenovergestelde posities innemen zoals bijvoorbeeld werkgevers- en werknemersorganisaties – denken vaak verschillend over de manier waarop je een probleem moet oplossen. Niet consensus, maar de afwezigheid daarvan – dissensus – is de praktijk van alledag. Echter, die is altijd betrekkelijk. Daarom noem ik het ‘relatieve dissensus’. De kunst is om zoveel respect voor de afwijkende mening te tonen dat daardoor tunnelvisies worden vermeden en de nuances van een andere opinie, de tegenspraak, zodanig voor het voetlicht komen dat een ander bereid is daarin mee te gaan. Zonder dat de eis van consensus op tafel ligt.

In de tweede plaats is – binnen de toegemeten tijd van slechts drie maanden – alles op alles gezet om de gedachten van stakeholders zodanig aan het papier toe te vertrouwen dat ze hun bedoeling dekken. Voor alle zekerheid heb ik daarom soms delen van de tekst ter beoordeling aan stakeholders voorgelegd en hun suggesties ter aanpassing daarvan serieus genomen. Iedereen die hierbij was betrokken vindt in dit rapport delen die zijn of haar zienswijze geheel omvatten. Maar omdat andere

mensen met andere visies net zo serieus zijn genomen zien ze wellicht ook teksten en acties die voor hen niet hoeven.

Al met al zijn de in dit rapport geformuleerde acties een betrouwbare weergave van gedeelde gedachten, gevoelens en inzichten van vele stakeholders. Tezamen genomen drukken ze maar één ding uit: hoop op een doorbraak van taboes, heilige huisjes en ivoren torens ten gunste van meer welvaart en welzijn door gezond ondernemen.

2.8 Aan wie is dank verschuldigd?

Aan de compositie van dit rapport hebben vele personen meegewerkt. Daarvoor is oprechte dank verschuldigd aan de sleutelfiguren die in Bijlage 1 staan opgesomd. Meer in het bijzonder dank ik de KKF-stafmedewerksters Naomi Banel en Priya Soechitram voor hun inzet. Dat geldt nog meer voor Bibi Rozenberg die het creatief en onvermoeibaar aandragen en bewerken van informatie zag als een persoonlijke bijdrage aan het algemeen Surinaams belang.

2.9 Waarom deze omvang van het rapport

De dikte van dit rapport wordt vooral bepaald door het aantal bijlagen. Daar is bewust voor gekozen. Deze materie kent zoveel aspecten en nuances dat men er bijna niet meer wijs uit wordt. Ik heb daarom geprobeerd om alles wat maar enigszins met 'dit ding' verband houdt in het rapport een plaats te geven. Daarmee kan het tegelijk een nuttige kenbron zijn voor het uitvoeren van diverse acties.

Leo E.M. Klinkers, PhD

Directeur Klinkers & Hovens Public Policy Consultants (www.klinkers.info)

Paramaribo, juni 2010

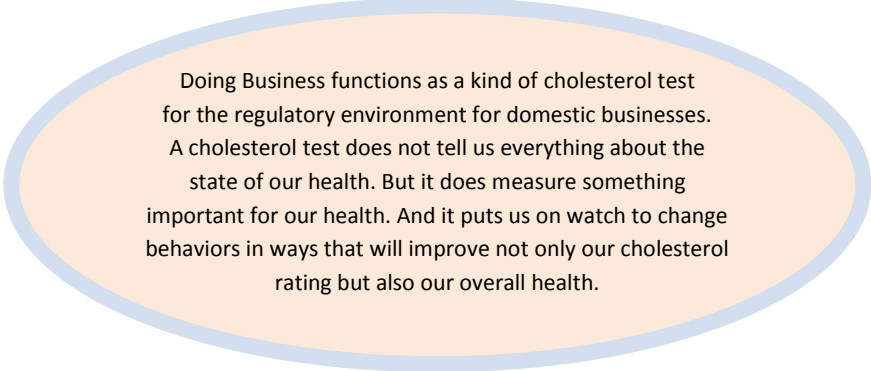
3. De positie van Suriname nader bekeken

3.1 Vanuit welke context werkt de Wereld Bank?

Doing Business rapporteert over moeilijkheden die ondernemers ondervinden om zakelijke activiteiten te verrichten. Het gaat om de *ease of doing business*, het gemak, de eenvoud, waarmee je kunt ondernemen in een land. De Wereld Bank presenteert kwantitatieve indicatoren van 183 economieën via onderzoek van 10 thema's: een bedrijf starten, omgaan met bouwvergunningen, werknemers in dienst nemen, het registreren van eigendom, het krijgen van krediet, de bescherming van investeerders, het betalen van belastingen, commercie over de grenzen heen, de handhaving van contracten en het sluiten van een bedrijf na een faillissement.

Doing business geeft niet alleen kwantitatieve gegevens over obstakels voor ondernemers. Het biedt ook adviezen aan de hand van *best practices* en helpt daarmee regeringen om de economische gezondheid van hun land en de kansen voor haar burgers te verbeteren. De jaarlijkse rapportage is daarmee voor landen die het willen zien een platform voor het maken van betere wetten en instituties. Met veel plezier laat *Doing business* zien hoe sommige landen, gestimuleerd door het WB-rapport, ingrijpende maatregelen treffen om hun economie te doen groeien door versterking van de *Domestic Private Sector*. Uiteraard heeft de wereldwijde financiële crisis de belangstelling daarvoor ook nog eens doen toenemen.

De Wereld Bank omschrijft de functie van de jaarlijkse rapportage met de volgende metafoor (p.8):

Doing Business functions as a kind of cholesterol test for the regulatory environment for domestic businesses. A cholesterol test does not tell us everything about the state of our health. But it does measure something important for our health. And it puts us on watch to change behaviors in ways that will improve not only our cholesterol rating but also our overall health.

De Wereld Bank doet niet zelf onderzoek in die 183 landen, maar wordt gevoed door duizenden correspondenten die vakbekwaam zijn in een van de hierboven genoemde 10 thema's. Bijlage 3 bevat de namen van de correspondenten die vanuit Suriname de Wereld Bank voor het rapport 2010 van data hebben voorzien. Een geaggregeerde resultaat van de belangrijkste cijfers vindt u in Bijlage 4. Dat laat zien hoe Singapore (nummer 1), Suriname (nummer 155) en de Centraal Afrikaanse Republiek (nummer 183) in die tien thema's scoren.

Het ligt voor de hand dat sommigen kritiek willen leveren op de juistheid van de door Surinaamse deskundigen aangeleverde data. Maar mogelijk gerechtvaardigde detailkritiek op de aangeboden cijfers mag niet miskennen dát de eenvoud waarmee men in Suriname kan ondernemen hoe dan ook een slecht cijfer verdient en dát de trend van dit cijfer de verkeerde kant uitwijst: richting 183 in plaats van richting 100. Mogelijke betere cijfers dan die nu door de Surinaamse correspondenten aan de WB zijn aangeleverd zullen nimmer aantonen dat Suriname eigenlijk een plek als die van St. Lucia (plaats 36) toekomt of dat Suriname zich al in een opwaartse richting beweegt, van 155 naar 140. Er is nog veel werk aan de winkel om de neerwaartse trend te keren.

Een van de aanbevolen acties is om dit rapport met een delegatie van het Suriname Business Forum aan te bieden aan de Wereld Bank. Daarmee kan Suriname duidelijk te maken dat de publiek-private samenwerkingspartners vastbesloten zijn om Suriname binnen twee jaar aan de goede kant van de 100 te krijgen.

Actie. Een delegatie van het SBF biedt dit rapport aan, aan de World Bank in Washington en nodigt de WB uit om na een jaar Suriname te bezoeken om kennis te nemen van een tussentijdse evaluatie van de implementatie van dit rapport.

Een actie als deze is niet alleen van belang om met een geïntegreerd verhaal¹³ een betere plaats te verwerven op de jaarlijkse WB-ranking *ease of doing business*, maar ook om de Wereld Bank te interesseren voor actieve financiële participatie in de verdere economische ontwikkeling van Suriname. In zijn lezing *Effective Multilateral Lending Options, perspectives and preconditions* voor de Vereniging van Economisten in Suriname (VES) op 16 april 2010 maakte Silvano Tjong Ahin duidelijk dat Suriname kansen laat liggen door onvoldoende aandacht te schenken aan het opbouwen van een goede relatie met de Wereld Bank. Een Suriname desk bij de Wereld Bank is een van de eerste zaken die gerealiseerd zou moeten worden.

Er is nog een reden om deze actie te formuleren. Als men de moraal van dit rapport, zoals opgeschreven op pagina 2, begrijpt dan staat daar dat er belangrijke taken liggen voor het 'Suriname Business Forum tweede generatie'. De eerste levensfase van het SBF was gericht op het geven van vorm en inhoud aan de institutie als zodanig. Dat vereiste veel overleg en naar elkaar luisteren. Maar omdat men maar door blijft praten ervaren vele stakeholders het SBF nu als een praatclub die niets of weinig doet. De tijd is aangebroken om in de voorliggende tweede levensfase actief leiding te geven aan die processen die het ondernemen in Suriname tot een groot succes maken. Wat dat betreft heeft de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB) in haar Manifest *Suriname op een kruispunt van herstel naar duurzame sociaal-economische ontwikkeling* ter gelegenheid van haar 60 jarige bestaan in maart 2010 een niet geringe voorzet gegeven. Nu gaat het alleen maar om de vraag: wie kopt hem erin? Voor de goede orde toon ik hier de punten uit dat VSB-Manifest:

1. Macro-economische en financiële stabiliteit.
2. Verbetering van kansen en mogelijkheden voor ondernemers:
  - Investment Promotion Strategie (waaronder: creatie Suriname Investment Promotion Agency, creatie Free Trade & Industrial Zone, deelname aan international beurzen c.a.)
  - Herziening Investeringswet 2001
  - Belasting als sturingsmechanisme
  - Andere wet- en regelgeving
  - Business Development Center
  - Financiering
  - Programma voor groeisectoren
  - Programma ontwikkeling MKB
3. Stimulering Arbeidsmarkt en ontwikkelingsgericht onderwijssysteem.
4. Adequate fysieke infrastructuur en nutsvoorzieningen.
5. Doelgerichte Ruimtelijke Ordening en transparant Grondbeleid.
6. Duurzaam Milieubeleid.
7. Een efficiënte en effectieve overheid.
8. Goed en innovatief management.
9. De intermediaire rol van de VSB.

¹³ De input voor de jaarlijkse ranking is afkomstig van nationale correspondenten (zie Bijlage 3) die elk voor hun eigen onderwerp cijfers aanleveren aan de WB. Dat is een niet-geïntegreerde activiteit. Met dit rapport wordt gepoogd om de verbetering van de *ease of doing business* in Suriname in een integraal kader te plaatsen.

De toelichting op punt 9, de intermediaire rol die de VSB zich in versterkte mate toekent, biedt goede hoop dat er binnen het Suriname Business Forum voldoende kracht bestaat om dat SBF in zijn tweede levensfase een actieve rol te laten gaan spelen om dingen gedaan te krijgen die tot dusver op de plank zijn blijven liggen. Hierbij past nog een andere actie:

Actie. Het SBF richt binnen het SBF een unit op waarbinnen alle Surinaamse correspondenten van de Wereld Bank (zie Bijlage 3) kunnen samenwerken om de door hen aan de WB aan te leveren data in een geïntegreerd verband te plaatsen.

Hiermee is overigens niet alles gezegd. Binnen het SBF ontbreekt de Associatie van Kleine en Middelgrote Ondernemingen (AKMOS) in Suriname. Het is niet aan mij om te beoordelen waarom deze organisatie met 90 leden niet in het SBF is vertegenwoordigd. Feit is echter wel dat zij net als de VSB duidelijke standpunten heeft over de rol van de overheid ten aanzien van het ondernemen – gezien in een macro-economisch kader – en over de rol die de AKMOS daarbinnen kan vervullen. Waar ik in dit rapport bij het formuleren van acties spreek over ‘het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven’ bedoel ik ook de AKMOS.

3.2. Wat is de macro-economische situatie van Suriname?

Zeer in het kort volgen hieronder enkele aspecten van de macro-economische situatie in Suriname.

Hoe ziet het Bruto Binnenlands Product (BBP) eruit?

Bijlage 10 geeft een overzicht van de opbouw van het Bruto Binnenlands Product per sector. Met een extrapolatie tot 2010. Onder de tabellen vindt u in een hoofdstuk van het Jaarplan 2010 van de Stichting Planbureau Suriname een toelichting op die cijfers.

Waar zijn de cijfers van het Midden- en Kleinbedrijf (MKB)?

De cijfers van Bijlage 10 geven alleen inzicht per sector. Maar er ontbreken veel cijfers die goed inzicht kunnen geven in de macro-economische positie van Suriname. Er zijn nog geen cijfers per subsector. De schatting is dat ongeveer 70% van de ondernemingen in de groot- of detailhandel zit¹⁴. Maar er zijn geen cijfers beschikbaar van het aandeel van de Small and Medium Enterprises (SME) in het BBP.

Daar wordt overigens hard aan gewerkt in de context van de Nationale strategie voor de ontwikkeling van het statistiekwezen¹⁵. De problematiek zit niet alleen aan de kant van de statistiekproducenten, maar met name aan de kant van de data toeleverende bedrijven. Dat wil zeggen, de bereidheid en deskundigheid in het bedrijfsleven in het algemeen, en in het Midden- en Kleinbedrijf in het bijzonder, om aan de statistiekproducenten correcte data te leveren zijn nog maar nauwelijks ontwikkeld. De liefde kan echter niet slechts van één kant komen: ophouden met klagen over een lakse overheid en zelf ervoor zorgen dat de data op tafel komen. Ook de toelevering van data door de overheidsinstanties aan de statistiekproducenten laat te wensen over. Het ABS en zijn consultant¹⁶ om die Nationale strategie voor de ontwikkeling van het statistiekwezen te vervolmaken verdienen meer en betere steun van het georganiseerde bedrijfsleven.

¹⁴ Ontleend aan Nieuwsblad nr. 6, maart 2010 IntEnt. Dat vermeldt ook dat Suriname qua Bruto Binnenlands Product op de 163ste plaats van de wereldranglijst van 195 landen staat. Waar de werkelijke plek gaat liggen als goede statistieken beschikbaar komen is een belangrijke vraag voor investeerders.

¹⁵ In Suriname bestaan op dit moment 63 verschillende statistieken, waarvan 23 bij het Algemeen Bureau voor de Statistiek.

¹⁶ Consultant Ad Coffeng heeft inmiddels een eerste assessment survey afgerond onder de belangrijkste producenten van statistische data zoals ABS, Centrale Bank, Bureau voor de Staatsschuld, Bureau voor Openbare Gezondheidszorg, Stichting Toerisme Suriname, e.a.. Hierbij zijn o.a. de volgende vragen gesteld: welke statistieken produceert u, wanneer komen nieuwe statistieken, hoever bent u bent u met IT in uw organisatie, hoeveel medewerkers hebt u (naar leeftijd, geslacht en opleiding), binnen welk wettelijk raamwerk opereert u en werkt die regeling naar behoren, werkt u samen met andere

Daarom de volgende actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven start een bewustwordingscampagne – zowel in de formele als in de informele sector – om ondernemers te overtuigen van het nut van het leveren van cijfers aan het ABS, en om ze te leren hoe ze dat moeten doen. Binnen 1 jaar moeten er (weer) economische kwartaalstatistieken beschikbaar zijn. Zowel voor binnen- als voor buitenlands gebruik.

We weten namelijk niet precies wat er allemaal in Suriname wordt geproduceerd¹⁷. Zonder inzicht daarin kan een overheid niet sturen op exportbevordering, een van de belangrijkste middelen om meer geld te verdienen voor het land. Het bedrijfsleven móet cijfers leveren om de overheid in staat te stellen de lokale productie beter te kunnen faciliteren en om Suriname beter te positioneren in de internationale fora die de globaliserende en liberaliserende cross border trade promoten. Het Economic Statistics Rapport 2009 van ECLAC/CEPAL geeft aan dat de cijfers over foreign direct investment in Suriname (-3%) slechts historische schattingen zijn. Dit impliceert dat Suriname niet in staat is belangrijke data aan zo'n internationale instelling te sturen. Investeerders laten zich echter niet leiden door 'historische schattingen'. Die willen harde en verifieerbare cijfers zien.

Internationale fora weten nu niet of nauwelijks wat of wie Suriname is en wat het als exportland te bieden heeft. Nergens is er gesystematiseerd en overtuigend promotiemateriaal dat in folders, brochures en een goed geoutilleerde website – een One Stop Trade Site – in één oogopslag laat zien waar Suriname ligt, wat zijn Bruto Binnenlands Product is, wat het exporteert, waarom het een ideaal land is voor investeerders, hoe ze worden beschermd en wat die hier kunnen verdienen. Daarom de volgende actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven ontwerpt een promotiebeleid dat voor eens en voor altijd **Suriname Export Liberty Land (SELL)** op de kaart van de wereldhandel zet. Die activiteit wordt gebundeld in 1 organisatie op 1 plek, een centrum waar een ieder die wil ondernemen in Suriname alles kan vinden wat hij wil en moet weten.

Het ligt voor de hand om deze actie te concentreren in de context van beleid ter bevordering van buitenlandse (maar ook binnenlandse) investeringen. Ik kom hier later op terug bij het bespreken van de institutie Investsur. Qua strekking sluit deze actie aan op punt 2 van het VSB-Manifest om een Investment Promotion Agency op te richten.

Wat kan het Handelsregister leveren?

Bijlage 11 toont de groei van een handvol rechtsvormen die voor het ondernemen worden gebruikt, uitgesplitst naar NV's, eenmanszaken, vennootschap onder firma (vof), et cetera. Het beeld is bijzonder positief. In alle rechtsvormen zit groei. Maar het interpreteren daarvan vereist enige voorzichtigheid. Het komt niet zelden voor dat men bij het Handelsregister een eenmanszaak inschrijft om met het bewijs daarvan naar de Vreemdelingendienst te gaan voor een verlenging van een verblijfsvergunning of om een visum aan te vragen bij de ambassades. Zo wordt het register gebruikt voor een ander doel dan waarvoor het is opgericht. Ook komt het voor dat men de bedrijvigheden staakt, maar de onderneming niet uit het Handelsregister laat schrappen¹⁸. De cijfers zijn dus niet voor 100% betrouwbaar, zonder dat het Handelsregister daarvan een verwijt kan worden gemaakt. Hier ligt een taak voor het reguliere bedrijfsleven.

---

statistiekproducenten in de regio, waar zitten uw problemen? Een tweede onderzoek, te weten naar klanttevredenheid dat gehouden wordt door het ABS is in de laatste week van april 2010 opgestart.

¹⁷ Uit het onderzoek van Coffeng blijkt dat de laatste cijfers over toeristische arrivals dateren van 2007. Dit is ronduit schrijnend temeer daar iedereen roept dat het toerisme een grote bron van inkomsten kan vormen.

¹⁸ Soms laat men zich wel uitschrijven, en gebruikt dit richting Belastingdienst om 'aan te tonen' dat men geen bedrijvigheden doet en dus geen aanslag verdient. Het is echter een oneigenlijk gebruik van het Handelsregister als wel of niet ingeschreven zijn voor de Belastingdienst inhoudt wel of geen bedrijfsmatige activiteiten te verrichten en dus omzet te hebben die voor belastinginning in aanmerking komt.

Daarom de actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven ontwerpt een bewustwordingscampagne om ondernemers te wijzen op hun maatschappelijke plicht om staking van bedrijfsactiviteiten te melden bij het Handelsregister.

Die campagne houdt ook in dat men, inclusief de Belastingdienst, leert om het Handelsregister niet te gebruiken voor andere doelen dan waarvoor het bestaat, namelijk dat het uitsluitend aangeeft of iemand is ingeschreven of niet. Of die wel of niet economisch actief is heeft daar niets mee te maken. Het is aan de Belastingdienst zelf om procedures te ontwerpen om gerechtvaardigde belastinginning te realiseren.

Een andere kwestie speelt rond de vraag: waarom staken ondernemers hun bedrijvigheden, anders dan voor belastingontduiking? Daarover bestaan geen cijfers. Het gebrek aan wetenschap hierover is daarom van belang omdat het erop lijkt dat ondernemers soms gewoon ophouden en verdwijnen, om een faillissementsprocedure te voorkomen. Niet alleen is die erg lang, maar met zijn verplichting om crediteuren zoveel mogelijk schadeloos te stellen blijft een dergelijke ondernemer gebukt onder een mogelijke zware financiële last. Gewoon ophouden en vertrekken is dan meestal gemakkelijker. Omdat er geen gespecialiseerde rechters zijn, noch een speciale Faillissementskamer in het Kantongerecht of het Hof van Justitie is, ligt hier een juridisch vacuüm. Uit een oogpunt van zuiverheid van het Handelsregister en ter bescherming van crediteuren is hier nader onderzoek geboden. Daarom de actie:

Actie. De KKF initieert een diepgaand onderzoek naar de omvang en redenen van ondernemingen die gewoon ophouden met hun bedrijvigheden en komt met voorstellen om – al dan niet met aanvullende wetgeving – ondernemers te steunen ter voorkoming van bedrijfssluitingen en hun crediteuren te beschermen tegen ondernemers die met de noorderzon vertrekken.

3.3 Wat is de concurrentiepositie van Suriname?

Het keren van de neerwaartse trend zou een gemakkelijker job zijn als Suriname alleen in de ranking van de *ease of doing business* zo'n vervelende plek zou bezetten. Maar in de ranking die de concurrentiekracht van ruim honderd landen meet, is het niet veel beter.

Het *Global Competitiveness Report 2009-2010* van het *Wereld Economic Forum* toont cijfers over de concurrentiepositie van Suriname waar we ook niet trots op hoeven te zijn. Sinds 2005 publiceert het World Economic Forum een *Global Competitiveness Index* (GCI). Die index is gebaseerd op de kwaliteit van twaalf pijlers die de concurrentiekracht van een land bepalen:

1. Instituties.
2. Infrastructuur.
3. Macro-economische stabiliteit.
4. Gezondheid en basisonderwijs.
5. Hoger onderwijs en training.
6. Efficiency goederenmarkt.
7. Efficiency arbeidsmarkt.
8. Hoogwaardige financiële markt.
9. Technologische kwaliteit.
10. Omvang markt.
11. Kwaliteit van het ondernemen/productiviteit.
12. Innovatie.

In de woorden van President Obama, uitgesproken in het Ghanese parlement in 2009: "Good governance is niet gebaseerd op *strong men* maar op *strong institutions*."

De GCI omschrijft met kwantitatieve en kwalitatieve gegevens de kracht van elke pijler in 133 landen. Suriname prijkt op plaats 102. Zie Bijlage 5 voor een aggregatie van de belangrijkste cijfers inzake de concurrentiekracht van Suriname, afgezet tegen benchmark Singapore. In het commentaar op die cijfers doen de auteurs in het rapport onder meer de volgende uitspraak (p. 3):

As in previous years, Suriname (102nd), Ecuador (105th), Nicaragua (115th), Bolivia (120th), and Paraguay (124th) lag behind the rest of the region and most of the world in competitiveness, displaying common flaws in their institutional environment. They all exhibit poor governance standards, red tape, and rampant crime and violence, as well as underdeveloped factor markets, infrastructure, and educational systems.

Dat kunnen we niet op ons laten zitten. Om die reden is een Competitiveness Enhancement Program (CEP) gestart. Een deel van de Terms of Reference van dat programma, onder leiding van het Ministerie van Handel en Industrie, vindt u in Bijlage 6. Dat programma doen slagen is een niet geringe opgave. Hoe moeilijk dat zal zijn mag blijken uit Bijlage 7. Die bevat de structuur van de Global Competitiveness Index, een genuanceerde opbouw van de samenstellende bestanddelen van elke pijler. Het verdient alleszins aanbeveling om die Bijlage 7 goed te bestuderen. Een aantal onderdelen slaan rechtstreeks op het versterken van de *ease of doing business*. Daarom zal dit project *ease of doing business* ter verbetering van het gemak om in Suriname te ondernemen, relevant materiaal toeleveren aan het CEP-programma dat een veel langere looptijd heeft.

Hoewel de versterking van de concurrentiekracht van Suriname dus een aspect is van die CEP-studie wil ik toch een actie formuleren. Net als het hebben van de juiste statistieken een noodzakelijke voorwaarde is om goede besluiten te nemen, moet je een overzicht hebben van alle projecten en programma's die er lopen of gaan lopen. Op dit moment constateer ik niet alleen een wildgroei, maar vooral ook een verdubbeling van dezelfde soort projecten. Ter bevordering van de concurrentiekracht moet je in die wildgroei durven kappen en die projecten selecteren die als een speerpunt de competitiviteit van Suriname vergroten. Daarom de actie:

Actie. De in het SBF georganiseerde publieke en private partners onderzoeken binnen hun eigen organisaties en sectoren welke projecten en programma's er allemaal worden uitgevoerd, of op stapel staan. Er vindt dan een evaluatie plaats van die projecten die van eminent belang zijn voor de Surinaamse economie en samenleving zodat die alle steun krijgen. Dat voorkomt verdere wildgroei en de neiging om steeds weer nieuwe consultants in te vliegen die dubbelop gaan zitten werken.

3.4 Groeit er een sense of urgency?

Wat in de voorgaande pagina's is getoond – en in bijlagen nader toegelicht – is niet nieuw. Vele andere rapporten hebben al eerder geschreven over de obstakels die aan het ondernemen en concurreren in de weg staan. Vooral ook het *Private Sector Development Diagnostic* van Diagnos (2001) geeft met heldere analyses aan waar de schoen wringt. Voor veel van de onderwerpen die Diagnos behandelde geldt dat de situatie in 2010 onveranderd is. Behalve op één punt: de institutionalisering – de eerste en allerbelangrijkste pijler onder de concurrentiekracht van een land – heeft aan invloed gewonnen. De publiek-private samenwerking in het Suriname Business Forum, de

komst van een Sociaal Economische Raad, de introductie van een Surinaams Bureau voor Standaarden, de gestage verbetering van de kwaliteit van statistische informatie van het Algemene Bureau voor de Statistiek, de inspanningen om een Nationale Mededingingsautoriteit op te richten, de pleidooien voor een Ombudsman, de vele bewustzijnsverruimende (overheids)programma's ter verbetering van de werkgelegenheid in de formele sector, de creatie van een aantal moderne wetsontwerpen ter vervanging van verouderde regelgeving en andere maatregelen bieden een platform voor verandering en vernieuwing dat er voorheen niet was. Er groeit wel degelijk een *sense of urgency*.

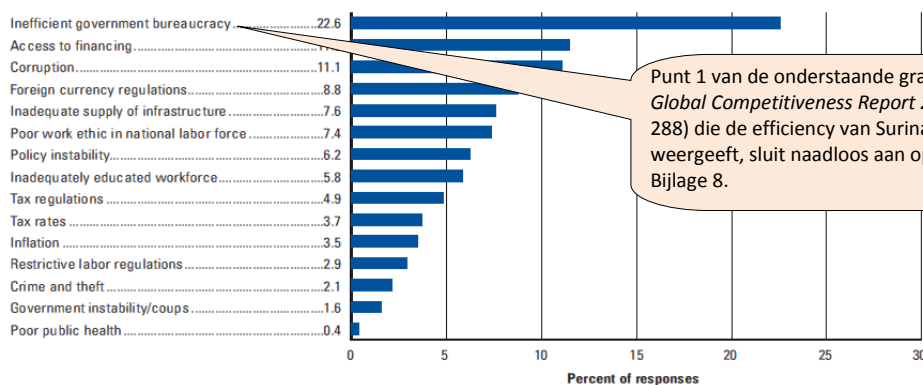
3.5 Drie bronnen van bureaucrativering zitten echter in de weg

Maar we moeten voorzichtig zijn. Niet te vroeg juichen.

Bureaucrativering binnen de overheid

Alle indicatoren wijzen nog steeds op één allesomvattend obstakel dat de *sense of urgency* kan doen smelten tot gemompel in de marge: de afwezigheid van politiek leiderschap¹⁹, gevoegd bij de afwezigheid van voldoende kwaliteit in het parlement, in de regering en in het ambtelijk apparaat, plus de neiging van het bedrijfsleven om daarom dan maar met de rug naar de overheid te gaan staan. Als die obstakels niet – opnieuw – onder ogen worden gezien en opgeruimd, zal ook dit rapport niet uitvoerbaar blijken te zijn. Het lijkt daarom goed om nogmaals te wijzen op de oorzakelijke analyse²⁰ die in 2007 is gemaakt van het falen van de overheid om de *small and medium enterprises* 'in de baan van het geld te plaatsen', de enige baan waar ze hun werk kunnen doen. Zie Bijlage 8 voor die schematisch weergegeven analyse.

The most problematic factors for doing business

Punt 1 van de onderstaande grafiek uit het *Global Competitiveness Report 2009-2010* (p. 288) die de efficiency van Surinaamse overheid weergeeft, sluit naadloos aan op de analyse in Bijlage 8.

Note: From a list of 15 factors, respondents were asked to select the five most problematic for doing business in their country/economy and to rank them between 1 (most problematic) and 5. The bars in the figure show the responses weighted according to their rankings.

Wat die bureaucratie betreft zijn sommige stakeholders bepaald niet terughoudend in hun kwalificatie daarvan:

- “Het kan allemaal sneller, maar dan moet je er zelf achteraan gaan. Elke dag een- of tweemaal de betreffende ambtenaar opzoeken of opbellen. ‘Harrassen’, totdat hij het zat is en je zaak met spoed afhandelt. Het vreet natuurlijk tijd. Vooral ook omdat ze vaak gewoon niet aanwezig zijn: naar een workshop, vergadering, ziek, verlof, in de DNA, hosselen, alles blijft gewoon liggen. Als je pech hebt is je dossier kwijt en als afdelingen met elkaar in oorlog zijn heb je een groot probleem. Wat je als ondernemer moet doorstaan is niet normaal.”

¹⁹ Zie daarover het indrukwekkende interview met HRM-deskundige Humphrey Bendt in *United business magazine*, maart 2010, p. 25 t/m 39.

²⁰ Deze analyse, en zijn onderbouwing, is te vinden in *Gaps and Opportunities for New Business Creation and Small and Microenterprise Development in Suriname*, KKF/IDB 2007. Downloaden: <http://www.klinkers.info/default.asp?contentID=185>.

- “Een suspension procedure moet binnen 16 dagen zijn afgewikkeld. In de praktijk kost het me 4 weken, maar dan ook alleen als ik de ambtenaar of minister stalk: opbellen, thuis opzoeken, bij het ministerie opwachten, achtervolgen. Vreselijk. Vooral ook omdat je in de praktijk weet dat de grondstof die jij nodig hebt niet binnen CARICOM geleverd kan worden. Het is er gewoon niet. En dan moet je toch die procedure volgen.”

Hoe terecht dergelijke observaties over bureaucratiesering binnen de overheid ook zijn, je kunt hierover als bedrijfsleven blijven klagen, je kunt ook zelf het initiatief nemen om de werkrelaties met de publieke sector te verbeteren. Daarom de volgende actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven organiseert 1x per jaar een Open-Bedrijven-Dag (OBD). Ondernemingen in alle sectoren, rechtsvormen en omvangen openen hun deuren voor het publiek en voor de overheid, laten zien wat ze doen/maken en versterken daarmee hun relaties in de gedeelde publieke ruimte.

Het principe is: bekend maakt bemind. Creëer bewustwording, *awareness*, door mensen te introduceren in je bedrijfssituatie. En waarom niet stimulansen inbouwen, bijvoorbeeld met de volgende actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven reikt 1x per jaar een prijs uit voor een unit uit de overheid die heeft laten zien dat het snel en servicegericht het bedrijfsleven ondersteunt.

En om de bewustwording compleet te maken de volgende acties:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven creëert een uitwisselingsprogramma tussen publieke en private managers. Ze gaan een dag of wat op andermans stoel zitten.

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven organiseert ondernemersavonden, waarin een overheidsfunctionaris en een functionaris uit het privésector standpunten en ervaringen uitwisselen.

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven organiseert een serie tv-debatten. Eerst een over ‘Suriname is een rijk land versus Suriname is een arm land’. Daarna een debat over elk van de 10 thema’s in de ranking van de World Bank. Debatten tussen 2 personen, geleid door een kundige presentator.

Dus in plaats van te klagen over de red tape kun je als bedrijfsleven ook zelf openingen maken om de gemeenschappelijke publieke ruimte positief in te vullen. Wat die suspension procedure betreft ligt er al een initiatief dat zometeen wordt behandeld.

Bureaucratiesering binnen het bedrijfsleven

Bij de op zichzelf correcte karakterisering van de verstikkende bureaucratie van de Surinaamse overheid past nóg een relativerende kanttekening: in een aantal branches van het Surinaamse bedrijfsleven is het net zo erg. Waar je in andere landen in een winkel een product uit een schap neemt, bij de kassa betaalt en naar buiten loopt is het in Suriname op veel plaatsen gebruikelijk dat je met 3 tot 4 mensen te maken hebt voordat je buiten staat: eerst zoek je het product samen met een verkoopster uit, die geeft je een briefje met een codenummer van het product, daarmee ga je naar de kassa om te betalen, op de factuur wordt het stempel ‘betaald’ gedrukt, vervolgens haal je het product op en toont het aan een ander (of is het al bij die ander gebracht), die checkt of de factuur overeenkomt met het product en of je betaald hebt, die zet vervolgens het stempel ‘afgegeven’ op de factuur en dan mag je gaan. In restaurants is het heel gewoon dat je een uur op je eten moet wachten (ook al ben je daar de enige klant), en als je met een gezelschap bent komt het voor dat de ene helft het eten al op heeft voordat de andere helft zijn eten geserveerd krijgt. In

'Suriname-sinaasappelland' is het welhaast onmogelijk om in restaurants vers geperst sinaasappelsap te krijgen. De markt is overspoeld met producten uit China die niet werken of meteen kapot gaan. Garanties worden niet gegeven of slechts voor één of enkele weken. Een wettelijk gegarandeerde bedenktijd (ingevoerd in de EU) om na aankoop binnen enkele dagen te mogen besluiten om het gekochte terug te geven bestaat niet. Moeten betalen in valuta, in strijd met de wet, of tegen een hoge SRD-omwisselkoers, is nog aan de orde van de dag. Dit soort voorbeelden van slechte tot zeer slechte dienstverlening is met vele tientallen andere aan te vullen.

Kortom, dienstverlening en service zijn begrippen die in algemene zin in het Surinaamse bedrijfsleven nog nauwelijks tot ontwikkeling zijn gebracht. De focus ligt vaak primair op het beschermen van de eigen, interne organisatieprocedures en niet op het belang van service voor de cliënt. De schade die dat voor, bijvoorbeeld, het toerisme oplevert wordt niet herkend. Daarom de volgende actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven ontwerpt een onverbiddelijk beleid om dienstverlening en service tot de topattractie van Suriname te maken en op te stuwen tot een kwaliteit die vergelijkbaar met die in Japan en Amerika.

Het zou overigens niet fair zijn om te stellen dat ondernemers niet zelf in het gat springen dat eigenlijk door overheden gevuld moet worden. Bijlage 20 bevat een voorbeeld van de kant van de Associatie van Surinaamse Fabrikanten (ASFA) die bij import van grondstoffen uit andere landen dan die van CARICOM tegen de zogeheten *suspension procedure* aanloopt. Dat is de procedure die moet waarborgen dat grondstoffen uit de CARICOM-landen worden betrokken en pas als ze daar niet zijn, of van onvoldoende kwantiteit en kwaliteit, uit een ander land mogen worden gehaald. Bijlage 20 toont de huidige omslachtige procedure en een verbeterde procedure zoals de ASFA die voor ogen heeft. Het is overigens de vraag hoelang een dergelijke procedure nog gehandhaafd kan blijven. Protectie van handel(sbetrekkingen) is een ziekte die menige economie beschadigt. Het voert echter te ver om in dit bestek met voorstellen te komen. Ik verwacht dat het Competitiveness Enhancement Program (CEP), dat momenteel wordt uitgevoerd onder leiding van het Ministerie van Handel en Industrie, hieraan substantiële aandacht besteedt.

Bureaucratisering door donoren

Eén domein van aan mateloze domheid grenzende bureaucratiesering wordt veroorzaakt door het fenomeen van donoren. Denk hierbij aan bijvoorbeeld de Europese Unie, de Interamerican Development Bank en andere externe financiers van projecten in Suriname. Wat is het geval? Het systeem van tenders, terms of reference, program estimates, time sheets, log frames, en andere – voor honderd procent op de beveiliging van de donororganisatie gerichte – procedures/formulieren/protocollen/deadlines/ controles/feedbacks is contraproductief voor het realiseren van de doelen van dergelijke projecten. Ze werken averechts en beschadigen de ontwikkelingskansen van Suriname in plaats van dat ze die bevorderen. In de praktijk gaat dat als volgt:

- Donoren eisen van consultancybureaus die inschrijven voor een tender dat ze beschikken over een bepaalde mate van bedrijfskapitaal. De kleine gespecialiseerde consultants kunnen daar niet aan voldoen en vallen buiten de boot. Dit verlies van werkgelegenheid laat ik hier buiten beschouwing. Erger is dat hierdoor Surinaamse consultants niet of nauwelijks een rechtstreekse toegang hebben tot dat type tendersysteem. Ze krijgen hoogstens een paar kruimels als een buitenlands consultancybureau de aanbesteding heeft gewonnen en zich wil (of conform de ToR moet) laten bijstaan door Surinaamse deskundigen. De rollen moeten omgekeerd zijn: de opdrachten dienen structureel in handen te zijn van Surinaamse consultants, die vervolgens zelf bepalen of ze buitenlandse expertise nodig hebben. De inkomsten moeten primair in Suriname vallen en niet in het buitenland. Het veronderstelt wel de bereidheid van Surinaamse consultants om samen te werken.

- Om aan voornoemde kapitaalseis te kunnen voldoen moeten consultancybedrijven groeien en/of consortia formeren. Zo ontstaan organisaties of samenwerkingsverbanden die niet gebaseerd zijn op bundeling van expertise en toegevoegde waarde, maar op het creëren van slechts een procedurele voorwaarde om mee te mogen doen aan een tender. De enige expertise binnen zo'n consultancybureau is het beschikken over methoden en technieken om de tender te winnen. Niet op inhoudelijke kwaliteit, maar op het vermogen om met zo'n tender (en zijn bureaucratische omgeving) 'het spel te spelen' dat de donor behaagt.
- Dergelijke instellingen hebben er belang bij zo weinig mogelijk vast personeel in dienst te hebben en worden steeds 'leger'. Om na het winnen van de tender een opdracht toch te kunnen uitvoeren stropen ze de hele wereld af om 'short termers' te vinden om klusjes binnen de opdracht uit te voeren. Cohesie tussen dergelijke werkers en binding met het product/land is daardoor vaak afwezig. Ze vliegen een paar dagen/weken in, doen een singuliere job en laten het aan een projectmanager over om de verschillende outputs van de verschillende consultants aan elkaar te plakken. Een bijzonder aspect daarvan is dat ze wegens het ontbreken van substantiële kennis van het land en inzicht in de sociaal-economische geschiedenis/verhoudingen steeds weer een beroep moeten doen op input vanuit de enkele honderden stakeholders die weten hoe de zaken in elkaar steken. Niet alleen worden die stakeholders doodmoe van dat herhaald beroep op hun kennis en opvattingen, geeft het ze geen kans om het eindelijk eens zelf te doen, maar creëert het ook vele dubbele rapporten. Niet zelden lopen dezelfde soort onderzoeken – betaald door verschillende donoren – langs en door elkaar heen. Dat is ook met dit onderzoek het geval. Minstens drie andere clubs zijn aan het werk om met voorstellen te komen om de *ease of doing business* in Suriname te verbeteren. Het herhaaldelijk lastig vallen van stakeholders is trouwens een niet geringe aanslag op de arbeidsproductiviteit van deze toch al overbelaste functionarissen.
- Omdat de donoren de consultancytarieven afstemmen op het kostenpatroon in het ontwikkelingsland, en niet op de kosten (belasting, verplichte verzekeringen, vaste lasten) van de consultant in zijn thuisland, zijn die tarieven zodanig onder de maat dat een goede consultant zich vijfmaal bedenkt voordat hij ver onder de marktprijs een klus van enkele weken in Suriname komt doen. Dus worden veelal derderangs consultants naar Suriname gestuurd die bereid zijn om voor ¼ van het tarief van een professional te werken. Daar wordt Suriname niet beter van. Om die consultants toch een zo goed mogelijk product te laten leveren worden die bedolven onder formulieren en protocollen zodat de opdrachtgevende consultant/donor kan controleren of er ook gewerkt wordt. Maar dat frustreert op zijn beurt het werk, want de consultant is dan hoofdzakelijk bezig met het invullen van die formulieren. En zo creëert men samen één groot circus van acrobaten die allemaal op hun eigen slappe koord proberen overeind te blijven.
- Die projectmanagers hebben twee taken: zodra de tender gewonnen is proberen ze de terms of reference (die meestal zijn geschreven door personen die nauwelijks benul van het onderwerp en de vereiste aanpak hebben) alsnog aan te passen aan de manier waarop de winnende consultancyorganisatie het project wil uitvoeren. Dat is passen en meten, duwen en trekken, liegen en bedriegen, overtuigen en dreigen, niet zelden met behulp van advocaten. De essentie is deze: ze hebben ingeschreven op terms of reference die ze eigenlijk niet goed vinden, schrijven

Ik merk dat stakeholders een verzadigingspunt bereikt hebben. Anders dan tien jaar geleden kost het ze veel moeite om enthousiast input te leveren. Ze hebben het al zo vaak gezegd, al zo vaak bepleit en al zo vaak is er niets van terecht gekomen. Ze hebben al zoveel consultants zien komen en gaan, maar er verandert niets. Deels ligt dat aan een inerte overheid, deels aan het donor-tender-consultancy systeem. De eigen vakmensen worden wel 'afgetapt' maar niet in de voorste linies ingezet.

Als je in de VS een auto koopt voor \$50.000, dan staat dat bedrag voor een bepaalde kwaliteit. Als je precies dezelfde auto wilt kopen in Suriname, zou je die dan voor ¼ van die prijs kunnen krijgen? Nee, ook in Suriname kost die om en nabij de \$50.000. Bied je maar \$ 12.500 dan krijg je hem niet. Waarom denk je dan top consultants te kunnen inhuren tegen ¼ van hun prijs? Door de belastingdruk, verplichte verzekeringen en andere vaste lasten in hun thuisland lijden ze dan verlies. Dus komen ze niet. Wat creëer je daarmee? Een markt voor snelle jongens, die het honorarium voor hun ondermaatse werk fijn mee naar huis nemen en Suriname achterlaten met een kater.

zich vijfmaal bedenkt voordat hij ver onder de marktprijs een klus van enkele weken in Suriname komt doen. Dus worden veelal derderangs consultants naar Suriname gestuurd die bereid zijn om voor ¼ van het tarief van een professional te werken. Daar

niettemin een tender die lekker past binnen de terms of reference die nu eenmaal door de donor zijn gepresenteerd, winnen daarmee de tender zonder dat de donor weet dat hij wordt bedonderd, en starten vervolgens een proces om de terms of reference naar hun eigen hand te zetten. De andere taak van de projectmanagers is om papieren die niet kloppen alsnog kloppend te maken. Omdat het vanwege de donoren geëiste systeem van formulieren en procedures nimmer past bij de werkelijke praktijk deugt het overgrote deel van alles wat – ter controle van werk, productie en betalingen – in vele kolommen en rijen door allerlei medewerkers moet worden ingevuld, niet. Maar, als iets niet deugt wordt er niet betaald. Dus hebben dergelijke bureaus een speciale expertise ontwikkeld om linksom of rechtsom de zaken toch zodanig aan te passen dat ze aan hun geld komen. Ze werken onder het motto ADPMK: Als De Papieren Maar Kloppen. De inhoud is bijzaak.

- De externe consultancybureaus staan daarom met het gezicht naar de donor en met de rug naar het proces. Daardoor ontbreekt het aan doorbraken. De Surinaamse consultants die men er soms bij betreft ergeren zich daaraan dood; zij kunnen niet wezenlijk doorpakken in het aanbrengen van veranderingen in het algemeen belang omdat ze bij voortduring door hun broodheer, het externe consultancybureau, worden verplicht de formulieren van de donor in te vullen in de kolommen en rijen van excelbestanden die een of andere dwaas achter een bureau in het buitenland heeft bedacht. Activiteiten die door een voorschrijdend inzicht tijdens een veranderingsproces geboden zijn worden stopgezet of teruggedraaid omdat ze niet in de terms of reference staan. Het tender/terms of reference systeem heeft de flexibiliteit van een betonnen paal en staat net zover af van de werkelijkheid als Mars staat van Aarde.
- Die kolommen en rijen, dat is in de praktijk het enige waar donoren naar kijken. Niet wát er in een kolom staat (daar zou je ook adressen uit het telefoonboek in kunnen plakken) maar dát de kolom is ingevuld. Ze beoordelen de kwaliteit van de inhoud niet omdat ze daar geen verstand van hebben.
- Daar komt bij dat ze ook niet kunnen beoordelen in hoeverre de productie van consultancybureaus origineel is. Wie dit vak enigszins kent vindt bij diverse ministeries rapporten van consultants die toch wel erg veel lijken op een rapport dat eerder in Indonesië, of Maleisië of Turkmenistan is gezien. Hoe zit dat? Om zo economisch mogelijk te werken (dus zoveel mogelijk winst te maken) kent menig groot consultancybureau de techniek van het coderen van standaardalinea's. Als ze in Suriname een opdracht verwerven die erg veel lijkt op wat ze in Turkmenistan hebben gedaan, dan halen ze dat dossier tevoorschijn en 'schrijven' het Surinaamse rapport voor een groot deel door die standaardalinea's digitaal in te voegen. De naam en de cijfers van Turkmenistan worden veranderd in die van Suriname. Dat schiet lekker op.

Dit leidt vanzelfsprekend tot de – door een van de geraadpleegde sleutelfiguren – aldus geformuleerde actie:

Actie. De in het SBF georganiseerde private en publieke partners beginnen een diepgaand onderzoek naar alle projecten die vanaf 2000 door externe donoren zijn gefinancierd, wat die hebben gekost, wat daarvan is uitgevoerd en in welk opzicht het Suriname als land in ontwikkeling heeft geholpen, of juist niet.

Deze actie sluit ook aan op het standpunt van de Minister van Planning en Ontwikkelingssamenwerking (in de Ware Tijd van 14 mei 2010) dat harmonisatie en coördinatie van de input van donoren dringend nodig is. Nu werkt men veelal langs elkaar heen en passeren donoren PLOS door rechtstreeks zaken te doen met individuele ministeries. Daardoor is er geen duidelijk beeld van wat er aan geld binnenkomt. De Staat krijgt dan problemen met het opstellen van begrotingen en er ontstaan veel dubbelop projecten. Het pleidooi van de Minister om de touwtjes van de coördinatie aan te trekken verdient daarom alle steun. Maar niet zonder een kanttekening te plaatsen. Zoals de zaken nu verlopen lijkt het er vaak op dat PLOS de donoren in wurgende

bureaucratisering probeert te overtroeven. PLOS belast soms consultants met procedures waarvan zelfs de donor zich afvraagt waar dat nu toch voor nodig is.

Hierover valt nog veel meer op te merken. De essentie is dat de op de veiligheid van de eigen procedures gefocuste donor – en niet op het realiseren van inhoudelijke doorbrekende veranderingen in Suriname – een beheer van Surinaamse zijde oproept dat net zo bureaucratiseerend werkt. Vervolgens genereert het een soort consultancy dat zich conformeert aan de bureaucratie van de donor om een opdracht in de wacht te kunnen slepen, en zich conformeert aan de bureaucratie van PLOS (of van het individuele ministerie dat buiten PLOS om met een donor werkt) om de opdracht te kunnen uitvoeren. Consultants zitten gevangen in een ijzeren greep, proberen soms om toch iets fatsoenlijks te maken, maar kiezen meestal voor hun eigen veiligheid (het betaald krijgen van de facturen) door met het gezicht naar de bureaucratie te gaan staan, en met de rug naar de inhoud. Dit besmet als een virus de Surinaamse overheidsinstanties die binnen dat systeem een rol vervullen. In een land waar vermeend gebrek aan eigen kwaliteit quasi wordt gecompenseerd door het invliegen van consultants, jagen donoren de toch al sterke Surinaamse neiging om zich te verbergen achter decorum en formaliteiten nog eens extra aan. Het is weinige consultants gegeven om te werken volgens de waarden en normen van hun vak en dus – als het erop aankomt – tegen een donor of tegen PLOS te zeggen dat ze gestoord zijn als je vindt dat ze gestoord zijn, om daarna rustig naar buiten te gaan zonder met de deur te slaan.

Een voorbeeld? Een keer werd van een projectmanager geëist binnen een uur een bepaald document te produceren. Die voldeed aan die eis. De looper kwam terug met de boodschap dat de handtekening ontbrak. De projectmanager zette de handtekening. De looper kwam terug met het bericht dat het logo van het consultancybedrijf ontbrak. De projectmanager zette het logo erop. De looper kwam terug met het bericht dat het logo op de verkeerde plaats stond. Hoe gestoord kun je zijn? Beter: hoe kun je als Surinaamse overheid een einde maken aan de bureaucratistische terreur van donoren?

Daarom de volgende actie:

Actie. De in het SBF georganiseerde private en publieke partners bieden externe donoren dit rapport aan voor de financiering van de uitvoering. De donor die met zijn aanbod de uitvoering het minste met bureaucratisering belast (bijvoorbeeld door een One Sheet Offer) wint de aanbesteding.

Deze actie staat in het teken van de straks te bespreken zelfredzaamheid. Die moet zich onder meer manifesteren door de rollen om te keren. Financiering van donoren is welkom, maar ze moeten daarvoor wel meedoen aan een tender. De donor die laat zien dat hij het project niet met bureaucratie belast wint de aanbesteding.

Bureaucratische terreur

Ik gebruik bewust het begrip 'bureaucratische terreur'. We hebben hier te maken met bureaupathologisch gedrag, een ziekelijke en ziekteverwekkende verschijningsvorm van de overigens normale bureaucratie. Onvoldoende wordt beseft hoe ernstig de schade voor een land is als bureaucratisering de maat der zaken is. Het is de allesomvattende voedingsbodem voor fraude en bedrog, voor het prevaleren van het recht van de sterkste, voor het uiteengroeien van rijk en arm, voor verstikking van culturele creativiteit en frustratie van moedig ondernemerschap. Zeer veel landen in de wereld hebben daar mee te maken, hoewel de oorsprong van hun bureaucratisering verschillend kan zijn. In Nederland komt de wurgende bureaucratisering voort uit de over-ordering en over-regulering van de staat. Daar is men veel te ver doorgeschoten in het vervolmaken van de staat en zijn samenleving. Elke poging om daar die bureaucratisering terug te draaien is tot nu toe mislukt omdat de bron, namelijk een niet te remmen politieke ambitie om nog meer te ordenen en

te reguleren, niet gestopt kan worden²¹. In Suriname wordt de bureaucrativering juist veroorzaakt door de afwezigheid van ordening en regulering. Ambtenaren werken niet voor het algemeen belang maar voor de minister. De minister werkt niet voor het algemeen belang maar voor de partij. De partij werkt niet voor het algemeen belang maar voor een (al dan niet etnisch) bepaald belang of belangengroep. Die belangengroep werkt niet voor het algemeen belang maar voor het krijgen van ambtelijke posities binnen het ministerie of parastatale²² bedrijven. De vicieuze cirkel van een patronage-economie. In de woorden van een stakeholder: “In plaats van synchronisatie van beleid tussen ministeries hebben we partijpolitiek ministerieel beleid dat gericht is op scoren voor eigen belangenbehartiging.”

Zo ontbreekt de noodzakelijke interactie, coördinatie en integratie tussen ministers en hun ambtelijk apparaat. In de woorden van een stakeholder: “De verkavelingspolitiek van het Nieuw Front heeft elke deelnemende partij een of meer ministeries gegeven. Elke minister mag doen wat hij wil. Interactie of coördinatie tussen ministeries is uitgesloten. Zodoende dupliceren ze taken en bevoegdheden ter bescherming van het belang van hun eigen kiezersvolk. Niemand ruimt dat op. Behalve als ze zo doorgaan. Dan krijg je op den duur vanzelf een zakenkabinet dat orde op zaken stelt.” Of die voorspelling zal uitkomen moet hier in het midden blijven. Wel was het interessant dat zich tijdens het eerste – op 11 mei 2010 door ATV en TV2 georganiseerde – politieke verkiezingsdebat ongeveer de volgende discussie afspeelde tussen twee sprekers:
Spreker A: “Jullie hebben in de afgelopen regeerperiode niets gedaan aan het milieu.”
Spreker B: “Het ministerie dat daarover gaat is niet van onze partij.”
Spreker A: “Dus ook al werken jullie binnen een coalitie, jullie voeren geen onderling overleg, jullie werken niet samen als regering aan het algemeen belang?”

3.6 Het is erop of eronder

De volgende hoofdstukken beschrijven de uitdagingen waar Suriname voor staat als het gaat om het oplossen van de problemen die aan de *ease of doing business* in de weg staan. Niet iedereen houdt ervan om over problemen te spreken.

Dat lijkt op doemdenken. Niets is minder waar. Uitdagingen zijn de keerzijde van problemen. Als Suriname binnen twee jaar op de *doing business index* ergens tussen de 90 en 100 wil staan is dat een uitdaging die alleen kan worden gerealiseerd door nuchter te (h)erkennen dat de huidige plek 155 niets te maken heeft met het wisselvallige weer of boze buurlanden, maar met problemen die overheden en bedrijfsleven zelf hebben gecreëerd en dus ook zelf moeten oplossen. Het feit dat de bijdragen van Nederland uit de ontwikkelingsfondsen in 2010 eindigen is een welkome aanleiding om aan de slag te gaan, geconcentreerd op **zelfredzaamheid**. Gratis geld maakt lui. Nu het gratis geld stopt, dwingt de realiteit tot het stimuleren van de productiezijde van de economie: zelf geld gaan maken. De beschikbare arbeid en kapitaal steken nu al te zeer schril af tegen de overmacht aan natuurlijke potenties. Suriname transformeert nu van ontwikkelingsland naar land in ontwikkeling.

Op dit punt werd ik weersproken door iemand die zei: “Dat is niet waar. Surinamers houden er juist wel van om over problemen te praten. Maar ze houden er niet van om over oplossingen en implementatie te spreken.”

²¹ Het voert te ver om in het bestek van dit rapport uit te weiden over het feit dat verkeerde georganiseerde marktordening (krachtens principes van het neoliberalisme) de oorzaak is van de behoefte van overheden om marktvrijheid in te perken door de creatie van een uitgebreid stelsel van toezichthouders, controleurs, visitatiecommissies, protocollen en andere bureaucratistische rim ram.

²² Door verstrengeling van eigendoms-, bestuurlijke en financiële verhoudingen zijn de meeste parastatale ondernemingen opslagplaatsen geworden van personen die hun betekenis voor de directe politiek hebben verloren, maar toch ergens een onderkomen moeten hebben. Vroeg of laat wacht hen de harde realiteit van de marktwerking die afrekenet met monopolies (absolute marktmacht) en protectie (werken onder de kostprijs).

Suriname staat voor een (zoals dat in deftige taal heet) paradigma wisseling (paradigm shift): van jarenlang orthodox handelen de sprong maken naar een onorthodoxe manier van denken en werken. Ook wel genoemd: out of the box denken. Overheid en bedrijfsleven staan samen voor de taak om de rustig en voornaam, maar wel doelbewust, progressie te organiseren.

Het gaat vanaf nu om zelfredzaamheid

Dat begrip – **zelfredzaamheid** – speelde een centrale rol in de eerder aangehaalde inleiding van Silvano Tjong Ahin tijdens het seminar *Ontwikkelingsfinanciering Suriname na 2010* op 16 april 2010.

Ook in die van Hans Lim A Po, voorzitter van de Sociaal Economische Raad. De rode draad door zijn inleiding liep als volgt:

Een stakeholder zei: “Wij zijn pas een modern land als de televisieprogramma’s op tijd beginnen. Zolang de meerderheid van het volk het normaal vindt dat alles te laat begint worden we door investeerders niet serieus genomen. We kunnen ons onprofessioneel gedrag wel verbergen achter het grapje dat zij de klok en wij de tijd hebben, maar dat soort mannen maakt geen grappen.”

- Als we de ontwikkeling van Suriname plaatsen in een actiegericht toekomst perspectief dan staan we voor een viervoudige moderniseringsopdracht: de economie moet zich ontwikkelen tot een productief systeem, de overheid moet zich ontwikkelen tot een systeem dat in staat is om voor de samenleving essentiële diensten te leveren, de politiek moet zich ontwikkelen tot een systeem dat zorgt voor collectieve besluitvormingsprocessen en de samenleving tot een weefsel dat voldoende ruimte biedt voor ontplooiing.
- Dat verloopt langs een complex samenspel van sturing en strijd. ‘Sturing’ is niet een zaak van de staat alleen, maar van een gezamenlijk inspanning van staat, markt en samenleving. ‘Strijd’ vindt plaats omdat machten en belangen gaan verschuiven door zaken als ontvlechting van politieke en economische macht, inclusiviteit in de relatie samenleving en bestuur, afbakening en ordening van de publieke en private ruimten, verantwoording en transparantie van bestuur tegenover de politiek, politieke en sociale democratisering van de samenleving en verdeling van economische welvaart.
- Ontwikkelingssamenwerking fungeert als katalysator van alle vier transitieprocessen. De kenmerken van die samenwerking zijn ‘verlicht eigen belang’ en ‘zelfredzaamheid’. Die zelfredzaamheid vereist onder meer een redelijke mate van stabiliteit en goed bestuur, goede creditrating, toegang tot de kapitaalmarkt, brede samenwerking op voet van gelijkheid.
- Lim A Po eindigde met het geven van de volgende antwoorden op de vraag ‘Wat mag Suriname van zichzelf verwachten?’
  - “Het definiëren en uitvoeren van een ontwikkelingsbeleid dat een synchrone modernisering (hervorming) van de vier dimensies (economische structuur, overheidsinstellingen, politiek systeem en het weefsel van de samenleving) tot doel heeft.
  - Effectieve kanalisering van de verschuivingen van macht en belangen.
  - Als laag/midden inkomen land geen bilaterale ontwikkelingshulp meer; zelfredzaamheid als uitgangspunt nemen.
  - Als ‘weak state’ ‘zelf de broek ophouden’ een wezenlijk uitdaging, met als consequenties: financiering uit eigen inspanning wordt de kern van het ontwikkelingsbeleid (‘cut your coat according to your cloth’), verlegging van de weg naar externe financiering van toegang tot publiek kapitaal tot toegang tot de kapitaalmarkt, beproeven en benutten van een breed scala van modaliteiten van ontwikkelingsamenwerking met verschillende partners aan de hand van ‘wederzijds voordeel’.
  - Geen blauwdruk of wegenkaart voor het ontwikkelingspad dat moet worden uitgezet en vervolgd. Onze eigen weg zoeken in een wereld die zich helaas niet erg naar ons schikt. Den Xiao Ping: ‘We will cross the river by touching the stones’.”

Tijdens dat zelfde seminar gaf Tony Caram, buitengewoon hoogleraar Geld-, Krediet- en Bankwezen, Financial Stability aan de Anton de Kom Universiteit te kennen dat **zelfredzaamheid** in het verleden steeds het uitgangspunt is geweest van de Nederlandse kapitaalbreng, maar dat dit doel, gegeven de feitelijke knelpunten, altijd te ambitieus is geweest: gebrekkige planning, onvoldoende

productieve overheidsprojecten, te weinig ondersteuning voor private ondernemingsactiviteiten, te bescheiden ontwikkelingsfondsen, disharmonische verhouding tussen de overmacht aan natuurlijke en overige productiefactoren en vooral ook een veel te beperkte uitvoeringscapaciteit (in termen van Tjong Ahin: geen focus). Tegen de achtergrond van een historische verklaring van het feit dat de inbreng van externe geldmiddelen niet het verwachte resultaat hebben opgeleverd concludeerde Caram als volgt:

- “Er zijn onvoldoende economische redenen om op middellange termijn de Nederlandse financiële kapitaalbreng verder af te bouwen.
- De inbreng blijft voornamelijk nodig, vooral ter financiering van investeringen in het kader van het basisbehoefte-model²³.
- Het accent in de discussie moet worden verschoven van afbouw van de inbreng naar vergroting van haar effectiviteit.
- Aanpassing van de organisatie rond kapitaalbreng is wenselijk. Effectieve verdeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden.
- De donor draagt alleen een zekere verantwoordelijkheid bij de globale beleidsbepaling en de ex-post evaluatie.
- De ontvanger is geheel verantwoordelijk voor de beleidsuitvoering en verantwoording daarover achteraf.”

Zonder dat het met zoveel woorden werd gezegd hoort men door die inleidingen heen een pleidooi voor een nieuw sterk Planbureau. Tot aan de opschorting van het Nederlandse ontwikkelingsgeld in 1982 vervulde dat Planbureau met een budget van 6 miljoen Nederlandse guldens een sterke rol in het opzetten van projecten, waarbij het zelf de deskundigheid in huis had om de resultaten daarvan te kunnen beoordelen. Toen het Planbureau in 1987 opnieuw werd opgestart kwam echter dat werkkapitaal niet wederom ter beschikking. Inmiddels waren ook de onafhankelijk denkende, deskundige ambtenaren van dat Planbureau vertrokken, waarna de personele problemen leidden tot de oprichting van het Ministerie van Planning en Ontwikkeling. Het Planbureau heeft daarna zijn gerespecteerde status niet herwonnen.

Als men de waarde²⁴ van de lezingen van Tjong Ahin, Lim A Po en Caram (bijgestaan door S.Ch. Mungra) samenvat in enkele kernachtige zinnen, dan staat het ‘erop of eronder’ dat de titel van deze paragraaf vormt in de volgende actie:

Actie. Het SBF creëert in alle hoeken van de Surinaamse samenleving debatten en discussies over de essentie van het begrip ‘Surinaamse zelfredzaamheid’ en wat een ieder kan bijdragen, om met dedicated focus (kern van Tjong Ahin's betoog), de viervoudige moderniseringsopdracht (kern van Lim A Po's betoog) aan te vangen, waarbij Suriname de aanwending van de nog steeds noodzakelijke externe gelden achteraf verantwoordt in plaats van overvloedig veel tijd, geld en energie kwijt te raken aan de bureaucratische procedures van donoren en PLOS (kern van de boodschap van Caram).

Dat laatste vereist volgens Tjong Ahin een strategische keuze van donoren, waarbij hij wijst op het feit dat de Wereld Bank wellicht een betere partner is dan de donoren die tot nu toe Suriname hebben gefinancierd.

²³ Dat staat tegenover het door Frank Essed indertijd ontwikkelde groeipolenmodel dat voorzag in de ontwikkeling van Apoera e.o. tot een grote industriële locatie. Dat is niet gelukt. De ommezwaai naar een basisbehoefte-model (sterk inzetten op kleinschalige agrarische bedrijven) is echter ook niet van de grond gekomen door de te kleine comparatieve voordelen.

²⁴ Zonder tekort te willen doen aan de waardevolle inbreng van andere sprekers. Maar de lezingen van genoemde drie personen lagen zo zeer in elkaars verlengde, en wijzen zo overtuigend naar de best denkbare ontwikkelingsrichting, dat ik ze hier apart naar voren haal.

Dit verklaart de titel van dit rapport

Met bovenstaande passages wordt ook de titel van dit rapport duidelijk. Wil men het ondernemen in Suriname eenvoudiger maken, dan is het pad van zelfredzaamheid de weg die men heeft te gaan. Niemand zal het voor Suriname doen: alleen Suriname zelf kan dat. Alle acties in dit rapport zijn daarom te begrijpen als noodzakelijk te vervullen voorwaarden op de agenda van zelfredzaamheid.

Zelfredzaamheid en de exploitatie van het bos

In de nasleep van de milieuconferentie in Kopenhagen in 2009 speelt de kwestie of je van andere landen geld moet willen vragen voor het in stand houden van het bos. Sommige stakeholders zijn van mening dat je daarmee het tegenovergestelde zou doen van de voor de hand liggende ontwikkelingsrichting van Suriname, namelijk je eigen zelfredzaamheid organiseren. Het Surinaamse bos is divers, in die zin dat de waardevolle bomen per hectare relatief schaars zijn. Daardoor zul je, anders dan in Afrika of Azië, het bos nooit leeg kappen. Er is altijd sprake geweest van selectieve kap en dat zal zo blijven. Met dit in gedachten moet de overheid, zo is de stelling van stakeholders, de ontwikkelingsrichting van Suriname niet afstemmen op incentives van buitenaf, en absoluut niet via incentives in de vorm van grants. Daarmee bevorder je alleen maar luiheid, en beperk je de drive om met het bos als asset, nieuwe ontwikkelingswegen in te slaan.

4. Een bedrijf starten (rank: 171)

De eerste obstakels voor een startende ondernemer zijn de vele procedures voor het registreren van het bedrijf en voor het krijgen van een vergunning. Dat is soms zó problematisch dat men ambtenaren geld geeft om het proces te versnellen. Of onderduikt in het informele circuit. De Wereld Bank geeft aan dat vele analyses aantonen dat moeten voldoen aan stapels regels voordat men mag gaan ondernemen de kwaliteit van de productie niet verhoogt, het werk niet veiliger maakt of vervuiling terugdringt. Integendeel, al die procedures beperken juist de lust om te investeren, duwen meer mensen de informele sector in, werken prijsopjagend en voeden corruptie.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

Een stakeholder zegt: "Normaal moet je drie maanden wachten op een bouwvergunning. Behalve als je onder tafel 200 SRD geeft. Dan is die er binnen een week."

4.1 Hoe ziet het systeem er nu uit?

De Surinaamse procedures bij het starten van een onderneming, volgens de Wereld Bank

De Wereld Bank berekent op basis van de informatie die door Surinaamse correspondenten is aangeleverd (zie Bijlage 3) dat voor het starten van een onderneming (NV) 13 procedures en 694 dagen nodig zijn. Gespecificeerd conform *Doing business*²⁵ ziet de berekening er als volgt uit:

Stap	Dagen	SRD
1. Deponeren van een minimum kapitaal	1	0
2. Check op uniciteit van de naam	1	25
3. Uittreksel en nationaliteitsverklaring uit bevolkingsregister	1	5
4. Fee betalen bij JusPol	1	0
5. Fee betalen bij DC	1	0
6. Ontwerp notulen NV bij notaris	4	2.176,46
7. Aanvraag voor registratie bij de KKF	1	75
8. Goedkeuring van de President ²⁶	500	0
9. Publicatie in het Advertentieblad	3	1.500
10. Registratie van goedkeuring in het Handelsregister KKF	1	0
11. Registratie van de onderneming bij de Belastingdienst	2	0
12. Sluiten van een verzekering voor de onderneming	2	60
13. Verkrijgen vergunning	180	550

Ik heb al eerder opgemerkt dat het eenieder vrijstaat om detailkritiek te hebben op de data die de Surinaamse correspondenten van de Wereld Bank aanleverden. Maar niet de cijfers zelf zijn hier het belangrijkste, maar de trend die ze tonen. En die is eenvoudig te interpreteren: Suriname eist teveel stappen en documenten om een onderneming te kunnen starten.

Laten we een en ander eens nader bekijken. Voor een goed begrip van deze materie is het nodig om een onderscheid te maken tussen drie zaken:

- Het registreren van een onderneming²⁷ in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF).

²⁵ Een zeer verfijnde weergave van de vereiste stappen, documenten en kosten vindt u in Bijlage 22. Die is ontleend aan de notarispraktijk.

²⁶ Iets verderop zal blijken dat er nog meer stappen genomen moeten worden voordat het ontwerp van de statuten de President bereikt.

²⁷ In het Handelsregister is plaats voor: eenmanszaak, NV, vennootschap onder firma, stichting, coöperatieve vereniging, vereniging, verzekeringsmaatschappij, waarborgmaatschappij, vennoot en commandite, commanditaire vennootschappen, filialen van buitenlandse ondernemingen.

- Het aanvragen van een vergunning om die onderneming te mogen draaien.
- Het oprichten van een Naamloze Vennootschap (NV) die de aansprakelijkheid beperkt.

Het registreren van een onderneming

Dit vereist slechts één procedure: de aanvrager meldt zich bij de afdeling Handelsregister van de KKF, vult met behulp van een stafmedewerker een digitaal formulier in, betaalt tussen de 50 en 100 SRD voor de jaarbijdrage (afhankelijk van het geïnvesteerde vermogen) en gaat met een registratiebewijs de deur uit. Afhankelijk van de drukte kan dat binnen een uur geregeld zijn. Voor een vlot verloop van zaken wordt de inschrijving op basis van afspraken gedaan. Registratie in het Handelsregister plaatst de onderneming in het formele circuit. Als de geregistreerde onderneming niet vergunningsplichtig is kan er meteen met het bedrijf gestart worden. De aanvrager moet wel al zijn documenten meebrengen voordat hij zich kan registreren. Voor de goede orde: deze inschrijving in het Handelsregister vindt plaats ná het verkrijgen van de vergunning. Zie hierna.

Het aanvragen van een vergunning

Hier zit het grootste obstakel. De problematiek is bijzonder genuanceerd en daarmee ook gecompliceerd. Diverse aspecten van het stelsel roepen vragen op:

- a. Suriname kent geen algemene bestuursrechtelijke wetgeving die de verhouding regelt tussen overheid en burgers die van die overheid een beschikking vragen. Mede daardoor is de rechtsbescherming onvoldoende gegarandeerd.
- b. Er is geen duidelijkheid over, noch voldoende kennis van begrippen als:
  - concessie, vergunning en dispensatie,
  - attributie, delegatie en mandaat,
  - discretionaire bevoegdheden en beginselen van behoorlijk bestuur.
- c. Het vergunningenstelsel is verouderd. Daardoor is het bijvoorbeeld niet in alle opzichten duidelijk voor welk soort bedrijfsmatige activiteiten wel of niet een vergunning nodig is. Het vergunningenstelsel is een negatief systeem ('je mag niet, tenzij') en staat daarmee haaks op de moderne inzichten van globalisering en liberalisering die het ondernemen willen stimuleren. Het aanvragen van een vergunning vereist teveel stappen en is voorts omgeven met onzekerheden omtrent termijnen en slagingskans. Een van de grootste problemen is het gegeven dat na de aanvraag om een vergunning vele instanties om een advies moeten worden gevraagd. Daarmee gaat soms veel tijd verloren. Ook het proces om aanvullend nog meer vergunningen te krijgen (bijvoorbeeld een hinderwetvergunning) is tijdrovend en onzeker.

4.2 Wat zit er fout in het huidige vergunningenstelsel?

Er is geen Algemene Wet Bestuursrecht

Om in een land meer rechtsstatelijkheid van overheidsgedrag en meer ordening van maatschappelijke verhoudingen te creëren maakt een Staat gaandeweg ook meer bestuursrecht²⁸. Dat houdt in dat de overheid via het stellen van regels op steeds meer terreinen de gedragsalternatieven van burgers reguleert. De eerste generatie bestuursrecht regelt de verhouding tussen overheid en burger binnen elke afzonderlijke wet. Maar na zekere tijd leidt dat tot wildgroei van zogeheten bijzonder bestuursrecht en is er behoefte aan een Algemene Wet Bestuursrecht. Zo'n wet regelt in algemene zin de manier waarop een overheid zich jegens burgers hoort te gedragen

²⁸ Voor de goede orde: bestuursrecht is een synoniem van administratief recht. Het is het recht 'in beweging' en regelt de steeds veranderende rechtsverhoudingen tussen overheden en burgers.

(waaronder bijvoorbeeld termijnen waarbinnen beslissingen genomen moeten zijn), alsook de wijze waarop burgers bezwaar en beroep kunnen indienen tegen besluiten die hen rechtstreeks raken.

Zo'n wet ontbreekt in Suriname. Er is inmiddels door de Minister van Justitie en Politie, en de Minister van Binnenlandse Zaken, (na ongeveer anderhalf jaar discussie over dit onderwerp) in december 2009 een Commissie Algemeen Bestuursrecht ingesteld. Onder voorzitterschap van Magda Hoever-Venoaks, is deze commissie onder meer belast met het ontwerpen van een Algemene Wet Bestuursrecht. De uit negen ambtenaren bestaande commissie is echter geformeerd onder dezelfde condities waaronder vele andere commissies moeten opereren: in deeltijd, zonder een fulltime projectteam of secretariaat. Dat gaat niet gaan. Straks wordt in Hoofdstuk 6 verder op dit aspect ingegaan, maar nu wil ik al vermelden dat 99% van alle visies, missies, strategieën en actieplannen mislukken omdat de *dedicated focus* ontbreekt. Dergelijke commissies worden steeds bemand met personen die al overbelast zijn, niet of nauwelijks tijd hebben om ook nog dit commissiewerk te doen en dan ook nog geen fulltime, professioneel opgeleide ondersteuning plus bijbehorende apparatuur hebben. Als deze negen commissieleden willen uitvoeren wat de opdrachtgevende ministers van hen verlangen, dan moeten ze meteen ontslag nemen in hun hoofd baan, omdat er anders niks van de opdracht terecht kan komen. Maar omdat dit ook geldt voor hun lidmaatschap van andere commissies moeten ze ook daar ontslag nemen.

Dit verschijnsel – de onuitvoerbaarheid en niet-implementeerbaarheid van commissiewerk omdat de professionele tools ontbreken – is de praktijk van alledag. En niemand lijkt er zich om te bekommeren. Men gaat maar door met het instellen van commissies, terwijl iedereen weet dat er niets uit kan komen omdat de vereiste fulltime menskracht niet wordt meegeleverd. Waarom gaat men hiermee door? Een stakeholder geeft daar het volgende antwoord op: “Wij ondernemers worden er steeds van beschuldigd dat wij ambtenaren omkopen. Maar het is die overheid zelf die zijn ambtenaren ‘bribed’. Weet je hoe? Ze maken werkgroepen en commissies en geven dan een vergoeding voor dat werk. Omdat die ambtenaren een hongerloontje verdienen willen ze graag in zo'n commissie zitten. Maar de ene helft heeft geen tijd omdat ze toch al veel werk hebben, en de andere helft komt niet opdagen omdat ze naar die commissie gaan waar ze het meeste bijverdienen. Ze weten allemaal dat er van dat werk toch niks terecht komt, maar de vergoeding, daar gaat het ze om. Zo koopt de overheid zelf ambtenaren om. Het gewone werk blijft liggen en van dat commissiewerk komt ook niks terecht.”

De Commissie Algemeen Bestuursrecht heeft op 16 april 2010 een startconferentie over dit onderwerp gehouden, met Surinaamse en Nederlandse sprekers. Mede op basis van de bevindingen tijdens die conferentie ontwerpt zij ten tijde van het schrijven van dit rapport een Startnota voor de twee betrokken ministers. Daarin zal staan hoe zij de opdracht in de komende tijd in uitvoering zal nemen. Dat dit gebeurt tegen de achtergrond van de *ease of doing business* is van het hoogste belang. De Surinaamse ondernemers hebben dringend behoefte aan een sluitend bestuursrechtelijk fundament voor de relaties die zij met overheden onderhouden. Een zorgvuldig geconcipieerd wetsontwerp algemeen bestuursrecht, dat zo snel mogelijk de voorgeschreven besluitvormingsprocedure via de Raad van Ministers, de Staatsraad, de President en De Nationale Assemblée wordt afgerond, is van groot belang voor de rechtszekerheid van de wereld van het ondernemerschap, de buitenlandse investeerders en de financiële instellingen, die daarmee te maken hebben. Maar zonder professionele ondersteuning van de commissie is de vrees gerechtvaardigd dat ook dit project eindeloos duurt of zelfs een langzame dood sterft. Hier ligt een taak voor het bedrijfsleven om in de publieke ruimte zijn eigen verantwoordelijkheid te nemen. In de volgende actie:

Zo gaf Bas Ahmadali, directeur van het Decentralisatieprogramma zijn visie op de mogelijkheden om het vergunningsstelsel aanzienlijk te vereenvoudigen in de context van zo'n Algemene Wet Bestuursrecht. André Gangaram Panday, voorzitter van de commissie die een nieuw Burgerlijk Wetboek ontwierp, lichtte toe hoe de bestuursrechtspraak zou kunnen worden ingebed in het reguliere rechtssysteem.

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven formeert een professioneel team dat fulltime de Commissie Algemeen Bestuursrecht steunt in de uitvoering van de Startnota, met dien verstande dat het ontwerpen van een Algemene Wet Bestuursrecht de hoogste prioriteit heeft. Tevens bereidt dat bedrijfsleven, in goed overleg met de Commissie, een campagne voor om het bedrijfsleven in te lichten over de inhoud en werking van die wet.

Wat het wetgevende proces in meer algemene zin betreft lijkt het goed om een punt van zorg te uiten. In de afgelopen regeerperiode 2005-2010 heeft De Nationale Assemblée bijzonder weinig wetten aangenomen: 135 tegen 229 in de regeerperiode daarvoor. Deze lage score wordt, afhankelijk van de positie die men inneemt, toegeschreven aan: 'het quorum was niet aanwezig', 'het quorum was wel aanwezig, maar de voorzitter niet', 'wetten aannemen is niet de kerntaak van het parlement', 'obstructies van de kant van de oppositie', 'soms komt men drie-vier maanden niet bijeen', 'het lidmaatschap van het parlement is geen fulltime baan', 'wetsontwerpen moeten soms worden teruggestuurd omdat ze juridisch en taakkundig vol fouten zitten', 'het aannemen van weinig wetten is niet noodzakelijkerwijs een teken van slecht parlementair werk'. Het wordt hier in het midden gelaten wie gelijk heeft. Feit is echter wel dat de Anticorruptiewet, de Milieuwet, de Wet Minimumloon, de Investeringswet en andere belangrijke wetsontwerpen soms al jaren op finale afhandeling wachten, en dat het werk aan de opzet van weer andere wetten, zoals bijvoorbeeld een Wet ruimtelijke ordening, stagneert ²⁹.

Het bedrijfsleven heeft al eerder berekend, en in het reeds genoemde Manifest van de VSB van maart 2010 nog eens onderstreept, dat modernisering van de wetgeving die moet dienen als platform voor goed ondernemen niet minder dan zo'n 200 wetten en regelingen aangaat. Maar er is geen sprake van enige systematische en planmatige aanpak van de kant van de Nationale Assemblée om het wetgevende proces tot een briljant hoogtepunt van staatsactiviteit te maken. Het is de vraag of je daar als bedrijfsleven in moet berusten. Zoals elke organisatie hoort ook het parlement zijn werk te doen. Sterker nog: daarin verzaken is een ondermijning van de rechtsstaat. Niet alleen omdat de parlementariërs tot de best betaalde ³⁰ personen binnen de overheid behoren, maar ook en vooral omdat het reguliere bedrijfsleven belasting betaalt om de overheid in staat te stellen te doen wat een overheid geacht wordt te doen: een effectief juridisch platform bieden aan een ieder die wil ondernemen. Want alleen daar wordt het geld voor een welvarende economie gemaakt.

Daarom de volgende actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven maakt in een memorandum aan de na mei 2010 aantredende nieuwe Regering en Assemblée duidelijk dat het van die organen verwacht dat een versneld wetgevend programma wordt opgesteld en bij voorrang afgehandeld, en dat het bereid en in staat is daarbij alle steun te verlenen die daarvoor nodig is. Indien nodig door zelf wetgevende juristen aan het werk te zetten om de vereiste regelgeving snel en goed door de procedures te loodsen. Bij dit werk hoort ook en vooral het ontwerpen van een juridische infrastructuur: een databank met wetten, staatsbesluiten, ministeriele beschikkingen, wijzigingen van regelingen, gesystematiseerde jurisprudentie, week- en maandagenda van commissies DNA en plenaire vergaderingen DNA, en een open digitale toegang voor iedereen tot die infrastructuur.

Als het parlement zelf in gebreke blijft het Grondwettelijk voorgeschreven politieke handwerk te verrichten, dan moet iemand anders dat maar gaan doen. Een parlement dat soms een aantal maanden niet bijeen komt, en kritiek daarop bij monde van zijn voorzitter wegveegt, is geen

²⁹ De afwezigheid van een Wet ruimtelijke ordening maakt het onmogelijk om via juridische bindende bestemmingsplannen gebieden aan te wijzen waar bepaalde bedrijvigheden moeten plaatsvinden (zonering) of moeten worden verboden. Nu ontbreekt daarvoor een grondslag en vinden vervuilende, gevaarlijke en hinderlijke bedrijvigheden plaats in woonwijken.

³⁰ Sommige stakeholders noemen het 'zwijggeld', omdat menig parlementair een jaar lang zijn mond in de DNA niet of nauwelijks opendoet.

vertegenwoordiging van het volk maar een *electieve aristocratie*³¹: de gekozenen maken na het verkozen zijn de dienst uit en wensen vijf jaar lang door de kiezer niet gestoord te worden.

Er is geen duidelijkheid over, en kennis van essentiële begrippen

Het bestuursrecht kent een aantal vaste begrippen met vaste betekenissen. Zoals in het timmerwerk duidelijk verschil is tussen een spijker, een schroef, een bout en een moer (en hoe je die moet hanteren) zo heeft ook het bestuursrecht een handvol concepten die bestuurders en bestuursambtenaren grondig moeten kennen en op een correcte manier moeten toepassen. Hier komen nu in het kort drie verschillende conceptuele kaders aan de orde.

Concessie, vergunning en dispensatie (=ontheffing)

Als een overheid een bepaald soort bedrijvigheid bijzonder op prijs stelt en tot dat doel het bedrijfsleven uitnodigt om alsjeblieft te ondernemen, dan heet de beschikking die daarvoor de grondslag vormt *concessie*. In de marge van zo'n concessiebesluit is het volstrekt normaal dat de overheid met stimulansen een concessionaris over de brug probeert te halen³². Bijvoorbeeld met tax holidays of andere tegemoetkomingen in de belastingsfeer. De reden daarvoor is eenvoudig: het gaat bij concessies vooral om mijnbouw (kolen, gas, goud, bauxiet, diamant, zand, grind); voor een commercieel en duurzaam verantwoorde winning daarvan moet de concessionaris hoge investeringen doen. Als je een potentiële concessionaris het vel over de neus haalt komt hij niet.

Bij een *vergunning* ligt dat anders. hier gaat het om bedrijfsmatige activiteiten die de Staat graag ziet, en zelfs aanmoedigt, maar waarbij de Staat een oogje in het zeil wil houden. Niet zomaar alles toestaan, maar kijken of een en ander ook gebeurt zoals de overheid dat graag wil. Daarom hanteren overheden vergunningenstelsels en is het normaal om aan een vergunning voorwaarden te verbinden en regelmatig controle uit te oefenen op de manier waarop met die voorwaarden wordt omgegaan. Er is overigens een wereldwijde trend – gevoed door globalisering en liberalisering – om vergunningenstelsels af te bouwen, aanzienlijk te vereenvoudigen of af te schaffen. Daarover straks meer.

Dispensatie (ontheffing) is een beschikkingsvorm die hoort bij een activiteit die de overheid per se niet wil, maar onder omstandigheden bereid is om die toch toe te laten. Zo is het verboden om cannabis te kweken, te verhandelen en te verkopen. Maar de overheid kan medici dispensatie verlenen om aan patiënten met bepaalde aandoeningen cannabis te verstrekken om hun ziektesymptomen te verzachten. Die beschikking heet dispensatie. De eerder besproken suspension procedure is daar ook een voorbeeld van.

Attributie, delegatie en mandaat

We spreken van *attributie* als de bevoegdheid tot het geven van een beschikking bij wet is vastgelegd. Een bekend voorbeeld is de bevoegdheid van een inspecteur van belastingen om een belastingaanslag op te leggen. Krachtens de wet is hij en niemand anders daartoe bevoegd. De consequentie daarvan is dat dan ook niemand anders die aanslag ongedaan kan maken, of invloed kan aanwenden om de beschikking in een bepaalde richting te sturen. Ook de Minister van Financiën, de baas van de belastinginspecteur, kan/mag dat niet.

---

³¹ Dit begrip is ontleend aan de afscheidsrede die professor F. Ankersmit, hoogleraar geschiedfilosofie te Groningen, uitsprak op 12 april 2010 onder de titel *De representatieve democratie is een electieve aristocratie*. Zie <http://www.klinkers.info/default.asp?contentID=321>.

³² Het is daarom niet correct om de Minister van Natuurlijke Hulpbronnen, c.q. de Regering, aan te vallen op het feit dat men concessies omgeeft met aantrekkelijke voorwaarden voor concessionarissen. Noch dat de Regering zich op het standpunt stelt dat overeenkomsten en afspraken met concessionarissen moeten worden nagekomen. Zodra een Regering juridisch onbetrouwbaar wordt verdwijnen investeerders op hoge snelheid.

Een goed voorbeeld van attributie van beschikkingsbevoegdheid vinden we in Decreet E-24, de wet van 15 september 1981 die het vigerende vergunningstelsel regelt (zie Bijlage 12). Daarin staat dat de Minister van Economische Zaken³³ de bevoegdheid heeft vergunningen voor het uitoefenen van bedrijf en beroep te verlenen. In dat Decreet vinden we ook de bepaling dat een aanvrager van een vergunning tegen een weigering om die vergunning te verlenen in beroep kan bij de President. Dat is zo'n typische verouderde 'bezwaar- en beroepregeling' die men in bijzonder bestuursrecht opneemt omdat er geen Algemene Wet Bestuursrecht is die in dat soort rechtsverhoudingen voorziet. Voorts is het ook anderszins een verouderde wijze van het openen van beroep, omdat dit zich binnen de bestuurskolom zelf afspeelt: van Minister omhoog naar President (met mogelijke bestuurlijke 'partijdigheid'), en niet opzij naar een onafhankelijke bestuursrechter.

Delegatie van beschikkingsbevoegdheid is iets geheel anders. Ook deze figuur vinden we in Decreet E-24 waar artikel 2 stelt dat bij Staatsbesluit kan worden bepaald de beschikkingsbevoegdheid te delegeren aan Districtscommissarissen. Dat heeft daadwerkelijk plaatsgevonden in het Staatsbesluit van 15 september 1981 (zie Bijlage 13). Maar niet iedereen weet dat een bij delegatie verleende vergunning geheel en al voor verantwoordelijkheid van de desbetreffende DC is. De essentie van delegatie is namelijk dat persoon A een bevoegdheid overdraagt aan persoon B die vervolgens geheel op eigen gezag die bevoegdheid uitoefent. Persoon B is dus volledig verantwoordelijk. Als hij een beschikking treft die persoon A onwelgevallig is kan en mag persoon A de beschikking niet ongedaan maken. Hij kan alleen de beschikkingsbevoegdheid voor de toekomst opheffen, of de bevoegdheid voortaan aan beperkende voorwaarden binden. Het is om die reden dubieus of de in artikel 12 van Decreet E-24 geopende mogelijkheid om bij de Minister in beroep te gaan ingeval van een onwelgevallige beslissing van de DC, rechtens hout snijdt. Naar goed conceptueel bestuursrecht kan niemand de getroffen beschikking terugdraaien. Mede om die reden is de spoedige komst van een Algemene Wet Bestuursrecht van groot belang. Zo'n wet regelt de beroepszaken op een betere manier. Daarom is het ook onjuist dat men binnen het Ministerie van Handel en Industrie de mening hoort dat de Minister eindverantwoordelijke is voor de door DC's verleende vergunningen. Dat kan echter alleen maar politieke verantwoordelijkheid zijn, geen juridische. Als de Minister in de DNA wordt aangesproken op het vergunningenbeleid van de DC's kan dat politieke gevolgen hebben. Maar de eenmaal door DC's verleende beschikkingen zijn rechtens niet aantastbaar. Bij delegatie gaat de verantwoordelijkheid over van de *delegans* (degene die de bevoegdheid delegeert) naar de *delegataris* (degene die de bevoegdheid ontvangt). Helemaal. Basta. De Minister kan alleen maar door wijziging van het betreffende Staatsbesluit de delegatie voor de toekomst ongedaan maken of andere voorwaarden formuleren waaronder de delegatie moet plaatsvinden.

We spreken van *mandaat* van beschikkingsbevoegdheid als het gaat om efficiënte verdeling van werk. Persoon A geeft de beschikkingsbevoegdheid aan persoon B om zelf van dat werk ontlast te worden, maar persoon A houdt volledig de verantwoordelijkheid. Als persoon B bij het uitoefenen van de beschikkingsbevoegdheid in de fout gaat, kan persoon A ter verantwoording worden geroepen. In beginsel vindt deze mandaatfiguur op grote schaal plaats in alle ambtelijke apparaten van regeringen; attributie en delegatie zijn daarentegen schaarse rechtsvormen. Ambtenaren handelen doorgaans onder de politieke verantwoordelijkheid van de minister en als ze iets verkeerd doen worden niet zij, maar de minister in het parlement aangesproken.

Discretionaire bevoegdheden en beginselen van behoorlijk bestuur

In de Surinaamse kranten vinden we regelmatig opvattingen over de manier waarop de regering wel of niet handelt in overeenstemming met beginselen van behoorlijk bestuur. Beginselen van behoorlijk bestuur aanhalen is pas relevant als het gaat om overheidsbeslissingen die zich afspelen in

---

³³ In de huidige regeringsconstellatie is dat de Minister van Handel en Industrie. In hoeverre een door die Minister verleende vergunning in overeenstemming is met dit Decreet – het spreekt immers over de Minister van Economische Zaken – laat ik in het midden.

de zogeheten 'vrije beslissingsruimte'³⁴, ook wel in het Duits genoemd als 'das freies Ermessen'. Het bestuur beschikt over, zoals dat heet, zogeheten 'discretionaire bevoegdheden'. Dat houdt in dat het bestuur onder omstandigheden naar bevind van zaken kan beslissen. Maar om te voorkomen dat het ontaardt in een onbeperkte machtsoefening zijn er beginselen van behoorlijk bestuur die daaraan grenzen stellen.

Onderstaande reeks geeft de belangrijkste beginselen weer. Terzijde wordt opgemerkt dat ze oorspronkelijk aan de Franse rechtspraak zijn ontleend:

Het zorgvuldigheidsbeginsel

Dat vraagt van een overheid om besluiten zorgvuldig voor te bereiden en te nemen. Dat impliceert een correcte behandeling van de burger, een zorgvuldig onderzoek naar de feiten en belangen, het correct volgen van een voorgeschreven procedure en deugdelijke besluitvorming.

Het motiveringsbeginsel

De overheid moet niet alleen besluiten motiveren, maar die motivering moet ook deugdelijk zijn. Dus onderbouwd met correcte feiten en logische argumenten.

Het rechtszekerheidsbeginsel

Besluiten moeten zodanig worden geformuleerd dat de burger precies weet waar hij aan toe is of wat de overheid van hem verlangt. Bovendien moet de overheid de geldende rechtsregels juist en consequent toepassen.

Het gelijkheidsbeginsel

Hier geldt: gelijke monniken, gelijke kappen. De overheid moet gelijke gevallen op gelijke wijze behandelen.

Het vertrouwensbeginsel

Wie op goede gronden – bijvoorbeeld na een duidelijke toezegging, of na vele jaren gedoogbeleid – erop mag vertrouwen dat de overheid een bepaald besluit neemt of een bepaald gedrag gedooft, heeft daar ook recht op.

Het verbod op misbruik van recht (abus de droit)

Men mag het recht niet misbruiken. Bijvoorbeeld, een overheidsfunctionaris die het recht heeft om iemand te laten opsluiten in een psychiatrische kliniek mag dat niet gebruiken om een persoon die hij uit de weg wil hebben te laten opsluiten.

Het verbod van détournement de pouvoir

Een bijzondere verschijningsvorm van abus de droit is détournement de pouvoir: een geattribueerde of gedelegeerde bevoegdheid gebruiken voor een andere doel dan waarvoor die bevoegdheid is verleend.³⁵

Het fair-play-beginsel

De overheid moet zich onpartijdig opstellen bij het nemen van een besluit en moet de noodzakelijke openheid en eerlijkheid in acht nemen.

Het verbod op détournement de procédure

Er mag geen lichtere procedure worden gevolgd om tot een besluit te komen, wanneer daarvoor een met meer waarborgen omklede procedure openstaat.

---

³⁴ Anders dan zogeheten gebonden beschikkingen die zonder meer (en op een bepaalde manier) getroffen moeten worden als de aanvrager voldoet aan rechtens geformuleerde voorwaarden.

³⁵ President Venetiaan dreigde daarvan te kunnen worden beschuldigd toen hij in april 2010, op de dag dat de A-Combinatie te laat bij diverse hoofdstembureaus de kandidaatslijsten indiende, telefonisch adviseerde nog even open te blijven na drie uur. Sommigen zagen daarin dat hij, bekleed met de bevoegdheid van de President, die bevoegdheid gebruikte om een belang als partijvoorzitter te dienen. Enkele dagen later verklaarde hij zich in dezen onbevoegd, waardoor de schijn van belangenverstrengeling werd weggenomen.

Toetsing van een aantal – door Districtscommissarissen verleende – vergunningen aan dergelijke beginselen heeft nogal wat vraagtekens opgeleverd over de juridische kwaliteit en houdbaarheid van die beschikkingen. Enkele voorbeelden:

- Een vergunningsaanvraag werd pas verleend na 2 jaar. Een aanvraag tot verlenging van een vergunning pas na 7 jaren. Decreet E-24 is echter duidelijk dat initiële aanvragen, alsook verlengingsaanvragen, binnen 6 maanden afgehandeld moeten zijn.
- Daartegenover steekt schril af het geven van vergunningen op dezelfde dag dat die zijn aangevraagd. Afgezien van het feit dat het vragen rond corruptie oproept is het anderszins in strijd met de wet die voorschrijft dat er een bezwaarschrifttermijn van 30 dagen in acht moet worden genomen.
- Ik heb in het dossier vergunningen voor het uitoefenen van bedrijf en beroep die niet vergunningsplichtig zijn, zoals het exploiteren van een massagesalon of het beroep van nagelstyliste of het exploiteren van een mall.
- Wat te zeggen van een curieuze evolutie aangaande winkelvergunningen. Oorspronkelijk gold slechts één algemene vergunning voor het drijven van een winkel. Dus zonder specificatie van hetgeen in die winkel verkocht werd. De laatste jaren staan in winkelvergunningen concrete omschrijvingen van de koopwaar. Bijvoorbeeld kleding, schoeisel, tassen, petten, brillen, klokken, parfumerieën, bijoutherieën en riemen. Recentelijk verplichtte een DC de vergunningaanvrager om voor 6 van de in de winkel te verkopen soorten artikelen een aparte vergunning te vragen. Elk à raison van 304,50 SRD per stuk. Dus een kostenpost van $6 \times 304,50 \text{ SRD} = 1.827 \text{ SRD}$. Rechtens zouden voor die zaak slechts 2 vergunningen vereist zijn.

Zo vindt men in het archief vele dubieuze vergunningen. Het meest schrijnend is het volgende geval. Jarenlang werden aanvragen voor verlenging van vergunningen van een bepaalde beroepsgroep op een en dezelfde manier afgehandeld. Plots besloot de desbetreffende DC dat het voortaan anders moest. In protest tegen deze verandering van procedure kreeg klager als motivering te horen 'dat het in het verleden er anders aan toeging.' Dit is weliswaar een motivering, maar daaraan ontbreekt de vereiste deugdelijkheid. Tevens is sprake van schending van de beginselen van zorgvuldigheid, rechtszekerheid en vertrouwen. Rechtens is hier echter helemaal niets aan te doen: de krachtens delegatie genomen beschikking is niet door een hogere bestuursinstantie terug te draaien, ook al stelt de wet beroep open op de Minister en vervolgens op de President. Binnen de bestuurskolom is en blijft de delegataris (hier dus de DC) rechtens de enige bevoegde. Er zijn maar twee mogelijkheden om dit op te lossen: ofwel druk uitoefenen op de betreffende DC (onder verwijzing naar de gepleegde schending van beginselen van behoorlijk bestuur) om dat besluit terug te nemen, ofwel snel een Algemene Wet Bestuursrecht aannemen die een rechtsgang opent naar de onafhankelijke bestuursrechter.

Het zou overigens onjuist zijn om in alle opzichten de beschuldigende vinger te wijzen naar de Districtscommissarissen en hun personeel. Hoewel vragen omtrent deskundigheid en integriteit zeker op hun plaats zijn, is een deel van de dubieuze vergunningverlening terug te voeren op het feit dat het stelsel verouderd is (ten dele zelfs verrot), en mede om die reden al te zeer uitnodigt tot vrije interpretatie van de regels. Bovendien hebben DC's te maken met meer dan één minister: die van Regionale Ontwikkeling (hun eigenlijke baas), die van Handel en Industrie (waar het de vergunningen betreft), die van Justitie en Politie (waar het om openbare orde kwesties gaat). Voorts is er geen van te voren opgesteld beleid of programma waaraan DC's houvast ontleen voor het nemen van besluiten. Nagenoeg hun hele werk is gebaseerd op incidenten en symptomen, waarbij ze naar bevind van zaken moeten handelen. *Standard operational procedures* (SOP) op basis van duidelijk, zo mogelijk geïntegreerd beleid, ontbreken.

Aan de andere kant mag dit niet als excuus dienen voor de soms zeer slechte kwaliteit van de vergunningverlening door DC's. Op de achtergrond speelt in de Surinaamse samenleving namelijk

een niet te onderschatten negatieve kwalificatie van het fenomeen. Waar 'vroeger' de DC een gerespecteerde overheidsfunctionaris was, die gezien werd als een integer en bekwaam burgervader, zijn zeer veel mensen nu van mening dat de politieke benoemingen hebben geleid tot een aantal DC's wier integriteit en bekwaamheid ernstig wordt betwijfeld. Velen achten een aantal van hen ongeschikt voor de aan hen toegewezen bestuurlijke taken. Of zoals een stakeholder het formuleerde: "Als je apen een scheermes geeft krijg je slachtoffers." Als men dit als een belediging opvat mist men de pointe. Het is namelijk een uitspraak die de machteloosheid weergeeft van vakmensen die stuk lopen op een benoemingsbeleid waarin cliëntelisme, favoritisme en nepotisme belangrijker zijn dan kwaliteit. En het zijn de vakmensen met hun kwaliteit die het land vooruit moeten helpen.

Het politiek benoemen van overheidsfunctionarissen hoeft overigens geen probleem te zijn³⁶. Dat wil zeggen, het hoeft niet synoniem te zijn met slechte kwaliteit. Waar het om gaat is dat men politieke benoemingen transparant maakt door een heldere profiel- en competentiebeschrijving vooraf, en de benoeming niet overlaat aan één minister. Dat pleit voor het gebruiken van een onderraad uit de Raad van Ministers voor het benoemen van DC's. Dat komt straks terug binnen een voorgestelde actie.

Het vergunningstelsel is verouderd

We naderen nu de kern van de problematiek die in de WB-ranking van *Starting a business* (het eerste van de tien thema's) het cijfer 171 (van de 183) heeft gekregen.

Negatief stelsel

Decreet E-24 uit 1981 hanteert in artikel 2 het zogeheten negatief systeem: "Het is verboden enig bij Staatsbesluit aan te wijzen bedrijf of beroep op het gebied van handel, industrie, ambacht en toerisme uit te oefenen, zonder voorafgaande schriftelijke vergunning van de Minister." Straks wordt voorgesteld om dit stelsel te verlaten. Het is niet meer van deze tijd. Terzijde wordt opgemerkt dat deze formule van 'verboden, tenzij' naar goed bestuursrechtelijk gebruik eigenlijk niet bij het begrip 'vergunning' past, maar bij de zojuist besproken 'dispensatie'.

Het lijkt passend om bij dit woord 'negatief' nog een kanttekening te maken. Het woord 'Decreet' komt uit de militaire periode. Men sprak niet meer over wetten maar over decreten. Dat heeft de connotatie van top down, eigenmachtige besluitvorming zonder consultatie van een democratisch gekozen parlement, laat staan van consultatie van de civil society. Het is mede om die reden dat de Domestic Private Sector geen verwantschap voelt met dit wettelijk stelsel. Het is opgelegd. Het is zowel juridische als emotioneel een keurslijf. Dat stoort ondernemers.

Te omslachtig, teveel procedures, vergunningsplichtigheid niet duidelijk

De Wereld Bank zegt in het *Doing business* rapport over Suriname dat het opzetten van een NV 13 procedures vereist en dat het 694 dagen kost³⁷. Daar heeft men echter ook de procedures en dagen bijgeteld die horen bij het aanvragen van een vergunning. Het is beter om deze twee zaken uit elkaar te houden. Die NV komt straks aan de beurt. Dat neemt niet weg dat het aanvragen van een

---

³⁶ Een niet onbelangrijk probleem dat verder niets te maken heeft met het corruptiegevoelige aspect van politieke benoemingen is gelegen in de omstandigheid dat men bekwame personen die geen lid van een politieke partij zijn uitsluit van benoembaarheid. In Nederland is slechts 2,5% van de bevolking lid van een partij. Maar zij regelen wel 80% van alle interessante benoemingen. Niet alleen in de politiek, maar ook in het bedrijfsleven en in de wetenschap.

³⁷ Behalve als men een lege NV koopt. Dan is men binnen twee weken klaar. Maar alleen kapitaalkrachtigen kunnen zich dat veroorloven. Een andere uitweg is het oprichtingen van een stichting. Die kan binnen een paar uur aan de slag. Dat een stichting een sociaal en geen economisch doel moet hebben wordt in de praktijk genegeerd.

vergunning voor bijvoorbeeld een eenmanszaak veel tijd in beslag neemt. In de praktijk van april 2010 vereist het een aantal stappen³⁸. Een en ander wordt hier kort omschreven.

Het stelsel als zodanig (1)

Het Decreet E-24 (Bijlage 12) legt het verlenen van een vergunning in beginsel neer bij de Minister. Maar het eerder genoemde Staatsbesluit vergunningsplichtige bedrijven en beroepen van september 1981 (Bijlage 13) delegeert het verlenen van een aantal vergunningen aan Districtscommissarissen. Dat Staatsbesluit is sinds 1981 een paar maal aangepast. In de praktijk zijn nu vier verschillende lijsten van vergunningsplichtige bedrijven en beroepen in omloop. Ten eerste is daar de lijst uit het Staatsbesluit van 1981. Daarnaast hanteert het Ministerie van H&I³⁹ een in de praktijk aangepaste lijst voor vergunningen die het zelf verstrekt. Dat zijn dan vergunningen die geldig zijn in het hele land. Voorts is er een lijst voor de vergunningen die DC's mogen geven. Die gelden alleen in het betreffende district. Ten slotte hanteert de One Stop Window van de Kamer van Koophandel en Fabrieken ook een lijst⁴⁰. Omdat deze vier lijsten in omvang, alfabetische volgorde en bewoording niet 100% identiek zijn is het niet in alle opzichten duidelijk voor welke soorten bedrijven en beroepen nu wel of niet een vergunning nodig is. In de praktijk zijn woorden en begrippen gaan schuiven. Voorbeeld. Het begrip 'pension' raakte in 'problemen' omdat het steeds meer werd vereenzelvigd met short stay hotels, plaatsen waar men enkele uren de liefde bedrijft en dan weer opstapt. Men koos in plaats van 'pensions' voor het begrip 'appartementencomplex'. Sommige bedrijven en beroepen komen zowel voor op de lijst van H&I als op die van de DC's voor, bijvoorbeeld dat van aannemer. Bij wie moet je dan zijn voor je vergunning? En waarom krijgt de ene aannemer een vergunning om in het hele land te werken en een ander slechts binnen een district? Door dit type 'vervuiling' van de alfabetisch-limitatieve lijst ontbreekt eenduidigheid, die op haar beurt strijd met het beginsel van rechtszekerheid kan opleveren. Er worden geen vergunningen vereist voor bedrijven die bij een interpretatie van de niet-eenduidige begrippen eigenlijk wel een vergunning zouden moeten hebben, en voor sommige bedrijvigheden die er niet onder vallen wordt wel een vergunning geëist.

Het stelsel als zodanig (2)

De ratio om een aantal vergunningen te delegeren aan de DC's heeft een gebiedsgebonden achtergrond. Zoals gezegd, het Ministerie van H&I doet vergunningen voor het gehele grondgebied van Suriname. De DC's verlenen alleen vergunningen met rechtskracht binnen het district. Het is de vraag of deze tweedeling relevant is. Iemand die met een DC-vergunning naar een ander district verhuist zou op eenvoudige wijze de vergunning in dat andere district moeten kunnen laten overschrijven. Nu moet hij een adreswijziging indienen en dat wordt als een nieuwe vergunningsaanvraag gezien. Vervolgens begint het hele proces weer van voren af aan.

Het stelsel als zodanig (3)

Doordat de lange procedures en onzekerheden het ondernemen frustrerden heeft de Kamer van Koophandel en Fabrieken in 2004 besloten om – op eigen initiatief – een zogeheten One Stop Window (OSW) in te stellen. De Kamer had tot dat doel zelfs een wetsontwerp gemaakt, maar dat is nooit in behandeling genomen. Dat geldt ook voor de door de Kamer in 2004 ontworpen wet om het gehele vergunningenstelsel aanzienlijk te vereenvoudigen. Geen behandeling door de daartoe bevoegde instanties. De op eigen initiatief en zonder juridische grondslag ingevoerde OSW is een succes. De aanvrager meldt zich bij de OSW, vult met behulp van de helpdesk een digitaal formulier in en dan neemt die helpdesk het verder over. Dat geschiedt door een zogeheten 'loper' (op een bromfiets!) naar een aantal instanties te sturen (zie Stap 3 in Bijlage 15) om de stukken die de DC of het Ministerie van H&I verlangen bij die instellingen op te halen. De aanvrager heeft als het ware aan de OSW een mandaat verstrekt om namens hem die instanties om de stukken te vragen. Zodra de 'loper' ze heeft aangeleverd worden ze gescand en gedigitaliseerd bij de OSW. Vervolgens stuurt de OSW de originele exemplaren naar de DC of H&I. De bijzondere tijdswinst door de instelling van de OSW valt voor een groot deel weg omdat na het digitale werk van de OSW alles weer 'met de hand gaat'. Het is alsof men rijdend op een mooi geasfalteerde vierbaansweg ineens keihard moet afremmen omdat die weg plotseling overgaat in een aantal zandweggetjes vol met kuilen, overdwarse kloven en jagers die

³⁸ Zie Bijlage 14 voor een grafische weergave van het stelsel als zodanig en Bijlage 15 voor de vereiste stappen.

³⁹ Zie Bijlage 16.

⁴⁰ Zie Bijlage 17.

schieten op alles wat beweegt. De DC's en H&I vragen namelijk advies aan een aantal instanties. Die gaan alle te werk volgens hun eigen procedures. Bovendien is dit een in de praktijk gegroeide gang van zaken zonder een deugdelijke juridische grondslag. Tegelijk met de adviesaanvragen wordt de vergunningsaanvraag gepubliceerd in het Advertentieblad van de Republiek Suriname (ARS) om belanghebbenden in staat te stellen binnen 30 dagen bezwaar aan te tekenen. In de praktijk werkt dat laatste echter niet naar behoren. Mensen lezen dat blad niet en komen pas met bezwaren als een vertegenwoordiger van een adviesinstantie veldonderzoek doet en bij die gelegenheid omwonenden op de hoogte stelt van de aanvraag. Dan pas komt men in actie. Dat levert extra vertraging op.

Het stelsel als zodanig (4)

De circa twintig adviesinstanties die door de DC's of H&I geraadpleegd worden leveren veel problemen op. Niet alleen doen ze alles op hun eigen houtje, niemand zorgt voor enige coördinatie of onderlinge afstemming, maar in de praktijk is dat aspect van het stelsel 'corruption prone'. Zo kan het voorkomen dat iemand van een adviesinstantie die bij de aanvrager moet gaan kijken of bepaalde zaken in orde zijn alleen wenst te komen als de aanvrager de benzine en een broodje betaalt of zelf voor vervoer zorgt. Sommige adviesinstanties zijn voor dit werk slechts 1 uur op een dag beschikbaar. Kom je te laat, dan gaat er weer een dag, of soms een week, over heen. Sommige adviesinstanties zoals bijvoorbeeld het NIMOS⁴¹, hebben voor hun advies geen wettelijke grondslag omdat de Milieuwet nog steeds niet is aangenomen. Toch worden eisen uit NIMOS-adviezen dwingend aan aanvragers opgelegd. Instanties die geacht worden ten aanzien van een en hetzelfde object advies uit te brengen (bijvoorbeeld de zes instanties die moeten adviseren over een hotelvergunning) plegen geen overleg maar doen hun werk naar eigen inzichten. Een extra complicerende factor is het feit dat het niet duidelijk is welke aanvullende vergunningen er wellicht nodig zijn. Bijvoorbeeld een Hinderwetvergunning. Kortom, de wereld van instanties die opduikt na het werk van de OSW zit vol met onverwachte verrassingen. Weliswaar lost de OSW dat doorgaans op en ligt het niet allemaal op de rug van de vergunningaanvrager, maar al met al is het een omslachtig karwei zonder dat onmiddellijk bij de aanvraag duidelijk is hoelang het proces gaat duren en welke obstakels er allemaal genomen moeten worden. Het komt ook voor dat DC's op eigen gezag eisen gaan stellen waarvoor geen rechtsgrond bestaat. Zo is er langzaam iets in het systeem geslopen waarbij enkele vragen rijzen. De vergunningsaanvrager moet een huurcontract laten zien dat drie jaar geldig is (omdat de vergunning ook drie jaar loopt), gelegaliseerd door een notaris. De vragen zijn: waarop baseren DC's het recht om die eis te stellen en hoe kan worden gemotiveerd dat ze zich zouden mogen bemoeien met een verbintenis tussen twee partijen die een afspraak maken over een huurcontract?

Tot zover een schets van aspecten van een aantal tekortkomingen van het vergunningenstelsel. Nu een overstap naar een bijzonder onderdeel, de procedure tot oprichting van een NV.

Het oprichten van een NV

De door de Wereld Bank genoemde tijd van 694 dagen voor het afronden van een vergunning slaat in belangrijke mate op het proces waarbij ook de oprichting van een NV aan de orde is. Zie Bijlage 18 voor het stroomdiagram dat uitlegt hoe die procedure er nu uitziet. Hoe de Wereld Bank precies aan die 694 dagen komt is niet helemaal duidelijk. Wel klopt het dat deze procedure naar de huidige verhoudingen onzinnige stappen vereist en veel teveel tijd kost. Investeerders hebben daar vaak geen zin.

Zeer kort geformuleerd gaat de procedure als volgt⁴². De aanvrager heeft de keuze om eerst een naamcheck te doen bij de KKF en daarmee naar de notaris te gaan. Of hij laat de notaris de naamcheck doen (dat is een onderzoek naar de vraag of de naam niet reeds door een andere instantie wordt gebruikt; maar ook de notaris moet daarvoor naar de KKF). Na die check stelt de notaris conceptstatuten op, en stuurt die voor nader onderzoek naar het Ministerie van Justitie en

---

⁴¹ Zie Bijlage 21 voor het nog steeds beperkte bevoegdheidscomplex van het NIMOS wegens de afwezigheid van een Milieuwet.

⁴² Zie Bijlage 22 voor een uitvoerige beschrijving van de stappen die gezet moeten worden, de papieren die in dat proces nodig zijn, de kosten en de bijzondere voorschriften voor niet-ingezetenen die hier een NV willen oprichten. Hierbij past de kanttekening dat het richtlijnen zijn uit de sfeer van het notariaat uit 2006.

Politie, begeleid met een LS-verklaring (Lectori Salutem) waarin staat dat de notaris de conceptstatuten heeft geformuleerd, plus de doelen van de op te richten NV. Intussen worden die conceptstatuten met de LS-verklaring al geregistreerd bij de Kamer van Koophandel onder de status 'NV in oprichting'. Dit is in de praktijk gegroeid. Rechtens heeft het echter geen betekenis. Die 'i.o.-status' beperkt de aansprakelijkheid niet. Bedrijfsmatig opereren zonder een afgeronde NV-status houdt de ondernemer persoonlijk aansprakelijk⁴³. Na onderzoek door JusPol gaat het naar het Ministerie van Binnenlandse Zaken (BiZa), vervolgens naar de President, vandaar weer naar Binnenlandse Zaken en dan weer terug naar de notaris. De notaris maakt dan de definitieve statuten op. Ten slotte schrijft de klant de opgerichte NV in bij de KKF en laat de statuten publiceren in het Advertentieblad van de Republiek Suriname.

Deze procedure is bijzonder omslachtig. Als er foutjes in de tekst van de statuten zitten kan het vóórkomen dat die een paar maal heen en weer gaat tussen de notaris en JusPol of tussen het kabinet van de President en JusPol. Dat vergt veel tijd, maar volgens een nauw bij deze procedure betrokken stakeholder geen 694 dagen.

Stakeholder: "Ik doe geen uitspraak over de tijd die een notaris nodig heeft, maar gelet op het feit dat er standaardstatuten zijn, hoeft dat niet meer dan een paar uur in beslag te nemen. JusPol doet er in de praktijk 7-8 maanden over. Niet omdat het toetsen van de tekst op zaken als eerbaarheid en openbare orde veel werk is, dat kan ook in 1 dag. BiZa doet er helemaal niets mee, maar fungeert nu eenmaal als het adres dat stukken naar de President verstuurt. Dat duurt 1 maand. Onbegrijpelijk, maar zo ligt dat nu eenmaal. Inschrijven, uitschrijven, alles met de hand, van het ene bureau naar het andere. De President doet er minder dan een week over. Het komt zelden voor dat het langer duurt. Weinig mensen weten dat. Daarom zijn er veel onjuiste verhalen in omloop over de grote stapels documenten die bij de President zouden liggen en weken, soms maanden op afhandeling zouden wachten. Dat beeld is onjuist. Maar ja, als het stuk bij de President ligt en daar wordt ontdekt dat iets niet klopt in de tekst, dan gaat alles weer terug naar JusPol. En dat allemaal zonder daadwerkelijke toegevoegde waarde. Het moet mogelijk zijn deze procedure te vereenvoudigen zodat je een NV in enkele dagen kunt oprichten."

Die laatste zin van de stakeholder zal naar alle waarschijnlijkheid in vervulling gaan, zoals straks zal blijken.

4.3 Wat moeten we daaraan doen?

Dit stelsel moet volledig op de schop. Het is verouderd, in die zin dat het niet beantwoordt aan moderne inzichten omtrent (geliberaliseerde) vergunningssystemen. Het is niet eenduidig, in die zin dat het niet in alle opzichten duidelijk is voor welk bedrijf of beroep een vergunning vereist is. Het is omslachtig, in die zin dat het teveel tijd kost om een vergunning te bemachtigen. Het is juridisch niet sluitend, in die zin dat er beslissingen worden genomen zonder rechtsgeldige grondslag en in die zin het in de praktijk vele interpretatieproblemen oproept. Het is corruptiegevoelig, in die zin dat het uitnodigt tot het verlenen van gunsten tegen geld.

Het is nadelig voor de formele sector, in die zin dat vele potentiële ondernemers – gelet op de voorgaande aspecten – liever in het informele circuit blijven (die spanning tussen de formele en informele sector komt later in Hoofdstuk 6 aan de orde). Het is ten slotte ook niet praktisch, in die zin dat de oorspronkelijke behoefte aan een vergunningstelsel, namelijk de bescherming van de samenleving tegen mogelijk schadelijk ondernemen, beter is gewaarborgd door goede controle van voorwaarden waaronder gewerkt moet worden, dan door een vergunning vooraf.

Een stakeholder: "Als je dit stelsel afschaft dan schaf je veel meer af dan alleen maar een wet. Het is een Decreet. Dat komt uit de militaire periode. Alles werd toen van bovenaf opgelegd. Dictatuur. Met het afschaffen van een Decreet verlos je mensen ook van negatieve emoties, van verdriet en angst."

⁴³ Een mogelijke verklaring voor het verschijnsel dat aanvragers van een NV-goedkeuring deze met conceptstatuten alvast laat registreren bij de KKF – zonder dat dit enige rechtskracht heeft – is wellicht het feit dat ze dan wel reeds de 8% Omzetbelasting op de factuur zetten, maar die nog niet aan de Belastingdienst hoeven af te dragen. Als je dan enkele jaren op je NV moet wachten kun je leuk wat 'bij' verdienen.

Afschaffing van het vergunningenstelsel

Het vergunningenstelsel moet worden geliberaliseerd. Het systeem moet niet langer zijn 'het is verboden om, tenzij ...', maar 'ga vooral uw gang, mits ...' Een positief stelsel, waarbij dat laatste 'mits' wordt gearticuleerd in een nieuw systeem van voorwaarden. Afschaffing van het huidige stelsel heeft onder meer als voordeel dat er geen tijd gestopt hoeft te worden in het opschonen, verkleinen en eenduidig maken van de lijst van vergunningsplichtige bedrijven en beroepen. Er is dan ook geen discussie nodig over de vraag of de vergunning bij H&I of bij de DC moet liggen. Gewoon afschaffen en een mooi simpel nieuw systeem introduceren, dat is veel eenvoudiger. Alexander de Grote had al door dat het veel gemakkelijker was om met één klap van zijn zwaard de Gordiaanse Knoop door te hakken dan een jaar lang te proberen die knoop met al zijn in elkaar gedraaide touwtjes uit elkaar te peuteren.

Voor hen die moeite hebben met het begrip 'afschaffen' is het goed om een paar voorbeelden te noemen van ingrijpende maatregelen in andere landen. Rwanda (met zijn nog vers in het geheugen liggende gruwelijkheden van de genocide) heeft het systeem voor het starten van een NV vereenvoudigd tot 2 procedures die in 3 dagen zijn afgehandeld. En nam twee wetten aan om de toegang tot kredieten te vergemakkelijken met een aanzienlijke versoepeling van de verplichting tot het geven van onderpanden. Staten in het federale India die flexibele arbeidswetten aannamen zagen de informele sector met 25% afnemen. In 2008/2009 namen 61 staten maatregelen om het starten van een onderneming te vergemakkelijken. De meeste van hen liggen in het SubSahara-gebied in Afrika, in Oost-Europa en in Midden-Azië. Samoa heeft daarin de leiding door bijvoorbeeld aan ondernemers de vrijheid te laten zelf te beslissen over de hoogte van het in te brengen kapitaal, een vlaktax die allerlei heffingen vervangt, het gebruik van standaard statuten waardoor ondernemers zelf kunnen kiezen of ze voor het invullen daarvan wel of geen juridische bijstand willen (dus daar verdwijnt de notaris buiten beeld⁴⁴), en het afschaffen van zegels. Wit-Rusland vereenvoudigde de registratie door vier procedures samen te voegen, schafte het vereiste van een minimum kapitaal inbreng af, maakte de inzet van de notaris optioneel, schafte het vereiste van een bedrijfszegel af en maakte het mogelijk binnen 4 weken een NV te starten. Ook Taiwan schafte het vereiste van de minimum inbreng af, wierp het vergunningenstelsel in de prullenbak, stroomlijnde diverse belastingwetten ten gunste van het ondernemen.

De algehele tendens is dat hervormingen zich vooral richten op afschaffen van het vergunningenstelsel, op standaardisering van formulieren (*single registration forms*), op verlaging van de kosten om een onderneming te starten en op vereenvoudiging van het belastingstelsel voor ondernemers.

Doing business 2010 biedt vele andere voorbeelden van ingrijpende hervormingen en hun voorwaardelijke relatie voor het toenemen van het gemak van het ondernemen, en daarmee voor het creëren van voorwaarden die meer ondernemen en meer werkgelegenheid creëren. Naarmate de hervormingen meer omvattend zijn, dus een geïntegreerde aanpak van de 10 thema's kennen, is het succes groter. Deze overtuigende cases legitimeren om voor Suriname ook dergelijke stappen te zetten.

---

⁴⁴ Het is van belang om hier te wijzen op het feit dat het instituut 'notaris' niet in elk land hetzelfde is. In de andere CARICOM-landen is die figuur gebaseerd op het anglo-amerikaanse rechtsstelsel (common law). In Suriname op het latijnse (civil law). De rol en functie van de Surinaamse notaris is daarom niet vergelijkbaar met die in dat soort andere landen.

De essentie van het voorgestelde nieuwe stelsel ziet er dan als volgt uit

Registratie in het Handelsregister volstaat

Iemand die in de vorm van een eenmanszaak of een vennootschap onder firma een bedrijf of beroep wil (gaan) uitoefenen hoeft zich slechts te registreren in het Handelsregister. In wezen is die registratie de vergunning, zonder dat we het met zoveel woorden nog 'vergunning' hoeven te noemen. Voor de goede orde: de lijsten van vergunningsplichtige bedrijven en beroepen zoals die bij H&I, de DC's en de KKF worden gehanteerd vervallen dus.

Het oprichten van een NV wordt een fluitje van een cent

Als de aanvrager de rechtsvorm van de NV wenst, moet hij naar de notaris om een NV op te richten. Die procedure zal (waarschijnlijk) vanaf 2011 niet meer dan 2 weken in beslag nemen in plaats van de vele maanden van nu. Na enkele jaren werken heeft een commissie onder leiding van André Gangaram Panday, voormalig voorzitter van het Gerechtshof, een nieuw Burgerlijk Wetboek voor Suriname ontworpen. Krachtens artikel 100 van Boek II van dat ontwerp is uitsluitend een notaris betrokken bij die oprichting. Geen enkele andere instantie speelt daarin nog een procedurele rol. Geen inmenging meer van JusPol, noch van BiZa of de President. Bovendien is de notaris krachtens artikel 5 van het ontwerp persoonlijk aansprakelijk als er iets niet klopt in de statuten. Dus de notaris heeft er voor te zorgen dat de tekst van de statuten inhoudelijk en qua vorm correct is ⁴⁵.

Dit wetsvoorstel brengt Suriname in één stap vanuit een soort stenen tijdperk in de tijd van vandaag. Maar daarmee nog niet in de toekomst. Want wat is het geval? Gelet op de ingrijpende hervormingen in andere landen is het de vraag of de notaris nog lang in beeld blijft. Door de introductie van standaard statuten (uit een modellenboek) kan een ondernemer die ook zelf invullen. Een notaris heeft dan geen toegevoegde waarde. Voor de inhoud gaat de klant naar een fiscalist of bedrijfsadviseur. Een aantal landen verbindt daaraan nu al de consequentie door de notaris in de context van registratie van een NV af te schaffen (bijvoorbeeld in Singapore, nr. 1 in de ranking) of als een keuze voor de ondernemer open te laten. Deze evolutie is overigens begrijpelijk als men weet dat de rol en positie van de notaris in juridische kwesties dateert vanuit de tijd dat hij in het dorp de enige was die kon lezen en schrijven. Als men iets juridisch moest laten vastleggen moest hij voorlezen wat in de akte geregistreerd werd. Tegenwoordig kan bijna iedereen lezen, ook de steeds eenvoudiger juridische teksten. Voor dat soort werk lijkt de inbreng van de notaris (bijna) achterhaald.

Hoe dat ook zij, de voorgestelde nieuwe tekst in het Burgerlijk Wetboek is op zichzelf al een revolutie door het door de WB berekende aantal van 694 dagen terug te brengen tot hoogstens 2 weken. Vooropgesteld dat een notaris daar niet langer over hoeft te doen. Het is te verwachten dat alleen al deze wijziging van het systeem ervoor zorgt dat Suriname een aanzienlijk betere plaats in de WB-ranking van de *ease of doing business* oplevert.

Maar laten we niet te vroeg juichen. Het wetsontwerp is weliswaar door de genoemde commissie in alle geledingen van de samenleving – met veel bijval – besproken en toegelicht, maar het politieke systeem speelt zijn eigen spel. Ook al heeft de huidige Commissie voor Juridische Zaken in De Nationale Assemblée er haar goedkeuring over uitgesproken, na mei 2010 komt er een andere Assemblée, met wellicht andere inzichten en wensen. Dan kan het ineens een andere kant op gaan.

---

⁴⁵ Het lijkt daarom verstandig dat de beroepsgroep der notarissen zich beraadt over de vraag of ze niet verplicht verzekerd zouden moeten zijn, zoals het geval is in Nederland. Tevens zou men zich mogen buigen over de vraag of het niet verstandig is om de tarieven voor specifieke notariële handelingen te uniformeren, althans ter bevordering van de *ease of doing business* omlaag te schroeven.

Daarom de volgende actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven maakt zich sterk voor een onverkorte en zo spoedig mogelijke invoering, uiterlijk begin 2011, van het nieuwe Burgerlijk Wetboek.

Dit is echter niet voldoende. Het feit dat het ontwerp Burgerlijk Wetboek in artikel 5 stelt dat de notaris persoonlijk aansprakelijk is roept een nieuwe, bijzondere verantwoordelijkheid op. Uit gesprekken met stakeholders is duidelijk geworden dat een deel van traagheid bij het oprichten van een NV te wijten is aan gebrekkige taalkundige en juridische kwaliteit van ontwerpstatuten. Zoals De Nationale Assemblée soms wetsontwerpen terugstuurt wegens onaanvaardbare taal-, stijl- en juridische fouten, zo willen ontwerpstatuten soms ook om die redenen heen en weer jo-jo-en tussen het notariskantoor, JusPol en het kabinet van de President. Als bij aanvaarding van het nieuwe BW de screening van Juspol en het kabinet wegvalt rijst de vraag: wie zorgt dan voor taalkundig en juridisch smetteloze statuten ingeval er sprake is van niet-standaard maar van man-made statuten?

Dat leidt tot de volgende actie:

Actie. De beroepsgroep der notarissen start een postacademische cursus waarin zij zelf, en hun klerken, worden onderwezen in taalbeheersing en foutloze juridische constructies van NV's ingeval er geen gebruik wordt gemaakt van standaard statuten. Een compilatie van wat er in de afgelopen tien jaar fout was in ontwerpstatuten moet een essentieel deel van het lesmateriaal zijn.

De Districtswinkel wordt het nieuwe adres

Het zwaartepunt van het toezicht op het uitoefenen van een bedrijf of beroep komt bij de DC's te liggen. Een ministerie zoals dat van Handel en Industrie moet zich niet met uitvoering bezighouden. Dat is ouderwets. Een ministerie moet zich concentreren op de ontwikkeling van nieuwe concepten, op het ontwerpen van beleid en op het voeren van regie. Uitvoering hoort bij uitvoerders, in casu het bestuursniveau van de Districtscommissarissen. Dat is een staatkundig principe waarover geen misverstand bestaat: een sterke overheid spreidt de macht en legt de belangrijkste beslissingsbevoegdheden die de burger direct raken op het laagste bestuursniveau. Hier dus het niveau van de DC. Dat velen twijfelen of die functionaris in staat is een dergelijke verantwoordelijkheid te dragen is een andere zaak. Die komt straks ook aan de orde.

De voorgestelde procedure is als volgt. Wie zich voor een bedrijf of beroep wil registreren in het Handelsregister gaat naar de Districtswinkel, vult aldaar een digitaal formulier in, ziet de inschrijving met één druk op de knop digitaal vertrekken naar de One Stop Window van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, gaat even naar de kassa van de districtswinkel om een klein inschrijvingsbedrag te voldoen (inclusief de fee⁴⁶ voor het Handelsregister), pikt dan het door de OSW van de KKF meteen geretourneerde inschrijvingsbewijs in het register op, kruist met behulp van de help desk in de Districtswinkel de voorwaarden aan die op hem van toepassing zijn (zie straks), geeft met het ondertekenen van die voorwaarden aan dat hij zich bij niet naleving daarvan schuldig maakt aan een economisch delict, en verlaat de winkel als een persoon die vanaf dat moment een bedrijf of beroep mag uitoefenen. Dus nog maar 1 procedure. Tegenover 2 procedures (in plaats van 13) als het om een NV gaat, want dan moet je eerst bij de notaris voor de oprichting zorgen en daarna die onderneming registreren.

⁴⁶ Hier ligt een mooie kans om het micro-ondernemerschap te bevorderen. In plaats van de reguliere fee van SRD 304,50 zou men informele micro-ondernemers kunnen verleiden zich te registreren door slechts 10 SRD te vragen.

Hierbij past een kanttekening ter verklaring van het begrip 'Districtswinkel'. Dit concept wordt momenteel uitgewerkt binnen het Decentralisatieprogramma⁴⁷. De Districtswinkel wordt straks dé serviceplek voor alle burgerzaken. Men kan daar dan ook terecht voor alle informatie, en doorgeleiding rondom het ondernemerschap. Dit concept is ontleend aan de 'Stadswinkel', een geïntegreerd servicepunt dat reeds bij veel Nederlandse gemeenten – decentraal – is ingevoerd. Het Decentralisatieprogramma van de Surinaamse overheid wordt hierin bijgestaan door deskundigen van Hoogvliet⁴⁸, een deelgemeente van Rotterdam, met 32.000 inwoners, waarvan 10% van Surinaamse origine.

Bijkomende formaliteiten blijven van kracht, maar worden vereenvoudigd

Degene die nu voor een vergunningsaanvraag bij de OSW van de KKF komt moet enkele papieren overleggen. Op dit moment wordt dat geregeld door de One Stop Window zelf. Daar worden de nodige pasfoto's genomen en gaat een 'loper' aan het werk om extern een paar papieren op te halen: een belastingverklaring (dat aanvrager geen belastingschuld heeft), een uittreksel uit het bevolkingsregister (om te checken of hij woont op het adres dat hij opgeeft), een nationaliteitsverklaring (of hij wel een Surinaamse nationaliteit heeft), een uittreksel uit het hypotheekregister (om te zien of het vastgoed ook van hem is), een bij de huisarts gehaalde gezondheidsverklaring (in geval van food handling) wordt naar BOG gebracht om gestempeld te worden. Ingeval het een vreemdeling is toont hij bij de OSW zijn verblijfsvergunning. Als de 'loper' na enige dagen met de vereiste papieren arriveert worden die door de OSW van de KKF gescand en gedigitaliseerd, waarna de originele stukken naar de betreffende DC of naar H&I gaan.

Dat kan allemaal veel eenvoudiger. De benodigde pasfoto's kunnen in de Districtswinkel worden gemaakt. Maar zaken als een belastingverklaring, uittreksel uit het bevolkingsregister, een nationaliteitsverklaring of kopie van verblijfsvergunning en uittreksel uit het hypotheekregister kunnen allemaal op een moderne ID-kaart worden gezet. Die wordt uitgelezen in de Districtswinkel, een 'loper' is dan niet langer nodig. En dus ook niet het aantal dagen die deze nodig heeft om alles te verzamelen.

Ten aanzien van de vereiste gezondheidsverklaring van de huisarts (met een stempel van de BOG) en de goedkeuringsverklaring eigenaar pand of kopie huurovereenkomst, bestaan gereede twijfels over het nut, c.q. de juridische houdbaarheid daarvan. Het nut van een gezondheidsverklaring als zodanig wordt niet betwijfeld waar het gaat om ondernemen in de voedselsector. Maar stakeholders melden dat een telefoontje naar een arts voldoende kan zijn om een loper die verklaring te laten ophalen. Het voorstel is om de gezondheidsverklaring vooraf te laten vervallen en op te nemen als een onderdeel van de lijst van voorwaarden die zometeen wordt besproken. Een belangrijk aspect van die lijst van voorwaarden is dat de aanvrager bij het tekenen van een akkoordverklaring met de op hem van toepassing zijnde voorwaarden een economisch delict pleegt als bij controle blijkt dat hij ermee sjoemelt.

Het verplicht tonen van een huurovereenkomst roept twijfel op over de vraag of een DC zich mag bemoeien met een contract tussen twee partijen. Als de DC's willen weten of de huurder toestemming heeft om de pand te gebruiken voor het ontplooiën van economische activiteiten, of willen weten of de activiteiten op een bepaald adres worden ontplooid, dan moet het voldoende zijn dat in de lijst van voorwaarden wordt aangevinkt dat de aanvrager bij controle een schriftelijke toestemming van de verhuurder kan overleggen. Momenteel wordt de dubieuze verplichting natuurlijk ook ontdoken. Partijen laten een notaris twee huurcontracten maken. Het ene geldt voor drie jaar en wordt aan de DC gegeven. Het andere voor een jaar en dat is wat de huurder-verhuurder als rechtsverhouding aanmerken.

⁴⁷ Dit concept past in het stramien van het MOP 2006-2001 waar wordt gesproken (p. 53 e.v.) over capaciteitsversterking van het districtsapparaat.

⁴⁸ Zie voor meer informatie: http://www.rotterdam.nl/voorziening:stadswinkel_hoogvliet_stadswinkels.

Via de online verbinding met de One Stop Window van de KKF kan het Districtsbureau de van de ID-kaart gelezen stukken eenvoudig en snel doorgeven om de registratie in het Handelsregister te realiseren.

Geen aanvullende vergunningen vereist

Uit gesprekken met stakeholders is gebleken dat een dergelijk systeem wordt toegejuicht. De vraag is echter of je daarnaast niet voor sommige gevallen een aanvullende vergunning nodig hebt. Bijvoorbeeld een Hinderwetvergunning, een beschikking die in andere landen inmiddels Milieuvergunning is gaan heten. Of een vergunning die waakt over de veiligheid van het werk binnen een onderneming, ook wel Inrichtingsvergunning genoemd. Het voorstel in dit rapport is echter om na en naast de registratie in het Handelsregister geen aanvullende vergunningseisen te stellen. De zorg voor het milieu, gezondheid en (arbeids)veiligheid kan effectiever en eenvoudiger op een andere manier worden geregeld. En wel als volgt.

De persoon die de registratie komt aanvragen ondertekent op het betreffende formulier dat hij akkoord gaat met de voorwaarden die als bijlage bij dat formulier zijn gevoegd. Die bijlage bevat enkele tientallen vereisten, gesystematiseerd naar onderwerpen als milieu, gezondheid, (arbeids)veiligheid e.d. Met behulp van een helpdesk wordt aangekruist welke voorwaarden in het geval van de betreffende aanvrager van toepassing zijn. Enkele willekeurige voorbeelden:

- De werkruimten in de onderneming moeten steeds voldoende daglicht en ventilatie hebben.
- De vloer van de werkruimten moet verhard zijn en uit brandwerend materiaal bestaan.
- De wanden van de werkruimten moeten uit brandwerend materiaal zijn opgetrokken tot een hoogte van tenminste 1.25 meter.
- De elektrische installatie moet door een daartoe bevoegde installateur zijn aangelegd.
- Ten behoeve van werknemers moeten in voldoende mate aanwezig zijn: doelmatig ingerichte, goed geventileerde opbergplaatsen voor kleren, goed drinkwater, was- en badgelegenheid, schaftgelegenheid, toilet(ten) met waterspoeling.
- Et cetera.

Voorts staat in het formulier dat een controleur van het Districtsbureau toezicht houdt op de naleving van dergelijke voorwaarden. Bij niet voldoen aan een of meer van de gestelde voorwaarden kan de controleur (afhankelijk van de zwaarte van de overtreding) de onderneming sluiten of een termijn stellen waarbinnen alsnog aan de voorwaarden voldaan moet zijn. Het niet voldoen aan voorwaarden kan worden aangemerkt als een economisch delict waarvoor de Economische Controledienst (ECD) kan worden ingeschakeld. Voorts kan de controleur in de praktijk nagaan of de bij de registratie aangekruiste voorwaarden beperkt dan wel uitgebreid zouden moeten worden. Indien de belanghebbende problemen heeft met de beslissing van de controleur moet er een bezwaarschriftenprocedure openstaan conform de eerder besproken Algemene Wet Bestuursrecht.

De rol van de adviesinstanties verschuift en wordt daardoor beter

Op dit moment wordt een twintigtal instanties om advies gevraagd voordat de vergunning wordt verleend. Ook al neemt de OSW van de KKF dat werk nagenoeg geheel uit handen van de aanvrager, het is en blijft een lijdensweg. Dat is vooral ook erg vervelend als men weet dat er voor dat vragen van een advies geen rechtsgrond bestaat. Dit is in de praktijk zo gegroeid. Natuurlijk niet zonder zin. Niemand zal betwisten dat er gewerkt moet worden in een brandveilige omgeving. Of op een locatie waar de voedselveiligheid gegarandeerd is. Of in een cybercafé dat kinderporno uitsluit. Maar de realiteit is dat alle op zichzelf verstandige adviezen los van elkaar worden verstrekt in het tempo en onder de voorwaarden van die instanties. Het belang van de vergunningaanvrager is het laatste waar ze aan denken. Daarom duurt het vaak lang, en komt het niet zelden voor dat dit onderdeel van de vergunningsaanvraag corruptie- en fraudegevoelig is.

We gaan dit als volgt veranderen. De rol van de adviesinstanties wordt verschoven van de voorkant naar de achterkant van het proces. We gaan niet meer werken met een advies vooraf, maar met controle op de uitvoering van voorwaarden achteraf. Een advies vooraf is een 'dood' ding. Waar het om gaat is dat een ondernemer zich houdt aan voorwaarden die van toepassing op zijn type beroep of bedrijf, en dat daar ook controle op plaats vindt. Dan wordt de inbreng van de adviesinstanties dynamisch in plaats van 'dood'.

De essentie zit in drie zaken:

- Er komt een lijst met voorwaarden waaraan een bepaalde beroeps- of bedrijfsuitoefening moet voldoen. Samen met de Help Desk van de Districtswinkel wordt aangevinkt welke voorwaarden op dat type onderneming van toepassing zijn.
- De aanvrager tekent het registratieformulier waarmee het bedrijf wordt ingeschreven in het Handelsregister en stelt zich met die handtekening persoonlijk garant/aansprakelijk voor het naleven van de voorwaarden die op hem en zijn bedrijfsmatige werkzaamheden van toepassing zijn.
- Een controleur van het Districtsbureau zorgt voor de handhaving⁴⁹. Dat wil zeggen: In beginsel ligt de controle bij personen die tot het personeel van de DC behoren, maar in speciale gevallen is gespecialiseerde controle-expertise vereist. Bijvoorbeeld waar het gaat om de controle op dierziekten. In elk district beschikt LVV over deskundige controleurs, die een opleiding achter de rug hebben en jaren ervaring. Dat laat zich niet overdragen op een controleur van een Districtskantoor. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor controle door de brandweer. Ook hier is sprake van speciale expertise om de controle naar behoren te kunnen verrichten.

Blijft over de vraag: hoe kom je aan een goede moderne lijst van gesystematiseerde voorwaarden? Het voorstel is om vertegenwoordigers van alle relevante adviesinstanties samen te brengen in een multidisciplinaire werkgroep om een gezaghebbende lijst van gesystematiseerde voorwaarden op te stellen. De KKF heeft al een totaalijst gemaakt van alle mogelijke voorwaarden die adviesinstanties stellen. Die moet worden gesystematiseerd en opgeschoond. Een lijst dus die als bijlage aan het registratieformulier wordt gehecht. Vervolgens gaan de controleurs een jaar in de praktijk met die lijst aan de slag, rapporteren na een jaar hun bevindingen bij die multidisciplinaire werkgroep, die vervolgens een verbeterde lijst kan samenstellen. Dat kan elk jaar worden herhaald. Die werkgroep blijft dus virtueel bestaan en past op basis van de bevindingen van de controleurs en nieuwe ontwikkelingen de lijst jaarlijks aan.

Terzijde merk ik op dat het verplicht leveren van cijfers (aan het Algemeen Bureau voor de Statistiek) over bedrijfmatige productie c.a. een van de voorwaarden op die lijst moet zijn.

Die lijst van voorwaarden kan tevens worden gebruikt om op een praktische wijze een leemte in de wetgeving op te lossen. Zolang er geen Wet ruimtelijke ordening is die via bestemmingsplannen kan aangeven waar wel of niet mag worden ondernomen⁵⁰, lijkt het verstandig om de multidisciplinaire werkgroep te vragen om ook aan te geven in welke wijken een bepaald type bedrijvigheid wegens hinder, vervuiling of gevaar geweerd zou moeten worden⁵¹.

Voorts is die lijst bruikbaar om ook andere vergunningen af te schaffen. Bijvoorbeeld de vergunning voor het verkopen van alcohol, voor het rijden van een bus, voor bepaalde telecomactiviteiten. Op

---

⁴⁹ Zie voor een voortreffelijke scriptie over de handhavingsproblematiek van de Districtscommissaris: Reita S. Joemratie, *Handhaving van de vergunningsvoorwaarden verleend door de Districtscommissaris*, scriptie ter verkrijging van de graad van doctorandus in Public Administration, augustus 2009. Te downloaden als via <http://basahmadali.nl>, Onderzoek/Scripties.

⁵⁰ Dat ontlokte Pieter van Vliet in United business magazine van maart 2010 (p. 90) de uitspraak: "Het grootste struikelblok voor een ondernemer in Suriname is het tekort aan industrieterreinen."

⁵¹ Intussen zijn ondernemers wel gebaat met het GLIS-project (Grond- en Land Informatiesysteem) dat momenteel loopt. Het biedt ondernemers de mogelijkheid beter te beoordelen of een bepaalde locatie gunstig is voor de bedrijfsvoering.

die lijst kan men de voorwaarden vastleggen waaronder dergelijke bedrijvigheden geaccepteerd worden. Door als ondernemer het desbetreffende vakje aan te kruisen geeft hij te kennen aan die voorwaarden te voldoen en is het aan de controleur om te checken of dat klopt. Nogmaals voor de goede orde: in dit systeem kunnen geen aanvullende vergunningen meer worden geëist door de Ministeries van Transport, Communicatie en Toerisme, van Landbouw, Veeteelt en Visserij, van Natuurlijke Hulpbronnen, of van de Centrale Bank van Suriname. Naast de circa twintig adviesinstanties (wier adviezen overigens strikt genomen geen wettelijke basis hebben) kunnen deze organen zich met voorwaarden voegen op de hier bedoelde lijst.

De lijst van voorwaarden kan ook een ander probleem oplossen, namelijk de steeds aanwezige druk van belangengroepen die zich bij H&I melden met het verzoek om bepaalde bedrijvigheden aan een vergunningsplicht te binden. Zo wordt H&I gevraagd om beveiligingsbedrijven te reguleren door ze onder het vergunningensysteem te brengen. De politie zou graag zien dat dit zou gaan gebeuren met cybercafe's (tegen porno), en opvangcentra voor kinderen (tegen misbruik). Het is echter eenvoudig om dat wat je niet wil dat er gebeurt op te voeren op de lijst van voorwaarden waarvoor de ondernemer met zijn handtekening garandeert dat hij zich aan die voorwaarden houdt en zich schuldig maakt aan een economisch delict als hij die voorwaarden schendt.

De bezwaarschriftenprocedure wordt afgeschaft

De krachtens de wet geldende procedure waarbij mensen binnen 30 dagen bezwaar kunnen aantekenen tegen het verlenen van een vergunning werkt in de praktijk niet. Niemand leest het Advertentieblad van de Republiek Suriname waar die berichten in staan. Pas als ze in de gaten krijgen dat de buurman een vergunning voor een onderneming wil hebben plegen ze, vaak na verloop van de 30-dagen termijn, in bezwaar te komen.

We zitten hier met een moeilijke kwestie die drie onverenigbare aspecten kent. Dat burgers bezwaar⁵² moeten kunnen uiten mag niet geschrapt worden. Maar in het huidige systeem werkt het niet en een Algemene Wet Bestuursrecht die dit eigenlijk moet regelen is er niet. Voorts ontbreekt een Wet ruimtelijke ordening die de mogelijkheden moet bieden om bepaalde bedrijvigheden toe te wijzen aan bepaalde locaties. En dus in woonwijken te weren.

Hoe lossen we dit op? Door praktisch te werk te gaan:

- De controleur die nagaat of de ondernemer handelt conform de aangekruiste voorwaarden neemt ook kennis van eventuele bezwaren van omwonenden.
- Al dan niet met behulp van de Buurtmanager, een instituut dat in vijf jaar tijd behoorlijk aan gezag gewonnen heeft, zoekt de controleur naar een oplossing.
- Lukt dat niet, dan wordt een beslissing getroffen door de Districtscommissaris, mede gebaseerd op een advies van de One Stop Window van de KKF die zich meer en meer ontwikkelt als Kenniscentrum inzake registratietechnologie.

Het zegelrecht en de eis van kredietwaardigheid/vakbekwaamheid vervallen

Het Decreet E 24 van september 1981 vereist in artikel 4 dat het verzoekschrift voor een aanvraag van een vergunning is voorzien van een zegel. En in artikel 6 dat de aanvrager bewijst dat hij kredietwaardig en vakbekwaam is. Elders in de wereld heeft men dit soort voorschriften allang geschrapt. Nu Suriname nog.

Lopende vergunningen vervallen

Als je voor startende ondernemers de vergunningsplicht afschaft is het een vanzelfsprekende zaak dat de reeds bestaande vergunningen moeten vervallen. Dat zal een heleboel ondernemers

---

⁵² Bezwaar kunnen maken is nog iets anders dan klachten hebben. Om klachten te kunnen indienen moet in de Districtswinkel een voorziening worden ingeruimd.

verlossen van de driejaarlijkse plicht om een verlenging aan te vragen (die dan soms weer jaren op zich laat wachten). Vooral ook voor eigenaars/winkeliers met meerdere panden en dus meerdere vergunningen zal dit een aanzienlijke verlichting van hun administratieve lasten zijn. In de woorden van een stakeholder: "Ik heb vier winkels. Om de drie jaar moet ik de vergunning laten verlengen. Maar die lopen natuurlijk niet gelijk. Ik heb het gevoel dat ik elke drie maanden met een hoop papierwerk zit."

Voor de ondernemers wier vergunning vervallen geldt hetzelfde als voor de startende ondernemers. Ze worden gecontroleerd op basis van de voorwaarden waar ze eerder, dus bij het verkrijgen van de vergunning, voor getekend hebben. In de praktijk kan de controleur, met het voortschrijdende inzicht van het werken met de nieuwe lijst van voorwaarden, bij de jaarlijkse evaluatie voorstellen doen om de voorwaarden van bepaalde bedrijvigheden, aan te vulen, aan te scherpen of juist af te schaffen.

Inkrimping bij Handel en Industrie

Het bovenstaande impliceert de opheffing van de Afdeling Bedrijfsvergunningen van het Ministerie van Handel en Industrie. Uitvoerende taken horen thuis op het niveau van de DC's. In hoeverre opheffing van die afdeling een welkome invulling is van het programma van de public sector reform kan hier niet worden beoordeeld. Wel lijkt het voor de hand te liggen dat het betreffende personeel geheel of gedeeltelijk kan worden ingezet in de context van de Districtswinkel op DC-niveau.

Oprichting van een onderdirectoraat Ondernemings- en Industrialisatiebeleid bij H&I

Zoals gezegd, een ministerie moet zich concentreren op ontwikkeling, op beleid maken en op regie voeren. Niet op uitvoering. Een van de oorzaken van het zo lang achterblijven van een doorbraak in het verouderde vergunningstelsel is gelegen in de omstandigheid dat het Ministerie van H&I niet beschikt over een onderdirectoraat dat zich proactief bezighoudt met het ontwikkelen en promoten van het ondernemen in het algemeen, en met industrialisatie in het bijzonder. Daarom moet er een onderdirectoraat Ondernemings- en Industrialisatiebeleid komen.

Aanstelling Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid

De algehele implementatie van dit rapport moet in handen komen van een speciale, tijdelijke minister: een Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid, direct gekoppeld aan de President (zie Bijlage 24 voor nadere toelichting). Een van de redenen waarom er tot nu niets of weinig op het vlak van verbeteren van het ondernemen is gebeurd komt doordat het niet goed genoeg is georganiseerd. Met werkgroepen, workshops, consultants en commissies kom je er niet. De aansturing moet in één hand liggen, bij een persoon die bekleed is met de bevoegdheden van een minister, waaronder begrepen de bevoegdheid om uit diverse ministeries zaken weg te halen en te concentreren op één plek, nodig om het ondernemings- en industrialisatiebeleid vorm en inhoud te geven⁵³. Die Projectminister trekt tegelijk met de implementatie van dit rapport dat Onderdirectoraat Ondernemings- en Industrialisatiebeleid van de grond en stapt op zodra dat onderdirectoraat gestalte heeft gekregen door de aanstelling van vakbekwaam personeel met een duidelijke werkagenda. Daarom de actie:

Actie. De na mei 2010 aantredende nieuwe regering voorziet in de aanstelling van een Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid. Deze minister is belast met de algehele implementatie van dit rapport en ontvangt daartoe alle benodigde bevoegdheden en personele ondersteuning.

Hier voeg ik nog aan toe dat die Projectminister een belangrijke inbreng moet hebben (samen met de eerder genoemde multidisciplinaire werkgroep van de adviesinstanties) in het provisioneel bestemmen van gronden voor industrieterreinen. Zolang als er geen Wet ruimtelijke ordening is, met structuur- en bestemmingsplannen, moet op grond van billijkheid en redelijkheid inzicht worden

⁵³ Dat vereist dus integraal beleid maken. Waarom dat in Suriname bijzonder moeilijk is beschrijf ik in paragraaf 6.2.

geboden op welke locaties niet-wijkgebonden, grootschalig ondernemerschap zich moet kunnen ontwikkelen: zonerings. De huidige spreiding van bedrijvigheden die elkaar aanvullen is niet goed voor de economie. Er zal aandacht moeten komen voor Siliconvalley-achtige concentraties met bedrijven die aan elkaar toegevoegde waarde leveren.

Versterking van de leerstoel Business Management

Een land in ontwikkeling wordt sterker door de instelling van instituties. Die perken de macht in van 'vrije jongens die zich nergens aan storen' en creëren verstandige sociale, economische en rechtsverhoudingen in een samenleving. Suriname is op dat punt goed bezig. Het Suriname Business Forum is daar een voorbeeld van, met dien verstande dat ik eerder heb aangegeven dat het SBF in de nu aanbreekende tweede levensfase zijn eigen verantwoordelijkheid moet gaan nemen in de publieke ruimte. Een daarvan is het plegen van een institutionele daad in de academische sfeer. De hierboven geïntroduceerde Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid moet aan diverse kanten gedekt worden: van de kant van een Raad van Ministers om de vereiste politieke besluitvorming erdoor te krijgen; van de kant van het bedrijfsleven om draagvlak te verlenen aan die besluitvorming, van de kant van de statistiek om die besluitvorming te schragen op cijfers en feiten; van de kant van standaardisering om kwaliteit te verhogen, maar ook van de kant van de wetenschap om ondernemings- en industrialisatiebeleid mede te kunnen baseren op verdieping van academische argumenten die er nationaal en internationaal toe doen.

Daarom bepleit ik uitbreiding en versterking van de leerstoel Business Management aan de Anton de Kom Universiteit van Suriname met fondsen en faciliteiten om de wetenschappelijke basis voor het ondernemings- en industrialisatiebeleid te versterken. De toppen van bedrijfsleven en overheid hebben slechts marginale belangstelling voor de praktische waarde van wetenschappelijk onderzoek, casestudies, pilots, en de overdracht van de kennis die daaruit voortvloeit aan het bedrijfsleven en de overheid. Zij hebben onvoldoende door dat er niets praktischer is dan een goede theorie.

Daarom de actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven versterkt, in overleg met het bestuur van de ADEKUS en het Department of Business Management, de leerstoel Business Management met fondsen en faciliteiten, gericht op de ondersteuning van het Ondernemings- en Industrialisatiebeleid van de Projectminister.

Verbeteren van de uitvoeringscapaciteit

Voor de goede orde voeg ik hieraan toe dat ook de acties krachtens het Competitive Enhancement Program en die van de Investment Guide onder de uitvoeringsverantwoordelijkheid van deze Projectminister zouden moeten vallen. Een integrale aanpak is dringend nodig. Deze projectminister moet worden bijgestaan door een team van tien tot twintig hooggekwalificeerde medewerkers, opgeleid via de Hogere Bestuurs Dienst (HBD) die ik in Hoofdstuk 6 bepleit. Waarom op deze manier? Omdat de nagenoeg afwezige uitvoeringscapaciteit – kwantitatief en kwalitatief – een van de belangrijkste oorzaken is van het mislukken van veel projecten.

Silvano Tjong Ahin toonde in een van zijn slides tijdens de eerder genoemde VES-lezing op 16 april 2010 een aantal factoren die de uitvoerbaarheid van Surinaamse beleidsplannen frustreren. Deze lijst wordt op brede schaal in Suriname herkend. In andere landen is dat overigens niet veel anders. Al met al is de belangrijkste tekortkoming bij het uitvoeren van strategische plannen de afwezigheid van dedicated focus en te weinig projectmanagement capaciteit.

Er is onvoldoende besef van, en begrip voor het feit dat voor het converteren van een zodanig ingewikkelde status quo in een nieuwe bevrijdende situatie, een fulltime leidinggevende bestuurder met een perfect opererend fulltime personeelsbestand nodig is. Daarom is mijn standpunt: als de nieuwe regering niet bereid is een dergelijke projectminister te benoemen, en diens uitvoeringscapaciteit te verzekeren door een team van hooggekwalificeerde mensen, gooi dan dit rapport meteen weg, want dan zal het toch niet worden uitgevoerd.

Silvano Tjong Ahin:
Uitvoeringsproblemen

- . Coördinatie zoek
- . Onvoldoende afstemming van projecten
- . Overlap van activiteiten
- . Donor driven agenda
- . Zware druk op de overheidsadministratie
- . **Trage uitvoering van programma's**
- . Onbegrip tussen partners
- . Zwakke planningsinstututen
- . **Gebrek aan focus**
- . Zwak PFM systeem
- . **Tekort aan project management capaciteit**

Controle en toezicht

Het zwaartepunt zal dus niet langer liggen aan de voorkant van het systeem, de aanvraag met zijn omslachtige en onzekere procedures, maar aan de achterkant: controle en toezicht. Werken zoals het hoort, veilig, betrouwbaar, duurzaam⁵⁴, binnen de formele sector, daar moet het accent gaan liggen. In Hoofdstuk 6 behandel ik de noodzaak om hoog in te zetten op het creëren van instrumenten om informelen te laten overstappen naar de formele economie.

Overigens wordt aan de controleurs ook nog een andere taak toebedacht dan alleen toezien op het naleven van de voorwaarden waaronder men mag ondernemen. Zij organiseren eenmaal per jaar samen een prijsuitreiking voor die bedrijven waarvan zij vinden dat zij als integere ondernemers, met oog voor de belangen van het personeel en een duurzaam milieu hun bedrijvigheden uitoefenen. Met prijzen voor plaats 1, 2 en 3. Actie:

Actie. Onder verantwoordelijkheid van de verzamelde DC's, en ten laste van het verzamelde DC-budget, organiseren controleurs van het Districtskantoor eenmaal per jaar een prijsuitreiking voor ondernemers die – met inachtneming van de voorwaarden waaronder ze hun bedrijf uitoefenen – zorg voor hun personeel en het milieu ten toon spreiden.

Werving, selectie, scholing en training

Deze omvorming van het systeem vereist het werven, selecteren, scholen en trainen van het te vernieuwen ambtelijk apparaat van de DC's. Door het wegvallen van de structurele vergunningsplicht komt er meer ruimte voor discretionaire bevoegdheid. Die vindt zijn begrenzing in de beginselen van behoorlijk bestuur. Daarin geschoold te worden is een noodzakelijk te vervullen voorwaarde voor een rechtszekere uitoefening van de controlerende en toezichthoudende taak.

⁵⁴ Wat duurzaamheid betreft moet vermeld worden dat de Fernandes Bottling Company NV in mei 2010 een bijzondere stap heeft gezet door de inwerkingstelling van een afvalzuiveringsinstallatie. Het is een onderdeel van Coca Cola-beleid dat wereldwijd aan zijn bottelaars de ruimte verschaft om mondiaal een leidende rol te vervullen op het gebied van duurzaam gebruik van water en bescherming van watergebieden. Goed voorbeeld doet hopelijk goed volgen.

Benoeming DC's

Dit nieuwe systeem vraagt ook om een herwaardering van het benoemingsbeleid ten aanzien van DC's. Er zijn veel, eigenlijk teveel berichten over dubieuze handelingen binnen de districtsapparaten. DC's en hun personeel zijn belangrijke bestuursambtenaren. Hun deskundigheid en onkreukbaarheid zijn essentieel om dit nieuwe systeem te laten functioneren. Als dat niet van te voren voor 100% gegarandeerd is (door strikte handhaving van benoeming conform profielbeschrijvingen), moet het decentraliseren van de aanvraag om een onderneming te mogen beginnen achterwege blijven. Dan is het beter om deze zaak te concentreren bij de One Stop Window van de Kamer van Koophandel en de DC's helemaal buiten dit stelsel te laten.

Deze aspecten motiveren tot het plegen van de volgende actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven ontwerpt ten behoeve van de na mei 2010 aantredende nieuwe regering, binnen een half jaar, een wet die voorziet in de genoemde aspecten van een nieuw, positief stelsel. Daaronder begrepen:

1. Het afschaffen van het vigerende vergunningenstelsel als zodanig.
2. Voor het krijgen van toestemming om een onderneming te starten is alleen registratie in het Handelsregister nodig. Dat geschiedt via de One Stop Window van het Districtsbureau naar de One Stop Window van de KKF en vice versa.
3. Het door de aanvrager ter plekke te ontvangen bewijs van de registratie heeft een bijlage waarin op het Districtsbureau samen met aanvrager wordt aangekruist onder welke voorwaarden de onderneming mag/moet worden uitgevoerd.
4. Een controleur van het Districtsbureau houdt toezicht op de uitvoering van die voorwaarden, rapporteert de ervaringen, waarna jaarlijks een update van die voorwaarden plaatsvindt. Ingeval van constatering van niet naleving van een of meer voorwaarden is sprake van een economisch delict en wordt de Economische Controle Dienst (ECD) ingeschakeld.
5. Er worden verder geen aparte vergunningen gevraagd. De lijst met voorwaarden voorziet daarin. Die geeft ook aan in welke wijken bepaalde bedrijvigheden geweerd worden.
6. De bezwaarschriftenprocedure vervalt en wordt vervangen door een praktische procedure in handen van de controleur, in samenwerking met de Buurtmanager.
7. De kwaliteit van het ambtelijk apparaat van de DC's, inclusief het benoemingsbeleid voor de DC's zelf, wordt grondig herzien. Voor elke functie – ook voor die van de DC – wordt tevoren een heldere profielbeschrijving opgemaakt die geen twijfel laat bestaan over de gestelde functie-eisen, en die geen ruimte biedt aan cliëntelisme of nepotisme. Het benoemen van DC's wordt een bevoegdheid van een onderraad uit de Raad van Ministers.
8. Voorts bepaalt de wet dat voor een periode van ten hoogste twee jaar een Projectminister, gekoppeld aan de President, verantwoordelijk en bevoegd is voor de uitvoering van dit rapport.

Vooruitlopend op de komst van een dergelijke wet is het van belang om alvast ervaring op te doen. In casu door het uitvoeren van een pilot in District Paramaribo Noord-Oost. Hierbij kan de One Stop Window goede diensten bewijzen. Daarom de volgende actie:

Actie. Vooruitlopend op de komst van een wet die het nieuwe stelsel regelt wordt in het kader van het Decentralisatieprogramma zo spoedig mogelijk een pilot gestart in district Paramaribo Noord-Oost om te oefenen met dit nieuwe systeem. Tussentijdse uitkomsten hiervan kunnen mede fungeren als bouwstenen van het wetsontwerp.

De OSW van de KKF wordt een Kenniscentrum

De voorgestelde aanzienlijke vereenvoudiging van het vergunningenstelsel brengt met zich mee dat een netwerk⁵⁵ van One Stop Windows moet worden ingevoerd. Niet alleen bij DC's maar ook bij de reeds genoemde adviesinstanties, diverse ministeries, bij instellingen als Kadaster, Hypotheekregister, Centraal Bureau Bevolking, bij notarissen et cetera. Om te voorkomen dat iedereen zijn eigen wiel gaat uitvinden en er allerlei computereilanden ontstaan die niet met elkaar

⁵⁵ In dit verband is kennisgeving van belang van het in de literatuurlijst genoemde IFC-document 'How many stops in a One-Stop Shop?'

kunnen communiceren is het een absolute noodzaak dat de instantie die hier het meeste ervaring mee heeft – de One Stop Window van de KKF – leiding geeft aan de installatie van een en ander. Alles moet compatibel zijn met de digitale programmatuur en het Document Management Systeem van KKF⁵⁶. Daarom de actie:

Actie. Het KKF bouwt op de fundamenteën van de One Stop Window een Kenniscentrum Registratietechnologie voor de begeleiding van de creatie van diverse One Stop Windows. De opdracht is tevens om zich internationaal te profileren.

Die OSW wordt nu al voortdurend door allerlei mensen geraadpleegd en heeft zich aldus ontwikkeld tot een Kenniscentrum op het gebied van het digitale registratietechnologie van internationale allures. Tijdens de internationale conferentie *Reforms on Business Entry-Sharing Good Practices*, georganiseerd door de Kamer van Koophandel in Bogota (Colombia) en de International Finance Corporation (de werkmarm van de World Bank bij de jaarlijkse *Doing business* publicatie, vond, op initiatief van de Surinaamse KKF, de oprichting plaats van ASORLAC: de associatie van registratiebureaus in Latijns-Amerikaan en het Caraïbische gebied. In de persoon van de voorzitter van de KKF is Suriname tot vice-voorzitter benoemd. Dit impliceert dat de kennis en ervaring van de OSW van de Surinaamse KKF de kans krijgt zich regionaal te verspreiden⁵⁷. Die kans mag niet onbenut blijven. Vooral ook als men zich realiseert dat op den duur voor CARICOM dezelfde ontwikkelingen gaan spelen die zich binnen de Europese Unie voordoen. Ik doel hier op de in 2006 inwerking getreden Europese Dienstenwet die voor alle lidstaten voorschrijft dat men met één digitaal loket moet gaan werken⁵⁸. Dit brengt me tot de volgende actie:

Actie. Het OSW-Kenniscentrum van de KKF bestudeert de Europese Dienstenregeling, met name op de constructie, plus de feitelijke werking, van de één-loket gedachte dwars door landen heen, op zijn potentie binnen CARICOM-verband, en stelt de bevindingen daarvan binnen ASORLAC aan de orde.

De organen die een OSW moeten gaan instellen dienen dat Kenniscentrum in te huren, op basis van een contract dat de verhoudingen helder weergeeft. De reden om het zo te formuleren is de volgende. In de afgelopen jaren heeft de OSW/KKF aan diverse organisaties gratis adviezen, diensten, apparatuur en programmatuur geleverd, maar de ontvangende instanties hebben allemaal gefaald om de daartoe gemaakte afspraken na te komen. Geen enkel – gezamenlijk overeengekomen – initiatief is gelukt omdat de desbetreffende instantie niet de capaciteit en/of mentaliteit kon opbrengen die daarvoor nodig waren. De noodzakelijke inschakeling van de OSW/KKF als Kenniscentrum dient voortaan te geschieden tegen betaling, op basis van een helder contract⁵⁹. Daarom de actie:

Actie. Inhuur van de OSW/KKF als Kenniscentrum van registratietechnologie geschiedt op basis van een contract waarbij het Kenniscentrum zich verbindt adviezen en diensten te leveren tegen een nader overeen te komen tarief. De wederpartij verbindt zich alles in het werk te stellen opdat de desbetreffende OSW kan functioneren volgens de kwaliteitsstandaarden van de OSW/KKF. Bij gebreke is die partij gehouden schadevergoeding te betalen.

⁵⁶ Het lijkt goed om erop te wijzen dat werken met zo'n Document Management Systeem werkprocessen volledig transparant maakt. Het laat dus ook zien wie niet werkt, of te laat werkt. In een omgeving die niet gewend is aan transparantie ontmoet de invoering van DMS grote weerstanden.

⁵⁷ Het verdient in dit verband aanbeveling goed kennis te nemen van het in de literatuurlijst opgenomen IFC-document '*Outsourcing of Business Registration Activities*'. In die outsourcingmarkt liggen grote kansen voor de KKF.

⁵⁸ Zie voor een samenvatting van de inhoud van die Europese Dienstenregeling:

http://www.europadecentraal.nl/documents/dossiers/Dienstenrichtlijn/Samenvatting_wetsvoorstel_Dienstenwet.pdf.

⁵⁹ Het is van belang om kennis te nemen van het in de literatuurlijst genoemde IFC-document '*Stakeholder Management in Business Registration Reforms*'.

Eenvoudiger kan niet

Een van de geraadpleegde stakeholders is voorstander van een nog eenvoudiger stelsel: laat een aanvrager gewoon bij een boekhandel een formulier invullen, aldaar betalen, de boekhandel stuurt dat formulier naar de Kamer van Koophandel, die verzorgt de registratie en klaar is kees. Hoewel charmant bedacht lijkt het niet verstandig naar dergelijke eenvoud af te dalen, als dat al echt eenvoudig zal zijn in de praktijk. Een principieel argument is hier prohibitief: je moet als overheid, al is het in een positief en sterk vereenvoudigd stelsel, een vinger aan de pols blijven houden. Vandaar het verleggen van het zwaartepunt van het doorlopen van vele procedures, naar controle en toezicht achteraf.

Inzet Surinaams Bureau voor Standaarden (SBS)

De hierboven geschetste procedure komt in aanmerking voor standaardisering. Het SBS moet gevraagd worden om zich hierover te buigen. Het platform daarvoor is het Memorandum of Understanding (MOU) tussen het SBF en het SBS van 4 december 2009. Daarom de actie:

Actie. Het SBF biedt dit rapport aan, aan het Surinaams Bureau voor Standaarden om het te laten onderzoeken op de onderdelen die volgens het SBS voor standaardisering in aanmerking komen. Daaronder begrepen het creëren van standaarden voor het opzetten en runnen van een eenmanszaak.

Wat betreft de laatste zin van de actie zijn er voldoende bedrijfsadviseurs die over de kennis en ervaring beschikken om het SBS te voorzien van de Standard Operational Procedures (SOP) bij het opzetten en leiden van een kleine onderneming.

4.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Dit nieuwe stelsel brengt de huidige 13 procedures en de tijd van 694 dagen voor de oprichting van een NV terug naar 2 procedures en maximaal 14 dagen. Voor een eenmanszaak of een vennootschap onder firma wordt het 1 procedure en 1 uurtje. De kosten (voor de oprichting van een NV) bedragen volgens de cijfers die de Wereld Bank vanuit Suriname ontving SRD 4.391. De kosten voor de oprichting van een eenmanszaak kan ik niet becijferen, maar liggen uiteraard veel lager.

Als we dit nieuwe stelsel invoeren en daarbij ook nog een voorziening treffen tot halvering van de kosten, zal Suriname volgens een simulatieprogramma van de Wereld Bank van rank 171 (voor het starten van een onderneming) meteen springen naar plek 76. Behoorlijk aan de goede kant van de 100. Als een halvering van de kosten niet mogelijk is wordt het rank 80.

Wat die halvering van kosten betreft het nog volgende. Ik kan op basis van alle informatie die ik voor het schrijven van dit rapport heb verzameld geen concrete voorstellen formuleren om per thema te besparen op de kosten. Dat is echter wel nodig. De successen in Oost-Europa en Afrika, waar in zeer korte tijd economieën zijn gaan opbloeien met groeipercentages van meer dan 5% per jaar, zijn voor een deel ook terug te voeren op het goedkoper maken van alle stappen die men moet doorlopen om een bedrijf te starten. Ik kan echter niet overzien waar het goedkoper zou kunnen. Daarom de actie:

Actie. De KKF onderzoekt in elk van de 10 thema's die de WB behandelt waar op kosten bespaard kan worden en komt met een actieplan om dat te realiseren.

4.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?

Dit nieuwe systeem invoeren kan echter alleen lukken als wordt voldaan aan de volgende kritische succesfactoren:

- Een Voorzitter van het Parlement die als eerste burger van het land dit wil en kan.

- Een President die als staatsman/-vrouw dit wil en kan.
- Een Vice-President die als regeringsleider dit wil en kan.
- Een Projectminister die als politieke veranderingsmanager dit wil en kan.
- Een voorzitter van het Suriname Business Forum die als leider van de tweede levensfase SBF dit wil en kan.

Zijn die er straks niet, vergeet het dan maar. Dan is ook dit project een van de vele mislukte pogingen om Suriname een betekenisvolle stap naar een meer welvarende toekomst te laten zetten. Het belang van ‘kwaliteit aan de top’ als een noodzakelijk te vervullen voorwaarde wordt algemeen erkend, maar de politieke werkelijkheid kan rare sprongen maken.

Zonder een expliciete politieke wil – bijvoorbeeld door de vijf bovengenoemde personen een covenant te laten sluiten – gaat dit ding niet werken. Kijk bijvoorbeeld naar het juridische monstroom dat men van de NV-vergunning heeft gemaakt. Twee tot drie jaar (soms nog langer) moeten wachten op de uiteindelijke goedkeuring door de President, terwijl die stukken in de praktijk slechts enkele dagen op het bureau van de President liggen en de vertraging dus zit bij diverse ministeries. De President kan zonder meer stellen dat de trage afhandeling niet aan hem is te wijten. Maar er zijn stakeholders die zeggen: “De President kan in dit land alles realiseren wat hij wil. Als hij vindt dat een procedure van twee tot drie jaar onaanvaardbaar is, dan kan hij gewoon tegen die ministeries zeggen dat hij de conceptstatuten binnen een week, nadat de notaris ze heeft gemaakt, op zijn bureau wil hebben. De vraag is nu: waarom doet hij dat niet? Waarom heeft hij dit ondernemersvijandige gedrag van de overheid nooit aangepakt?” Als je dan aan die stakeholders vraagt om daar zelf een antwoord op te geven, dan wijst men op het feit dat de President, en met hem vele andere hoogwaardigheidsbekleders, komen uit de wereld van de voormalige President Arron, die in zijn tijd met grote verontwaardiging placht af te geven op ondernemers. Toen werden ondernemers nagenoeg gelijk gesteld met criminelen. Die diepgewortelde afkeer bij politieke besluitvormers tegen privaat ondernemerschap – en de vlucht van de overheid in parastatale bedrijven – is volgens velen de belangrijkste oorzaak van de slechte voorwaarden waaronder de Domestic Private Sector vandaag de dag moet proberen een gezonde economie tot stand te brengen⁶⁰.

Alleen ondernemingsvriendelijk politiek leiderschap, zoals in Barbados, kan Suriname weghalen uit de gevaarlijke positie van al te zeer moeten leunen op de ongezonde economie van de overheidsbedrijven. Dat leiderschap moet zich tevens vertalen in een *mind shift* van menig DC. In de woorden van een stakeholder: “De DC beschermt de bevolking tegen ondernemerschap.” Als op het laagste bestuurlijke grondvlak van de samenleving de wil en kunde ontbreekt om het midden- en kleinbedrijf actief te promoten, dan zullen sommige districten zich niet verder ontwikkelen. Of zoals een stakeholder het formuleerde: “Op alle overheidsniveaus moeten ze – net zoals op Barbados – tegen mensen zeggen: be proud to be a producer.”

Een stakeholder: “De politieke top heeft geen enkele feeling met zakendoen. Het zijn voormalige ambtenaren of onderwijzers. Dit werkt ernstig door in de vijandigheid jegens ondernemers, en in het negatief bejegenen van instituten die het ondernemerschap willen stimuleren. Nu de verkiezingen naderen doen ze net alsof ze het ondernemerschap hebben ontdekt, maar ik moet nog zien wat daarvan terecht komt als ze eenmaal gekozen zijn.”

Het lijkt goed om te wijzen op Manfred Kets de Vries⁶¹, die als hoogleraar human resources management en leiderschapsontwikkeling aan het instituut INSEAD (‘the business school for the

⁶⁰ Zij zijn ook van mening dat er nog niets is terecht gekomen van de plannen van de overheid in het MOP 2006-2011 tot rationalisatie van de staatsbedrijven, zoals voorgenomen op p. 45 e.v.

⁶¹ Het is daarom niet verrassend dat Humphrey Bendt in United business magazine, maart 2010, p. 27, opmerkt dat hij zijn ideeën over leiderschap onder meer ontleent aan de boeken van Kets de Vries.

world') in Fontainebleau/Parijs met een aantal bijzondere boeken⁶² duidelijk heeft gemaakt wat er met een organisatie gebeurt als de top niet over voldoende kwaliteit beschikt. In mijn woorden is de kern van zijn jarenlange bevindingen: "Zo maf en zo laf als de top van een organisatie is, zo maf en zo laf wordt de rest ook." De voorbeeldfunctie is alles. Waar die ontbreekt of niet conform een waarden-vol spectrum van gedragingen respect afdwingt, verloedert een organisatie. Ook die van een land. Waar een overheid in haar eigen boezem verdeeldheid organiseert vindt zij die terug in alle lagen van de bevolking.

Het is mede om die reden onbegrijpelijk waarom Suriname nog geen enkele 'winst' heeft behaald met de inzet van zijn allerbelangrijkste asset: de etnisch-culturele diversiteit. Suriname wordt naar het buitenland toe wel gebracht als een schoolvoorbeeld van vreedzaam naast elkaar levende ethniciteiten, maar behalve sympathie verdien je daar niets mee. Belangrijker dan het goud, de bauxiet en de aardolie is de ARBEIDSPRODUCTIVITEIT. Dus wat mensen van vlees en bloed met die grondstoffen doen. In de grond hebben ze geen waarde. Pas als je het eruit haalt begint de teller te lopen. Net als bij de productie van landbouw en veeteelt, de handel, en vooral het creëren van toegevoegde waarde aan producten. Naarmate de etnische diversiteit van de 'arbeiders' binnen een organisatie groter is kun je met hun productie meer verdienen, omdat elke etnische cultuur per definitie zijn eigen toegevoegde waarde inbrengt. Het lijkt erop alsof niemand (of zo weinigen dat ze niks hebben in te brengen) weten dat human resources **diversiteitsmanagement/development** in zijn derde levensfase is gekomen. Eerst werden, door middel van positieve discriminatie, etnisch anderen in organisaties geïntroduceerd om een afspiegeling met de rest van de samenleving te vormen. Vervolgens beleefden we de fase van etnische diversiteit in organisaties (met quota) om humanitaire en zakelijke redenen. Nu zitten we in de fase dat wetenschappelijk onderzoek⁶³ aantoont dat het verstandig managen van etnische diversiteit een verhoging van de (arbeids)productiviteit oplevert. Als de nieuwe politieke leiders na de verkiezingen van mei 2010 zich afvragen wat hun eerste en belangrijkste daad moet zijn om de arbeidsproductiviteit, en daarmee de economische groei, van Suriname te bevorderen, dan is dat het uitvaardigen van een absoluut verbod op continuering van etnisch samengestelde ministeries. Om vervolgens met dat voorbeeldgedrag de leiders in het bedrijfsleven te verzoeken hetzelfde te doen in hun eigen ondernemingen.

---

⁶² Voor parlementariërs, ministers en topambtenaren, maar ook voor leiders in het bedrijfsleven zou dit verplichte leetuur moeten zijn: *De Neurotische Organisatie en Leiders, Narren en Bedriegers*. In elk geval moeten ze op de verplichte literatuurlijst staan van de deelnemers aan de in Hoofdstuk 6 genoemde Hogere Bestuurs Dienst (HBD)

⁶³ Zie Thomas D.A. en R. J. Ely, *Het belang van verschillen. Een nieuw paradigma voor het managen van diversiteit*, in: Harvard Business Review over People Management, Thema 2002, p. 91 e.v.

5. Bouwvergunning krijgen (rank: 97)

In *Doing business 2010* geeft de Wereld Bank een helder beeld van de problematiek in de bouwsector. Aannemers staan – vooral ook in de arme en minder ontwikkelde landen – onder voortdurende druk van de overheid om te voldoen aan bouwtoezicht, vergunningen en veiligheidsvoorschriften.

Opdrachtgevende klanten daarentegen eisen snel en kosteneffectief bouwen. Deze zaken conflicteren en leiden tot een compromis op het vlak van regelgeving: een compromis tussen het beschermen van mensen (bouwvakkers, bewoners/huurders, voorbijgangers) en het zo laag mogelijk houden van de bouwkosten.

Maar omdat het naleven van bouwvoorschriften in veel landen teveel tijd en geld kost kiezen aannemers er vaak voor om andere paden te bewandelen: het omkopen van toezichthouders of gewoon illegaal bouwen, vaak leidend tot gevaarlijke constructies. Hoe hoger de last van de kant van de overheid, hoe eerder de aannemer uitwijkt naar de informele economie. Daar maken ze minder werk van veiligheid en arbeidsrecht, met alle gevolgen van dien.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

5.1 Hoe ziet het systeem er nu uit in Suriname?

Op grond van de informatie die Surinaamse correspondenten (zie Bijlage 3) aan de Wereld Bank hebben verschaft heeft de WB berekend dat een NV-bouwendernemer van gemiddelde omvang, met zo'n 20 bouwvakkers, voor het bouwen van een winkel, compleet en al met tekening, vergunning, aansluitingen water, elektriciteit, riolering, telefoon, en een bouwtijd van 30 weken, in de Surinaamse praktijk door 14 procedures heen moet en 431 dagen nodig heeft om alles afgerond te krijgen. Die omslachtigheden leveren een score op van plaats 97 in de *Doing business* ranking 2010.

Volgens de Wereld Bank zien die 14 procedures er als volgt uit:

Stap	Dagen	Kosten
1. Krijgen van een kaart (site map) van het Kadaster	2	USD 250
2. Krijgen van een bouwvergunning ⁶⁴ van het Ministerie van OW	180	USD 260
3. Inspectie van de brandweer	1	0
4. Inspectie door het Ministerie van OW	1	0
5. Nog een inspectie door het Ministerie van OW	1	0
6. En weer een inspectie door het Ministerie van OW	1	0
7. Krijgen van goedkeuring van het electriciteitsbedrijf	30	0
8. Inspectie door EBS voorafgaand aan de installatie	14	0
9. Krijgen van goedkeuring van de Surinaamse Water Maatschappij	30	SRD 56
10. Aansluiting electriciteit	7	0
11. Aansluiting water en riolering	180	SRD 11.160
12. Inspectie door SWM	30	SRD 837
13. Krijgen van een vaste telefoonlijn van Telesur	14	SRD 419
14. Krijgen van een inspectiecertificaat van de brandweer	21	0

⁶⁴ Op dit moment geldt het vereiste van een bouwvergunning alleen in drie stedelijke gebieden: Paramaribo, Nieuw Nickerie en Apoera (hoewel de laatste zich niet als stedelijk gebied heeft ontwikkeld). Er zijn plannen om het vereiste van een bouwvergunning voor heel Suriname in te voeren.

5.2 Wat zit er fout in dat systeem?

Geen vernieuwingsdrift

Een van de grootste problemen in Suriname is dat men bijna alles doet omdat men dat nu eenmaal altijd zo heeft gedaan. Een drive tot vernieuwing is niet eenieder aangeboren. Handelingen zijn veelal gebaseerd op procedures die ooit een nut en een functie hadden, maar als die niet langer valabel zijn worden ze toch niet afgeschaft.

In de woorden van een stakeholder: "Alles is ooit ontstaan, maar niemand neemt de tijd om uit te zoeken of het ook nog allemaal nodig is en werkt. Niemand legt uit waarom de procedures zijn zoals ze zijn. Zo is er een ondoordringbaar net van procedures ontstaan met overlap, red tape, geen transparantie en vooral met veel krabbenmentaliteit. Ze gunnen je het succes van het ondernemen niet."

Uiteraard stuit vernieuwing overal ter wereld op weerstanden. Dat is een menselijke reactie. Volgens een stakeholder is dat in Suriname nog iets erger vanwege de culturele diversiteit: "Aziaten werken op basis van deugden. Anderen werken met waarden en normen. Je ziet dat terug in de manier waarop ze met (weerstanden tegen) veranderingen omgaan."

Geen informatie delen

Bovendien heerst er nog een andere mentaliteit, namelijk 'de kaarten voor de borst houden'. Het niet willen delen van informatie met anderen is bijna een nationale sport. Bij herhaalde navraag hoe dat in elkaar zit blijkt er een diep gewortelde angst dat iemand anders er met jouw idee, plan, gedachte, opvatting of aanpak vandoor gaat zodra je dat met een ander deelt. Meer dan eens is me tijdens gesprekken met potentiële ondernemers gebleken dat de enige reden om niet te starten was gelegen in de omstandigheid dat ze dan gedwongen waren met hun creatieve ondernemingsidee op de proppen te komen. Zolang ze in een aarzelende, tentatieve fase verkeerden pasten ze ervoor om het idee met een ander te bespreken, bang om het kwijt te raken. Iedereen had wel enkele voorbeelden om de juistheid van die angst te staven. Het is in die mentale context dat ik geneigd ben de afwezigheid te begrijpen van substantiële vernieuwing rond het thema 'bouwen en zijn procedures': voortgaan zoals men dat altijd al deed, en vooral geen nieuwe ideeën ventileren, want een ander gaat ermee vandoor. Daarom duurt alles zo lang.

Geen bescherming tegen oneerlijke concurrentie

Zoals in bijna alle bedrijven het geval is lijden ook aannemers onder twee pathologische aspecten van het ondernemen. Ten eerste. Als men personeel formeel in dienst neemt gaat de kostprijs omhoog en verliest men concurrentiekracht. Ondernemers die zwart betalen, en dan ook nog alleen als er daadwerkelijk wordt gewerkt (en dus niet voor leegloop), zijn goedkoper en gaan er met de opdrachten vandoor. Ten tweede. Formele ondernemers leiden personeel op en maken vervolgens mee dat die voor zichzelf beginnen. Eerst een klusje op een zaterdag, vervolgens beginnen ze voor zichzelf en 'stelen' ze een deel van de clientèle omdat ze dezelfde diensten tegen een lagere prijs gaan aanbieden. Het positieve hiervan is dat er durvende ondernemers op de markt komen. Het negatieve is dat ze hun voormalige baas oneigenlijk beconcurreren en misschien zelfs de vernieling injagen.

Ondernemers verlangen bescherming tegen deze zaken. Dat lijkt echter wettelijk niet te regelen. De oplossing ligt voorshands in het sturen op een proces van economische groei, door de obstakels waar ondernemers nu tegenaan lopen zoveel mogelijk te ruimen.

Oneigenlijke verstrengeling van belangen

Aannemers die grote bouwwerken maken moeten daarvoor betonconstructies tekenen en aanbrengen. Het risico bestaat dat het Ministerie van Openbare Werken die niet goedkeurt. De

opdrachtgevende klant vindt dat niet leuk en veronderstelt dan dat de aannemer zijn zaken onvoldoende beheerst. Wat doen ze daarom in de praktijk? Tegen betaling van SRD 1000 (bovenop de aanneemsom) laten aannemers de constructie tekenen door een specialist van Openbare Werken. Iedereen tevreden. Maar in hun hart vinden aannemers dit geen goede gang van zaken.

5.3 Wat moeten we daaraan doen?

De oplossing ligt voor de hand: creëer bij het Ministerie van Openbare Werken een One Stop Window die alles regelt: het verlenen van de bouwvergunning, het invullen van de aanvragen voor aansluiting op water, electra, riool, telefoon, na aansluiting van dat alles de inspectie laten verrichten door 1 persoon⁶⁵ die verstand heeft van, water, electra, riool én telefoon, om tenslotte na goedkeuring van het geïnspecteerde een groen licht te geven voor het betrekken van het pand. De keus voor een oplossing als deze wordt mede ingegeven door het feit dat het GLIS-project zorgt voor standaardisatie van de infrastructuur van nutsvoorzieningen. Nu handelen het EBS, de SWM en Telesur elk op hun eigen manier. Straks liggen de leidingen netjes bij of bovenop elkaar. Dat maakt het veel gemakkelijker om de inspectie door 1 persoon te laten doen.

Het personeel van de One Stop Window van de Kamer van Koophandel en Fabrieken heeft inmiddels zoveel expertise opgebouwd dat het wiel niet opnieuw bij Openbare Werken hoeft te worden uitgevonden. Als een Kenniscentrum rondom alles wat met registratie heeft te maken kan die OSW van de KKF op veel plaatsen de vereiste kennis en ervaring overdragen, ook aan de opbouw van een OSW bij het Ministerie van Openbare Werken. Actie:

Actie. Het Ministerie van Openbare Werken introduceert met behulp van de expertise van de OSW van de KKF een eigen One Stop Window en steunt acties tot instelling van dergelijke Windows bij de EBS, de SWM en bij Telesur om het proces van aansluitingen op nutsvoorzieningen snel te kunnen afhandelen.

Dit is echter nog niet voldoende. De goedkeuring op de aansluiting wil nog niet zeggen dat je dan ook een minuut later stroom of water hebt. Nee, je moet dan eerst wachten op een offerte, die ga je dan betalen en vervolgens moet je vaak nog een of enkele weken wachten voordat je ook daadwerkelijk op de systemen van de nutsvoorzieningen wordt aangesloten. Zoals een stakeholder het formuleerde: “Op de KKF beurs in december 2009 stunte Telesur met een actie om het aanvragen van een vaste telefoonlijn te promoten: 50% korting op de aansluitkosten en 2 maanden gratis dial-up internet. Daar schreef ik op in. De aansluiting werd echter pas eind maart goedgekeurd. Toen moest ik nog een week wachten voordat iemand die aansluiting in werking kwam stellen omdat die persoon maar eenmaal in de week bij mij in de buurt komt. En toen ik om die gratis dial-up vroeg kreeg ik te horen dat dit deel van de actie alleen in januari en februari had gegolden.”

Dit is het karakteristieke wangedrag van een monopolist. Elk monopolie, hetzij een markt-, hetzij een politiek monopolie, corrumpert⁶⁶. Daarom de actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven bestrijdt met woord en daad elke vorm van monopolievorming en zet de regering onder druk om in de sector van de telecomvoorzieningen geen enkele vorm van monopolie te laten voortbestaan en die markt ook op het vlak van de vaste telefonie en internet open te stellen.

⁶⁵ Vergelijk het met een internist. Dat is een medisch generalist die in algemene zin kan beoordelen of de belangrijkste lichaamsfuncties in orde zijn. Bij twijfel verwijst hij door naar een specialist.

⁶⁶ Let wel: het woord ‘corruptie’ komt van het latijnse ‘corrumpere’. Dat betekent ‘bederven’.

5.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

De voorgestelde combinatie van een OSW bij Openbare Werken plus de controle op de aansluitingen door een vakman die alle nutsvoorzieningen beheerst, vereist geen 14 procedures, maar slechts 4: het verlenen van de bouwvergunning, het aanvragen van diverse aansluitingen op de nutsvoorzieningen, de inspectie of die aansluitingen zijn gedaan zoals dat hoort, en het akkoord op die inspectie. Als we de bouwtijd buiten beschouwing laten is de tijd die gemoeid is met die 4 procedures bepaald minder dan de nu door de Wereld Bank berekende 431 dagen. Om te voorkomen dat hier toch onaanvaardbaar lange doorlooptijden ontstaan stel ik voor dat elke van de 4 procedures aan een wettelijk vastgestelde tijd worden gebonden. Bijvoorbeeld:

- Het beslissen over de bouwvergunning in maximaal 14 dagen
- Het aanvragen van de aansluitingen in 0 dagen omdat dit meteen bij het verstrekken van de bouwvergunning digitaal kan worden gestart.
- Het inspecteren van de kwaliteit van de gepleegde aansluitingen binnen 3 dagen nadat de bouwondernemer heeft doorgegeven dat de aangebrachte nutsvoorziening gereed is voor inspectie.
- Het uiteindelijke akkoord op dezelfde dag waarop de laatste inspectie is goedgekeurd. En vervolgens aansluiting binnen 1 minuut. De kwesties van offerte en betaling dient van te voren geregeld te zijn.

Deze tijdseenheden moeten gelden als zogeheten fatale termijnen. Dat betekent dat als de gestelde termijn niet wordt gehaald, dan is die stap van rechtswege in positieve zin voor de aanvrager afgerond conform de *lex silencio positivo*⁶⁷. Uiteraard verwijst dit aspect weer naar de eerder besproken problematiek dat zoiets alleen maar netjes juridisch geregeld kan worden als er een Algemene Wet Bestuursrecht is.

De vraag die rest is: waar laat je in zo'n systeem de bouwinspectie? Welnu, dat vereist geen procedure, noch tijd. Toezichthouders die controleren of de bouw gaat zoals dat is voorgeschreven kunnen te allen tijde de bouw inspecteren.

Als we de doorlooptermijnen van de 4 overblijvende procedures naar boven afronden op een totaal van 20 dagen – inclusief een halvering van de totale kosten (nu ongeveer SRD 14.000) – en dit doorrekenen op de vraag wat dan de rank van deze stap (nu plaats 97) wordt, dan rolt daar als nieuwe rank het getal 5 uit. Voorwaar een mooie plek.

5.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?

De kritische succesfactoren lijken vooralsnog slechts op twee terreinen te liggen: die van een mentaliteitsomgeving om dingen eens anders te gaan doen dan altijd al het geval was; en het formuleren van de correcte juridische grondslag voor dit systeem. Het eerste zal wel lukken, dat is bij cultuurveranderingen altijd wel mogelijk, mits aangepakt door mensen die daar verstand van hebben. Maar de wettelijke zaken regelen zoals dat hoort is een pak moeilijker. De zaak opschrijven gaat nog wel. Maar de ervaring is dat vele wetsontwerpen ergens sneuvelen in de route van het vakministerie naar het Ministerie van Justitie en Politie, de Staatsraad, een of meer Commissies uit De Nationale Assemblée, de plenaire vergadering van De Nationale Assemblée en tenslotte de President.

---

⁶⁷ Deze, uit het Romeinse recht afkomstige, regel is een van de hoekstenen van de nieuwe Europese Dienstenregeling die de zakelijke dienstverlening binnen de Europese Unie aanzienlijk vereenvoudigt ten gunste van het ondernemen. Overheden worden aldus gedwongen binnen gestelde termijnen hun zaken voor elkaar te hebben. Zo niet, dan heeft die overheid pech gehad en kan de ondernemer zijn gang gaan.

In het najaar van 2009 is er onder leiding van de Minister van Justitie en Politie, en de Minister van Defensie, een Nationaal Strategisch Veiligheidsplan ontworpen dat ten tijde van het componeren van dit rapport nog in behandeling is in de Raad van Ministers⁶⁸. Dus nog vertrouwelijk. Wel is in brede kring bekend dat in die strategie voorstellen worden gedaan ter versterking van de juridische potentie van vakministeries en van het Ministerie van Justitie en Politie, plus voorstellen om de capaciteit van de Staatsraad en van De Nationale Assemblée te verbeteren. Als deze voorstellen in de nieuwe regeringsperiode na mei 2010 niet worden ingevuld, dan ontbreekt voor de *ease of doing business* in Suriname een voldoende wettelijke grondslag en blijft het behelpen.

Dat we in dit opzicht geen al te optimistische verwachtingen mogen hebben is terug te voeren op het feit dat Surinaamse parlementariërs – net zoals vele collega's in andere landen – niet weten wat hun core business is, namelijk ervoor zorgen dat het land draait op een hecht stelsel van goede wetten. Er is wereldwijd een attitude onder parlementariërs aan het groeien om zich te bemoeien met het (dagelijks) bestuur van het land. Ook in de aanloop naar de verkiezingen in mei 2010 presenteerden DNA-kandidaten zich in de media met uitspraken over de aantallen woningen die ze willen bouwen, de straten die ze willen asfalteren, de hoeveelheid goud die ze willen winnen, het aantal bomen dat gekapt moet worden, de scholen die ze willen starten, de ziektekostenvoorzieningen die ze willen realiseren, et cetera. Dat is hun vak niet. Dat is het vak van de regering. Een parlement moet zich bezighouden met het aannemen van een anticorruptiewet, een milieuwet, een ziektekostenwet, een goede wet op de ruimtelijke ordening met bestemmingsplannen, annex een moderne woonwet. Dat er huizen en bruggen worden gebouwd, dat er rijst wordt geteeld en geëxporteerd, is een zaak en een taak van een minister. Parlementen, zeker ook in Europa, geven zich over aan mee-besturen en maken daarmee dezelfde fout als aandeelhouders van een groot bedrijf zich met het dagelijkse management van die onderneming gaan bemoeien. Dan gaat dat bedrijf kapot. Een goed parlement verlangt goede wetsontwerpen, behandelt ze waardig, bekwaam en vooral snel, controleert of de regering doet wat is afgesproken, maar gaat niet op de stoel van dat bestuur zelf zitten.

---

⁶⁸ Dit heeft Minister Santokhi niet hoeven te beletten om het Nationaal Strategisch Veiligheidsplan op 6 mei 2010 in Washington te presenteren binnen de Inter-Amerikaanse Drugcommissie (CICAD) waarvan hij de ondervoorzitter is. Blijkens de Times of Suriname van 20 mei 2010 heeft dit plan (als enig land op het westelijk halfrond) internationaal veel indruk gemaakt.

6. Werknemers gerelateerde zaken (rank: 70)

In de hele wereld bestaan er wetten en instituties om werknemers te beschermen en minimum levensstandaarden voor de bevolking te garanderen. In het algemeen gaat het om vier pakketten van wetten: werkgelegenheid, industriële relaties, sociale zekerheid en gezondheids-/veiligheidswetten rond beroepsuitoefening.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

Regels inzake werkgelegenheid zijn nodig om heldere contractuele relaties tussen werkgevers en werknemers te creëren. En om werknemers te beschermen tegen discriminatoire en oneerlijke gedragingen van werkgevers. *Doing business 2010* meet zaken als het inhuren van personeel, te verrichten werkuren en ontslaan van werknemers conform de conventies van de Internationaal Labour Organisation (ILO). Met die conventies als leidraad proberen regeringen een balans te vinden tussen het beschermen van werknemers aan de ene kant en flexibiliteit van de markt anderzijds. Het probleem is echter dat in ontwikkelingslanden die balans vaak zoek is en men een van de twee uitersten opzoekt. Het gevolg is meestal dat men zowel werkgevers als werknemers de informele sector induwt. Volgens de Wereld Bank tonen analyses aan dat met het toenemen van regulering van werkgelegenheid het vast dienstverband en de lonen doorgaans toenemen, maar dat rigide regulering ongewenste neveneffecten heeft zoals minder banen, kleinere ondernemingen, minder research & development, een hogere mate van werkloosheid en daarmee het verlies van kennis en expertise. Met als uiteindelijk gevolg: minder productiviteit, de basis van economische groei.

6.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?

De Wereld Bank meet op basis van informatie van Surinaamse correspondenten (zie Bijlage 3) twee zaken:

- De mate van rigiditeit/starheid van wetgeving met betrekking tot het aannemen van personeel, onderverdeeld in aspecten als: hoe moeilijk is het inhuren ervan, hoe moeilijk is het om mensen lange uren te laten werken (of in weekends, 's nachts en in ploegendiensten), en hoe moeilijk is het om ze te ontslaan?
- De hoogte van de kosten als een onderneming iemand wil ontslaan, onderverdeeld in kosten wegens het in acht moeten nemen van een opzegtermijn, schade- en ontslagvergoeding.

Al met al is de ranking van de 70ste plaats⁶⁹ voor Suriname geen slecht resultaat. Dat wil zeggen: het is een cijfer aan de goede kant van de 100. Gesprekken met stakeholders en desk research maken echter duidelijk dat er nog een wereld valt te winnen. In de woorden van een stakeholder: "Als ondernemer heb ik drie grote problemen: hoe krijg ik mijn goederen die in de haven liggen in mijn bedrijven zonder tijd te verliezen en al teveel smeergeld aan de douane kwijt te zijn, hoe kan ik eindelijk eens afkomen van al die administratieve zaken die bij de vergunningverlening horen, en vooral: hoe kom ik aan goed personeel dat me niet besteelt, mijn klanten niet wegjaagt en me niet voor de rechter sleept als ik ze wil ontslaan als ze wel degelijk stelen en klantvriendelijk zijn? En licht ook de Arbeidsinspectie maar eens grondig door, want die kiest bijna altijd de kant van de werknemers."

⁶⁹ Nogmaals voor de goede orde: elk van de tien onderdelen die de WB meet heeft een eigen ranking, die samen de 155ste plaats in de totale ranking opleveren. Zie Bijlage 4 voor de verschillende rankings per onderdeel.

6.2 Waar zitten de belangrijkste problemen?

Minimumloon versus ontslagrecht

Ook in Suriname speelt de klassieke strijd tussen werkgevers- en werknemersorganisaties op het vlak van minimumloon versus ontslagrecht. De bonden verlangen de invoering van een wettelijk gegarandeerd minimumloon, zonder te tornen aan de bescherming van werknemers tegen ontslag. De werkgevers wensen afschaffing van die bescherming in ruil voor een akkoord op het minimumloon.

De ontslagregeling, is gebaseerd op een Decreet van 1980. Als gevolg van de militaire machtsovername stopte de geldstroom vanuit Nederland. Grote bedrijven kwamen in moeilijkheden, moesten bezuinigen, zochten de uitweg in ontslagen waardoor er een kettingreactie in de rest van het bedrijfsleven dreigde. Met het Ontslagdecreet werd bepaald dat je niet om bedrijfsmatige redenen kon ontslaan tenzij je daar een vergunning voor kreeg. Het bedrijfsleven is zich allengs tegen deze maatregel gaan keren. Voornamelijk met het argument dat het een stuk (top down opgelegde) gelegenheidswetgeving is die niet langer in overeenstemming is met de realiteit van de markt. Dus willen ze dat ontslagrecht afgeschaft zien, in ruil voor de invoering van een minimumloon. In de praktijk is de vrees voor een te rigide ontslagrecht echter ongegrond. De cijfers wijzen uit dat de commissie die zich met ontslagaanvragen bezig houdt (mede bestaande uit een vertegenwoordiger van werkgevers en werknemers) 70% van de gewone ontslagaanvragen toewijst, en 80% van de ontslagaanvragen om dringende redenen.

Sinds 2009 heeft Suriname een Sociaal Economische Raad (SER)⁷⁰. Die is multipartiet samengesteld met vertegenwoordigers van de overheid, van de werkgevers, van de werknemers, en onafhankelijke personen. Daarnaast opereert sinds jaar en dag een Arbeidsadviescollege, een tripartiet stelsel conform de conventies van de International Labour Organisation (ILO): het Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu, de werkgeversorganisaties en de werknemersorganisaties. Deze kwestie van minimumloon versus ontslagrecht is nagenoeg permanent onderwerp van gesprek binnen het tripartiete systeem en lijkt langzaam te neigen naar een oplossing door te aanvaarden dat een minimumloon als proef wordt ingevoerd binnen één van de tien branches⁷¹ die de ILO kent. Althans, het Ministerie van ATM lijkt daarnaar toe te werken.

Volgens een aantal stakeholders zal aanvaarding daarvan door de werkgevers veel gemakkelijker zijn als de overheid de omslag maakt naar een faciliterende en dienstverlenende houding. Ook een minimumloon, zo zeggen ze, moet betaald worden.

Daar is geld voor nodig. Dat kan alleen op tafel komen als er omzet kan worden gemaakt. Dat lukt alleen als muren, barrières, obstakels die nu aan het ondernemen in de weg staan geruimd worden. De rangorde van acties moet daarom als volgt zijn: ruim als overheid de obstakels die het ondernemen bemoeilijken op, dan kan het bedrijfsleven doen waar het goed in is,

In de woorden van een stakeholder: "In Hoofdstuk 3.2.1 van het MOP 2006-2001 staan een paar pagina's over de facilitering van de private sector. Met allerlei acties. Het is nu bijna 2011, maar ik heb nog niks van die acties gemerkt."

⁷⁰ Anders dan men wellicht vermoedt is die gecreëerd door het Ministerie van Financiën en niet door het Ministerie van ATM, hoewel die er vaak voor heeft geijverd.

⁷¹ Die 10 branches komen inhoudelijk tot op zekere hoogte overeen met de indeling die u vindt in Bijlage 10 die cijfers over het BBP bevat. Echter, die indeling telt 15 branches, hetgeen vergelijking en vergelijkbaarheid van cijfers moeilijk. Voor de goede orde de 10 van de ILO: Agriculture, forestry, hunting and fishing, Mining and quarrying, Manufacturing, Electricity, gas and water, Construction, Wholesale and retail trade, restaurants and hotels, Transport, storage and communication, Financing, insurance and real estate, Community, social and personal services, Activities not adequately defined.

namelijk omzet maken, winst maken en de schatkist spekken, creëer daarmee een financieel maar ook emotioneel platform voor ondernemers om dat minimumloon te accepteren.

Andere stakeholders, ook ondernemers, zien dat genuanceerder. Zoals eentje zei: “Als je met bananen betaalt krijg je apen. Als je het personeel onderbetaalt gaan ze stelen. Als je ze niet waardeert gaan ze weg. Je moet in je mensen investeren, dan krijg je vanzelf de kwaliteit die je nodig hebt.” Al met al lijken de scherpe tegenstellingen af te vlakken. Er ontstaat meer en meer begrip in de samenleving voor het nut en de noodzaak van ontslagprocedures.

Een stakeholder: “Werkgevers maken de grote fout dat ze de zorg voor het personeel overlaten aan de vakbonden. Daar moeten ze zelf voor zorgen. Dat is hun eigen verantwoordelijkheid. Waar ze dat niet doen ontstaan problemen en geven ze de bonden de schuld.”

Maar dit alles neemt niet weg dat er onvoldoende respect bestaat voor één allesomvattende regel, namelijk dat personeel voor een ondernemer een bedrijfsmiddel is. Ook al is een mens iets anders dan een machine, en ook al dient men werknemersrechten te installeren en te eerbiedigen, dat alles zal zich moeten voltrekken binnen de doelen van de onderneming. Als die wil groeien en tot dat doel menselijke arbeid wil verruilen voor machinale of digitale productietechnieken, dan moet dat kunnen. Anders gaat dat bedrijf kapot en daar is niemand mee gebaat. Als een ondernemer van gevorderde leeftijd wil afbouwen, en gaandeweg zijn personeel wil ontslaan, dan moet dat zonder juridische beletsels mogelijk zijn. Dit zijn ijzeren wetten. Waar die worden genegeerd beschermt men weliswaar werkgelegenheid op korte termijn, maar vernietigt men die op de langere termijn.

Onderwijs versus arbeidsmarkt

Er wordt hard geklaagd over de kwaliteit van het onderwijs. In alle schoolsoorten, van kleuter- tot universitair onderwijs. Afgezien van de soms abominabele ⁷² kwaliteit van de fysieke omgeving waarbinnen leerlingen en studenten het onderwijs consumeren, staan veel leerkrachten onbevoegd en ongemotiveerd voor de klas omdat voor velen een functie in het onderwijs een ‘last resort baan’ is: iets anders is er niet. Daarover kan dit rapport echter niet gaan. De dringend noodzakelijke integrale upgradering van de kwaliteit van alle soorten onderwijs – een absoluut vereiste om de politieke en commerciële aansluiting met het buitenland te behouden – is een zaak die buiten de reikwijdte van dit rapport valt.

Wel bepleit ik om in de context van een fundamentele herwaardering van structuur en functionering van het onderwijssysteem de mogelijkheden van introductie van afstandsonderwijs nadrukkelijk mee te nemen. Niet alleen omdat hierin een goed instrument ligt om de achterstandproblemen van het onderwijs in het binnenland op te lossen, maar ook om de ernstige problematiek van de afwezigheid ⁷³ van moderne leerboeken en instructiemateriaal op te lossen. Maar dit onderwerp laat ik verder rusten.

De afwezigheid van een goede aansluiting van het genoten onderwijs aan de vraag van de arbeidsmarkt is een probleem dat niet onbesproken mag blijven. Er vindt geen structurele, periodieke meting plaats van de benodigde omvang en kwaliteit van het volume arbeidskrachten. Noch voor het gehele bedrijfsleven, noch per sector of subsector. Er bestaat geen inzicht in de kwantitatieve en kwalitatieve vraag van de arbeidsmarkt naar personeel. Dus passen scholen hun curricula niet aan, aan de vraag van de arbeidsmarkt ⁷⁴. Ze gaan door met het afleveren van jongeren die vervolgens ervaren dat er voor hun opleiding geen baan is. Wat moet je in een land van 480.000

⁷² Het betreft hier schoolgebouwen in slechte en onveilige staat zonder adequate sanitaire voorzieningen, geen of slechte afrasteringen en deuren tegen overlaten, kinderen die in de omgeving van de school worden beroofd van brood en persoonlijke bezittingen.

⁷³ Mede oorzakelijk is hier het gegeven dat er invoerrechten op lesboeken worden geheven.

⁷⁴ Ik laat hier buiten beschouwing de private opleidingen die vormen van beroepsonderwijs aanbieden.

inwoners met 60 afgestudeerde juristen per jaar? Ze kunnen niet allemaal advocaat worden, bij de overheid zitten de kantoren al vol, bedrijven en accountantskantoren kunnen ook niet eindeloos bedrijfsjuristen aannemen, dus waar moeten die juristen dan heen als het land aan zijn absorptielimiet geraakt? Naar het buitenland? Dan organiseer je dus je eigen brain drain. Vroeg of laat komen sommige faculteiten voor de noodzaak te staan om een numerus clausus/fixus in te voeren. Het Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu merkt nu al dat er verzadiging van de arbeidsmarkt optreedt. Steeds meer pas afgestudeerde academici melden zich bij het arbeidsbemiddelingsbureau van ATM en bij de diverse uitzendbureaus omdat ze in de lijn van hun opleiding geen werk vinden.

We hebben hier te maken met een klassiek probleem van afschuiven van verantwoordelijkheid. Veel opleiders beperken zich bijna altijd tot opleiden. Ze vragen zich niet af of de opgeleide ook ergens een baan kan vinden. Althans ze rekenen die vraag niet mede tot hun verantwoordelijkheid. Laat staan het antwoord daarop. Het is onder meer dat soort aan maatschappelijke onverantwoordelijkheid grenzende nonchalance waardoor het aanbod van het onderwijs niet aansluit op de vraag van de arbeidsmarkt. Het meest curieuze is dat uitgerekend universiteiten, toch bolwerken van hoog intellect, het verst van deze denkwijze afstaan. Kijkt men echter in diverse landen naar onderwijs voor geestelijk zwakkeren (debielen), dan ziet men tot zijn verbazing dat het onderwijzend personeel het zich meestal wel tot zijn taak rekent om de schoolverlatende leerlingen in het arbeidsproces te krijgen: bij een timmerman, een tuinman, een loodgieter, in een garage. Tot dat doel creëert men een netwerk van organisaties dat bereid is deze zwakkeren op de arbeidsmarkt op te nemen. Toen in Nederland begin jaren zeventig zo'n 60% van de afgestudeerde juristen en sociologen werkloos bleef, had meer dan 90% van degenen die een BLO-school hadden doorlopen (buitengewoon lager onderwijs) een baan. Dankzij de intelligentie van dit type onderwijzend personeel dat het bestrijken van de arbeidsmarkt voor die leerlingen mede tot zijn taak en verantwoordelijkheid rekent.

Voordat we hier te maken krijgen met een groot maatschappelijk probleem (academici opleiden voor de werkloosheidsmarkt) lijkt het zinvol te onderzoeken in welke academisch sectoren arbeidsmarktverzadiging optreedt, of op termijn gaat optreden. Daarom de actie:

Actie. Het bestuur van de Anton de Kom Universiteit onderzoekt samen met arbeidsmarktdeskundigen of, en zo ja in welke faculteiten, een overschot aan studenten dreigt te ontstaan en treft tijdig maatregelen om te voorkomen dat afgestudeerden in de werkloosheids- en armoedeval terecht komen.

Er is in het recente verleden wel een poging gedaan om het onderwijsaanbod te laten matchen met de marktvrage. Op initiatief van het Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling (ATM) is, in samenwerking met het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling (MINOV), het NISA opgericht: het Nationaal Instituut voor School en Arbeid. Het doel daarvan was precies wat we nu missen: het in kaart brengen, aan de hand van heldere data, waar de vraag van de arbeidsmarkt ligt, nu en in de toekomst, om onderwijsinstellingen (uiteeraard vooral beroepsopleidingen) in staat te stellen hun curricula daaraan aan te passen. Dit initiatief is echter niet gelukt. Om de reden die aan het mislukken van zoveel meer projecten ten grondslag ligt: geen dedicated focus.

De NISA, waarin uiteraard ook andere ministeries, onderwijsinstellingen en de arbeidsmarkt participeerden, functioneerde in wezen als een 'commissie'. En de ellende van commissies in Suriname is dat men voor het lidmaatschap daarvan altijd een beroep moet doen op de zeer weinige hooggekwalificeerde functionarissen die toch al overbelast zijn. Daardoor stagneert de voortgang binnen zo'n Nationaal Instituut snel en sterft het initiatief een stille dood. Het voert te ver om tientallen voorbeelden te noemen van initiatieven waarvan het nationaal belang onomstotelijk is, maar waar niets van terecht komt om de eenvoudige reden dat men het niet organiseert (of: niet organiseren kan/mag) zoals dat hoort: gekwalificeerd kader fulltime vrijmaken – met alle spullen die

men nodig heeft om de job genoegzaam af te ronden. Er is geen *dedicated focus*. Het wemelt in Suriname van werkgroepen en commissies die in seminars en workshops een begin maken met een moeilijk karwei, maar omdat hun inbreng slechts partieel is, ontwikkelt men onvoldoende kracht om 'de raket door de dampkring te jagen'. Van lieverlee valt men dan terug op externe consultants die vervolgens diezelfde mensen, die geen tijd hebben voor dat commissiewerk, als stakeholders lastig vallen om hun expertise 'af te tappen' en een rapport te maken dat daarna in een la verdwijnt. Hoe dat werkt heb ik al toegelicht in paragraaf 3.5.

Op een kleine schaal, dus niet als een daad van algemeen nationaal belang, zijn andere instellingen wel aan de slag gegaan om praktisch invulling te geven aan de vraag van de arbeidsmarkt. Zo levert de Stichting Arbeidsmobiliteit en Ontwikkeling (SAO, een werkmarm van het Ministerie van ATM (in de vorm van tweede-kans-onderwijs) in continu contact met het vragende bedrijfsleven, geschoolde arbeiders af. Zijn er 5 lassers, 3 timmerlieden en 1 stratenmaker nodig? Zij leveren ze. De SAO werkt in CARICOM-verband nauw samen met CANTA, de Caribbean Association of National Training Agencies die zich (met het oog op het bevorderen van het vrije verkeer van werknemers binnen CARICOM) toelegt op *workforce training, assessment and certification*. De SAO levert maatwerk.

Dat moet vooral zo doorgaan. Maar daarmee is het structurele probleem van de slechte aansluiting van het nationale onderwijs op de nationale arbeidsmarkt niet opgelost. Als we ervan uitgaan dat een nieuwe poging om NISA te laten werken niet kan slagen omdat de mensen die daarbinnen het werk moeten doen reeds te veel ander werk op hun bureau hebben liggen, dan moeten we dat op een andere manier organiseren. Namelijk via een concreet project waarin Surinaamse professionals op dit vlak ervoor zorgen dat we weten hoe het (beroeps)onderwijs moet gaan aansluiten op de kwantitatieve en kwalitatieve vraag van de arbeidsmarkt, nu en in de toekomst. Wat de aansluiting in de toekomst betreft ligt hier het vereiste om als land strategische keuzen te maken: wat wil je over tien jaar zijn? We spreken hier over *Human Resources Development*, het broertje van *Human Resources Management*. Daarom de volgende actie.

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven geeft opdracht aan een ervaren HRD-deskundige om in overleg met een aantal HRM- en HRD-functionarissen van bedrijven, overheden en maatschappelijke instellingen, een grondige meting te verrichten naar de kwantiteit en de kwaliteit van de benodigde arbeidskrachten per (sub)sector – nu en in de nabije toekomst – en het resultaat daarvan zodanig vorm te geven dat een dergelijke meting elke vijf jaar herhaald kan worden. Die meting moet ook data verschaffen van de opleidingsinstellingen (overheid, particulier): wie biedt aan, wat, waarom, hoeveel?

We mogen niet vergeten dat een andere werkmarm van het Ministerie van ATM, de Stichting Productieve Werk Eenheden (SPWE) ook onderwijs aan de arbeidsmarkt aanbiedt. Dat is echter vooral gericht op het ondersteunen van het ondernemerschap. Dus in de vorm van trainingen⁷⁵ op het gebied van marketing, boekhouden, management, klantvriendelijkheid en dergelijke. Behalve trainingen biedt de SPWE ook nog aan: begeleiding van starters en doorstarters om een onderneming daadwerkelijk van de grond te krijgen, bedrijfsunits om ondernemers een fysieke ruimte te bieden voor hun activiteiten, een kredietfaciliteit (Yep Kraka Yu Baka) tot SRD 5.000 (plus een fonds om risico's op te vangen). Daarnaast heeft de SPWE een samenwerkingsovereenkomst met het Waaldijkcollege (Paramaribo) en de Baronschool (Moengo) om studenten bewust te maken van de kansen van het ondernemerschap. Hier is dus sprake van een koppeling tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Het zou aanbeveling verdienen dat op meer plekken in het reguliere onderwijs het ondernemerschap een plaats krijgt in het curriculum. Daarvoor bestaat in Engeland al een softwareprogramma Johnny Cash dat leerlingen van middelbare scholen leert hoe ze een onderneming moeten opzetten. Daarom de actie:

⁷⁵ Bij het aspect 'trainingen voor startende ondernemers' plaatst een stakeholder de kanttekeningen dat veel trainingsinstellingen ervan uitgaan dat die starters talent hebben. Dat is niet zo. Velen zijn niet geschikt voor het ondernemerschap. Het zou verstandig zijn tevoren een intake/selectie te doen om teleurstellingen te voorkomen.

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven onderzoekt in samenwerking met het Ministerie van ATM en dat van Onderwijs de mogelijkheden om in curricula van algemeen vormend onderwijs een plaats in te bouwen voor het overdragen van kennis inzake het ondernemerschap.

Geen bevordering van ICT-scholing om de toekomst te bevechten

Er is nog een probleem op te lossen. De scholing op ICT-gebied komt nog maar nauwelijks van de grond. Pas in 2009 hebben we enkele programma's op dat gebied zien ontstaan. Maar die lijken zich voornamelijk te richten op de reeds aanwezige beroepsbevolking. Nog niet op de kinderen van het basisonderwijs. Maar juist daar ligt voor de toekomstige werkgelegenheid de belangrijkste scholingsopgave. Alle business zal een computergestuurde omgeving gaan kennen. Het vreemde is echter dat Suriname nog steeds importheffingen hanteert op schoolboeken en computers.

Hoe anders is dat bijvoorbeeld in Portugal. Daar lanceerde de regering in 2008 het project Magalhães⁷⁶, genoemd naar zijn beroemde ontdekkingsreiziger. Dat project – een publiek-privaat samenwerkingsverband tussen de overheid, Intel en Microsoft – heeft erin voorzien dat zo'n 500.000 schoolkinderen vanaf de leeftijd van 6 jaar een gratis laptop plus software ontvingen, met een aanzienlijke korting op de kosten voor de installatie van internet. Dit initiatief is inmiddels bekend bij de Telecom Autoriteit Suriname (TAS) en haar plan tot introductie daarvan in Suriname verdient alle steun, hoewel dit eigenlijk een zaak en een taak is voor het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling. Daarom stel ik de volgende actie voor:

Actie. De regering schrapt alle importheffingen op materiaal dat voor leren is bestemd. Zij nodigt het in het SBF georganiseerde ICT-bedrijfsleven uit om – ter ondersteuning van de TAS – een publiek-private rol te gaan spelen ter introductie van een programma dat vergelijkbaar is met dat van Portugal. Dat programma voorziet ook in de financiering van internetaansluitingen in de woningen van de leerlingen die met dergelijke systemen gaan werken.

Geen integrale aanpak

De oorzaak van de hier boven beschreven problemen lijkt vooral te liggen op hetzelfde terrein waar het facet 'milieu' tegen aanloopt⁷⁷. Het politieke systeem van Suriname kan alleen functioneren door een combinatie van drie zaken: (voor een groot deel) stemmen langs etnische lijnen, kartelvorming tussen politieke partijen om een blok te vormen dat groot genoeg is om een meerderheid te halen en de compositie van omvangrijke coalities. Om vervolgens iedereen het zijne te kunnen geven moeten er veel – en dus (te) kleine – ministeries worden opgericht (nu 17). Maar omdat een minister ook wat te doen moet hebben sprokkelt men in de loop der jaren diverse bevoegdheden naar binnen. Op die manier vinden we taken op het vlak van 'onderwijs' en 'milieu' bij meer dan één ministerie. Op het moment waarop je dan voor onderwijs en milieu de noodzaak van een integrale aanpak onderkent, loop je vast omdat zo'n aanpak met zich meebrengt dat wildgroei moet worden weggesneden. Dan moet je dus enkele ministeries taken afnemen. En dat wordt niet geaccepteerd. Dus elke poging om de keten organisatie-beleid-wetgeving te stroomlijnen tegen de achtergrond van het algemeen belang sneuvelt per definitie. Dat ligt mede achter het mislukken van NISA. En ook achter het nog steeds niet aangenomen zijn van een nieuwe Milieuwet.

Het beeld dat ik hier moet schetsen is overigens het product van de zogeheten 'oude politiek'. Het lijkt erop, dat met de komst van vele jonge, goed opgeleide politici, de zaken kunnen gaan veranderen. Vooral ook door de sterke toename van het aantal vrouwen in de politiek, het bestuur en het ambtelijk apparaat. Men kan dat proces op zijn beloop laten, men kan er ook doelbewust op sturen. Bijvoorbeeld door de oprichting van een Hogere Bestuurs Dienst (HBD). Met een uitgekend

⁷⁶ Klik voor een interessant videofilmje over dat project op:

<http://www.microsoft.com/portugal/educacao/VideoMagalhaes.htm>

⁷⁷ Zie Bijlage 21.

systeem van korte opleidingen ⁷⁸, in binnen- en buitenland, is het mogelijk om functionarissen op het niveau van directeur, onderdirecteur, DC's en zogeheten 'high potentials' te bundelen in een ambtelijke topgroep die over de grenzen van ministeries heen in staat en bereid is de integraliteit van beleid en wetgeving te organiseren. De mensen die daarvoor in aanmerking komen zijn aanwezig. Het zou onjuist zijn te veronderstellen dat de nu veelal politiek benoemde topambtenaren per definitie onder de maat zijn. Ik heb in de loop der jaren de nodige bekwame directeuren en onderdirecteuren zien werken. Ook een groeiend leger van high potentials die op termijn de topfuncties kunnen bezetten.

De creatie van een Hogere Bestuurs Dienst lijkt me ook een betere aanpak van de zo vaak al mislukte public sector reform. Die staat hoofdzakelijk in het teken van afslanking van het ambtelijk apparaat. Maar waar moeten die mensen dan naar toe? Proberen onder de armoedegrens in de informele sector een bestaan bijeen te hosselen? Het lijkt beter om te kiezen voor een positieve insteek, hoe moeilijk dat ook is. Positief is: creëer door middel van een bepaald systeem van opleidingen een ambtelijke topgroep, die de integraliteit van beleid en wetgeving beheerst en daarmee de obstakels wegneemt die hinderlijk zijn voor het ondernemen, als gevolg waarvan bruggen worden gebouwd die mensen in de informele economie kunnen doen oversteken naar de formele economie, waardoor de huidige te grote hoeveelheid ambtenaren een kans krijgt op werkgelegenheid in de private sector en de public sector rustig en voornamelijk afslankt als een product van een goed proces, in plaats van een dictatoriale ingreep in het ambtelijk bestand. Terzijde merk ik op dat de creatie van zo'n HBD tevens de omslag markeert van het in Suriname gehanteerde spoil system (ambtenaren komen en gaan met de minister) naar het zogeheten merit systeem (ambtenaren zitten er op grond van kennis en ervaring en worden rechtens beschermd tegen politici die hen willen (doen) verwijderen).

Ik weet dat een dergelijk voorstel, afgezien van de inbreuk die het maakt op het vigerende stelsel van cliëntelisme en nepotisme, minstens nog één ander vraagteken oproept: hoe hou je dergelijke hoogopgeleide mensen voor de bestuursdienst vast? Op dit moment lijkt nagenoeg elke inspanning om ambtenaren te upgraden een zinloze activiteit omdat ze daarna snel verdwijnen naar de private sector waar ze in de betere functies meer kunnen verdienen. Maar ook dat is oplosbaar, onder meer door het aangaan van contractuele verbindingen die ertoe leiden dat men voor het ontvangen van de hoogste kwalificaties vastlegt dat men minstens een aantal jaren bij de overheid zal blijven.

Daarom de volgende actie:

Actie. De regering stelt een Hogere Bestuurs Dienst in. Directeuren, onderdirecteuren en high potentials, en ook de Districtscommissarissen, ontvangen via een uitgekiend systeem van korte opleidingen (in binnen- en buitenland) een zodanige upgradation dat zij in staat en bereid zijn de integraliteit van beleid en wetgeving te garanderen.

Dit bedreigt ook het werkgelegenheidsbeleid

Het gebrek aan integraliteit, zich uitend in een onvoldoende organisatie van *dedicated focus*, bedreigt ook het beleid voor de bevordering van de werkgelegenheid in meer algemene zin. In augustus 2009 is op initiatief van het Ministerie van ATM een Nationale Raad voor de Werkgelegenheid opgericht. Daarin participeren naast het Ministerie van ATM het Planbureau, het Ministerie van Onderwijs en Volksontwikkeling, de Raad voor Advies van de Vakcentrales, het bedrijfsleven, de Vereniging van Economisten, de Anton de Kom Universiteit. Deze Raad is bezig met het op een betekenisvolle schaal inventariseren welke instanties bezig zijn met

---

⁷⁸ Het accent van dat opleiden moet liggen op leren hoe men beleid ontwerpt van buiten naar binnen, hoe men het projectmatig uitvoert van binnen naar buiten en hoe men stuurt op maatschappelijke processen in het algemeen belang. De kennis en vaardigheid die daarvoor nodig zijn ontbreken nagenoeg geheel in het Surinaamse ambtelijke apparaat. Men reageert op incidenten, men verliest zich in procedures en gehoorzaamt aan partijpolitieke belangen.

werkgelegenheidsbeleid, welke programma's er gaan) lopen, wat werkt en wat niet, et cetera. Dat moet leiden naar een integrale werkgelegenheidsstrategie.

Echter, men werkt op dezelfde manier als de NISA, dus in een soort commissieverband waarbij geen sprake is van een fulltime projectmatige aansturing. Het zijn weer dezelfde functionarissen waarop steeds hetzelfde beroep wordt gedaan, waar ze in wezen geen tijd voor hebben.

Een stakeholder: "De overheid zit vol met ambtenaren, maar we hebben slechts een zeer kleine hoeveelheid kader dat gekwalificeerd is. En die personen doen al het werk."

Is immigratie een oplossing?

Het is voor sommige bedrijven moeilijk om goed opgeleid, gemotiveerd en gedisciplineerd personeel te vinden. Vooral in branches waar veel handmatige arbeid plaatsvindt – bijvoorbeeld het oogsten van fruit en groente – kan het gebrek aan discipline van het personeel leiden tot de ondergang van een onderneming. Het voorbeeld van een niet nader te noemen sinaasappelplantage spreekt boekdelen. Als je personeel al om 9 uur onder een boom gaat slapen, de sinaasappels mee naar huis neemt en daar als hosselaar verkoopt, komt er een moment dat je de tent moet sluiten. De plantage-eigenaar importeert nu sinaasappelpulp uit het buitenland.

Sommige stakeholders zijn van mening dat het probleem zit in de slecht ontwikkelde arbeidsethos. Iedereen kan net genoeg geld bijeen hosselen om de dag door te komen. Hard werken ligt volgens hen niet in de aard van Surinamers omdat het hen door gratis geld uit Nederland en gelden van donoren te gemakkelijk is gemaakt. Als je iedereen ertoe zou kunnen brengen de uren te maken die ze geacht worden te maken, dan zit het wel goed met de arbeidsproductiviteit. Maar lang niet iedereen werkt meer dan 4 uur per dag, zo is hun mening.

Andere stakeholders geloven niet dat het mogelijk is die arbeidsethos zodanig op te schroeven dat er normale uren en dagen gewerkt zal worden (laat staan dat Suriname al toe is aan 'Japanse uren': in Japan werkt men standaard tien uur per dag). Zij zien meer in immigratie als oplossing voor de veel te lage arbeidsproductiviteit van dit moment. Mensen aantrekken die graag bereid zijn om lang en hard te werken. Men wijst als voorbeeld op het verschijnsel dat zich momenteel in West-Europa voordoet. Sinds het opengaan van de binnengrenzen in het Oost-Europese deel van Europa hebben vele duizenden Polen, Roemenen, Bulgaren, Hongaren, maar ook Russen en Oekraïners zich naar het westen begeven om aldaar het werk te doen wat de West-Europeanen niet langer ambiëren. Er kwamen ideeën op tafel in de trant van: maak in die landen reclame voor werken in Suriname, nodig dergelijke mensen uit om naar Suriname te komen (met gezin en al) laat ze \$20.000 in een fonds stoppen als borg, als ze zich misdragen betaal dan de eventuele schade uit die borg en stuur ze terug, doen ze het goed geef ze na vijf jaar het Surinamerschap en hun borg, stop intussen de verzamelde borgen in een fonds waarmee je verstandig belegt en gebruik de opbrengst daarvan als een waarborgfonds om risicovolle projecten van startende kleine ondernemers mee te financieren.

Het gaat niet om de vorm van dit idee, maar om het feit dat er op die manier wordt gedacht. De essentie is namelijk dat er behoefte is aan veel meer mensen in een land dat weinig burgers en een kleine beroepsbevolking heeft, dat op termijn (net als de rest van de wereld) te maken krijgt met daling van de bevolkingsomvang omdat vrouwen kiezen voor minder kinderen, dat hardwerkende arbeidskrachten goed kan gebruiken om de productiesectoren verder uit te bouwen, dat mensen moet 'lokken' met incentives en stimulansen en dat om al die redenen een proactieve overheid nodig heeft die dit soort zaken kan realiseren.

Daaraan zit echter een niet gering probleem. Van oudsher is het regelen van verblijf van buitenlanders een taak van Vreemdelingenzaken van het Ministerie van Justitie en Politie. Uiteraard

doen andere ministeries ook mee: voor inwoners van een aantal landen geldt dat men een visum nodig heeft om in Suriname binnen te mogen komen. Het Surinaams consulaat in dat land regelt in samenwerking met het Surinaamse Ministerie van Buitenlandse Zaken deze visumkwesities. Maar voor een verblijf van enkele maanden tot enkele jaren is de inbreng nodig van Vreemdelingenzaken. Van oudsher heeft dat type overheidstoezicht het karakter van: 'willen weten wie er in het land verblijft met het oog op het kunnen weren, c.q. verwijderen van die personen die men eigenlijk liever niet wil.' Het is niet voor niets een taak van de Vreemdelingenpolitie. Dat zegt genoeg.

Maar, het onderwerp waarover wij hier praten is het bewust en actief aantrekken van mensen die een bijdrage aan de economie zouden kunnen leveren. Dat is geen vreemdelingenbeleid, maar immigratiebeleid. In Suriname valt dat onder de noemer van Populatiebeleid, en dat is een taak van het Ministerie van Planning en Ontwikkelingssamenwerking. Tussen Vreemdelingenbeleid en Immigratiebeleid bestaat een natuurlijke spanning: het ene kijkt je argwanend aan, weert en zet uit, het andere kijkt je vriendelijk aan, heet je welkom en biedt kansen. Onder het actieve beleid van de vigerende Minister van Justitie en Politie is het opsporingsbeleid jegens illegaal in Suriname verblijvende personen sterk opgevoerd. Maar beleid om mensen aan te trekken die je juist wilt hebben is niet zo sterk aangezet. En dat lijkt echter dringend nodig. Niet alleen omdat Suriname meer inwoners kan gebruiken om de interne afzetmarkt te verbreden, maar ook om de aanbodzijde van de economie te versterken met werkers die arbeid willen verrichten waarvoor men in Suriname zelf geen personeel kan vinden.

Daarom de actie:

Actie. Het Ministerie van Justitie en Politie en dat van Planning en Ontwikkelingssamenwerking beraden zich op een betere afstemming van Vreemdelingenbeleid en Immigratiebeleid om ten behoeve van het vergroten van de omvang van de bevolking en ten behoeve van de uitbouw van de productiemogelijkheden immigranten aan te trekken.

In deze context zijn overigens de tegenstellingen in het waarderen van de stijgende hoeveelheid Chinezen en Brazilianen opvallend. Sommige stakeholders vrezen dat die op den duur de Surinaamse bevolking gaan overvleugelen, waardoor er grote spanningen in de samenleving gaan ontstaan. Misschien zelfs gewapende conflicten. Anderen wijzen die veronderstelling van de hand en zeggen: "We zijn lui. We hebben met dat geld uit Nederland, dat goud en die bauxiet een *easy money* mentaliteit gekregen, een *get rich quick* attitude. We hoefden niet na te denken over creativiteit, service en kwaliteit. Dus hebben we een gat getrokken en wie springt daar in? De Brazilianen en de Chinezen. Willen we dat niet, dan moeten we zelf de handen uit de mouwen steken en verder niet zeuren."

Het belang van een systeemwisseling voor de formele sector

In opdracht van het Ministerie van Planning en Ontwikkelingssamenwerking onderzocht Jack Menke in 2008, ten behoeve van het Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu, de mate waarin de informele economie en de informele sector⁷⁹ deel uit maken van het macro-economisch systeem van Suriname. Diverse nuanceringen buiten beschouwing latend noteert Menke onder meer de volgende zaken:

- Van de kleine zelfstandigen opereert 73,6% informeel, 14,7% formeel en van 1,7% is de status onbekend. Als de categorie 'onbekend' buiten beschouwing blijft is 83% van de kleine zelfstandigen informeel (pagina's 34, 55).

⁷⁹ Onder informele economie verstaat Menke de informele sector plus de niet-standaard werkgelegenheidsrelaties met ontoereikende arbeidscondities in de formele sector. De informele sector omvat in zijn visie het totaal aantal werkenden en bedrijven dat niet voldoen aan de regelgeving binnen de nationale of lokale economische en/of sociale wet- en regelgeving.

- Voor de mate van werkgelegenheid geldt dat 41% van de werkzamen informeel werkt, 39% formeel en van 20% is het niet bekend. Als de categorie 'onbekend' buiten beschouwing blijft dan is 51% van de werkzamen informeel bezig (pagina's 37, 55).

Wat die informele sector⁸⁰ toelevert aan het Bruto Binnenlands Product is niet duidelijk. Het ABS schat het aandeel van de informele sector in het reële BBP op 17,7% in 2006 (pagina 38).

Meer weten we niet. Behalve dat er tegenwoordig een uitgesproken politieke wil is, vooral gedragen door de Ministeries van ATM, H&I en JusPol, om in te zetten op een substantiële conversie van informeel naar formeel. Reden: de informele sector biedt minder inkomens- en arbeidsbescherming voor werkenden dan de formele, de Staat loopt inkomsten mis en de (georganiseerde) criminaliteit kan zich gemakkelijker in de informele sector nestelen dan in de formele. Die inzet richt zich met name op de allerkleinste 'ondernemers', de personen die met een microkrediet de overgang van hosselen naar ondernemen zouden kunnen maken.

Voor zover ik heb kunnen nagaan zijn (naast, of in opdracht van, of in samenwerking met ministeries en banken) de volgende instanties actief betrokken bij het stimuleren van de micro-ondernemers om de stap naar de formele sector te zetten:

- De Stichting Productieve Werkeenheden (SPWE), een werkmarm van het Ministerie van ATM.
- De Nationale Vrouwenbeweging (NVB)⁸¹.
- De Women Business Group Foundation (WBGF).
- IntEnt Suriname.
- De Nationale Ontwikkelings Bank (NOB).

Een stakeholder: "Het gaat de goede kant op, maar we zijn nog lang niet op het niveau van Trinidad en Barbados waar de micro-ondernemer op handen wordt gedragen, waar kleine kinderen al leren om toeristen vriendelijk te begroeten, waar je als het ware je huis uit wordt gesleurd om ideeën te leveren voor micro-ondernemerschap. Hier krijg je als ondernemer straf, daar een prijs. Een Barbadiana herken je aan performance en skills. Hier is alleen aandacht voor leren, niet voor competenties."

De Women Business Group Foundation werkt overigens met de kredietcoöperatie De Schakel samen in een programma van de Nationale Vrouwen Beweging.

De actieve betrokkenheid van deze instanties zit in training⁸², (persoonlijke) begeleiding en financiering van micro-ondernemers. Training wordt overigens ook aangeboden door de Kamer van Koophandel en door een Unit KMO van het Ministerie van H&I die zich richt op de kleine en middelgrote ondernemers. Dit stelsel lijkt zich spontaan goed te ontwikkelen. De betrokken instanties weten elkaar steeds beter te vinden. Hoewel een drietal projecten, opgenomen in Bijlage 19, tussen wal en schip zijn gevallen omdat ze geformuleerd zijn op een moment waarop de institutionele infrastructuur ten behoeve van steun aan de microsector nog onvoldoende receptief was om het nut en de noodzaak van die projecten in actieve daden om te zetten. De genoemde instituties kunnen hun waarde bewijzen door deze projecten alsnog in de wereld zetten.

Voor het geven van trainingen ontvangen enkele van de bovengenoemde organen subsidies van instanties. Maar niet voor het (persoonlijk) begeleiden van micro-ondernemers die echt willen

⁸⁰ De volgende cijfers zijn ook belangrijk. De beroepsbevolking beslaat ongeveer 150.000. De helft daarvan is (in)formeel. Van de formelen heeft ongeveer 40% een baan bij de overheid.

⁸¹ De NVB heeft met *Business for All*, een twinningsproject Suriname-Nederland voor het ondersteunen van het vrouwelijk ondernemerschap. Het beleidsdocument is te omvangrijk om als bijlage op te nemen, maar kennisneming daarvan (via de NVB aan de Verlengde Gemeenlandsweg 132B) wordt sterk aanbevolen. Het bevat belangrijke cijfers, feiten en overwegingen omtrent het vrouwelijk ondernemerschap die aan de basis kunnen vormen voor aanvullende beleidsbeslissingen. Onder meer de aanbeveling om in samenwerking met de KKF 1 loket voor vrouwelijke ondernemers op te richten, ook in het binnenland.

⁸² Denk hierbij aan boekhouden, businessplannen maken, kostprijberekeningen opstellen, personeelsmanagement.

doorpakken. Die moeten de kosten daarvoor veelal zelf opbrengen en dat is soms net teveel. Daarom bepleiten sommige stakeholders om het benodigde geld voor het begeleiden te zien als een onderdeel van het krediet dat die ondernemers ontvangen. Als je voor de dekking daarvan een waarborgfonds hebt (zie later) kun je meer informelen overhevelen naar de formele economie. Omdat deze organisaties een groeiende basis voor samenwerking hebben bepleiten sommige stakeholders om in dat samenwerkingsproces een belangrijke stap voorwaarts te zetten, geformuleerd in de volgende actie:

Actie. De instanties die nu bezig zijn in de sfeer van subsidies voor micro-ondernemers/waarborgfonds regelen de zaken zodanig dat de kosten voor de begeleiding worden begrepen onder het te verstrekken krediet. Bovendien bundelen ze de krachten om 1 instituut voor de training en begeleiding van informelen op te richten.

Daarin zou ook de Vereniging van Surinaamse Bedrijven (VSB) een rol kunnen spelen. Die toont steeds meer interesse voor de micro-ondernemers. Ondernemers van de grotere bedrijven zien waarschijnlijk dat ze net als Manchester United en andere topclubs hun eigen kweekvijver moeten organiseren. Een geïntegreerd beleid van KKF, VSB, ASFA, AKMOS, wetenschap (ADEKUS), lokale NGO's en betrokken ministeries zou (onder de hoede van het SBF) het creëren van dergelijke kweekvijvers voor getalenteerde micro-ondernemers kunnen bevorderen.

Maar trainingen en begeleiding zijn niet voldoende. Er zijn ook andere incentives nodig om micro-ondernemers te laten overstappen naar de formele sector. Ze hebben – zo wordt mij door velen verteld – één allesbepalend argument om niet over te stappen naar de formele sector, namelijk de angst⁸³ dat ze meteen door de belastingdienst in hun kraag worden gegrepen. Daarvan zijn de nodige voorbeelden bekend. Overigens ook van mensen die eerst enkele jaren hebben moeten wachten op de goedkeuring van een NV, om een dag later een forse belastingaanslag in ontvangst te moeten nemen. Dus dat probleem zit heel diep.

Een ander vergunningenstelsel, plus stimulansen om het ondernemen te promoten, zijn de belangrijkste drijfveren voor dit rapport. De veelal kleine tot zeer kleine informele ondernemer moet het procedureel zo gemakkelijk mogelijk worden gemaakt om over te stappen naar de formele sector. En met (financiële) incentives moet hij (meestal is het een zij) daartoe worden verleid.

Daarom de volgende actie:

Actie. Het Ministerie van Financiën reserveert voor 5 jaar een jaarlijks budget van 5 miljoen SRD voor het verstrekken van microkredieten en verleent informele bedrijven die naar de formele sector overstappen een tax holiday van tenminste 3 jaar. De enige voorwaarde is inschrijven in het Handelsregister. Daarna krijg je alle begeleiding die nodig is.

Insiders schatten in dat de overheid met zo'n actie minstens 10% van de informele ondernemers verleidt om de overstap naar de formele sector te maken. Het grote voordeel is dat door registratie van deze personen in het Handelsregister het lidmaatschap van de formele economie een juridisch feit is, terwijl ze onder begeleiding enkele jaren kunnen werken aan een praktische inbreng in die formele economie. Geen gedoogbeleid met al zijn vraagtekens, maar meteen een correcte juridische grondslag voor het ondernemen. Deze actie zal ook leiden tot een hogere organisatiegraad van vrouwen, waardoor hun zwakke sociale positie versterkt wordt.

⁸³ Het is die angst die hen ook weerhoudt om cijfers beschikbaar te stellen. Ze houden alle informatie achter om te voorkomen dat ze zwaar belast worden. Dat is een van de redenen waarom het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS) geen statistieken over de werkelijke omvang van de productiviteit van de informele sector kan publiceren.

Uiteraard is er een gerechtvaardigde vrees dat informelen die via een tax holiday⁸⁴ van 3 jaar, en met de nodige begeleiding om in het ondernemerschap te slagen, meteen na het ontvangen van de eerste belastingaanslag het informele circuit induiken. Dat risico moeten we onder ogen zien en opvangen. Bijvoorbeeld door in het vierde jaar niet meteen de volle mep te laten betalen, maar een glijdend tarief in te voeren. Eerst 5%, het volgend jaar 10%, het daarna volgende jaar 20% belasting.

Het belang van zwaar op deze materie inzetten wordt ook onderstreept door de Wereld Bank met de uitspraak in *Doing business 2010* (pagina 9):

Lower barriers to start-up are associated with a smaller informal sector.
Lower costs of entry encourage entrepreneurship, enhance firm productivity and reduce corruption.
Simpler start-up translates into greater employment opportunities.

Het kan ook op een andere manier worden geformuleerd: als je succes wil hebben moet je van je zwakste punt je sterkste punt maken. Het circa 50% zwarte en grijze deel van de Surinaamse economie – een zeer zwak punt voor de stabiliteit⁸⁵ van de economie – moet en kan voor een groot deel door formalisering een zeer sterk handelsmerk van Suriname worden. Zo sterk dat andere landen komen kijken hoe we het hier gedaan hebben.

Twee grote problemen om de informele sector te ontlasten en voor een deel over te brengen naar de formele is de energieafhankelijkheid en het analfabetisme in het binnenland van Suriname. Om productie te maken, en zeker als dat in de sfeer van voeding ligt, is 24 uur per dag energie nodig: electriciteit en water. Zonder deze twee voorzieningen is er geen schoon water, geen sanitair, geen koeling. Het niet kunnen lezen en schrijven belet effectieve training en begeleiding. Het ligt echter buiten de scope van dit rapport om daarvoor acties te formuleren.

De wetgevende productie van het Ministerie van Arbeid, Technologische ontwikkeling en Milieu

De basis van de arbeidswetgeving dateert van de jaren 40-50 van de vorige eeuw. Zij is dus verouderd. Sinds 2008 werkt een zestal commissies (waaronder ook vertegenwoordigers van het bedrijfsleven) aan vernieuwende wetgeving. Op dit moment staan de volgende producten op stapel: een Wet op de CAO, een Arbeidsbemiddelingswet, een Wet ter beschikkingstelling van arbeidskrachten, een Surinaamse Ongevallenregeling, en Vakantiewet, een Arbeidswet, een Veiligheidswet (de laatste drie probeert men ineen te schuiven), een Wet op de Arbeidsinspectie, en een Wet op de vrijheid van vakvereniging, inclusief een stakingsrecht. Verder ligt bij de SER een verzoek tot instelling van een Solidariteitsfonds, een fonds (voornamelijk te voeden door de

⁸⁴ Overheidsfunctionarissen die erop wijzen dat de Investeringswetgeving reeds in dergelijke faciliteiten voorziet maken zich schuldig aan vertekening van de werkelijkheid. Wat er momenteel in wetgeving aan faciliteiten wordt geboden vergt het afleggen van een lange lijdensweg met een doodlopend pad aan het einde.

⁸⁵ Bij de terecht claim van de huidige regering dat men erin is geslaagd monetaire stabiliteit te realiseren horen twee kanttekeningen. De grote omvang van de informele sector en het feit dat het overgrote deel van consumptiegoederen niet contant maar met leningen wordt betaald, vormen een bedreiging van de economische stabiliteit, waarvan de monetaire stabiliteit maar een onderdeel is. Met name de grote omvang van het huurkoopstelsel mag reden tot zorg zijn. Inkomsten uit de informele economie draaien hoe dan ook mee in het totale economische circuit. Maar de omvang van de huurkoop omvat een privéschuldenlast die tot rampen kan leiden als Suriname bij een volgende wereldcrisis in de economie de dans niet opnieuw kan ontspringen. Of zoals een stakeholder het formuleert: "Wel een cell maar niet een vaste aansluiting thuis is een indicatie van leven onder de streep. Ze hebben eigenlijk geen geld. Zo ontstond het nieuwe woord: 'ik heb je gemiscald.'"

overheid) om personeel tussen twee jobs in op te vangen met bij- of herscholing. Recentelijk is ook de ILO-conventie op kinderarbeid geratificeerd. Een uitvoeringsbesluit met een lijst van verboden arbeid voor kinderen ligt bij de Raad van Ministers. Tot slot wordt er hard gewerkt aan de regeling die het vrije verkeer van personen binnen CARICOM moet realiseren.

Deze wetgevende productie is in enige stadium van voorbereiding en zal – mede met flankerende wetgeving in het nieuwe (ontwerp) Burgerlijk Wetboek – op niet al te lange termijn leiden tot een moderne ordening van de rechten en plichten van werkgevers en werknemers.

6.3 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Deze vraag is moeilijk te beantwoorden. De kwestie van het minimumloon versus het ontslagrecht kent zijn eigen dynamiek. Daar valt met acties in de context van dit rapport niets aan te sturen. De beste oplossing van de patstelling ligt in het uitvoeren van de acties die al zijn geformuleerd en die alle in één richting wijzen: het ondernemen gemakkelijker maken zodat er voldoende geld in kas komt om het gerechtvaardigde minimumloon te kunnen bekostigen.

Ook voor de andere onderwerpen valt niet aan te geven wat de winst kan zijn in de ranking van de Wereld Bank. We kunnen hoogstens stellen dat

- een betere aansluiting van het onderwijs op de kwantitatieve en kwalitatieve behoefte van de arbeidsmarkt, plus een Surinaamse versie van het Portugese project Magalhães,
- een op de vraag van de arbeidsmarkt gerichte immigratiepolitiek,
- een zo sterk mogelijke inzet op het overhevelen van informelen naar de formele sector, met het accent op het ondersteunen van vrouwelijke ondernemers,
- het creëren van een Hogere Bestuurs Dienst om integraal beleid mogelijk te maken,
- en het uitvoeren van het ambitieuze wetgevende programma van ATM

niet anders dan positief tot zeer positief kan bijdragen aan de werkgelegenheid in Suriname in het algemeen, en aan de bescherming van de belangen van werkgevers en werknemers in het bijzonder. Op grond van die veronderstelling ga ik ervan uit dat we in de nabije toekomst kunnen rekenen op een halvering van de huidige score van 70, en een ranking van 35 gaan behalen.

6.4 Wat zijn de kritische succesfactoren?

Aan het creëren van meer en betere werkgelegenheid via de acties van dit hoofdstuk ligt minstens 1 obstakel in de weg: veel ondernemers hebben geen verstand van efficiency. Er is een tekort in kennis en inzicht in de manier waarop je kosten kunt besparen. Het gaat dan niet alleen om verlies van geld door een lekkende kraan, diefstal door personeel en klanten, onnodig brandende lampen, een benzineslurpende auto, maar ook en vooral door niet-efficiënte bedrijfsprocessen. Men stuurt niet op cijfers. Want die kennen ze niet. Dat hebben ze niet geleerd en ze hebben geen tot weinig zin om dat alsnog te gaan leren.

Dat heeft vooral te maken met het feit dat de meeste ondernemingen eenmanszaken en/of familiebedrijven zijn. Zulke ondernemers sjouwen de hele dag door om de zaken draaiende te houden en hebben (nemen?) geen tijd om eens rustig neer te zitten om uit te rekenen wat werkprocessen feitelijk kosten, wat ze bijdragen aan de omzet, hoe ze dat kunnen optimaliseren en vooral hoe ze mechanisering/robotisering een winstgevende rol kunnen laten vervullen. Ze schakelen geen deskundige bedrijfsadviseurs in en zijn daarmee vaak een dief van hun eigen portemonnee. Bedrijfsadviseurs zien meteen wat er schort aan een bedrijfsplan: geen kostprijsberekening, geen kennis van de markt, geen secundaire arbeidsvoorwaarden (“Ik werk met mijn vader en mijn broer.

Secundaire arbeidsvoorwaarden niet nodig, toch?”), geen rekening gehouden met belastingen. Na een jaar is het bedrijf dood⁸⁶ omdat men onder de kostprijs verkoopt, geen winst maakt en dus vanaf het begin inteert op de reserves. Om kosten te besparen neemt men doorgaans niet een administratiekantoor dat ze veel werk uit handen kan nemen en enige discipline bijbrengt. Vervolgens lopen ze vast in het papierwerk en kost het meer dan wat ze aan zo'n kantoor zouden hebben uitgegeven. Weinigen nemen de ruimte om zich twee jaar te bewijzen. Meestal worden ze gedreven door het verlangen snel rijk te worden en negeren ze de noodzaak om eerst een aantal basisvoorwaarden voor succes in te vullen.

Daarom de volgende actie:

Actie. Het in het SBF gebundelde bedrijfsleven creëert samen met het Ministerie van Financiën en andere relevante Ministeries een fonds dat gedurende 5 jaar gratis (tot een limiet van SRD 10.000 per ondernemer) de inzet van bedrijfsadviseurs betaalt voor ondernemers die hun bedrijfsprocessen efficiënter willen maken.

---

⁸⁶ Met name op die ondernemers is van toepassing de uitspraak van Vasco Tonch in United business magazine van maart 2010, p. 89: “Ik heb één levensovertuiging: vallen is niet de kunst, het is het opstaan. Als je blijft liggen dan ben je sowieso niet geschikt als ondernemer.”

7. Eigendom registreren (rank: 168)

Formele eigendomstitels bevorderen de verkoop van land en panden, moedigen investeringen aan en geven ondernemers toegang tot kredieten. Maar veel eigendom van vastgoed is in ontwikkelingslanden niet formeel vastgelegd. Dat kan dus niet gebruikt worden als onderpand voor het krijgen van leningen. Dat beperkt de mogelijkheden om zaken te doen. Daarom zijn veel overheden gestart met uitvoerige programma's om formele titels te geven aan eigendommen. Dat is echter maar één kant van de zaak, aldus de Wereld Bank. Als die overheden niet letten op de tijdsduur en de kosten voor het verkopen/overdragen van vastgoed dan duwen ze dat onderdeel van het economisch proces weer de informele sector in. Het elimineren van onnodige obstakels bij het registreren en overdragen van vastgoed is daarom van groot belang voor de economie.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

Simpele registratieprocedures geven ook meer veiligheid aan de eigendomsrechten en beperken corruptie. Dat is bevorderlijk voor alle ondernemers en vooral ook voor vrouwen, jongeren en armen die de stap naar ondernemen willen zetten.

7.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?

In een case waarin een NV een stuk land, met daarop een winkel van twee verdiepingen verkoopt aan een andere NV, berekent de Wereld Bank op basis van data die Surinaamse correspondenten (zie Bijlage 3) aanleverden, dat er 6 procedures en 197 dagen mee zijn gemoeid. Dat waren in 2009 nog 4 procedures en 193 dagen. De procedures betreffen:

<i>Stap</i>	<i>Dagen</i>	<i>Kosten</i>
1. Onderzoek in het Kadaster naar de eigendomstitel	2-3	750
2. Onderzoek door een makelaar naar de waarde van het vastgoed	5-7	0,2% waarde
3. Verificatie van die taxatie bij het Hypotheekregister	1	
4. Opmaken notarieel koopcontract	1	7% waarde ⁸⁷
5. Registratie door notaris van de koop in het Kadaster	3-4	
6. Ontvangst van de officiële akte van eigendom	180	

De kosten dragen volgens de aangeleverde data SRD 750 voor procedure 1 en 7% van de prijs als registratie fee, 3% voor de notaris, 8% van de notaris fee voor omzetbelasting en 3,%% belasting.

7.2 Wat zit er fout in dat systeem?

Hier spelen twee probleemcomplexen:

De normale koop-verkoop van percelen en panden duurt erg lang. De procedures 1-5 zijn vanzelfsprekend om de rechtsgeldigheid te garanderen. Maar stap 6 met zijn 180 dagen is uit rechtsgeldigheidsoverwegingen niet nodig en hoeft zeker niet zolang te duren. Deze 6^e procedure is een verschijningsvorm van de eerder door mij besproken bureaucrativering: de spullen blijven te lang ergens op een bureau liggen.

Het tweede probleemcomplex betreft het gronduitgiftebeleid – een belangrijke zaak voor mensen die grond nodig hebben om een zaak te kunnen beginnen. Zonder grond als onderpand is het voor startende ondernemers niet mogelijk een lening te verwerven. Dit is echter een politiek wespennest.

⁸⁷ Plus 3% notaris fee, 8% omzetbelasting en 3,5% voor de belasting.

In de praktijk wachten sommigen langer dan 10 jaar op een zogeheten bereidverklaring, krijgen anderen binnen een paar dagen het gevraagde perceel, en blijken er zelfs mensen te zijn die een perceel krijgen toegewezen zonder erom gevraagd te hebben.

Dwars daardoor heen loopt dan ook nog eens de zogeheten grondenrechtenproblematiek: hebben Marrons en Inheemsen het eigendomsrecht van de grond waar ze wonen omdat ze daar al eeuwen wonen? En van wie zijn de voormalige plantages? Naast deze principiële vraagstelling activeert de aanwezigheid van goud in die gebieden de urgentie van de eigendomsclaims van de binnenlandbewoners.

Een stakeholder: "Banken zouden een lening moeten zien als partnership. Collateral maakt dat onmogelijk. Dan zit je in het systeem van afgedekt risico, terwijl je met partnership in het systeem zit van gedeeld risico."

Al met al is het verkrijgen van eigendomsrechten op gronden geen sinecure. In de woorden van een stakeholder: "Ik heb een groot bedrijf en moest een keer een andere bestemming van de grond krijgen om een nieuw pand te kunnen opzetten. Welke toeren je dan moet uithalen wil je niet weten. Wat je dan moet doorstaan is gewoon niet normaal."

7.3 Wat moeten we daaraan doen?

Het tweede probleemcomplex overstijgt de mogelijkheid om in dit rapport zinvolle acties voor te stellen. Hier kan alleen een briljante, juridisch geschoolde minister met excellente ambtenaren en complete politieke dekking van De Nationale Assemblée, een oplossing creëren. Andere landen hebben dit kunnen oplossen: Australië en Nieuw Zeeland met de Maori's, Canada met de Eskimo's. Dat zijn benchmarkers om te leren hoe ze dat daar hebben gedaan.

Wat het eerste betreft kan ik me voorstellen dat er in het aantal procedures en de daarmee gemoeide dagen een aanzienlijke winst valt te behalen door dit op precies dezelfde manier te organiseren als de One Stop Window van de Kamer van Koophandel en Fabrieken. Besef dat de hypotheekbewaarder hier de centrale figuur is. De registratie in het hypotheekregister is rechtens het enige document dat telt. In beginsel kan een registratie in twee dagen worden afgehandeld. Maar er komen gemiddeld honderd registratieaanvragen per dag binnen. Omdat de afhandeling manueel gebeurt stijgt de stapel niet afgedane dossiers zienderogen. Want terwijl er één registratie plaatsvindt komen er honderd nieuwe binnen. Hier geldt maar één oplossing: het hypotheekregister zo snel mogelijk digitaliseren conform de methodologie van de One Stop Window (OSW) van de Kamer van Koophandel, inclusief de introductie van het Document Management Systeem (DMS). De rest wijst zich vanzelf. In beginsel hebben we dan maar 1 procedure, in plaats van 6. En zelfs als we het Kadaster en het Hypotheekregister niet willen opjagen kan dit qua tijdsduur binnen 1 week zijn afgerond: inschrijving in hypotheekregister plus afschrift eigendomsbewijs. Daarom de actie:

Actie. In goed overleg met de doelgroep van notarissen, het Kadaster en het Hypotheekregister wordt bij deze instellingen het concept van de One Stop Window en het Document Management Systeem geïntroduceerd. De One Stop Window van de KKF fungeert hierbij als Kenniscentrum van registratietechniek een begeleidende rol.

7.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Als we de huidige 6 procedures en iets meer dan 200 dagen terugbrengen naar 1 procedure en ongeveer 7 dagen (inclusief een halvering van de kosten), dan springt dit thema van plaats 168 in de ranking van *Doing business 2010* naar plek 30.

7.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?

Het enige probleem dat de introductie van One Stop Windos bij notarissen, Kadaster en Hypotheekregister zou kunnen frustreren is de slecht ontwikkelde digitaliseringscultuur van mensen die juridische beroepen uitoefenen. Toen ik jaren geleden nog aan een juridische faculteit werkte was dat de laatste faculteit die computers aanschafte. Eerst voor de secretaresses, pas veel later om ook in het onderwijs te worden gebruikt. Tijdens mijn werk als bestuurskundig adviseur moest ik vaststellen dat in de wereld van het bestrijden van criminaliteit het Openbaar Ministerie de geleverde computers (om zaken sneller af te handelen) een paar jaar onuitgepakt op de gang liet staan. De beroepsgroep van advocaten behoort ook tot de laatste die zich ging computeriseren, maar bleef daarbij nog jaren vasthouden aan de opvatting dat dit eigenlijk alleen voor de secretaresse was.

Een neuroloog heeft me eens uitgelegd hoe dat komt. Mensen hebben de neiging om samen te klonteren rond een en dezelfde expertise: soort zoekt soort. Die is in belangrijke mate genetisch bepaald. Iemand die het bakkerschap in zijn genen heeft wordt geen timmerman. Iemand die accountant wordt zul je niet als beroepsvoetballer zien optreden. Het juridische beroep, hoe gedifferentieerd dat ook mag zijn, trekt mensen aan die van nature affiniteit hebben met het wezenskenmerk van dat juridische beroep en dat is conserveren. Dus bewaren en bewaken. Dat ligt op de rand van 'conservatief'. In dat type beroep zie je geen ontwikkelaars die een plek op de horizon zetten en vervolgens roepen: 'Mannen volg me. En wie niet volgt blijft achter.' Dat zit niet in het genetische patroon van die beroepsgroep. Dat is de reden waarom 'vernieuwing' – iets wat toch al een opgave is binnen elke organisatie – op extra weerstand stuit zodra je dat in een juridische omgeving probeert te introduceren.

Tot zover de neuroloog. Ik laat in het midden hoeveel hiervan klopt, maar het verklaart voor mij wel een deel van mijn ervaringen in de afgelopen 40 jaar.

8. Krediet krijgen (rank 135)

Krediet verwerven wordt door veel ondernemers gezien als de belangrijkste barrière om zaken te kunnen (gaan) doen. *Doing business 2010* hanteert twee indicatoren om aan te geven hoe goed de kredietmarkt werkt. De ene gaat over kredietregistratiesystemen, de ander over de juridische relatie tussen degene die een lening vraagt en degene die de lening moet verstrekken.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

Kredietregistratiesystemen (instellingen die informatie verzamelen en verspreiden over personen die leningen hebben afgesloten en hoe ze daarmee zijn omgegaan) kunnen de toegang tot krediet aanzienlijk vergroten. Het geeft banken e.d. niet alleen meer zekerheid over de kredietwaardigheid van aanvragers, maar stelt hen ook in staat met adviezen over risico's en marktmogelijkheden de aanvrager bij te staan. De juridische relaties gaan over de mate waarin wetten de aanvragers en verstrekkers van leningen beschermen tegen verlies van een onderpand of een bankroet.

8.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?

De WB meet een viertal zaken:

Stap	Index
1. Sterkte van de wettelijke rechtsbescherming (index 0-10)	5
2. Diepgang kredieteninformatiesysteem (index 0-6)	0
3. Registratie van kredietverlening bij een privaat bureau	0
4. Registratie van kredietverlening bij een publiek bureau	0

8.2 Wat zit er fout in dat systeem?

Geen adequate wetgeving

Deze cijfers vertellen ons dat de wetgeving die partijen in het kredietwezen over en weer moet beschermen, volgens de gegevens van de WB de kwaliteit 5 verdient. De afwezigheid van enig kredietregistratiesysteem scoort 0. Al met al 'goed' voor de ranking 135.

Onvoldoende voorbereiding van starters

Op dit moment ontvangen financiële instellingen volgens hun zeggen nog te veel verzoeken van mensen die slechte businessplannen op tafel leggen, geen marktonderzoek hebben gedaan, en te weinig ervaring tonen. Een goed businessplan, een karakter met daadkracht en ervaring en dekking (pand, auto, voorraden, cessie van vorderingen), dat zijn de drie belangrijkste criteria voor het krijgen van een lening. Men moet het gevoel hebben dat zo'n onderneming continuïteit zal hebben. Een extra handicap is dat de meeste kredietaanvragers een eenmanszaak starten/hebben. In die rechtsvorm is men niet verplicht een winst- en verliesrekening op te maken. Dat is voor de banken moeilijk. Zo kunnen ze de werkelijke financiële gang van zaken binnen de onderneming niet meten of volgen.

Dreigende wildgroei van kredietverlenende fondsen

Voor het verkrijgen van krediet is een onderpand nodig. Als je dat al hebt, krijg je toch niet meer dan 60% van de executiewaarde. De meeste MKB-ondernemers, laat staan de echte micro-ondernemers,

hebben echter geen perceel of pand in eigendom. Hoogstens een grondgehuurde bereidverklaring. Daardoor krijgt potentieel goed ondernemerschap geen kans. Bovendien schuwen banken risico's. In de woorden van een stakeholder: "Ze geven je een papaplu, maar als het regent vragen ze hem terug. Krediet is niet gebouwd op de business maar op de eigendommen. Ze geven je wel een lening als je slechts 100.000 omzet, maar wel beschikt over een perceel plus pand als onderpand. Maar als je 1 miljoen omzet met een huurpand krijg je niks."

Daarin lijkt verandering te komen. Naast het aanbod van de gewone banken groeit het aantal kredietverlenende instanties, als ook de waarborg- en garantiefondsen die als risicodekking fungeren. In de eerder aangehaalde *Profielschets Garantiefonds voor (Startende) MKB Bedrijven in Suriname* van IntEnt staan de volgende fondsen opgesomd:

- Garantiefonds voor Bedrijfskredieten.
- Fonds Technische Bijstand Particuliere Sector (FTBPS).
- Investeringsfonds Ontwikkelingssamenwerking Nederland-Suriname (IFONS).
- Cariforum Agribusiness Research and Traing Fund (CARTF).
- Productie Investerings Fonds (PIF).
- Agrarisch Krediet Fonds (AKF).
- EU Rijstkredietfonds.
- Micro Kredieten Fonds (MKF).
- Woningbouw Kredietprogramma's.
- Friends and Familie Fund (FFF).

Er zijn ongetwijfeld nog meer fondsen. Denk bijvoorbeeld aan het kredietprogramma, hoe bescheiden dan ook, van de Stichting Productieve Werk Eenheden, werkarm van het Ministerie van ATM. Die verleent leningen tot SRD 5000. En als het overleg tussen IntEnt en het Ministerie van PLOS goed afloopt, komt er een MKB-kredietfonds voor de risicoafdekking van leningen tot SRD 200.000. Daarnaast ontwikkelt zich in regionaal verband ook een stelsel van fondsen zoals bijvoorbeeld de Caribbean Export Development Agency en het Center for Development of Small Enterprises.

Het lijkt er echter op dat alleen insiders de weg weten in dit zich tot een doolhof ontwikkelend stelsel van fondsen. Zoals elke Minister van Financiën een hekel heeft aan fondsvorming, omdat het leidt tot versnippering van de algemene middelen, zo moeten ook de diverse fondsbeheerders eens nagaan waar diversificatie van kredietverlening overgaat in wildgroei waar uiteindelijk alleen de slimmen en de sluwten profijt van trekken. Daarom de actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven creëert een platform voor alle krediet- en garantiefondsen om na te gaan waar bundeling van krachten, of juist diversificatie van hun product, het meeste bijdraagt aan de concurrentiekracht van Suriname.

Om deze actie kracht bij te zetten voeg ik daar de volgende actie aan toe:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven kiest vier potentieel succesvolle businessplannen uit – micro, klein, middelgroot en groot – die een lening nodig hebben om te kunnen starten of doorstarten. De kredietorganisaties formuleren gezamenlijk een aanbod.

8.3 Wat kunnen we daar verder nog aan doen?

Het ontbreekt mij vooral nog aan goede informatie over de vraag hoe je de wetgeving zodanig zou kunnen verbeteren dat we recht hebben op het cijfer 10. Wel is duidelijk dat veel stakeholders de

instelling van een kredietregistratiesysteem – zoals het BKR⁸⁸ in Nederland – bepleiten. Eerdere pogingen daartoe zijn mislukt. Een hernieuwde poging ligt alleszins voor de hand. Daarom de actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven zorgt ervoor, linksom of rechtsom, dat er een verantwoord kredietregistratiesysteem komt dat alle aan volwassenen verleende kredieten registreert en de informatie daarover verstrekt aan kredietverlenende instanties.

Deze actie vervangt de eis van kredietwaardigheid die bij de aanvraag van een vergunning wordt verlangd. De geldschieter onderzoekt via zo'n kredietregistratiesysteem of de cliënt geen zodanige andere verplichtingen heeft dat het risico bestaat zijn terugbetalingsplicht te zullen verzaken.

8.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Omdat het verbeteren van de kredietmogelijkheden door aanvullende fondsen, inclusief een waarborgfonds niet door de Wereld Bank als indicator wordt genoemd, valt dat item buiten de berekeningsmogelijkheden voor de ranking. Uiteindelijk zal succes op dat terrein natuurlijk de mogelijkheden voor het ondernemerschap aanzienlijk verbeteren.

Wat er op het vlak van wetgeving ter versterking van rechtszekerheden valt te winnen kan ik niet overzien. Maar als er een kredietregistratiesysteem wordt ingevoerd wordt er een sprong gemaakt. Uitgaande van een systeem in de publiek-private sfeer dat alle kredieten van volwassenen registreert verschuift de rank van 135 naar 43.

8.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?

Het is de vraag of het na eerder mislukte pogingen om een kredietregistratiesysteem in te voeren nu wel zal lukken.

Voorts zal nog moeten blijken of de diverse instanties die aan startende ondernemers opleidingen aanbieden om zich een plaats op de markt te verwerven voldoende succesvol zijn om kredietverleners ertoe te bewegen een lening te verschaffen.

---

⁸⁸ Zie voor meer informatie over het Bureau voor Krediet Registratie (BKR) in Tiel: <http://www.bkr.nl/>. BKR informeert aangesloten organisaties (deelnemers) over kredieten en gsm-abonnementen die consumenten hebben afgesloten. Deze informatie helpt deelnemers bij hun afweging of het verantwoord is een krediet te verstrekken. Zo helpt BKR krediet- en betalingsrisico's te beperken en overkreditering en andere problematische schuldsituaties te voorkomen.

9. Bescherming investeerders (rank 180)

Ondernemingen groeien door het bedrijfskapitaal te laten groeien. Hetzij door een banklening, hetzij door aandelen uit te geven. De route via aandelen maakt het mogelijk om te groeien zonder onderpand te hoeven leveren en een lening te moeten terugbetalen. Maar investeerders maken zich zorgen over hun inleg en kijken of er wetten zijn die hen beschermen. Volgens de Wereld Bank is de aanwezigheid van wettelijke bescherming goed voor 73% van de positieve besluiten om te investeren. Hoe een bedrijf het doet telt slechts mee voor 4% tot 22 %. Goede bescherming van minderheidsaandeelhouders zorgen voor grotere en actievare aandelenmarkten. Dus zowel het bedrijfsleven als overheden hebben belang bij het versterken van de protectie van investeerders.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

9.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?

Hier zijn we snel mee klaar. Op een schaal van 0 tot 10 scoort Suriname het cijfer 2. Dat verklaart de ranking 180 voor dit thema in *Doing business 2010*. Slechts 3 plaatsen verwijderd van Afghanistan dat met 183 de rij sluit. Slechter kan haast niet.

9.2 Wat zit er fout in dat systeem?

Uit gesprekken met stakeholders blijken de volgende probleemcomplexen.

Suriname stoeit al enige jaren met de vraag hoe men met nieuwe wetgeving, procedures en instituties de *Foreign Direct Investment (FDI)*⁸⁹ kan verhogen. Een ontwerp nieuwe Investeringswet ligt gereed, maar heeft vanuit het bedrijfsleven veel kritiek ontvangen. Reden: dit ontwerp zou investeerders juist afschrikken in plaats van aantrekken. Daar komt bij dat het genoemde concept geen belastingincentives voor lokale ondernemers kent.

Die kritiek is niet nieuw en geldt ook ten aanzien van de twee in 2002 in werking getreden wetten (zonder inbreng bedrijfsleven) om het investeren te bevorderen: een Investeringswet als zodanig, en een Wet tot instelling van een aparte institutie voor de promotie van investeringen in Suriname: Investsur. In zeer korte trekken beschrijf ik het verloop van zaken vanaf 2002.

De Investeringswet 2002 was bedoeld voor een overgangperiode van vijf jaar. Na 2007 zouden de in de wet opgenomen fiscale faciliteiten voor investeerders vervallen en daarna via Investsur verlopen. Investsur is echter nooit opgericht. De faciliteiten zijn echter wel vervallen, in die zin dat de vrijstelling van invoerrechten op equipment met een waarde hoger dan \$10.000 niet langer meer

Een stakeholder: "Je vraagt je af waar een regering het recht vandaan haalt om een wet Investsur te maken en doodleuk de instelling van die organisatie achterwege laat. Maar erger is nog dat ik me dat eigenlijk helemaal niet meer afvraag. Zo gaan de dingetjes nu eenmaal in dit land. Ik ben al zover afgestompt dat ik het normaal begin te vinden."

beschikbaar was. Er zijn weliswaar nog andere faciliteiten, zoals tax holidays, maar daarop een beroep doen is volgens stakeholders een lijdensweg met nauwelijks kans op succes. Omdat beide wetten in 2002 zijn ingevoerd zonder betekenisvol overleg met het bedrijfsleven heeft in 2005

⁸⁹ In het jaarverslag 2009 rapporteert CEPAL, een regionale organisatie van de Verenigde Naties, dat de investeringen in Suriname met -3% zijn gedaald. Daar plaatst men de kanttekening bij dat dit cijfer is gebaseerd op 'historische schattingen'. Waarschijnlijk betekent dit dat men van Suriname onvoldoende heldere data heeft om tot een correcte schatting te komen.

een gemengde commissie een tweetal nieuwe wetten ontworpen. Eentje om de rechten van investeerders duidelijk te maken en eentje waarin alle faciliteiten werden opgenomen. Na een akkoord tussen alle betrokken publieke en private partijen ontstond toch verschil van mening over de juridische formuleringen. Na de verkiezingen van 2005 is dit verder niet meer opgepakt. Sindsdien heeft de private sector geen zin meer om zich in te spannen voor een ordentelijke Investeringswetgeving, plus heldere fiscale faciliteiten. Men gelooft niet langer in de bereidheid en bekwaamheid van de desbetreffende publieke organen om deze kwestie in goede banen te leiden.

Terzijde moet worden opgemerkt dat de Investeringswetgeving duidelijk alleen bedoeld was voor de 'grote jongens'. De microsector is hierbij nooit in beeld geweest.

Er is daarom een juridisch en feitelijk vacuüm waar het om investeringen gaat. In de praktijk betekent dit niet meer en niet minder dat je als ondernemer voor het verkrijgen van kredieten overgeleverd bent aan de willekeur van de ambtenaren die over het verlenen van faciliteiten een oordeel mogen geven. En als je die wilt ontwijken ben je overgeleverd aan de willekeur van bestaande financieringsinstellingen. Beter gezegd: als de door jou beoogde investering niet in het belang is van personen die een nauwe relatie hebben met de geldschieter (overheid of bank), dan kan het zijn dat je aanvraag wordt afgewezen. Door de afwezigheid van correcte regulering en institutionalisering krijgt oneigenlijke concurrentie aldus een kans. Zolang er geen Nationaal Mededingingsinstituut is⁹⁰ kan een op die manier benadeelde ondernemer geen verhaal zoeken bij een onafhankelijke instantie die de zuiverheid van marktverhoudingen moet garanderen.

Er is geen Waarborgfonds dat garant kan staan voor risicovolle investeringen. De Stichting Garantiefonds voor Bedrijfskredieten is indertijd door de torenhoge inflatie ten onder gegaan. Momenteel is er overleg tussen het Ministerie van Planning en Ontwikkeling, de Nationale Ontwikkelingsbank en andere instellingen om de grondslag van een nieuw Waarborgfonds te onderzoeken. Dat richt zich overigens op de grote ondernemingen. Als een dergelijk fonds gecreëerd kan worden kunnen de risico's van starters die een groot bedrijfskapitaal nodig hebben afgedekt worden.

Daarnaast is ook van belang het reeds genoemde initiatief van IntEnt om een waarborgfonds op te richten voor de kleine en middelgrote ondernemers⁹¹. Intussen opereert IntEnt al met een zogeheten FFF fonds: Friends and Family Fund. Ondernemers kunnen een lening van € 50.000 krijgen als vrienden en familie garant staan voor de helft van dat bedrag.

Tot 1994, het jaar waarin veel kapitaal verdampte wegens die inflatie, waren de Nationale Investeringsbank en de Landbouwbank de kanalen waarlangs veel investeringen liepen. De Landbouwbank overleefde de crisis omdat ze door de aanwezigheid van een Consumer Unit geld bleef ontvangen. De NOB had zo'n unit niet en heeft een aantal jaren nodig gehad om weer op te krabbelen. Feit is dat die ontwikkeling leidde tot wildgroei, c.q. versnippering van organen die met allerlei initiatieven proberen het investeringsklimaat weer vorm en inhoud te geven. Er is geen coördinatie van financieringsfaciliteiten.

Een van de opdrachten aan het op te richten Investsur was het ontwerpen van een Investment Guide. Dat is dus niet gebeurd. Maar in april 2010 heeft het Ministerie van Handel en Industrie het initiatief genomen een dergelijke Investment Guide te laten ontwikkelen door KPMG (dat de eerste investeringsgids voor Curaçao maakte) en het Surinaamse MIKOS, gefinancierd door de IDB. Deze

---

⁹⁰ Zowel in CARICOM-verband als nationaal wordt gewerkt aan de oprichting van zo'n institutie. Vooralsnog komt die niet van de grond. Het heeft er de schijn van dat dit het gevolg is van het feit dat de parastatale bedrijven zich schuldig maken aan concurrentieverstorende verhoudingen, c.q. absolute marktmacht. Die zitten niet te wachten op een Nationale Mededingingsautoriteit.

⁹¹ Het betreffende document is te verkrijgen bij IntEnt, Henck Arronstraat 32A, tel. 472825.

gids moet data opleveren over de sterkte van de arbeidsmarkt, de kwaliteit van diverse productiesectoren, het belastings- en investeringssysteem et cetera. Hoewel sterk toegejuicht, plaatsen sommige stakeholders het vraagteken: hoe kun je een Investment Guide laten ontwerpen als de vereiste wetgeving en de daarbij horende institutie (Investsur) ontbreken of disfunctioneel zijn? Zo werk je van achter naar voren.

Daarnaast heeft dat Ministerie van H&I een project gelanceerd in het kader van het Competitive Enhancement Program van het World Forum. Het consultancybedrijf ETG (Economic Transformation Group) is met die opdracht belast. Zie Bijlage 7 voor inzicht in de structuur van de Global Competitiveness Index, een bijzonder belangrijke graadmeter om het concurrentievermogen van een land te meten.

Door het ontbreken van geformaliseerde procedures (waar Investsur voor had moeten zorgen) hebben Surinaamse ondernemers het veel moeilijker dan grote buitenlandse. Die laatsten krijgen gemakkelijker toegang tot kapitaal als gevolg waarvan de schijn van discriminatie van lokale ondernemers is ontstaan.

Ook had Investsur zich moeten ontwikkelen tot een Suriname Business Promotion Agency, een organisatie waarvoor ook de VSB zich sterk maakt in haar in paragraaf 3.1 genoemde Manifest van maart 2010.

9.3 Wat moeten we daaraan doen?

Vooralsnog onthoud ik mij van het voorstellen van acties. Deze materie is momenteel onder leiding van het Ministerie van Handel en Industrie onderwerp van onderzoek. De resultaten van het werk aan het Competitive Enhancement Program en aan de Investment Guide zullen ongetwijfeld leiden tot een aanzienlijke versterking van de positie van Suriname op de wereldranglijst. Er valt niet aan te twifelen dat het volgende wordt gerealiseerd:

- De komst van een aantrekkelijke Investeringswet die niet alleen het Foreign Direct Investment bevordert, maar die ook lokale ondernemers in staat stelt grote investeringen te doen.
- Een Waarborg/Garantiefonds dat risicovolle leningen afdekt.
- Een Suriname Business Promotion Agency die zich met een Investment Guide overal ter wereld profileert.
- Coördinatie tussen financieringsinstellingen.
- De inwerkingtreding van een Nationaal Mededingingsinstituut.

9.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Al dit soort zaken is in *Doing business 2010* niet gespecificeerd met een cijfer. Dus er valt niets in te vullen in de methode waarmee het mogelijk is om te berekenen waar Suriname komt te staan als dit alles zou lukken. Daarom ga ik uit van een provisioneel getal: de huidige zeer slechte ranking van 180 zal zeker worden gehalveerd tot plek 90 als de bovengenoemde zaken worden gerealiseerd.

9.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?

Hierover valt weinig te zeggen. Alles hangt af van het werk van de door H&I ingezette consultants, van de kwaliteit van hun rapport en van de politieke besluitvorming daarover.

10. Belastingen (rank 32)

Zonder belastingen kan een land niet functioneren. Noodzakelijke voorzieningen zoals onderwijs, infrastructuur, defensie, politie, publieke gezondheidszorg e.d. bepalen de kwaliteit van de leefomstandigheden. Maar ook van de economie. Dat kost geld. Dus moet er betaald worden. Maar vooral de kleinere ondernemingen kiezen er vaak voor om zich te nestelen in de informele economie en vermijden op die manier belastingbetaling. Dat ze gebruik maken van het voorzieningencomplex dat andere landgenoten hebben betaald maakt vaak geen indruk. Dit 'free-rider' gedrag komt overal voor. Volgens de Wereld Bank is het vergroten van de naleving van de belastingplicht door (informele) ondernemers vooral een kwestie van het vereenvoudigen van de betalingsprocessen.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

10.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?

De Wereld Bank kijkt voor het berekenen van de rank naar drie zaken in het geval van een middelgrote onderneming in Suriname, in het tweede jaar van zijn bedrijvigheid:

Aspect	Score
Totale belastingdruk	27,9 % van de winst
Aantal belastingbetalingen per jaar	17
Aantal uren dat men er mee bezig is per jaar	199

Dit levert een plezierige plaats op van 32.

10.2 Wat zit er fout in dat systeem?

Eigenlijk valt er weinig op aan te merken. Niettemin klagen stakeholders over het feit dat ze na enkele jaren op een tarief van ongeveer 38% komen te zitten. Dat vindt men te hoog in relatie tot de kwaliteit van het voorzieningenniveau en de service die de overheid biedt. Uiteraard zijn legale ondernemers ook niet te spreken over de geringe inspanningen van de overheid om informele ondernemers binnen het formele circuit te halen. Hun oneigenlijke concurrentie, door belastingontduiking en dus lagere lonen, spelen hen behoorlijk parten.

Een ernstig probleem is het ontbreken van een Raad van Beroep in fiscale zaken. Al bijna 20 jaar ontbreekt een gerechtelijke instantie die kan beslissen in fiscale geschillen. Dat geeft de belastinginspectie een te grote vrijheid van handelen. Hier spelen dezelfde problemen die in Hoofdstuk 4 aan de orde kwamen rond de discretionaire bevoegdheden van de Districtscommissarissen. Alleen beginselen van behoorlijk kunnen hier als rem functioneren, maar a) men kent die beginselen niet en b) er is geen rechter die ze toepast. Overigens is een jaar geleden weliswaar een Raad van Beroep geïnstalleerd, maar die werkt niet. De reden is al even eenvoudig als veel voorkomend: er is geen gebouw, geen apparatuur, geen materiaal waarmee die Raad zijn werk zou moeten doen. Ook hier weer: geen *dedicated focus* op de implementatie van besluiten.

10.3 Wat gaat men daaraan doen?

Het Ministerie van Financiën, c.q. de Belastingdienst, is zich hier terdege van bewust en is bezig met het ontwikkelen van ingrijpende plannen.

In de eerste plaats wordt nu werk gemaakt van de constructie van een BTW-systeem in plaats van de huidige Omzetbelasting. Sinds maart-april 2010 werkt een consultant onder leiding van een Commissie aan de opzet hiervan. Binnen een jaar moet het rapport er liggen. BTW heeft een aantal voordelen. Ondernemers berekenen een opslag op de factuur aan de cliënten, maar ze kunnen die eenmaal per kwartaal weer verrekenen met de kosten die ze maken. Voor de overheid levert het meer inkomsten op, naar schatting 20% tot 40%, uiteraard afhankelijk van het BTW-tarief. Het is de consument die dat betaalt. Dit systeem dwingt bedrijven tot het verbeteren van hun boekhouding zodat aan de ene kant de ondernemer beter weet wat zijn cijfers zijn, en de overheid meer transparantie krijgt in de werkelijke cijfers van investeringen, omzet en kosten. Voor het Statistiek Bureau is dat vitale informatie. Verbetering van de boekhouding zal automatisch leiden tot upgrading van ICT-systemen voor de aangifte van Inkomstenbelasting en de BTW-heffing. Electronische aangiften en afhandelingen vereenvoudigen dan de administratieve last van de bedrijven. De verwachting is dat zich dit binnen 2-3 jaar laat realiseren. Het politieke klimaat lijkt er rijp voor. In de tweede plaats wordt de Inkomstenbelasting vereenvoudigd. Zaken die voor meerderlei uitleg vatbaar zijn worden geschrapt. Zo gaan aftrekposten vervallen en komt daarvoor in de plaats een forfaitair bedrag.

In de derde plaats wordt gedacht aan de invoering van een Vlaktax (Flat Rate)⁹² voor de Inkomstenbelasting en de loonbelasting. Voor iedereen hetzelfde tarief, bijvoorbeeld 20%.

In de vierde plaats zijn er plannen om de winst van de mijnindustrie te belasten met een tarief van 10%. Nu is dat 5%.

In de vijfde plaats wordt een 'pensionado-regeling' ontworpen. Men wil hiermee vooral ook Surinaamse Nederlanders naar Suriname halen. De idee is om deze personen slechts 10% belasting te laten betalen als ze bereid zijn om hier een huis te kopen van minstens € 100.000, en een tuinman en een dienst in te huren, formeel.

Dit klinkt goed. Echter, er zijn stakeholders die hier vraagtekens bij plaatsen. Ze zeggen: "Dit soort plannen komt om de zoveel jaar voorbij, maar er komt nooit iets van terecht. Vanuit het bedrijfsleven wordt regelmatig (mee)gewerkt aan ideeën tot vernieuwing van het belastingstelsel, maar als het erop aankomt verdwijnt alles weer in een lade." Dat geldt bijvoorbeeld voor de inspanningen die het bedrijfsleven heeft getoond om enige zuiverheid voor te stellen in de relatie belasting-investeren-faciliteiten. In de woorden van een stakeholder: "Dat is een uphill fight. Van bovenaf wordt gewoon alles opgelegd ook al toon je met nog zoveel voorbeelden aan dat het niet werkt. Zeker niet om buitenlandse investeerders aan te trekken. De faciliteiten staan alleen maar op papier, in de praktijk maak je geen kans om er gebruik van te maken. Als je zowel een NV opricht als ook een aanvraag doet voor een faciliteit, kun je meemaken dat je op het moment dat dan eindelijk die NV na twee jaar is goedgekeurd, de aanvraag voor de faciliteit verlopen is. Potentiële investeerders zeggen dan: 'Unless you get your shit together, we won't come.' Surinam has an unabling governmental environment." Ze zijn bepaald niet onder de indruk van beweringen van de President en van de Minister van Financiën dat faciliteiten wel degelijk bestaan en beschikbaar zijn. Hun Surinaamse adviseurs weten wel beter en vertellen hun opdrachtgevers hoe de zaken er in de praktijk voorstaan.

10.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Hoewel deze zwartgallige geluiden niet ontkend of genegeerd mogen worden, ze vormen immers een vast onderdeel van de werkelijkheid waarin we leven, moeten we misschien toch het voordeel van de twijfel geven aan de plannen die er nu liggen. In algemene zin gaat de belastingwetgeving aangepast worden aan moderne inzichten, ook in verband met verplichtingen in CARICOM-verband.

---

⁹² Het mag bekend zijn dat de voor- en tegenstanders van vlaktax heftige debatten voeren. De tegenstanders wijzen op het feit dat het ten voordele van de rijksten werkt. Daarmee zou het onrechtvaardigheid creëren.

Alles wat nu wordt aangepakt maakt het ondernemen eenvoudiger, rechtvaardiger en sneller. Mits het inderdaad wordt ingevoerd en niet bij plannen blijft.

De huidige plaats 32 in het ranking systeem van de Wereld Bank kan dan alleen maar beter worden. Omdat de berekeningsmethode van de WSB al die verschillende aanpakken niet kent ga ik uit van een provisioneel getal: 8. Dit lagere cijfer lijkt me reëel omdat met name het aantal malen dat men een aanslag moet betalen, gevoegd bij de elektronische aangiften en afhandelingen daarvan, een aanzienlijke besparing van de administratieve last oplevert.

10.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?

Het bedrijfsleven zal een en ander toejuichen. Of voor al deze ideeën ook een politiek draagvlak bestaat is de vraag.

10.6 Zou het ook anders kunnen?

De zojuist genoemde plannen gaan uit van een traditioneel belastingsysteem. Sommige stakeholders vragen zich echter af of het niet mogelijk is om voor een uniek land als Suriname een geheel andere manier van belastingen in te voeren. De gemeenschap is klein, en blijft klein omdat de 3% natuurlijke aanwas per jaar net als elders in de wereld naar nulgroei van de bevolking leidt. Met een gericht immigratiebeleid kan men wellicht enkele tienduizenden arbeiders naar Suriname lokken, maar de kans dat Suriname ooit 1 miljoen inwoners zal tellen is verwaarloosbaar.

Met dat demografisch gegeven als uitgangspunt stellen sommige stakeholders dat je het innen van belasting van personen en bedrijven zou kunnen verruilen voor een opslag van bijvoorbeeld 1 SRD op een liter benzine. Of een klein percentage op de electriciteitsrekening. Als voorheffing. Dat treft nagenoeg iedereen. Degene die geen brandstofgebruikend vervoermiddel heeft, noch stroom gebruikt, betaalt daar dus niet aan mee, maar die is dan toch al zo arm dat daar ook geen normale belasting van te halen valt.

Met die voorheffing kan de overheid de kas van de algemene middelen zonder enig probleem vullen. De vraag is dan echter: wat doe je met de grootverbruikers, dus met degenen die wellicht duizenden liters brandstof per jaar nodig hebben? Het antwoord is eenvoudig: die kunnen zich voor aftrek van die last wenden tot de overheid. Het voordeel daarvan is dat ze dan alleen voor aftrek in aanmerking komen als ze een ordentelijke boekhouding overleggen.

Een dergelijk systeem is waarschijnlijk te eenvoudig om geloofwaardig te zijn. Vooral het voordeel dat alle administratieve rompslomp rond belastinginning verdwijnt is te mooi om waar te zijn. Maar Columbus heeft al eens laten zien dat ingewikkelde zaken soms op een heel eenvoudige manier kunnen worden opgelost. Daarom de actie:

Actie. De na mei 2010 nieuw aantredende Regering formeert een commissie die onderzoekt of, en zo ja hoe, een 'belastingsysteem' kan worden ingevoerd waarbij inkomsten- en loonbelasting worden ingeruild voor een voorheffing op brandstof en electriciteit.

11. Grensoverschrijdend ondernemen (rank 101)

Handel drijven over de grenzen heen kan veel inkomsten genereren. Dat gaat echter niet altijd gemakkelijk. Import- en exporttarieven, beperkende quota, grote afstanden verhogen de kosten of maken internationale zaken doen zelfs onmogelijk. Maar met grotere schepen en snellere vliegtuigen wordt de wereld steeds kleiner. Regionale en globale handelsovereenkomsten nemen geleidelijk de barrières weg.

Dat neemt niet weg dat Afrika's aandeel in de wereldhandel nog steeds kleiner is dan zo'n 25 jaar geleden. Dat geldt ook voor die van het Midden-Oosten. Veel fabrikanten hebben te maken met obstakels bij het exporteren of importeren van goederen, inclusief vertragingen bij de grens. Vaak geven ze het op. Anderen beginnen er zelfs niet aan. Overheden beseffen niet dat de potentiële inkomsten voor een land door import en export te faciliteren meer oplevert dan het heffen van tarieven.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

Doing business 2010 meet alle procedurele vereisten van zeeverscheppingen. Dat betreft alle stappen die men moet zetten en de daarbij horende documenten, tijdsbeslag en kosten voor import en export vanaf het moment waarop een contract wordt gesloten tot het moment waarop de goederen worden afgeleverd. Hieronder wordt dus ook begrepen alles wat te maken heeft met inkleding en uitklaring. Onder de kosten (berekend in USD) vallen de heffingen op een 20-voet container, alsook de kosten voor het opmaken van documenten, administratiekosten, douanekosten, afhandelingskosten van agenten, et cetera. Daarin zijn echter niet de tarieven zelf opgenomen.

Doing business 2010 heeft ontdekt dat landen met een efficiënte en integere afhandeling van de kant van de douane, met een goede transportinfrastructuur, met minder documenten en met snellere import- en exportprocedures, beter concurreren op de internationale markten. Dat creëert meer inkomen en werkgelegenheid. Aan de andere kant heeft *Doing business 2010* gemerkt dat een toename van eisen, documenten en kosten alleen maar de corruptie van de douane bevordert. Door lange wachttijden en hoge kosten voor omkopen zoeken ondernemers mogelijkheden om de douane te omzeilen, onder meer door smokkelroutes te ontwikkelen.

11.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?

Voor een middelgroot bedrijf met 60 werknemers met een NV-status, dat zijn goederen exporteert in een 20-voet container berekent de WB de volgende zaken:

Aspect	Score
Export kosten (USD per container)	975
Importkosten (USD per container)	885
Aantal documenten voor export	8
Aantal documenten voor import	7
Aantal dagen voor export	25
Aantal dagen voor import	25

Dit levert dan de *Doing business* score op van 101. Net aan de verkeerde kant van de 100.

11.2 Wat zit er fout in dat systeem?

Stakeholders wijzen op de volgende probleemcomplexen.

De douaneproblematiek

Gesprekken met sleutelfiguren wijzen op één allesomvattende systeemfout: de douane is een *closed shop*. Daarbinnen gelden uitsluitend de regels van de groep. Elke poging om het handelen van die groep transparant te maken is tot op heden mislukt en zal ook niet lukken in de toekomst, tenzij je, volgens sommige stakeholders, de leiding in handen geeft van een deskundige veranderingsmanager die tevens het douanevak volledig in de vingers heeft. Een persoon die – met onvoorwaardelijke politieke dekking – schoon schip mag maken. Je kunt regelen wat je wil, maar niets zal ten voordele van de Staat en het ondernemerschap uitwerken als je de deuren van die *closed shop* niet wagenwijd openzet, zodat iedereen kan zien wat zich daarbinnen afspeelt.

Nuanceringen heb ik tijdens de gesprekken met stakeholders niet opgevangen. Het zit al vele jaren niet goed binnen de douane. Ondernemers gaan daar dan op hun eigen manier mee om: berusten, ontwijken of omkopen.

Doordat de inkleding langs onevenredig veel schijven verloopt vindt er geen opruiming plaats van procedures en documenten. Zo werkt de douane nog niet met email. Dat leidt tot bijvoorbeeld de volgende gang van zaken in het jaar 2010: een inklaarder voert het zogeheten Enig Document in, in zijn pc, vult het in, print het uit, maakt een kopie, brengt dat naar de douane, die typt alles weer over en slaat het op. Met een One Stop Window zou dat gaan met 1 druk op de knop.

Een koelkast importeren kost drie dagen. Omdat gecheckt moet worden of die voldoet aan de beperkende bepalingen op het invoeren van ozonvriendelijke producten moet aan de achterzijde van die koelkast worden gekeken of er een bepaald etiketje op zit. Dat doet de BOG of NIMOS. Maar die hebben daar maar 1 uur per dag voor. Komt de koelkast aan nadat de betrokken functionaris is geweest, dan moet je weer een dag wachten. Waarom zou een douane-ambtenaar dat niet kunnen doen?

Dit klimaat creëert veel meer situaties die de correcte en snelle afhandeling van import en export hinderen. Wat te zeggen bijvoorbeeld van een kennisgeving van de havendirectie op 28 januari 2010 – zonder enige waarschuwing of overleg vooraf – luidende:

“Beste klanten,

Als gevolg van de verhoging die N.V. Havenbeheer Suriname heeft doorgevoerd per 01 januari 2010 en per 01 april 2010 nog zal doorvoeren voor opslag van lading en andere havenkosten vanwege de voltooiing van de rehabilitatiewerkzaamheden in de Nieuwe Haven, zijn wij genoodzaakt om dienovereenkomstig de tarieven voor opslag volgens onderstaand schema aan te passen en per 01 februari een Agency Administrative Fee (AAF) in te voeren. Vanaf 01 april zal voor import en export een Terminal Lease Surcharge (TLS) in rekening worden gebracht. Per diezelfde datum zal de rehabilitatie toeslag (TTRS) komen te vervallen. Wij rekenen op uw begrip voor deze noodzakelijke verhogingen.

De Directie”

Met deze oekaze, waarvan duister is of ze een geldige rechtsgrond heeft en waarbij ook vraagtekens rijzen op grond van de monopoliepositie die de Nieuwe Haven inneemt (absolute marktmacht die door een Mededingingsautoriteit ongetwijfeld zou worden afgestraft), moeten klanten van de haven ineens US35 per dag gaan betalen voor de opslag van een 20-voet container voor import en US17,50 voor export.

Er is geen overheid die ondernemers beschermt tegen dat soort kostenverhogingen. Ook ziet niemand in dat dit de concurrentiepositie van Suriname verzwakt. De cultuur van de overheid is, zoals een stakeholder opmerkte, niet gericht op dienstverlening en stimulering, maar op het profiteren van de door ondernemers gecreëerde economische groei, door die af te romen met hogere lasten voor het bedrijfsleven. De kosten lopen dan snel op.

Maak je een fout, dan heb je meteen een bekeuring, maar een beroepsinstantie die de rechtsgeldigheid daarvan zou kunnen beoordelen ontbreekt. Hoewel de Wet Tarieven en Invoerrechten de aanwezigheid van zo'n instantie voorschrijft. Een voorbeeld van de onrechtvaardigheid nu: er is een factuur met het bedrag X. Daarop komt het percentage omzetbelasting van Y%. Douanebeambte A stelt dat het tarief geheven moet worden over bedrag X. Dat doet de importeur een tijd, totdat ambtenaar A wordt vervangen door douanebeambte B. Die zegt: "Je moet het tarief berekenen op basis van X plus Y. Je hebt al die tijd een bedrag ontdoken. Je wordt nu bekeurd en dat bedraagt 30x het 'ontdoken' bedrag." Grote importeurs zoeken dan hun recht via de gewone rechter en winnen dat veelal. De kleinere hebben daar het geld en de tijd niet voor.

Bij internationaal zaken doen is het kostenplaatje primair. Daarmee staat of valt je concurrentiepositie. Behalve de hierboven genoemde plotselinge invoering van die Terminal Lease Surcharge, is tegelijk met die kennisgeving ook de opslag van een 20-voet container van US3 naar US6 gegaan. Dus 100% duurder. Die van een 40-voet container van US7 naar US12, bijna 100% meer. In welke landen zouden dergelijke kostenverhogingen worden toegestaan?

Tekortkomingen aan ondernemerszijde

Aan ondernemerszijde wreekt zich de geringe export- en importkennis van de kleine ondernemer. De globaliserende wereld wordt gekenmerkt door een groeiende hoeveelheid bilaterale en multilaterale handelsverdragen. Die bieden landen de mogelijkheid om te exporteren tegen lage invoerrechten. Voor de kleinere onontwikkelde landen is dat voordelig. Maar de grotere, ontwikkelde landen proberen toch hun nationale economie te beschermen. Dit doen ze door barrières op te werpen die niet met tarifiering te maken hebben, de zogeheten non-tariff barriers to trade. Zoals subsidies aan de eigen productiesector die daardoor goedkoper kan produceren en spullen kan dumpen in een ander land, quoteringen op de import bepalen, wetgeving verlangen op de oorsprong van goederen, verpakking- en labelingseisen stellen, intellectuele eigendomsrechten beschermen, et cetera.

Dit zijn grote hindernissen voor de kleine ondernemers in Suriname. Omdat ze niet geschoold zijn in het omgaan met dergelijke obstakels kunnen ze geen betekenisvol gebruik maken van de vrije handelsverdragen. Als ze die barrières al kennen hebben ze er geen antwoord op. Dit heeft dan tot gevolg dat ze hun producten moeten proberen te slijten op een reeds verzadigde lokale markt.

De valuta- en deviezenproblematiek

Suriname heeft een eigen nationale munt. Omdat die in het buitenland niet als betaalmiddel wordt erkend is er een voortdurende spanning op het punt van de wisselkoersen. Met name in relatie tot de Amerikaanse dollar en de Europese euro. Deze valutaproblematiek is niet alleen een knelpunt voor importeurs en exporteurs maar werkt door tot in de diepste vezels van de samenleving. De Centrale Bank moet zich tot het uiterste inspannen om de zwaar bevochten monetaire stabiliteit te handhaven.

Een stakeholder: "We hebben een dubbele koers. Een kunstmatige van de Centrale Bank en een realistische van de cambiomarkt. De overheid dwingt ons de dollar te kopen tegen 2.80, maar voor die prijs krijg je geen dollars. Dus moeten we illegale paden bewandelen, of onze zaken een tijd stilzetten. Als de Centrale Bank vindt dat de dollar 2.80 waard is moet ze er ook voor zorgen dat we die voor 2.80 kunnen kopen. De rest is schijnheilige onzin die crimineel gedrag bevordert."

Mede tot dat doel heeft die bank ongeveer 600 miljoen USD in reserve. Importeurs die hun goederen in valuta moeten betalen ontwikkelen diverse paden om aan dollars en euro's te komen, en die paden zijn niet altijd legaal. Maar ze hebben weinig keus. Veel burgers blijven nagenoeg elke SRD omzetten in valuta en bewaren dat op een bankrekening, hetzij in, hetzij buiten Suriname. De schatting van de Centrale Bank is dat burgers op dit moment ruim 800 miljoen USD op Surinaamse bankrekeningen hebben staan. Dat geld is dus niet in omloop, valuta worden schaars, vooral rond verkiezingstijd, en dat jaagt met name de dollarkoers op. De herhaalde mededelingen van de Minister van Handel en Industrie in 2009 dat het aanbieden van facturen in valuta een economisch delict is en alleen is toegestaan in SRD, steekt schril af tegen de werkelijkheid. Niet alleen blijven ondernemingen facturen in valuta aanbieden zonder dat er iets gebeurt, het is ook niet in het belang van de kopers. Als een koper verzoekt om de factuur om te rekenen in SRD doet de verkoper dat tegen de op dat moment geldende hoogste koopwaarde op de cambiomarkt.

Een koper doet er dan beter aan om in valuta te betalen (als hij die heeft), want anders is hij een dief van zijn eigen portemonnee. Ook de emissie van obligaties door Staatsolie in april 2010 was in USD. Naderhand is uitdrukkelijk verklaard dat dit de dollarkoers niet heeft opgejaagd. Maar dat was eigenlijk niet de zaak waar het om draait. Dat men de emissie niet in SRD maar in USD heeft uitgebracht is de kern van de kwestie. De werkelijkheid is harder dan wat men politiek graag zou willen zien.

In de woorden van een stakeholder: "De Small and Medium Enterprises worden het hardste getroffen door de valutaproblemen. De grote ondernemers niet. Die kunnen via de achterdeur bij banken naar binnen."

Dezelfde dubbelhartigheid doet zich voor bij het in- en uitvoeren van deviezen. De regel is: het is verboden om valuta in- of uit het land te brengen, tenzij je daar een vergunning voor hebt. Ook hier weer een negatief stelsel. En ook hier werkt het niet, omdat er vele ontheffingen zijn verleend. In de praktijk mag je met \$ 10.000 op zak het land verlaten, maar voor een zakelijke transactie van \$ 3.000 is een vergunning nodig. Dat is niet met elkaar te rijmen. Sterker nog, als je \$ 30.000 zou willen meenemen en op de luchthaven aan twee begeleiders elk even \$ 10.000 geeft, is er niks aan de hand. In het vliegtuig krijg je je geld terug en klaar is kees.

Deze valuta- en deviezenproblematiek komt voort uit een politieke keus: een eigen nationale munt willen hebben. Kiest men voor de Amerikaanse dollar als nationale munt dan zou deze problematiek niet bestaan. Als men deze materie met enige nuchterheid beziet, ontdaan van zijn nationalistische kenmerken en geplaatst in het licht van het algemeen belang, dan zal men moeten erkennen dat het vasthouden aan een betaalmiddel dat in het buitenland niet wordt erkend niet meer is dan politieke folklore. Politici hebben – anders dan niet-politici – een gen dat hen drijft naar het creëren van nationale symbolen zoals bijvoorbeeld het hebben van een eigen vliegtuigindustrie of auto-industrie, of op zijn minst een eigen nationale carrier. Als men echter ziet wat er met nationale carriers gebeurt dan weet men haarscherp wat het pad is van singuliere nationale munten: op den duur kunnen ze niet voortbestaan en moeten ze fuseren. Dat gebeurde al in Europa met de euro. Dat die ten tijde van het schrijven van dit rapport door een diep dal gaat heeft niets te maken met de keuze tot fusering van een groot aantal nationale munten, maar met het feit dat de economische unie niet is afgerond met ook een politieke unie. Het is niet de vraag of die er ooit komt, maar slechts wanneer die er komt. En dat zal vroeg of laat ook voor Suriname gaan gelden. Of zich dat voltrekt door een economisch-politieke unie binnen CARICOM, of in een andere Latijns-Amerikaanse setting is niet voorspelbaar, maar dat het een keer gaat gebeuren lijkt geen twijfel.

Natuurlijk is het zonneklaar dat het hebben een eigen munt een onderdeel van nationale soevereiniteit is, en dat het integreren – samen met andere munten – in bijvoorbeeld de USD betekent dat men aan soevereiniteit inlevert. Maar tegenstanders daarvan moeten twee dingen beseffen: a) het is net als in een huwelijk, je levert iets van je eigenheid in, maar je krijgt dat van die andere erbij; b) alles gaat een keer voorbij, ook de gehechtheid aan het begrip nationale

soevereiniteit. Het werd 'geboren' bij het Verdrag van Münster in 1648 en heeft 'geleefd' tot aan Wereldoorlog II. Daarna, met de komst van een toenemend aantal verdragen op regionaal en globaal niveau, is het begrip nationale soevereiniteit aan zijn laatste levensfase begonnen. Het erodeert en maakt plaats voor regionale en interregionale samenwerking. Daarbinnen zal nationale soevereiniteit niet langer een sleutelbegrip zijn, maar zal het accent gaan liggen op het voorkomen van oorlogen en het doen toenemen van welvaart, met name voor de armsten. Dat zal ook voor Suriname gaan gelden.

Intussen doet Suriname er goed aan de eigenheid van de natiestaat te bewijzen met het kweken van een Nobelprijswinnaar, met het bevorderen van kunstenaars, schrijvers en sporters van internationale allure, met de allerbeste mango's en cashewnoten ter wereld, met de meest succesvolle outsourcing- en call centermarkt in Zuid-Amerika, met de snelste en integerste afhandeling van import en export in CARICOM, et cetera.

11.3 Wat moeten we daaraan doen?

Afschaffen invoerrechten

Voor het aanpakken van douaneproblematiek is eigenlijk maar één oplossing mogelijk: alle invoerrechten afschaffen⁹³ en in plaats daarvan een *Turnover Tax* instellen. Een Omzetbelasting (straks BTW-systeem) waarbij een belasting wordt betaald op elke schakel in het importproces. Dat heeft bijzonder veel voordelen. Het schakelt in een klap de fraude- en corruptiegevoelige importheffing uit. Alleen maar registreren wat er binnenkomt en belasting heffen op de verkoopprijzen. Verder controle achteraf, net zoals eerder besproken bij het afschaffen van het vergunningenstelsel. Niks geen papieren, documenten, procedures, vertragingen, ontwijkingen, omkoperijen et cetera. Het maakt ook een einde aan oneerlijke concurrentie omdat het geen zin meer heeft om mensen om te kopen en vervolgens de spullen goedkoper op de markt te brengen. Het neemt ook de prikkel van smokkel weg. Het creëert voor ondernemers een *playing level field*, stelen van de Staat kan niet meer, collega's uit de markt drukken is ook voorbij, concurrentie gaat plaatsvinden op kwaliteit. Daarom de actie:

Actie. De na mei 2010 nieuw aantredende Regering schrapt alle importheffingen en introduceert in plaats daarvan een Turnover Tax systeem.

Stakeholders die een dergelijke ingreep toejuichen wijzen overigens op twee problemen⁹⁴. In de eerste plaats kan dit alleen goed werken als het controlesysteem goed is. Anders verplaats je de corruptie van de voorkant naar de achterkant van het systeem. In de tweede plaats vallen met het schrappen van de import duties de belangrijkste inkomsten van de Staat weg. Maar die stakeholders merken daarover op dat dit niet per se het geval hoeft te zijn. Met een Turnover Tax systeem kun je als Staat net zoveel verdienen, zonder alle problemen van het huidige systeem van invoerrechten. Je kunt bijvoorbeeld differentiëren met het tarief. Een hoge Turnover Tax op bijvoorbeeld sigaretten en een laag op cement. Suriname beschikt over een keurkorps van economen, fiscaal juristen en belastingadviseurs die de overheid kunnen helpen met het berekenen van de juiste tarieven. Daarom formuleer ik de volgende actie:

Actie. De na mei 2010 nieuw aantredende Regering verzoekt de Vereniging van Economisten in Suriname (VES), in samenwerking met fiscaal juristen en belastingadviseurs binnen een jaar een Turnover Tax systeem te ontwerpen ter vervanging van het systeem van invoerrechten. Dat systeem moet enerzijds voldoende geld opbrengen voor de Staat, anderzijds recht doen aan de werkbaarheid van de markt.

⁹³ Uiteraard met de bepaling dat het verboden is bepaalde zaken in te voeren zoals drugs, wapens e.d.

⁹⁴ In antwoord op de vraag of de Surinaamse kipsector niet beschermd moet worden tegen dumping van Amerikaanse kip merken stakeholders op dat de binnenlandse sector onvoldoende efficiënt werkt en daarom dit probleem zelf over zich afroept.

Vervolgens een actie om het opdrijven van kosten aan banden te leggen:

Actie. De na mei 2010 nieuw aantredende Regering regelt bij wet dat tarieven van de zee- en luchthavens niet naar eigen inzichten van de havendirecties kunnen worden bijgesteld. Verhoging daarvan moet gelijke tred houden met de inflatie en kan dus voortaan niet zo maar uit de lucht komen vallen, laat staan mogen leiden tot verhoging van de ondernemerskosten met 100%.

Afschaffing van exporttarieven

De binnenlandse markt is klein. Met het toenemen van het ondernemerschap en de daarmee gepaard gaande productie bereikt men snel de grenzen van de mogelijkheid om die producten binnen Suriname af te zetten. Om toch te kunnen groeien is export dan de enige weg. Ook al omdat daarmee het meeste wordt verdiend. In dat licht bezien is het op zijn minst merkwaardig dat er nog exporttarieven bestaan. Ter bevordering van de exportmogelijkheden moeten die geheel worden afgeschaft. Daarom de actie:

Actie. De na mei 2010 nieuw aantredende Regering schaft alle exporttarieven en keurings- c.q controlerechten of heffingen af.

Een tweede handicap voor exporteurs is de enorme papierstroom waar ze zich doorheen moeten worstelen. De administratieve last is niet langer van deze tijd. Het zogeheten 'Enig Document' is misleidend. Niet alleen is dat een document met heel veel hokjes die ingevuld moeten worden, niet alleen volgen er daarna nog diverse andere documenten, geëist door andere instanties dan de douane, maar omdat het digitale afdoen van diverse procedures in de praktijk alleen maar werkt ter ondersteuning van handmatige bezigheden is de exporteur verplicht nogal wat instanties en procedures af te lopen: diverse keren naar de douane om verschillende verklaringen te ontvangen, diverse keren naar een andere kassa om iets te betalen, diverse keren naar de haven om iets te regelen inzake de opslag, diverse keren naar overheidsinstanties om goedkeuringen te verwerven. En daarbovenop de administratieve verplichtingen die bijvoorbeeld de Europese Unie stelt. Bijvoorbeeld om illegaal vissen tegen te gaan. Al deze formulieren, handelingen en procedures hebben het doel om bescherming en rechtszekerheid op te leveren. In de praktijk zijn ze alleen maar corruptie- en fraudegevoelig. Daarom de actie:

Actie. De na mei 2010 nieuw aantredende Regering introduceert voor de administratieve afhandeling van export een One Stop Window waarin het exporterende bedrijfsleven, de douane, de banken, de goedkeurende instanties, de havenautoriteiten met elkaar zijn verbonden en manueel werk niet langer nodig is.

Economic Partnership Agreement (EPA)

Degenen die twijfelen aan het nut, de noodzaak en de mogelijkheid van het hierboven bepleite afschaffen van de invoerrechten realiseren zich waarschijnlijk onvoldoende dat dit hoe dan ook een kwestie van tijd is. Niet of je het systeem kunt afschaffen, maar wanneer en onder welke condities, dat is de vraag. De Economic Partnership Agreement (EPA), waar Suriname via CARICOM bij is aangesloten, wijst daarin de weg: stap voor stap gaan de invoerrechten eraan. De meningen over de betekenis van dit verdrag voor Suriname lopen sterk uiteen: van waardeloos tot waardevol. In hoeverre de EPA-roadmap het ondernemen in Suriname zal vergemakkelijken valt in dit prille stadium niet te voorzien. Daarom is er in dit rapport geen plaats voor deelname aan die discussie. Er is maar één algemene zekerheid in dit soort zaken: de evolutie werkt altijd door. Die is gericht op het wegnemen van handelsbelemmeringen en die trend zal op wereldniveau altijd blijven doorgaan. Slechts tijdelijk en regionaal zullen er kleine terugvallen zijn zoals men ook bij het wegvallen van de Europese binnengrenzen zag dat er plotseling meer aandacht kwam voor de regionale culturele eigenheid van bepaalde delen van Europa, waaruit specifieke beschermende regels voortkwamen.

Bijvoorbeeld: het Beiers werd ineens een officiële taal in Duitsland. Maar dat doet niet af aan de vaste trend dat oprispingen van regionale protectie op den duur altijd plaats maken voor grensoverschrijdende samenwerking en cohesie.

Kleine ondernemers positioneren op de exportmarkt

Met de groei van ICT kunnen micro-, kleine en middelgrote ondernemers zich op internationaal gebied positioneren met behulp van E-commerce. Dat is het gebruik van ICT voor het bevorderen van de interactie met klanten of leveranciers. Het kan de ondernemers dienen bij het verrichten van commerciële transacties zoals bijvoorbeeld het zoeken van leveranciers, het vergelijken van prijzen van verschillende producten, het exploreren van nieuwe afzetmarkten, het zoeken naar nieuwe klanten. Het biedt de ondernemers de mogelijkheden om op elk uur van de dag zaken te doen. Want de realiteit is heel eenvoudig; met ICT leven we in een wereld zonder geografische of tijdgrenzen.

Er zijn verschillende vormen van E-commerce:

- a. B2B (business to business) waarbij 2 of meerdere bedrijven onderling zaken doen en direct met elkaar in contact staan
- b. B2C (business to consumer) bij deze ondernemingsvorm staat de ondernemer in direct contact met zijn cliënten.
- c. G2B (government to business) hierbij staat de overheid in direct contact met de ondernemer. Hier wordt de ondernemer de mogelijkheid geboden om elektronische transacties te plegen zoals bijvoorbeeld het aanvragen van vergunningen, elektronische betalingen van rekeningen et cetera.

In elk land is het midden- en kleinbedrijf de motor van de economie. Het schept de meeste banen. Het is daarom belangrijk het gebruik van E-commerce vooral te bevorderen bij de Small and Medium Enterprises. Daar hoort de volgende actie bij:

Actie. De KKF ontwikkelt, in nauwe samenwerking met een ICT-deskundige, een marketingdeskundige en een onderwijsontwikkelaar, een specifiek E-commerce curriculum en stelt dat tegen een vergoeding ter beschikking van opleidingsinstellingen die zich met name richten op het bevorderen van het micro-ondernemerschap.

In dit kader is het van belang om kennis te hebben van enkele cijfers. In algemene zin is ICT goed voor gemiddeld 50% van de economische groei. Die groei is gebaseerd op meer productiviteit. En die is op zijn beurt terug te voeren op menselijke arbeid en productietechnieken. Naarmate men slimmere productietechnieken invoert – met name door het gebruik van ICT bij productieprocessen – neemt productiviteit en daarmee economische groei exponentieel toe. In dit licht gezien is het moeilijk te begrijpen waarom er nog steeds invoerrechten worden geheven op computers en dergelijke.

De nieuwe ICT Euro-Commissaris Neelie Kroes heeft in mei 2010 aangekondigd dat haar beleid erop is gericht dat tegen 2020 alle Europeanen beschikken over een internetverbinding van 30 Megabit, en de helft van de Europese burgers over een verbinding van 100 Megabit. Neelie Kroes kennende zijn dat geen loze woorden. Als Suriname niet op dezelfde manier gaat denken en handelen gaat het land hopeloos achter lopen op ICT-gebied.

Kunnen omgaan met ICT als instrument om zaken te doen is niet voldoende. Zeer veel kleine ondernemers ontbreekt het aan kennis inzake de internationale eisen op het gebied van verpakking, labelling, nutrition facts, et cetera. Om kleine ondernemers te leren zich een positie te verwerven in de internationale commercie zou de volgende actie zinvol zijn:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven stuurt twee (in internationale commercie gespecialiseerde) personen naar Europa en de Verenigde Staten om daar kennis op te doen van de verscheidene non tariff barriers to trade en de gezondheids- en voedingsvoorwaarden die deze landen hanteren. Deze twee personen moeten de ondernemers in Suriname scholen en begeleiden in het zodanig upgraden van hun producten (verpakking, etikettering, nutrition facts, etc.) dat ze mee kunnen gaan doen op de exportmarkt.

Succesvolle sectoren?

Dit rapport handelt niet over sectoren die wellicht succesvol zouden kunnen opereren op markten buiten Suriname. Ik ga ervan uit dat dit wordt bestreken door het programma van het Ministerie van Handel en Industrie dat zich richt op de *Competitive Enhancement* dat door het consultancybedrijf ETG wordt uitgevoerd. Zie de Bijlagen 6 en 7. Door een aantal opmerkingen van stakeholders over de lage kwaliteit van de manier waarop met name politici denken over de kansen van geld verdienen door ondernemerschap moet ik echter enkele uitstapjes naar sectoren maken.

Ten eerste. In het kader van het periodieke overleg tussen de parlementen van Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba bezocht een delegatie van het parlement van Aruba van 7 tot 13 december 2009 De Nationale Assemblée. De voorzitter van het Arubaanse parlement Rendolf Lee vroeg zijn Surinaamse collega's tijdens een bezoek aan een klein tuinbouwbedrijf of Suriname geen belangstelling had om in de Arubaanse markt te investeren. Het omvangrijke en vruchtbare Surinaams grondgebied biedt ruime mogelijkheden om te voorzien in de groeiende voedselbehoefte wereldwijd. Mede gezien de te verwachten stijging in de kosten van voedsel, merkte Lee op dat voor een klein eiland als Aruba dat alles (!) moet importeren, een betrouwbare aanvoer en stabiele prijzen van gezond en betaalbaar voedsel van groot belang zijn. Ook van vlees, vis, garnalen en zoet water.

Op deze vraag – eigenlijk een verzoek om naar goed Arubaans gebruik meteen zaken te gaan doen – is verder geen reactie gevolgd. Politiek is dat niet vertaald in een Memorandum of Understanding (MOU), noch in een actie naar het Suriname Business Forum om meteen te onderzoeken hoe deze uitnodiging in het voordeel van de vele kleine groente- en fruittelers, en veetelers, zou kunnen uitwerken, een kans om die subsectoren van het agrarische bedrijfsleven te introduceren in de exportindustrie. Om vervolgens de commerciële stap naar andere eilanden te maken. Daarom formuleer ik de volgende actie:

Actie. De na mei 2010 aantredende nieuwe Nationale Assemblée stelt een Themacommissie Ondernemings- en Industrialisatiebeleid in voor een periode van 2 jaar. Deze commissie is de politieke counterpart van de bestuurlijke Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid en staat deze minister bij met het doen slagen van alle acties in dit rapport.

Uiteraard mag het verzoek van Aruba niet worden vergeten. Dus de actie:

Actie. Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven stuurt een delegatie ondernemers naar Aruba om te onderzoeken hoe het verzoek van de Arubaanse delegatie om vanuit Suriname Aruba systematisch te voorzien van groente, fruit, vis, garnalen en zoet water zou moeten worden georganiseerd. Zowel aan Surinaamse als aan Arubaanse zijde.

Ten tweede. We moeten ons bij een dergelijke actie overigens realiseren wat Steven Countinho, Chief Commercial Officer bij de Hakrinbank, opmerkte tijdens de eerder genoemde VES-lezing op 16 april 2010. Geen enkel land ter wereld, zo stelde hij aan de hand van cijfermateriaal, wordt rijk van de export van agrarische producten. Van bananen, rijst en avocado's kun je een inkomen verwerven, maar niet rijk worden. Wel als je de rijst verwerkt tot een lekkere moksi alesi, verpakt en gelabeld volgens internationale normen en voorzien van nutrition facts. Dan voeg je waarde toe en dat levert

geld op. Ook als je 100 mensen opleidt in de IT-sfeer en ze in de outsourcing⁹⁵ van andere landen laat werken. Maar hou een keer op – zo was zijn standpunt – met roepen dat je met het bevorderen van agrarische productie denkt rijk te kunnen worden. De cijfers laten zien dat dit gewoon niet klopt met de rauwe werkelijkheid van de internationale handel. Het geld zit niet in bulkgoederen, maar in verfijning daarvan, in verdieping⁹⁶ van hun kwaliteit.

Bovendien wordt steeds vergeten dat je maar op één manier kunt concurreren met andere agrarische exportlanden, namelijk door de lonen te verlagen. Maar met *low cost* concurrentie bereik je het tegendeel van wat je eigenlijk wil. In plaats van het land rijk te maken organiseer je dan structurele armoede. En een land als Indonesië zal je ook op dat punt blijven verslaan. Je vecht een *losing battle*. Ook al omdat je met producten van de grond, of het nou agrarische zijn, of olie, goud, bauxiet, altijd afhankelijk bent van de (schommelende) prijzen op de wereldmarkt. Je politieke aandacht moet niet gericht zijn op 15 SRD per uur voor een landarbeider, maar op 15 USD per uur voor een opgeleide ICT-werker.

Ten derde. Op grote schaal wordt beweerd dat Suriname rijk kan worden van het toerisme. Maar veel stakeholders irriteert het dat men daar alleen maar over praat. De daden die nodig zijn om op een betekenisvolle manier geld te verdienen aan toerisme blijven al jarenlang achterwege⁹⁷.

Neem nog maar eens Aruba als voorbeeld. Een eiland van ongeveer 25 kilometer lang en een paar kilometer breed. Een grote rots waar alleen maar cactussen en divi-divi bomen groeien. Elke andere boom of plant moet worden ingevoerd. Zonder dagelijkse besproeiing gaan ze kapot. Verder is er niks, behalve dan tien kilometer strand met lekker warm zeewater. En Aruba heeft, in de woorden van een stakeholder: “Mensen die niet zoals wij in Suriname de hele dag lopen te ouwehoeren waarom we iets niet willen doen, maar die aanpakken en van het toerisme een groot succes maken.”

Toen Aruba op 1 januari 1986 de Status Aparte (interne autonomie) kreeg telde het rond de 60.000

Een stakeholder: “Ik ken de Zwartenhovenbrugstraat nog vol met bomen. Het was prachtig om zo de stad binnen te rijden. Nu breekt mijn hart als ik zie wat er van die straat is geworden. Is dat de toegangspoort waarlangs je toeristen wil laten kennismaken met Paramaribo? En de omgeving van Fort Zeelandia. Toeristen breken hun enkels in die straatjes die al jarenlang vol met gaten zitten. Is nou werkelijk geen enkele minister in staat om die toegangswegen naar het Fort netjes te plaveien? We moeten ons diep, diep schamen dat we niet in staat zijn om toeristen een mooie, verzorgde stad te laten zien. Wat we nu tonen is geen stimulans om nog een keer terug te komen. Alleen de Surinaamse Nederlanders komen wel eens terug. Maar als ze na vijf jaar weer door Paramaribo lopen is de enige vernieuwing die ze zien de nieuwe decoratie op die schaaftijskar op de hoek van de Domineestraat en de Steenbakkerijstraat.”

inwoners. Nu is het met 105.000 een van de dichtstbevolkte eilanden ter wereld. Toeristen stromen toe en komen niet slechts éénmaal, maar keren vaak terug. Waarom? Omdat er is gekozen voor één formule: dure toeristen aantrekken en ze in alle opzichten ‘pamperen’. Naar de mening van enkele stakeholders is dat

de enige optie voor Suriname: “Back packers zijn welkom, maar daar verdienen we geen droog brood

⁹⁵ Het gehele Jaarverslag 2009 van de Hakrinbank gaat over outsourcing en behandelt vele aspecten die deze vorm van ondernemen heeft.

⁹⁶ Impliciet ligt hier ook een verwijt van sommige stakeholders aan het adres van hen die van import hun beroep hebben gemaakt: “Die kopen ergens een bulk goederen, zetten het tegen vier maal de waarde op de markt en rijden vervolgens in de dikste auto’s. Ze voegen niets toe, maken zelf niets en houden de economie arm.”

⁹⁷ Momenteel loopt wel een programma van de Europese Unie, uitgevoerd door het Ministerie van TCT, de Stichting Toerisme Suriname en het Ministerie van PLOS. Het doel is door middel van strategische planning en elektronische marketing de nationale website voor toerisme te upgraden, capaciteitsplanning voor het personeel door te voeren en het belang van toerisme voor Suriname zodanig in de samenleving aan de orde te stellen dat elke Surinamer stakeholder in het toerisme wordt.

aan. Mensen die de dure vliegreis naar Suriname kunnen betalen en ook de dure reis en verblijf in het binnenland, dat zijn mensen die gewend zijn aan luxe, en die moet je dus als het ware met champagne op Zanderij welkom heten. Maar de realiteit is dat ze – als ze een reis boeken omdat Lonely Planet zegt dat Suriname tot de top-tien toeristische bestemmingen behoort – zich wezenloos schrikken als ze de rotzooi in de binnenstad zien. Kapotte trottoirs, kapotte huizen, een afgebrand gebouw naast de toplocatie Fort Zeelandia, overal hopen vuil, lukraak geparkeerde auto's, zwervers die je aanklampen en stinkende dieselbusjes. Die gaan even naar het binnenland maar komen nooit meer terug. Daar wil je rijk van worden? Volksbedrog. We weten zelfs niet hoeveel toeristen er per jaar zijn, wat we daaraan verdienen en hoeveel van hen nog een keer terugkomen. Laat staan dat we exit-interviews houden om te horen wat we nog allemaal moeten verbeteren om het ze naar de zin te maken."

Dergelijke stakeholders pleiten ook voor het afschaffen van de visumplicht: "Als je toeristen wilt trekken – waarbij Nederland een belangrijke markt is – moet je het aantrekkelijk maken. Een visumplicht schrikt alleen maar af en wordt steeds duurder."

11.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Als we de hierboven geformuleerde acties inbrengen in de berekeningsmethode van de Wereld Bank, dan zien we een mooi resultaat. Ik schat dat de kosten van \$975 per container export en van \$ 885 import verlaagd kunnen worden tot \$500 elk. Het aantal documenten van 8 en 7, respectievelijk voor export en import, moeten via de introductie van een Turnover Tax systeem kunnen worden gereduceerd tot 1. Het aantal dagen moet terug tot maximaal 1 voor zowel import als export. Het is bijna allemaal een kwestie van een optimale organisatie van de interne logistieke processen.

Als dit zou lukken gaat de score van dit thema van 101 naar een ranking van 1. Dat is – 100% in plaats van + 100%. Wie durft?

11.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?

Zoals eerder gezegd ligt de bal ook hier geheel op het politieke speelveld. Het bedrijfsleven kan alleen maar toezien of de voorzet wel of niet wordt ingekopt.

12. Contracten naleven (rank 178)

In landen waar het naleven van contracten efficiënt kan worden afgedwongen is het gemakkelijker leningen te krijgen en nieuwe klanten aan te trekken. *Doing business 2010* onderzoekt hoe effectief het juridische systeem is met het oplossen van commerciële geschillen. Langdurige procedures geven geen recht. In dergelijke landen kunnen alleen de rijken zich een proces veroorloven. Voor de minder rijken ligt recht zoeken buiten bereik. Waar doelmatig werkende rechtbanken ontbreken doen ondernemers minder investeringen en transacties. Ze beperken hun bedrijvigheid liever tot een kleine groep waarvan ze weten dat ze die kunnen vertrouwen.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

Doing business 2010 kijkt naar drie zaken: het aantal procedures dat men bij een rechtszaak moet doorlopen, de tijd die daar mee is gemoeid en de kosten als percentage van de financiële claim, waaronder de kosten voor het gerecht, de kosten van een deurwaarder, en advocatenkosten.

12.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?

Op grond van de door de Surinaamse correspondenten (zie Bijlage 3) van de WB geleverde informatie ziet dat er in Suriname als volgt uit:

Aspect	Score
Procedures (aantal)	44
Tijdsbeslag (dagen)	1715
Kosten (% van de claim)	37,1%

Dit is dus 'goed' voor een rank van 178 (van de 183).

12.2 Wat zit er fout in dat systeem?

Die 44 procedures en 1715 dagen geven te denken. Het is echter de vraag hoe realistisch deze getallen zijn. Elke zaak staat op zichzelf. Er is geen 'common denominator' aan de hand waarvan je kunt vaststellen dat rechtszaken door de bank genomen ongeveer X dagen in beslag nemen. Dat Suriname te maken heeft gehad met een ernstige opstapeling van dossiers lijkt geen twijfel. En dat er ook in 2010 nog achterstanden bestaan in de afhandeling van dossiers is ook juist. Maar het is te absoluut om te stellen dat rechtszaken 44 procedures en 1715 dagen vergen. Sommige duren aanzienlijk korter. Andere langer.

Het belangrijkste obstakel blijkt in de praktijk bij de procederende burger te zitten. Hoewel Suriname nog niet zoals de Verenigde Staten een 'litigious society' is waar men elkaar naar hartenlust in rechte aanspreekt, is het ontbreken van verplichte rechtsbijstand een al te gemakkelijke opening voor burgers om goedkoop te gaan procederen. Men ontwerpt ofwel zelf een verhaal, ofwel vraagt steun van deurwaarders of advocaten in opleiding, die ervaring willen opdoen en iets willen bijverdienen. Daar ligt de eerste filevorming. Ook in de 'sport' van nogal wat klagers om rechters te wraken. Ook dat levert vaak vertraging op. In de derde plaats levert die opstapeling van dossiers door de burgers zelf nog een andere 'incentive' voor verdere opstapeling op: omdat het afdoen van dossiers voor velen te lang duurt start men een kort geding. Daardoor ontstaat ook in die rechtsgang opstapeling en kan het gebeuren dat men twee jaar wacht op de afdoening in kort geding.

Dat alles heeft echter weinig of niets te maken met de werkprocessen van de rechterlijke macht. Anders gezegd: de opstopping zit niet langer structureel in het systeem zelf. Zaken in zogeheten Eerste Aanleg gaan doorgaans snel. Een vertraging van ½ tot 1 jaar kan optreden als een dossier van het Kantongerecht voor hoger beroep wordt doorgeleid naar het Hof van Justitie. Maar nogmaals: elk geval staat op zichzelf. De doorlooptijden van alle zaken opgeteld leveren geen overtuigende inschatting van de traagheid van het Surinaamse justitiële systeem.

Daarnaast speelt een gevoelige kwestie. Regelmatig duiken er berichten op dat rechters uitspraken doen onder invloed van politieke druk of verstremgeling van belangen. Bewijzen van dat soort claims worden doorgaans niet bijgeleverd, maar het is op zijn minst schadelijk voor een gezonde publieke opinie jegens de rechterlijke macht. Die moet onder alle omstandigheden onafhankelijk van wie of wat dan ook kunnen oordelen over wat rechtens geldend is.

12.3 Wat moeten we daaraan doen?

In deze context valt slechts 1 actie te formuleren:

Actie. De na mei 2010 aantredende nieuwe Minister van Justitie en Politie beraadt zich over invoering van verplichte rechtsbijstand.

Voor de rest moeten we het overlaten aan de veranderings- en verbeteringsprocessen die onder Minister Santokhi in gang zijn gezet:

- een verbetering van de huisvesting van de rechtsprekende instanties, voorzien van de logistieke, materiële en financiële voorzieningen die nodig zijn om dossiers sneller af te doen;
- uitbreiding van het aantal rechters; er zijn nu 19 rechters in functie en 10 in opleiding;
- verdere verbetering van de interne werkprocessen, gericht op het identificeren van obstakels in de afhandeling en op het wegwerken daarvan.

Al met al werken de rechters – inzetbaar in zowel het Kantongerecht als bij het Hof, alsook in zowel civiele als strafzaken – non stop. Zoals dat in andere landen het geval is zal deze ontwikkeling zonder meer leiden tot minstens een halvering van het aantal procedures, het tijdsbeslag en de kosten. Hoelang het duurt voordat we dat bereikt hebben valt niet in te schatten.

12.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Als we mogen uitgaan van halvering van procedures, tijd en kosten dan springt Suriname in dit thema van rank 178 naar plaats 45.

12.5 Wat zijn de kritische succesfactoren?

Ik zie hier geen kritische succesfactoren. Er zijn geen tekenen die erop wijzen dat het eenmaal in gang gezette proces tot aanzienlijke verhoging van de efficiency van het Surinaamse judiciële systeem zal stoppen.

13. Bedrijf sluiten (rank 149)

De diverse economische crises van de afgelopen twintig jaar deden de vraag rijzen hoe landen hun systeem van faillissementen hebben georganiseerd en of een dergelijk systeem ook het vermogen heeft om levensvatbare ondernemingen na een bankroet weer op de been te helpen en niet levensvatbare op te ruimen. Waar dergelijke systemen niet goed zijn georganiseerd blijven de niet levensvatbare jarenlang voortsukkelen, waardoor menselijk en financieel kapitaal niet kan worden gheralloceerd om de meer productieve ondernemingen te steunen.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

Obstakels in het faillissementssysteem beperken claims om geld terug te vorderen. In dergelijke landen is men huiverig om te investeren. Toegang tot kredieten krimpt, en risico's nemen toe omdat financiers hun geld niet terug krijgen. Efficiënte faillissementssystemen bevorderen daarentegen het ondernemerschap. Waar vrijheid tot falen een belangrijk element van 's lands economie is, worden mensen en kapitaal het meest efficiënt ingezet. Dat leidt tot meer productiviteit en meer banen.

Doing business 2010 onderzoekt de zwakheden in de betreffende wetgeving, alsook de belangrijkste procedurele en administratieve knelpunten in de context van faillissementen. Tot dat doel meet de Wereld Bank de tijd die gemoeid is met het gehele proces dat uiteindelijk leidt tot het insolvent zijn, de kosten die daarmee gemoeid zijn en de omvang van het geld dat een crediteur na een bankroet terugkrijgt.

13.1 Hoe zit dit volgens de Wereld Bank in Suriname?

Volgens de gegevens die de Wereld Bank vanuit Suriname ontving ziet dat er als volgt uit.

Aspect	Score
Tijd (in jaren)	5
Kosten (percentage van de waarde van het bedrijf)	30
Terug krijgen door crediteur (in centen van de dollar)	8,1

Dit levert een ranking op van 149.

13.2 Wat zit er fout in dat systeem?

We zitten bij dit thema met een 'probleem': Suriname kent zeer weinig faillissementen. Dus is er nauwelijks informatie over de procesgang bij dit soort bedrijfssluitingen. Het feit dat door Surinaamse correspondenten aan de Wereld Bank is doorgegeven dat het door de bank genomen vijf jaar duurt voordat een faillissement is afgewikkeld heeft niets te maken met het faillissementsrecht, maar met het feit dat gerechtelijke procedures zeer tot zeer lang duren. Dat heeft tot gevolg dat 'iedereen' zijn toevlucht zoekt tot het instellen van een kort geding. Omdat aldus filevorming in kort gedingen is ontstaan, moet je soms 2 jaar wachten op een uitspraak.

13.3 Wat moeten we daaraan doen?

Zoals in het vorige hoofdstuk aangegeven is er momenteel sprake van zowel een versterking van de opleiding tot rechter (de raio-opleiding), als ook van een versnelling van afdoening van dossiers. Op

basis van die ontwikkeling moeten we veronderstellen dat op niet al te lange termijn de tijd die gemoeid is met de procesgang bij faillissementen minstens met de helft verkort gaat worden.

13.4 Wat winnen we met deze vernieuwing?

Echter, als de doorlooptijd van 5 jaar wordt ingekort tot 2,5 jaar dan nog geeft de berekening door de Wereld Bank aan dat de ranking van thema op het cijfer 149 blijft staan. Gelet op het ambitieuze programma van Justitie om het aantal rechters drastisch te laten stijgen en de doorlooptijden van de afhandeling van dossiers even drastisch in te korten denk ik dat het reëel is om voor 2012 de ranking te halveren naar 75.

14. Actieplan en Implementatieplan

In dit hoofdstuk staan alle acties gesystematiseerd bij elkaar. Zij vormen de agenda voor het werken aan zelfredzaamheid. Het implementatieplan geeft aan hoe men dat actieplan zou kunnen uitvoeren.

14.1 Actieplan

In Hoofdstuk 2 is toegelicht dat men voor het realiseren van veranderingen drie sturingsinstrumenten moet gebruiken: structuursturing, kennissturing en processturing. Met structuursturing zet je institutionele zaken en regelgevende neer; fundamenten voor de verandering. Kennissturing is nodig om nieuwe energie op te sporen en op te slaan; 'brandstof' voor het proces van verandering. Maar met processturing wordt de daadwerkelijke doorbraak gemaakt. Dat levert de beweging vanuit de ongewenste situatie van nu naar de gewenste situatie die ergens op de horizon staat: het richtinggevend perspectief. Alle acties van dit rapport zijn gegroepeerd naar dit stramien. Let wel: de formulering van de acties moet men begrijpen in de context waarin ze zijn geformuleerd.

STRUCTUURSTURING	KENNISSTURING	PROCESSTURING
<u>Actie 1.</u> De na mei 2010 aantredende nieuwe regering voorziet in de aanstelling van een Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid. Deze minister is belast met de algehele implementatie van dit rapport en ontvangt daartoe alle benodigde bevoegdheden en personele ondersteuning.	<u>Actie 1.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven start een bewustwordingscampagne – zowel in de formele als in de informele sector – om ondernemers te overtuigen van het nut van het leveren van cijfers aan het ABS, en om ze te leren hoe ze dat moeten doen. Binnen 1 jaar moeten er (weer) economische kwartaalstatistieken beschikbaar zijn. Zowel voor binnen- als voor buitenlands gebruik.	<u>Actie 1.</u> Een delegatie van het SBF biedt dit rapport aan, aan de World Bank in Washington en nodigt de WB uit om na een jaar Suriname te bezoeken om kennis te nemen van een tussentijdse evaluatie van de implementatie van dit rapport.
<u>Actie 2.</u> De na mei 2010 aantredende nieuwe Nationale Assemblée stelt een Themacommissie Ondernemings- en Industrialisatiebeleid in voor een periode van 2 jaar. Deze commissie is de politieke counterpart van de bestuurlijke Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid en staat deze minister bij met het doen slagen van alle acties in dit rapport.	<u>Actie 2.</u> De in het SBF georganiseerde publieke en private partners onderzoeken binnen hun eigen organisaties en sectoren welke projecten en programma's er allemaal worden uitgevoerd, of op stapel staan. Er vindt dan een evaluatie plaats van die projecten die van eminent belang zijn voor de Surinaamse economie en samenleving zodat die alle steun krijgen. Dat voorkomt verdere wildgroei en de neiging om steeds weer nieuwe consultants in te vliegen die dubbelop gaan zitten werken.	<u>Actie 2.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven ontwerpt een bewustwordingscampagne om ondernemers te wijzen op hun maatschappelijke plicht om staking van bedrijfsactiviteiten tijdig te melden bij het Handelsregister.
<u>Actie 3.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven versterkt, in overleg met het bestuur van de ADEKUS en het Department of Business Management, de leerstoel Business Management met fondsen en faciliteiten, gericht op de ondersteuning van het Ondernemings- en Industrialisatiebeleid van de Projectminister.	<u>Actie 3.</u> De in het SBF georganiseerde private en publieke partners beginnen een diepgaand onderzoek naar alle projecten die vanaf 2000 door externe donoren zijn gefinancierd, wat die hebben gekost, wat daarvan is uitgevoerd en in welk opzicht het Suriname als land in ontwikkeling heeft geholpen, of juist niet.	<u>Actie 3.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven organiseert 1x per jaar een Open-Bedrijven-Dag (OBD). Ondernemingen in alle sectoren, rechtsvormen en omvangen openen hun deuren voor het publiek en voor de overheid, laten zien wat ze doen/maken en versterken daarmee hun relaties in de gedeelde publieke ruimte.
<u>Actie 4.</u> Het SBF richt binnen het SBF een unit op waarbinnen alle Surinaamse correspondenten van de Wereld Bank (zie Bijlage 3) kunnen samenwerken om de door hen aan de WB aan te leveren data in een geïntegreerd verband te plaatsen.	<u>Actie 4.</u> De beroepsgroep der notarissen start een postacademische cursus waarin zij zelf, en hun klerken, worden onderwezen in taalbeheersing en foutloze juridische constructies van NV's ingeval er geen gebruik wordt gemaakt van standaard statuten. Een compilatie van wat er in de afgelopen tien jaar fout was in ontwerpstatuten moet een essentieel deel van het lesmateriaal zijn.	<u>Actie 4.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven reikt 1x per jaar een prijs uit voor een unit uit de overheid die heeft laten zien dat het snel en servicegericht het bedrijfsleven ondersteunt.
<u>Actie 5.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven ontwerpt een promotiebeleid dat voor eens en voor altijd Suriname Export Liberty Land (SELL) op de kaart van de wereldhandel zet. Die activiteit wordt gebundeld in 1 organisatie op 1 plek, een centrum waar een ieder die wil ondernemen in Suriname alles kan vinden wat hij wil en moet weten.	<u>Actie 5.</u> Het OSW-Kenniscentrum van de KKF bestudeert de Europese Dienstenregeling, met name op de constructie, plus de feitelijke werking, van de één-loket gedachte dwars door landen heen, op zijn potentie binnen CARICOM-verband, en stelt de bevindingen daarvan binnen ASORLAC aan de orde.	<u>Actie 5.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven creëert een uitwisselingsprogramma tussen publieke en private managers. Ze gaan een dag of wat op andermans stoel zitten.
<u>Actie 6.</u> De in het SBF georganiseerde private en publieke partners bieden externe donoren dit rapport aan voor de financiering van de uitvoering. De donor die met zijn aanbod de uitvoering het	<u>Actie 6.</u> Het SBF biedt dit rapport aan, aan het Surinaams Bureau voor Standaarden om het te laten onderzoeken op de onderdelen die volgens het SBS voor standaardisering in aanmerking komen.	<u>Actie 6.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven organiseert ondernemersavonden, waarin een overheidsfunctionaris en een functionaris uit het privésector standpunten en ervaringen uitwisselen.

STRUCTUURSTURING	KENNISSTURING	PROCESSTURING
minste met bureaucrativering belast (bijvoorbeeld door een One Sheet Offer) wint de aanbesteding.	Daaronder begrepen het creëren van standaarden voor het opzetten en runnen van een eenmanszaak.	
<p><u>Actie 7.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven ontwerpt ten behoeve van de na mei 2010 aantredende nieuwe regering, binnen een half jaar, een wet die voorziet in de genoemde aspecten van een nieuw, positief stelsel. Daaronder begrepen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het afschaffen van het vigerende vergunningstelsel als zodanig. 2. Voor het krijgen van toestemming om een onderneming te starten is alleen registratie in het Handelsregister nodig. Dat geschiedt via de One Stop Window van het Districtsbureau naar de One Stop Window van de KKF en vice versa. 3. Het door de aanvrager ter plekke te ontvangen bewijs van de registratie heeft een bijlage waarin op het Districtsbureau samen met aanvrager wordt aangekruist onder welke voorwaarden de onderneming mag/moet worden uitgevoerd. 4. Een controleur van het Districtsbureau houdt toezicht op de uitvoering van die voorwaarden, rapporteert de ervaringen, waarna jaarlijks een update van die voorwaarden plaatsvindt. Ingeval van constatering van niet naleving van een of meer voorwaarden is sprake van een economisch delict en wordt de Economische Controle Dienst (ECD) ingeschakeld. 5. Er worden verder geen aparte vergunningen gevraagd. De lijst met voorwaarden voorziet daarin. Die geeft ook aan in welke wijken bepaalde bedrijvigheden geweerd worden. 6. De bezwaarschriften procedure vervalt en wordt vervangen door een praktische procedure in handen van de controleur, in samenwerking met de Buurtmanager. 7. De kwaliteit van het ambtelijk apparaat van de DC's, inclusief het benoemingsbeleid voor de DC's zelf, wordt grondig herzien. Voor elke functie – ook voor die van de DC – wordt tevoren een heldere profielbeschrijving opgemaakt die geen twijfel laat bestaan over de gestelde functie-eisen, en die geen ruimte biedt aan cliëntelisme of nepotisme. Het benoemen van DC's wordt een bevoegdheid van een onderraad uit de Raad van Ministers. 8. Voorts bepaalt de wet dat voor een periode van ten hoogste twee jaar een Projectminister Ondernemings- en Industrialisatiebeleid, gekoppeld aan de President, verantwoordelijk en bevoegd is voor de uitvoering van dit rapport. 		
<u>Actie 8.</u> Het KKF bouwt op de fundamenten van de One Stop Window een Kenniscentrum Registratietechnologie voor de begeleiding van de creatie van diverse One Stop Windows. De opdracht is tevens om zich internationaal te profileren.	<u>Actie 7.</u> De KKF onderzoekt in elk van de 10 thema's die de WB behandelt waar op kosten bespaard kan worden en komt met een actieplan om dat te realiseren.	<u>Actie 7.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven organiseert een serie tv-debatten. Eerst een over 'Suriname is een rijk land versus Suriname is een arm land'. Daarna een debat over elk van de 10 thema's in de ranking van de World Bank. Debatten tussen 2 personen, geleid door een kundige presentator.
<u>Actie 9.</u> Het Ministerie van Openbare Werken introduceert met behulp van de expertise van de OSW van de KKF een eigen One Stop Window en steunt acties tot instelling van dergelijke Windows bij de EBS, de SWM en bij Telesur om het proces van aansluitingen op nutsvoorzieningen snel te kunnen afhandelen.	<u>Actie 8.</u> Het bestuur van de Anton de Kom Universiteit onderzoekt samen met arbeidsmarktdeskundigen of, en zo ja in welke faculteiten, een overschot aan studenten dreigt te ontstaan en treft tijdige maatregelen om te voorkomen dat afgestudeerden in de werkloosheids- en armoedeval terecht komen.	<u>Actie 8.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven ontwerpt een onverbiddelelijk beleid om dienstverlening en service tot de topattractie van Suriname te maken en op te sturen tot een kwaliteit die vergelijkbaar met die in Japan en Amerika.
<u>Actie 10.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven onderzoekt in samenwerking met het Ministerie van ATM en dat van Onderwijs de mogelijkheden om in curricula van algemeen vormend onderwijs een plaats in te bouwen voor het overdragen van kennis inzake het ondernemerschap.	<u>Actie 9.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven geeft opdracht aan een ervaren HRD-deskundige om in overleg met een aantal HRM- en HRD-functionarissen van bedrijven, overheden en maatschappelijke instellingen, een grondige meting te verrichten naar de kwantiteit en de kwaliteit van de benodigde arbeidskrachten per (sub)sector – nu en in de nabije toekomst – en het resultaat daarvan zodanig vorm te geven dat een dergelijke meting elke vijf jaar herhaald kan worden. Die meting moet ook data verschaffen van de opleidingsinstellingen (overheid, particulier): wie biedt aan, wat, waarom, hoeveel?	<u>Actie 9.</u> Het SBF creëert in alle hoeken van de Surinaamse samenleving debatten en discussies over de essentie van het begrip 'Surinaamse zelfredzaamheid' en wat een ieder kan bijdragen, om met dedicated focus (kern van Tjong Ahins betoog), de viervoudige moderniseringsopdracht (kern van Lim A Po's betoog) aan te vangen, waarbij Suriname de aanwending van de nog steeds noodzakelijke externe gelden achteraf verantwoordt in plaats van overvloedig veel tijd, geld en energie kwijt te raken aan de bureaucratische procedures van donoren en PLOS (kern van de boodschap van Caram).
<u>Actie 11.</u> De regering schrapt alle importheffingen op materiaal dat voor leren is bestemd. Zij nodigt het in het SBF georganiseerde ICT-bedrijfsleven uit om – ter ondersteuning van de TAS – een publiek-private rol te gaan spelen ter introductie van een programma dat vergelijkbaar is met dat van Portugal. Dat programma voorziet ook in de financiering van internetaansluitingen in de woningen van de leerlingen die met dergelijke systemen gaan werken.	<u>Actie 10.</u> De na mei 2010 nieuw aantredende Regering formeert een commissie die onderzoekt of, en zo ja hoe, een 'belastingstelsel' kan worden ingevoerd waarbij inkomsten- en loonbelasting worden ingeruild voor een voorheffing op brandstof en elektriciteit.	<u>Actie 10.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven formeert een professioneel team dat fulltime de Commissie Algemeen Bestuursrecht steunt in de uitvoering van de Startnota, met dien verstande dat het ontwerpen van een Algemene Wet Bestuursrecht de hoogste prioriteit heeft. Tevens bereidt dat bedrijfsleven, in goed overleg met de Commissie, een campagne voor om het bedrijfsleven in te lichten over de inhoud en werking van die wet.
<u>Actie 12.</u> De regering stelt een Hogere Bestuurs Dienst in. Directeuren, onderdirecteuren en high potentials, en ook de Districtscommissarissen, ontvangen via een uitgekend systeem van korte opleidingen (in binnen- en buitenland) een zodanige upgradatie dat zij in staat en bereid zijn de integraliteit van beleid en wetgeving te garanderen.	<u>Actie 11.</u> De na mei 2010 nieuw aantredende Regering verzoekt de Vereniging van Economisten in Suriname (VES), in samenwerking met fiscaal juristen en belastingadviseurs binnen een jaar een Turnover Tax systeem te ontwerpen ter vervanging van het systeem van invoerrechten. Dat systeem moet enerzijds voldoende geld opbrengen voor de Staat, anderzijds recht doen aan de werkbaarheid van de markt.	<u>Actie 11.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven maakt in een memorandum aan de na mei 2010 aantredende nieuwe Regering en Assemblée duidelijk dat het van die organen verwacht dat een versneld wetgevend programma wordt opgesteld en bij voorrang afgehandeld, en dat het bereid is in staat is daarbij alle steun te verlenen die daarvoor nodig is. Indien nodig door zelf wetgevende juristen aan het werk te zetten om de vereiste regelgeving snel en goed door de procedures te loodsen. Bij dit werk hoort ook en vooral het ontwerpen van een juridische infrastructuur: een databank met wetten, staatsbesluiten, ministeriele beschikkingen, wijzigingen

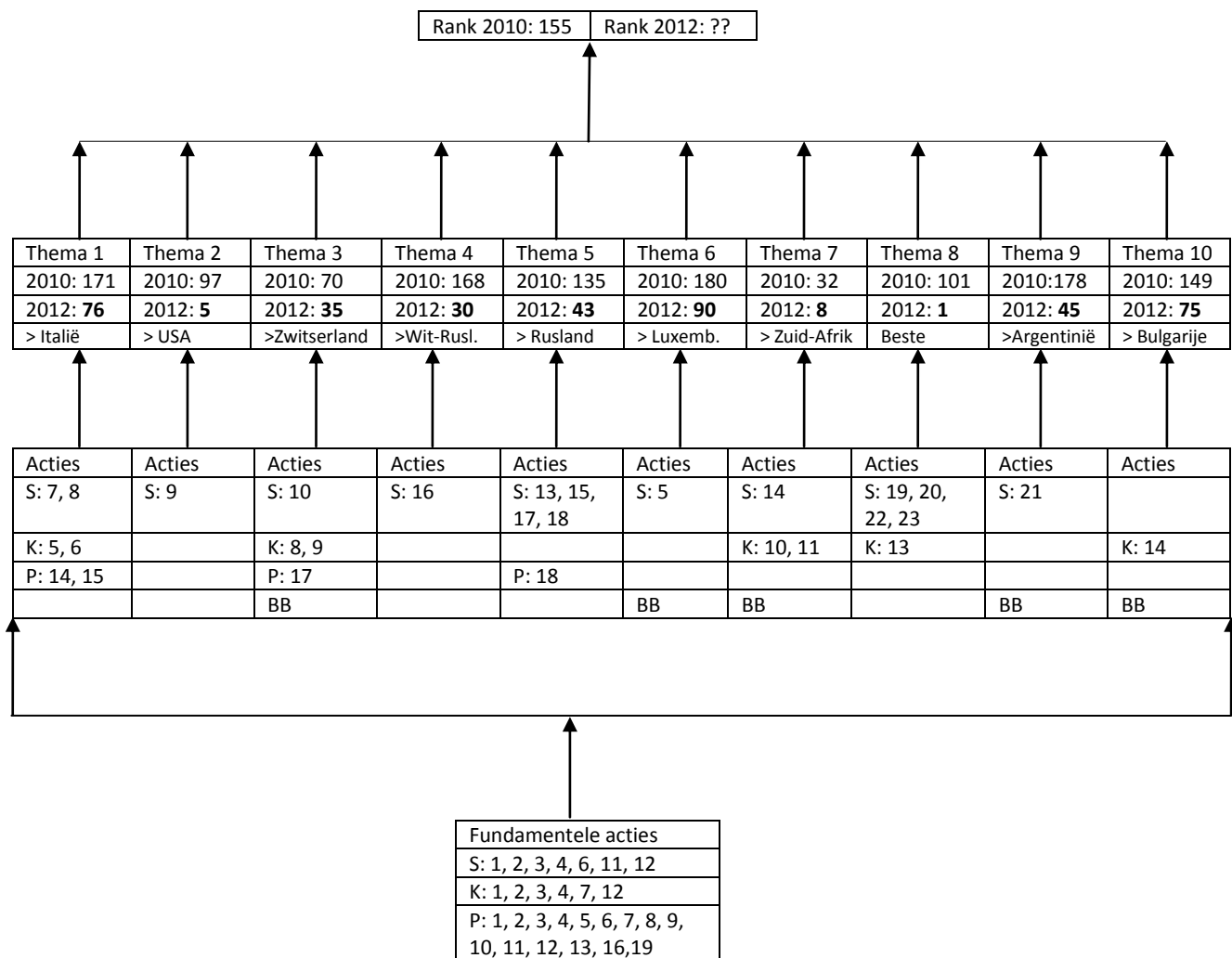
STRUCTUURSTURING	KENNISSTURING	PROCESSTURING
		van regelingen, gesystematiseerde jurisprudentie, week- en maandagenda van commissies DNA en plenaire vergaderingen DNA, en een open digitale toegang voor iedereen tot die infrastructuur.
<u>Actie 13.</u> De instanties die nu bezig zijn in de sfeer van subsidies voor micro-ondernemers/waarborgfondsen regelen de zaken zodanig dat de kosten voor de begeleiding worden begrepen onder het te verstrekken krediet. Bovendien bundelen ze de krachten om 1 instituut voor de training en begeleiding van informelen op te richten.	<u>Actie 12.</u> De KKF ontwikkelt, in nauwe samenwerking met een ICT-deskundige, een marketingdeskundige en een onderwijsontwikkelaar, een specifiek E-commerce curriculum en stelt dat tegen een vergoeding ter beschikking van opleidingsinstellingen die zich met name richten op het bevorderen van het micro-ondernemerschap.	<u>Actie 12.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven maakt zich sterk voor een onverkorte en zo spoedig mogelijke invoering, uiterlijk begin 2011, van het nieuwe Burgerlijk Wetboek.
<u>Actie 14.</u> Het Ministerie van Financiën reserveert voor 5 jaar een jaarlijks budget van 5 miljoen SRD voor het verstrekken van mikrokredieten en verleent informele bedrijven die naar de formele sector overstappen een tax holiday van tenminste 3 jaar. De enige voorwaarde is inschrijven in het Handelsregister. Daarna krijg je alle begeleiding die nodig is.	<u>Actie 13.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven stuurt twee (in internationale commercie gespecialiseerde) personen naar Europa en de Verenigde Staten om daar kennis op te doen van de verscheidene non tariff barriers to trade en de gezondheids- en voedingsvoorwaarden die deze landen hanteren. Deze twee personen moeten de ondernemers in Suriname scholen en begeleiden in het zodanig upgraden van hun producten (verpakking, etikettering, nutrition facts, etc.) dat ze mee kunnen gaan doen op de exportmarkt.	<u>Actie 13.</u> Onder verantwoordelijkheid van de verzamelde DC's, en ten laste van het verzamelde DC-budget, organiseren controleurs van het Districtskantoor eenmaal per jaar een prijsuitreiking voor ondernemers die – met inachtneming van de voorwaarden waaronder ze hun bedrijf uitoefenen – zorg voor hun personeel en het milieu ten toon spreiden.
<u>Actie 15.</u> Het in het SBF gebundelde bedrijfsleven creëert samen met het Ministerie van Financiën en andere relevante Ministeries een fonds dat gedurende 5 jaar gratis (tot een limiet van SRD 10.000 per ondernemer) de inzet van bedrijfsadviseurs betaalt voor ondernemers die hun bedrijfsprocessen efficiënter willen maken.	<u>Actie 14.</u> De KKF initieert een diepgaand onderzoek naar de omvang en redenen van ondernemingen die gewoon ophouden met hun bedrijvigheid en komt met voorstellen om – al dan niet met aanvullende wetgeving – ondernemers te steunen ter voorkoming van bedrijfssluitingen en hun crediteuren te beschermen tegen ondernemers die met de noorderzon vertrekken.	<u>Actie 14.</u> Vooruitlopend op de komst van een wet die het nieuwe stelsel regelt wordt in het kader van het Decentralisatieprogramma zo spoedig mogelijk een pilot gestart in district Paramaribo Noord-Oost om te oefenen met dit nieuwe systeem. Tussentijdse uitkomsten hiervan kunnen mede fungeren als bouwstenen van het wetsontwerp.
<u>Actie 16.</u> In goed overleg met de doelgroep van notarissen, het Kadaster en het Hypotheekregister wordt bij deze instellingen het concept van de One Stop Window geïntroduceerd. De One Stop Window van de KKF fungeert hierbij als Kenniscentrum van registratietechniek en begeleidende rol.		<u>Actie 15.</u> Inhuur van de OSW/KKF als Kenniscentrum van registratietechnologie geschiedt op basis van een contract waarbij het Kenniscentrum zich verbindt adviezen en diensten te leveren tegen een nader overeen te komen tarief. De wederpartij verbindt zich alles in het werk te stellen opdat de desbetreffende OSW kan functioneren volgens de kwaliteitsstandaarden van de OSW/KKF. Bij gebreke is die partij gehouden schadevergoeding te betalen.
<u>Actie 17.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven creëert een platform voor alle krediet- en garantiefondsen om na te gaan waar bundeling van krachten, of juist diversificatie van hun product, het meeste bijdraagt aan de concurrentiekracht van Suriname.		<u>Actie 16.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven bestrijdt met woord en daad elke vorm van monopolievorming en zet de regering onder druk om in de sector van de telecomvoorzieningen geen enkele vorm van monopolie te laten voortbestaan en die markt ook op het vlak van de vaste telefonie en internet open te stellen.
<u>Actie 18.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven zorgt ervoor, linksom of rechtsom, dat er een verantwoord kredietregistratiesysteem komt dat alle aan volwassenen verleende kredieten registreert en de informatie daarover verstrekt aan kredietverlenende instanties.		<u>Actie 17.</u> Het Ministerie van Justitie en Politie en dat van Planning en Ontwikkelingssamenwerking beraden zich op een betere afstemming van Vreemdelingenbeleid en Immigratiebeleid om ten behoeve van het vergroten van de omvang van de bevolking en ten behoeve van de uitbouw van de productiemogelijkheden immigranten aan te trekken.
<u>Actie 19.</u> De na mei 2010 nieuw aantredende Regering schrapt alle importhellingen en introduceert in plaats daarvan een Turnover Tax systeem.		<u>Actie 18.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven kiest vier potentieel succesvolle businessplannen uit – micro, klein, middelgroot en groot – die een lening nodig hebben om te kunnen starten of doorstarten. De kredietorganisaties formuleren gezamenlijk een aanbod.
<u>Actie 20.</u> De na mei 2010 nieuw aantredende Regering regelt bij wet dat tarieven van de zee- en luchthavens niet naar eigen inzichten van de havendirecties kunnen worden bijgesteld. Verhoging daarvan moet gelijke tred houden met de inflatie en kan dus voortaan niet zo maar uit de lucht komen vallen, laat staan mogen leiden tot verhoging van de ondernemerskosten met 100%.		<u>Actie 19.</u> Het in het SBF georganiseerde bedrijfsleven stuurt een delegatie ondernemers naar Aruba om te onderzoeken hoe het verzoek van de Arubaanse delegatie om vanuit Suriname Aruba systematisch te voorzien van groente, fruit, vis, garnalen en zoet water zou moeten worden georganiseerd. Zowel aan Surinaamse als aan Arubaanse zijde.

STRUCTUURSTURING	KENNISSTURING	PROCESSTURING
<u>Actie 21.</u> De na mei 2010 aantredende nieuwe Minister van Justitie en Politie beraadt zich over invoering van verplichte rechtsbijstand.		
<u>Actie 22.</u> De na mei 2010 nieuw aantredende Regering schaft alle exporttarieven en keurings- c.q. controlerechten of heffingen af.		
<u>Actie 23.</u> De na mei 2010 nieuw aantredende Regering introduceert voor de administratieve afhandeling van export een One Stop Window waarin het exporterende bedrijfsleven, de douane, de banken, de goedkeurende instanties, de havenautoriteiten met elkaar zijn verbonden en manueel werk niet langer nodig is.	In totaal 56 acties: structuursturing 23 kennissturing 14 processturing 19	

14.2 Acties in een doelenschema

Hieronder staan de acties gegroepeerd in een doelenschema. Onder elk thema staan de nummers van acties die. De codering is eenvoudig. S2, K4, P8 betekenen: actie 2 van structuursturing, plus actie 4 van kennissturing, plus actie 8 van processturing. Als er ook BB bijstaat betekent dat 'bestaand beleid'. Dat houdt in dat in de voorgaande hoofdstukken is toegelicht dat sommige ministeries druk bezig zijn met beleids- en wetgevingsprojecten die in lijn van de promotie van dat thema liggen. Helemaal onderin het schema staan fundamentele acties. Die zijn niet specifiek gericht op het wegnemen van knelpunten binnen één thema, maar op het versterken van het ondernemerschap als zodanig. Bij elke rank 2012 staat vermeld welk land Suriname op de ranglijst passeert. De verwachtingen van de ranks in 2012 zijn gebaseerd op berekeningen van de Wereld Bank, **mits** we de acties uitvoeren. U ziet bij het jaartal 2012 twee vraagtekens. Die geven aan dat het niet mogelijk is om op basis van de tien thematische scores het totaalcijfer te geven. De reden is dat een totaalcijfer niet alleen afhangt van de prestaties van Suriname zelf, maar ook van de vraag hoe goed andere landen werken aan het vergemakkelijken van het ondernemen. Bovendien vindt de jaarlijkse ranking door de Wereld Bank plaats op basis van een analyse van de prestaties van 183 landen. Volgend jaar kunnen dat er 184 of 185 zijn. Dat verandert dan meteen de totaal score van Suriname.

1.Starting a business	6.Protecting investors
2.Dealing with construction permits	7.Paying taxes
3.Employing workers	8.Trading across borders
4.Registering property	9.Enforcing contracts
5.Getting credit	10.Closing a business

14.3 Implementatieplan

Geen normaal implementatieplan

Deze agenda voor het werken aan zelfredzaamheid laat zich niet vertalen in een normaal implementatieplan. Dus hier komt geen Gantschema met verantwoordelijkheden, doorlooptijden en beslismomenten. De uitvoering van de acties in dit rapport vormt een zodanig trendbreuk dat hier niet kan worden volstaan met implementatietechnologie uit het boekje. Daar is meer voor nodig.

Niet de individuele acties, maar de totale agenda moet men wegen

Bij het beoordelen van de acties gaat het niet om de vraag of ze allemaal even doordacht en haalbaar zijn. Los van het feit dat dit rapport in minder dan drie maanden moest worden geschreven, waardoor sommige elementen wellicht onvoldoende bestudeerd zijn, heeft het raadplegen van de sleutelfiguren tot onafwendbaar gevolg dat meningen over de juistheid van acties verschillen. Daarom ligt er bij de lezer een bijzondere verantwoordelijkheid bij het wegen van het gewicht van de acties. Het gaat niet om de vraag of bepaalde acties wel of niet gewenst zijn, maar of het totaal aan acties en daaronder liggende feiten, cijfers en argumenten in de goede richting wijzen. Dus of men – ernaar kijkend met de bril van leiderschap – een oordeel ‘ja of nee’ durft te geven. ‘Ja’, als men van mening is dat het rapport de doorbraak kan realiseren waar zo velen op hopen en daarmee het pad effent op de weg naar zelfredzaamheid. ‘Nee’, als men vindt dat dit rapport onvoldoende kracht heeft om de status quo te doorbreken. Niet de haalbaarheid moet gewogen worden, maar de vraag of dit het pad is dat ons kan leiden naar het richtinggevende perspectief op de horizon van een zich voorspoedig ontwikkelend Suriname in de richting van zelfredzaamheid.

De weging moet men rustig en voornamelijk organiseren

Suriname kan zich gelukkig prijzen dat het beschikt over een Suriname Business Forum. Dit gezelschap kan een tweede levensfase starten door dit rapport neer te leggen bij de vertegenwoordigers van de organen die tezamen het SBF vormen. Met daarbij het volgende verzoek:

1. Wilt u zo vriendelijk zijn dit rapport in uw achterban te bespreken?
2. Bespreek daarbij niet de individuele acties en hun onderbouwing, want daarover zullen de meningen altijd verschillen.
3. Nee, bespreek dit rapport uitsluitend en alleen met de vraag: “Is dit wat we willen, ja of nee?”
4. Bericht het bestuur van het SBF binnen 1 maand wat uw antwoord is: ja of nee.
5. Als we na 1 maand geen antwoord hebben gaan we ervan uit dat uw achterban “Ja” heeft gezegd.
6. Als we meer “Ja’s” dan “Nee’s” ontvangen melden we ons bij de nieuw aantredende Regering met het verzoek om de uitvoering van dit rapport op plaats nummer 1 van de politieke agenda te zetten.
7. Als we meer “Nee’s” dan “Ja’s” ontvangen heffen we het Suriname Business Forum op, want dan zijn we nog niet zover dat we onze eigen verantwoordelijkheid binnen de publieke ruimte willen invullen. We gaan dan gewoon verder op basis van “Ieder voor zich, en de rest zoekt het maar uit.”

Bijlage 1 Geraadpleegde sleutelfiguren

Persoonlijke gesprekken

Alli R., Standards Officer Surinaams Bureau voor Standaarden Bureau (SBS)
Ahmadali B., Directeur Decentralisatieprogramma
Ameeralli R., Voorzitter Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF)
Antonius R.A., Directeur LEFT Consultancy
Balkaran N., Staf Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF)
Banel N., One stop window (OSW), Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF)
Belfor J.L., Onderdirecteur Juridische en Internationale Zaken, Minister van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu (ATM)
Bendt H.A.R., Directeur Bendt Training & Consultancy
Berenstein R., Woordvoerder Raad voor Vakcentrales in Suriname (RAVAKSUR)
Binda S., Voorzitter Associatie van Kleine en Middelgrote Ondernemingen in Suriname (AKMOS)
Bishesar V.M., Vice-President NV Sahara
Boedhoe W., CEO Nationale Ontwikkelingsbank (NOB)
Brijobhokun R.R., Wnd. Substituut Griffier Hof van Justitie
Cameron C., Hoofd Economische Controle Dienst
Caram A.R., Buitengewoon Hoogleraar Geld-, Krediet- en Bankwezen, Financial Stability Consultant
Ceder E.M., Directeur Stichting Productieve Werk Eenheden (SPWE)
Chotelal S., School Business Management, Anton de Kom Universiteit
Coffeng A., Statistisch Economisch Consultant Nationale Strategie voor het ontwikkelen van het statistiekwezen (NSDS)
Courtar J., Hoofd Medische Dienst Ministerie van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu (ATM)
Coutinho S.W., Chief Commercial Officer Hakrinbank
Dandel W., Consultancy en Training
Doekhie R.V., Voorzitter Associatie van Surinaamse Fabrikanten (ASFA)
Essen, R. van, Directeur Vereniging Surinaams Bedrijfsleven (VSB)
Eyndhoven M.K., Directeur N.V. Energiebedrijven Suriname ESB)
Filé F., Staf Afdeling Bedrijfsvergunningen, Ministerie Handel en Industrie
Foe A Man K., Managing Director Suriprint NV
Gangaram Panday A., Voormalig Voorzitter Gerechtshof, Voorzitter Commissie Nieuw Burgerlijk Wetboek
Graanoogst E., Legal Advisor Suriname Business Center (SBC)
Grauwde F.R., Directeur Surinaams Bureau voor Standaarden (SBS)
Haynes N.S., Directeur Loyalty Holding NV
Hiwat C., Onderdirecteur Arbeidsmarkt, Minister van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu (ATM)
Hoever-Venoaks M., Voorzitter Commissie Algemeen Bestuursrecht
Jadi S., SuJaFi
Jadnanansing C.R., Notaris
Jadoenathmisier A., Hoofd Dienst Invoer-Uitvoer en Deviezencontrole
Kensenhuis R.J.S., Directeur Project Ontwikkelingsmaatschappij
Lim A Po H., Voorzitter Sociaal Economische Raad (SER)
May R.R., Directeur Belastingen, Ministerie van Financiën
Menke L., Hoofd Macro-economische planning Planbureau
Menke J., Hoogleraar Sociale Wetenschappen Anton de Kom Universiteit van Suriname
Mormon S., Coördinator IntEnt
Naarendorp H., Directeur Nana Resources

Nibte M., Hoofd Afdeling Bedrijfsvergunningen, Ministerie Handel en Industrie
Nieuwendam M.F., Gepensioneerd Inspecteur van de Douane
Olivieira C., Directeur Micro Kredieten Unit Women Business Group
Pawirodinomo M., Information & Communication Officer Surinaams Bureau voor Standaarden (SBS)
Refos E.E., E.E. Refos & Associates Inc.
Rellum J., Beleidsmedewerker Minister van Arbeid, Technologische Ontwikkeling en Milieu (ATM)
Roseval W.R., Hoogleraar Business and General Management, Anton de Kom Universiteit
Rozenberg B.Z., Staf Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF)
Sakoer A., Gobaal Expedition
Samsom-Teunis J., Directeur BedBath&Beyond NV
Samson E., SuJaFi.
Schalkwijk M., Hoogleraar Sociale Verandering en Ontwikkeling Anton de Kom Universiteit
Schüller-de Lange L., Bendt Training & Consultancy
Seetaram P., Directeur aannemingsbedrijf
Simons J., Lid Nationale Assemblee
Smith A., Managing Director Miko Caribbean
Soechitram P., Staf Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF)
Spong O., Adviseur Kabinet van de President
Strijk R., Districtscommissaris Paramaribo Noord-Oost
Tjong-Ahin S., Directeur Organisatie voor projectuitvoering en sociale studies (OPUSS)
Vos R.T.W., Vos+co, Belastingadviseurs
Woei-A-Sioe M.A., Relationship Manager Royal Bank of Trinidad and Tobago (RBTT)
Woei-A-Tsoi K., Directeur IntEnt Suriname

Groepsgesprekken/Expert meetings

- Vergunningenstelsel: N. Banel (KKF), P. Soechitram (KKF), B.Z. Rozenberg (KKF)
- Stadswinkel/districtswinkel: E. Geeraets (Hoogvliet), H. de Jonge (Hoogvliet), I. Spijker (Hoogvliet), I. Gilliad Decentralisatieprogramma, B.Z. Rozenberg (KKF)
- Vreemdelingenzaken/Immigratiebeleid: I. Huizen (JusPol), N. Nandlal (JusPol), R. Groeneveld (JusPol), R. Ameeralli (KKF), B.Z. Rozenberg (KKF), F. Vreden (KKF), T. Eersel (KKF), A. Sewradj (KKF), J. Pancham (KKF).
- Surinaamse correspondenten Wereld Bank: R. Ameeralli (KKF), J. van Dijk-Silos (Advokatenkantoor Van Dijk-Silos), R. van Essen (VSB), M. Eyndhoven (NV EBS), R.J.S. Kensenhuis (NBM Groep), R. Perri (KKF), A. Sakoer (NV Global Expedition), I. Sardjoe (NV Easy Electric), P. Soechitram (KKF), A. Soedahmah (Advokatenkantoor Soedahmah & Ass), P. Wolfram (Brocad NV).
- Adviesinstanties: M. Leter (TAS), G. Cooman (Brandweer), E. Rozenblad (LVV), A. Warner (BOG).

Bijlage 2 Geraadpleegde lectuur

Ahmadali B., *Op weg naar Surinaams Algemene Wet Bestuursrecht*, lezing tijdens de conferentie over algemeen bestuursrecht, 18 maart 2010.

Diagnos, *Private Sector Development Diagnostic*, 2001.

Caram A.R. en S.Ch. Mungra, *De relevantie van officiële internationale kapitaalbreng in Suriname*, VES-lezing, 16 april 2010.

CARICOM, *Reworked Road Map for Implementation of the CARIFORUM-EC Economic Partnership Agreement in Chronological Order*, mei 2009.

CMO Groningen (F. Grisnich)/NVB, *Business for All, Suriname-Nederland, Ondersteuningsmogelijkheden voor vrouwelijke ondernemers in Suriname*, februari 2009.

Corral-Fuentes, J.C., *Macro-economic Review of Suriname 1999-2008*, oktober 2008.

Economics Transformation Group (ETG)

Business incorporation and Licensing in Suriname. The way forward, maart 2010.

Business registering and licensing in Suriname, april 2010

Sheehy E. en M. Jackman, *Study to support CARFORUM in the implementation of commitments undertaken under de Customs and Trade Facilitation Chapter of the CARIFORUM-EC Economic Partnership Agreement*, november 2008.

Europese Commissie, Louis Michel en Peter Mandelson, *Economic Partnership Agreements: drivers of development*.

Foreign Investment Advisory Service (FIAS), International Finance Corporation, The World Bank, *Review of the Investsur Initiative to strengthen Suriname's investment climate*, januari 2003.

Girvan Norman, Suriname, *Pros and Cons of the EPA*, december 2009.

Government of Suriname, *MDG Progress Report 2009*, November 2009.

Hakrinbank, *Jaarverslag 2009*.

Initiative for the integration of regional infrastructure in South America (IIRSA).

IntEnt Suriname, in opdracht van het SBF, *Garantiefonds voor (startende) MKB-bedrijven in Suriname*, februari 2010.

International Conference te Bogota, *Reforms on Business Entry-Sharing Good Practices*, Presentaties:

ASORLAC, Asociación de Registradores de Latinoamerica y el Caribe

Brasil: Ministry of Development, Industry and Foreign Trade, Business Registration Forms in Federal States and the role of Subnational Entities

Canada: Corporations Canada, CorpCan, A new beginning

Colombia (Maria Fernanda Campo): El Registro Mercantil, herramienta de competitividad y simplificación de trámites para crear empresa

Dominicaanse Republiek: Experiencia de la República Dominicana, Reformas para Abertura de Empresa
Jamaica: Business Registration Reforms in Jamaica
Mauritius (D. Chinien): The Reforms of Business and Company Registration in Mauritius
Peru (Alvaro Delgado Scheelje): Constitución de Empresas en 72 Horas
Portugal (António Figueiredo): Commercial Registry Reform in Portugal
Singapore (Juthika Ramanathan): Reforming Business Registration-The Singapore Experience
World Bank: International Finance Corporation (Sylvia Solf), Doing Business 2010

Documenten:

How many Stops in a One-Stop Shop?
Outsourcing of Business Registration Activities
Stakeholder Management in Business Registration Reforms, Lessons from 10 Countries

Joemratie R.S., *Handhaving van de vergunningsvoorwaarden verleend door de Districtscommissaris*, Scriptie ter verkrijging van de graad van doctorandus in Public Administration, augustus 2009.

Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF)/Interamerican Development Bank (IDB)/L.Klinkers, *Gaps and Opportunities for New Business Creation and Small and Microenterprise Development in Suriname*, 2007.

Kamer van Koophandel en Fabrieken (KKF), *A holistic approach towards business development*, februari 2010.

Lim A Po H.:

Vergroting van de concurrentiepositie, 22 april 2009
Ontwikkelingssamenwerking in een veranderde context, VES-lezing 16 april 2010.

Meerjarenontwikkelingsplan (MOP) 2006-2011.

Menke J., *Informeel Economie Suriname*, januari 2008.

Metra Economische Consulting Ltd en Proplan Consultancy, *Capaciteitsopbouw ter ondersteuning van de Voorbereiding van de Economische Partnership Overeenkomst*, december 2005.

Ministerie van Justitie en Politie, *Jaarverslag 2009*.

Renfurm J.D., *Rapport Internationale Handel en de Bescherming Vitale Infrastructuur*.

Schalkwijk J.M., *Ontwikkeling als blijvende uitdaging*, juli 2009.

Stichting Productieve Werkeenheden:

Ondernemerschap in 2008, Beleidspunten SPWE, 2008
Doing Business in Suriname, Samenvatting en commentaar van de Wereld Bank "Doing Business: how to reform?", John Misidjan, oktober 2008.

Suriname Business Forum/Suriname Business Center:

Seminar, februari 2002
Progress report, augustus 2002
Macro-Economic Review of Suriname 1999-2008, oktober 2008
Nationale strategie voor de ontwikkeling van de private sector, oktober 2002
Goede statistieken voor een duurzame ontwikkeling van Suriname, juni 2009
Seminar 'The importance and role and standards for competitiveness and sustainable development of the private sector', juli 2009
Seminar 'Economic Partnership Agreement (EPA): Implications for the development of the domestic private sector, december 2009

Introduce and reinforce the concept of Sustainable Development (SD) within the government, and Domestic Private Sector, 2009

Terms of Reference

*Strengthening the legal and institutional foundation for private investment in Suriname (SU-T1013),
Competitiveness Benchmarking in Suriname (SU-T1025)
Competitive Enhancement Program (SU-T1031)*

Thomas D.A. en R. J. Ely, *Het belang van verschillen. Een nieuw paradigma voor het managen van diversiteit*, in: Harvard Business Review over People Management, Thema 2002, p. 91 e.v.

Tjong Ahin, *Effective Multilateral Lending Options, perspectives and preconditions*, VES-lezing 16 april 2010.

Transparency International

*Corruption perception index 2009 (CPI)
Global corruption barometer 2009 (GCB)*

Tropenbos International Suriname, *Country Led Initiatieve, Preparatory Workshop on Financing Sustainable Forest Management*, juni 2008.

United business magazine, *Leiderschap in troebel water. Hoe leid je succesvol in Suriname*, maart 2010.

Vereniging Surinaams Bedrijfsleven:

Manifest: Suriname op een kruispunt van herstel naar duurzame sociaal-economische ontwikkeling, maart 2010
Financieringsgids ten behoeve van het bedrijfsleven

World Bank:

*Doing Business 2009 (algemeen rapport)
Doing Business 2010 (algemeen rapport)
Doing Business 2010 Centraal Afrikaanse Republiek
Doing Business 2010 Singapore
Doing Business 2010 Suriname*

World Economic Forum, *Global Competitiveness Report 2009-2010*.

Wetten en regelingen:

*Grondwet van Suriname
Nieuw Burgerlijk Wetboek (concept)
Wetboek van Koophandel
Decreet E24 van september 1981
Staatsbesluit van september 1981
Wet Suriname Business Forum
Inkomstenbelasting
Loonbelasting
Investeringswet juni 2002
Wet Investsur juni 2002
Algemene Wet Bestuursrecht (Nederland)*

Bijlage 3 Surinaamse correspondenten Doing Business 2010

G. Clide Cambridge
*Paramaribo Custom Broker
& Packer*

Marcel K. Eyndhoven
*N.V. Energiebedrijven
Suriname*

Johan Kastelein
KDV Architects

R.J.S. Kensenhuis
NBM Groep

Stanley Marica
*Advokatenkantoor Marica
Law Firm*

Anouschka Nabibaks
*BDO Abrahams Raijmann &
Partners*

Rita Ramdat
*Chamber of Commerce &
Industry*

Angèle J. Ramsaransing-Karg
*BDO Abrahams Raijmann &
Partners*

Adiel Sakoer
N.V. Global Expedition

Inder Sardjoe
N.V. Easy Electric

Albert D. Soedamah
*Lawfirm Soedamah &
Associates*

Radjen A. Soerdjbalie
Notariaat R.A. Soerdjbalie

Jennifer van Dijk-Silos
Law Firm Van Dijk-Silos

Rene van Essen
*Vereniging Surinaams
Bedrijfsleven, Suriname*

*Trade & Industry
Association*

Dayenne Wielingen-Verwey
*Vereniging Surinaams
Bedrijfsleven, Suriname
Trade & Industry
Association*

Perry D. Wolfram
BroCad N.V.

Bijlage 4 Ease of doing business 2010 in Singapore, Suriname en de Centraal Afrikaanse Republiek

(aggregatie van cijfers uit de drie landen rapporten van de Wereld Bank *Doing business 2010*)

	Suriname	Singapore	Centraal Afrikaanse Republiek
Plaats op de wereldranglijst 1-183	155	1	183

Zie www.doingbusiness.org/economyrankings voor de totale lijst van 183 landen.

Ter vergelijking de overige CARICOM-landen:

Antigua & Barbuda	: plaats 59
The Bahamas	: plaats 68
Barbados	: niet bekend ⁹⁸
Belize	: plaats 80
Dominica	: plaats 83
Grenada	: plaats 91
Guyana	: plaats 101
Haïti	: plaats 151
Jamaica	: plaats 75
Montserrat	: niet bekend
St. Lucia	: plaats 36
St. Kitts and Nevis	: plaats 76
St. Vincent and the Gr.	: plaats 70
Trinidad & Tobago	: plaats 81

Plaats per criterium: hoe gemakkelijk is ...

1. Starting a Business	171	4	159
2. Dealing with Construction Permits	97	2	147
3. Employing Workers	70	1	144
4. Registering Property	168	16	138
5. Getting Credit	135	4	135
6. Protecting Investors	180	2	132
7. Paying Taxes	32	5	179
8. Trading Across Borders	101	1	181
9. Enforcing Contracts	178	13	171
10. Closing a Business	149	2	183

De optelsom van deze punten bepaalt de plek op de wereldranglijst.

Zie voor uitleg hierover *Doing Business 2010*, www.doingbusiness.org.

Vereiste inspanning per criterium: wat kost het aan tijd en geld voor ...

1. Starting a Business			
Procedures (number)	13	3	8
Time (days)	694	3	22
Cost (% of income per capita)	112,8	0,7	244,9
Min. capital (% of income per capita)	0,7	0,0	507,1

Dat is bijna 2 jaar. Singapore maar 3 dagen en zelfs de Centraal Afr. Rep. heeft slechts 22 dagen nodig

⁹⁸ Om een plaats te krijgen in de WB-ranking moet het land minstens 2 miljoen inwoners hebben. Er zijn donoren die met een bijdrage van \$ 2.000 voor twee jaar landen met minder dan 2 miljoen inwoners toch onder de hoede van de WB-ranking hebben gebracht. Dat geldt ook voor Suriname. Iemand anders heeft betaald. Dat is niet gebeurd voor Barbados omdat, naar het sch&ljnt, de redenering is dat Barbados het zo goed doet dat die ranking niet nodig is.

2. Dealing with Construction Permits			
Procedures (number)	14	11	21
Time (days)	431	25	239
Cost (% of income per capita)	95.7	19,9	275,7
3. Employing Workers			
Difficulty of hiring index (0-100)	0	0	61
Rigidity of hours index (0-100)	13	0	40
Difficulty of redundancy index (0-10)	50	0	50
Rigidity of employment index (0-100)	21	0	50
Redundancy costs (weeks of salary)	26	4	22
4. Registering Property			
Procedures (number)	6	3	5
Time (days)	197	5	75
Cost (% of property value)	13.8	2,8	18,6
5. Getting Credit			
Strength of legal rights index (0-10)	5	10	3
Depth of credit information index (0-6)	0	4	2
Public registry coverage (% of adults)	0.0	0,0	2,1
Private bureau coverage (% of adults)	0.0	40,3	0,0
6. Protecting Investors			
Extent of disclosure index (0-10)	1	10	6
Extent of director liability index (0-10)	0	9	1
Ease of shareholder suits index (0-10)	5	9	5
Strength of investor protection index(0-10)	2.0	9,3	4,0
7. Paying Taxes			
Payments (number per year)	17	5	54
Time (hours per year)	199	84	504
Profit tax (%)	27.9	7,9	176,8
Labor tax and contributions (%)	0.0	14,9	8,1
Other taxes (%)	0.0	5	18,9
Total tax rate (% profit)	27.9	27,8	203,8
8. Trading Across Borders			
Documents to export (number)	8	4	9
Time to export (days)	25	5	54
Cost to export (US\$ per container)	975	456	5491
Documents to import (number)	7	4	17
Time to import (days)	25	3	62
Cost to import (US\$ per container)	885	439	5554
9. Enforcing Contracts			
Procedures (number)	44	21	43
Time (days)	1715	150	660
Cost (% of claim)	37.1	25,8	82,0
10. Closing a Business			
Recovery rate (cents on the dollar)	8.1	91,3	0.0
Time (years)	5.0	0,8	4.8
Cost (% of estate)	30	1	76

Dat is veel meer dan 1 jaar.
In Singapore maar 25 dagen.

Hoeveel procedures zijn er nodig voor Starting a business?

No	Suriname (13 procedures in 694 dagen)	Singapore (3 procedures in 3 dagen)	Centraal Afrikaanse Republiek (8 procedures in 22 dagen)
1.	Deposit paid-in minimum capital	Registration on-line with ACRA including company name search and filing the company incorporation and tax number (GST)	Procurement of the criminal record at the National Tribunal for the first company directors
2.	Verify uniqueness of company name	Make a company seal	Deposit the legally required initial capital in a bank and obtain deposit evidence
3.	Obtain extract and nationality declaration from the Civil Registry of each founder	Sign up for Work Injury Compensation Insurance at an insurance agency.	Procurement of the Residence Certificate
4.	Pay fee at the Accountancy and Finance Department of the Ministry of Justice and Police		All acquired documents are filed at the public notary's office for notarization
5.	Pay fee at the Districts Commissioner		Register company at Guichet Unique de formalité des Entreprises (GUFÉ)
6.	Draft and notarize company articles of association		Advertise the company formation in a national news daily
7.	Apply for company registration at the Trade Register in the Chamber of Commerce		Notify authorities of hiring of employees
8.	Obtain approval of the act by the President		Obtain business license (agreement)
9.	Publish statement of no objection in Official Gazette		
10.	Register copy of approved act with the Trade Register of the Chamber of Commerce and Industry		
11.	Register company for taxes at the tax office of the Ministry of Finance		
12.	Buy insurance for the company		
13.	Obtain trade license		

Dat kost circa 500 dagen.

Dat kost circa 180 dagen.

Wat deze procedures inhouden is gedetailleerd beschreven in bijlagen bij elk individueel landrapport dat gedownload kan worden via www.doingbusiness.org.

Hoeveel procedures zijn er nodig voor Construction permits?

No	Suriname (14 procedures in 431 dagen)	Singapore (11 procedures in 25 dagen)	Centraal Afrikaanse Republiek (21 procedures in 239 dagen)
1.	Obtain a site map from a legally approved surveyor	Obtain written permission from the Urban Redevelopment Authority	Obtain a building permit
2.	Obtain building permit from Ministry of Public Works	Obtain structural plan approval and building permit	Request a provisional authorization upon expiration of the 30-day deadline
3.	Receive inspection by fire department	Obtain technical clearance from the Fire Safety & Shelter Department (FSSD) of the Singapore Civil Defense force	Request from the urban planning authority an inspection of earthwork
4.	Receive inspection by Ministry of Public Works	Technical consultation with the Central Building Plans Unit of the Ministry of the Environment and Water Resources	Receive inspection of earthwork
5.	Receive inspection by Ministry of Public Works	Technical consultation with the Land Transport Authority	Request from authorities an inspection of foundation work

Dat kost circa 180 dagen.

6.	Receive inspection by Ministry of Public Works	Obtain building plan approval	Receive foundation inspection and obtain clearance to continue with construction
7.	Obtain approval from the Electriciteits Bedrijf Suriname (EBS) power company	Make an online declaration of risk management implementation and obtain approval for Workplace	Request from authorities an inspection of concrete work
8.	Receive site inspection from EBS prior to installation	Obtain power, water, and sewage	Receive inspection of concrete work and obtain clearance to continue with construction
9.	Obtain approval from the Suriname Water Company (SWM) water supply company	Obtain phone connection	Receive labor inspection
10.	Obtain electricity connection		Receive labor inspection
11.	Obtain water and sewage connection	Obtain certificate of statutory	Receive final inspection at the end of work
12.	Receive inspection from SWM		Obtain inspection certificate
13.	Obtain a fixed telephone line		Request water connection
14.	Obtain inspection certificate from fire department		On-site visit for cost estimate
15.			Obtain water connection
16.			Request electricity connection
17.			On-site visit for cost estimate
18.			Obtain electricity connection
19.			Request phone line
20.			On-site visit for cost estimate
21.			Obtain phone line

Wat deze procedures inhouden is gedetailleerd beschreven in bijlagen bij elk individueel landrapport dat gedownload kan worden via www.doingbusiness.org.

Hoeveel procedures zijn er nodig voor Registrering property?

No	Suriname (6 procedures in 197 dagen)	Singapore (3 procedures in 5 dagen)	Centraal Afrikaanse Republiek (5 procedures in 75 dagen)
1.	Conduct title search at Lands Office	Conduct various online searches and pay the Stamp Duty via electronic transfer online	The notary drafts the Sale agreement and both parties sign it
2.	Contract survey to assess the true value of the property	Lodge transfer at Singapore Land Authority	Check with the Land Registry that the seller is providing a clear and non-encumbered title
3.	Surveyor assessment is verified at Mortgage Registry Office	File transfer notice with Inland Revenue Authority of Singapore	Publish the Sale Agreement at the Municipality
4.	Execute and notarize final sale purchase agreement		Register the Sale Contract with the Fiscal Authorities
5.	Notary registers final sale purchase agreement at the Lands Office		File for name change at the Land Registry "Conservation Foncière"
6.	Buyer receives original deed proving ownership		

Wat deze procedures inhouden is gedetailleerd beschreven in bijlagen bij elk individueel landrapport dat gedownload kan worden via www.doingbusiness.org.

Bijlage 5 De concurrentiekracht van Suriname

(ex The Global Competitiveness Report 2009/2010, p. 13-20)

De tabel toont per pijler de concurrentiekracht van Suriname versus de ultieme benchmark Singapore, dat na Zwitserland en de Verenigde Staten op plaats 3 in de Global Competitive Index (GCI) staat. De pijlers 1-4 vallen onder Basic Requirements. De pijlers 5-10 vallen onder Efficiency Enhancers, en de pijlers 11-12 vallen onder Innovation and Sophistication Factors.

Pijlers	Landen		Singapore: plaats 3	Suriname: plaats 102
1. Instituties	}	<i>Basic Requirements: Singapore: 2 Suriname: 75</i>	1	94
2. Infrastructuur			4	86
3. Macro-economische stabiliteit			35	51
4. Gezondheid en basisonderwijs			13	54
5. Hoger onderwijs en training	}	<i>Efficiency Enhancers: Singapore: 2 Suriname: 126</i>	5	97
6. Efficiency goederenmarkt			1	123
7. Efficiency arbeidsmarkt			1	108
8. Hoogwaardige financiële markt			2	112
9. Technologische kwaliteit			6	115
10. Omvang markt			39	128
11. Kwaliteit van het ondernemen/productiviteit	}	<i>Innovation and Sophistication Factors: Singapore: 10 Suriname: 118</i>	14	115
12. Innovatie			8	118

Bijlage 6 Uitsnede uit Terms of Reference Competitiveness Enhancement Program

Section 5. Terms of Reference

SURINAME
COMPETITIVENESS ENHANCEMENT PROGRAM
(SU-T1031)

TERMS OF REFERENCE BACKGROUND

- 1.1 Enhanced competitiveness is critical for Suriname to benefit more from an increasingly globalized world economy, to reduce dependence on natural resources,² increase private sector employment and fuel economic growth. It is recognized by the public sector, in spite of significant improvements in the business environment over the past 5 years, there is still much work to be done.
- 1.2 Surinamese competitiveness is limited by several structural factors including its geographic and cultural isolation, the inherently small size of the local economy and a dependence on a few primary commodities for almost all of its exports. To counteract the effects of these structural factors, it is even more important for Suriname to have a strong enabling environment. For small open economies, a good enabling environment is one that keeps production costs and investment risks as low as possible, while removing rigidities that slow economic flexibility in seizing market opportunities. Apart from the macroeconomic framework there has been limited progress in other aspects of the enabling environment or in the improvement of the financial and technical capacities of local firms. Problems are widespread, including high transaction costs of redtape, time and cost of establishing a business and obtaining business licenses, limited access to finance, lack of labor flexibility and dismissal of employees is reported to be difficult, as well as insufficient judicial capacities for the rapid enforcement of property rights. All of these factors increase both costs and risks of doing business, thereby reducing returns on investment, and depressing productivity gains, and real wage increases.
- 1.3 Competitiveness is defined as the ability of firms compete effectively (increase market shares) in both global and local markets and to increase their productivity.
- 1.4 The public and private sectors in Suriname are increasingly committed to work together in the implementation of measures to enhance the competitiveness of the private sector, both through improvements in the enabling environment as well as through strengthening the capacities of private enterprises. Recognizing the need of addressing these impediments, the Business Forum, a public-private sector institution, has been officially established as a platform to improve communication between the different participants to address competitiveness and private sector development issues.
- 1.5 The Government recognizes that in order to move forward, it is crucial to identify the key bottlenecks that inhibit a more conducive climate for doing business and prepare an action plan to establish priority areas and activities to be undertaken to enhance the competitiveness of the private sector.

OBJECTIVE

2.1 The objectives of the consultancy are two-fold:

- (i) Phase I. To assist the Ministry of Trade and Industry lead the preparation of an action plan to improve the competitiveness of the Surinamese private sector. The plan would include measures to address priority areas of the enabling environment as well as the capacities of the local private sector

- (ii) Phase II. To assist the responsible institutions implement measures to simplify the procedures and reduce the time and cost of firm to establish a Limited Liability Company and obtain business licenses. The activities of this second phase would be defined in an action prepared as part of Phase 1.

Bijlage 7 Structuur van de Global Competitiveness Index

(ex The Global Competitiveness Report 2009/2010, p. 45-47)

BASIC REQUIREMENTS

1st pillar: Institutions.....25%

A. Public institutions.....75%

1. *Property rights* 20%

1.01 Property rights

1.02 Intellectual property protection

2. *Ethics and corruption*.....20%

1.03 Diversion of public funds

1.04 Public trust of politicians

3. *Undue influence*.....20%

1.05 Judicial independence

1.06 Favoritism in decisions of government officials

4. *Government inefficiency* 20%

1.07 Wastefulness of government spending

1.08 Burden of government regulation

1.09 Efficiency of legal framework in settling disputes

1.10 Efficiency of legal framework in challenging regulations

1.11 Transparency of government policymaking

5. *Security* 20%

1.12 Business costs of terrorism

1.13 Business costs of crime and violence

1.14 Organized crime

1.15 Reliability of police services

B. Private institutions 25%

1. *Corporate ethics* 50%

1.16 Ethical behavior of firms

2. *Accountability* 50%

1.17 Strength of auditing and reporting standards

1.18 Efficacy of corporate boards

1.19 Protection of minority shareholders' interests

2nd pillar: Infrastructure.....25%

A. General infrastructure.....50%

2.01 Quality of overall infrastructure

B. Specific infrastructure 50%

2.02 Quality of roads

2.03 Quality of railroad infrastructure

2.04 Quality of port infrastructure

2.05 Quality of air transport infrastructure

2.06 Available seat kilometers

2.07 Quality of electricity supply

2.08 Telephone lines

3rd pillar: Macroeconomic stability.....25%

3.01 Government budget balance

3.02 National savings rate

3.03 Inflation

3.04 Interest rate spread

3.05 Government debt

4th pillar: Health and primary education 25%

A. Health.....50%

4.01 Business impact of malaria

4.02 Malaria incidence

4.03 Business impact of tuberculosis

4.04 Tuberculosis incidence

4.05 Business impact of HIV/AIDS

4.06 HIV prevalence

4.07 Infant mortality

4.08 Life expectancy	
B. Primary education	50%
4.09 Quality of primary education	
4.10 Primary enrollment	
4.11 Education expenditure	

EFFICIENCY ENHANCERS

5th pillar: Higher education and training.....17%

A. Quantity of education 33%

5.01 Secondary enrollment

5.02 Tertiary enrollment

4.11 Education expenditure

B. Quality of education 33%

5.03 Quality of the educational system

5.04 Quality of math and science education

5.05 Quality of management schools

5.06 Internet access in schools

C. On-the-job training 33%

5.07 Local availability of specialized research and training services

5.08 Extent of staff training

6th pillar: Goods market efficiency 17%

A. Competition 67%

1. Domestic competition

6.01 Intensity of local competition

6.02 Extent of market dominance

6.03 Effectiveness of anti-monopoly policy

6.04 Extent and effect of taxation

6.05 Total tax rate

6.06 Number of procedures required to start a business

6.07 Time required to start a business

6.08 Agricultural policy costs

2. Foreign competition

6.09 Prevalence of trade barriers

6.10 Tariff barriers (hard data)

6.11 Prevalence of foreign ownership

6.12 Business impact of rules on FDI

6.13 Burden of customs procedures

10.04 Imports as a percentage of GDP

B. Quality of demand conditions.....33%

6.14 Degree of customer orientation

6.15 Buyer sophistication

7th pillar: Labor market efficiency 17%

A. Flexibility 50%

7.01 Cooperation in labor-employer relations

7.02 Flexibility of wage determination

7.03 Rigidity of employment

7.04 Hiring and firing practices

6.04 Extent and effect of taxation

6.05 Total tax rate

7.05 Firing costs

B. Efficient use of talent 50%

7.06 Pay and productivity

7.07 Reliance on professional management

7.08 Brain drain

7.09 Female participation in labor force

8th pillar: Financial market sophistication.....17%

A. Efficiency 50%

8.01 Financial market sophistication

- 8.02 Financing through local equity market
- 8.03 Ease of access to loans
- 8.04 Venture capital availability
- 8.05 Restriction on capital flows
- 8.06 Strength of investor protection
- B. Trustworthiness and confidence.....50%**
- 8.07 Soundness of banks
- 8.08 Regulation of securities exchanges
- 8.09 Legal rights index

9th pillar: Technological readiness.....17%

- 9.01 Availability of latest technologies
- 9.02 Firm-level technology absorption
- 9.03 Laws relating to ICT
- 9.04 FDI and technology transfer
- 9.05 Mobile telephone subscriptions
- 9.06 Internet users
- 9.07 Personal computers
- 9.08 Broadband Internet subscribers

10th pillar: Market size 17%

A. Domestic market size.....75%

- 10.01 Domestic market size index

B. Foreign market size 25%

- 10.02 Foreign market size index

INNOVATION AND SOPHISTICATION FACTORS

11th pillar: Business sophistication.....50%

A. Networks and supporting industries 50%

- 11.01 Local supplier quantity
- 11.02 Local supplier quality
- 11.03 State of cluster development

B. Sophistication of firms' operations and strategy..... 50%

- 11.04 Nature of competitive advantage
- 11.05 Value chain breadth
- 11.06 Control of international distribution
- 11.07 Production process sophistication
- 11.08 Extent of marketing
- 11.09 Willingness to delegate authority
- 7.07 Reliance on professional management

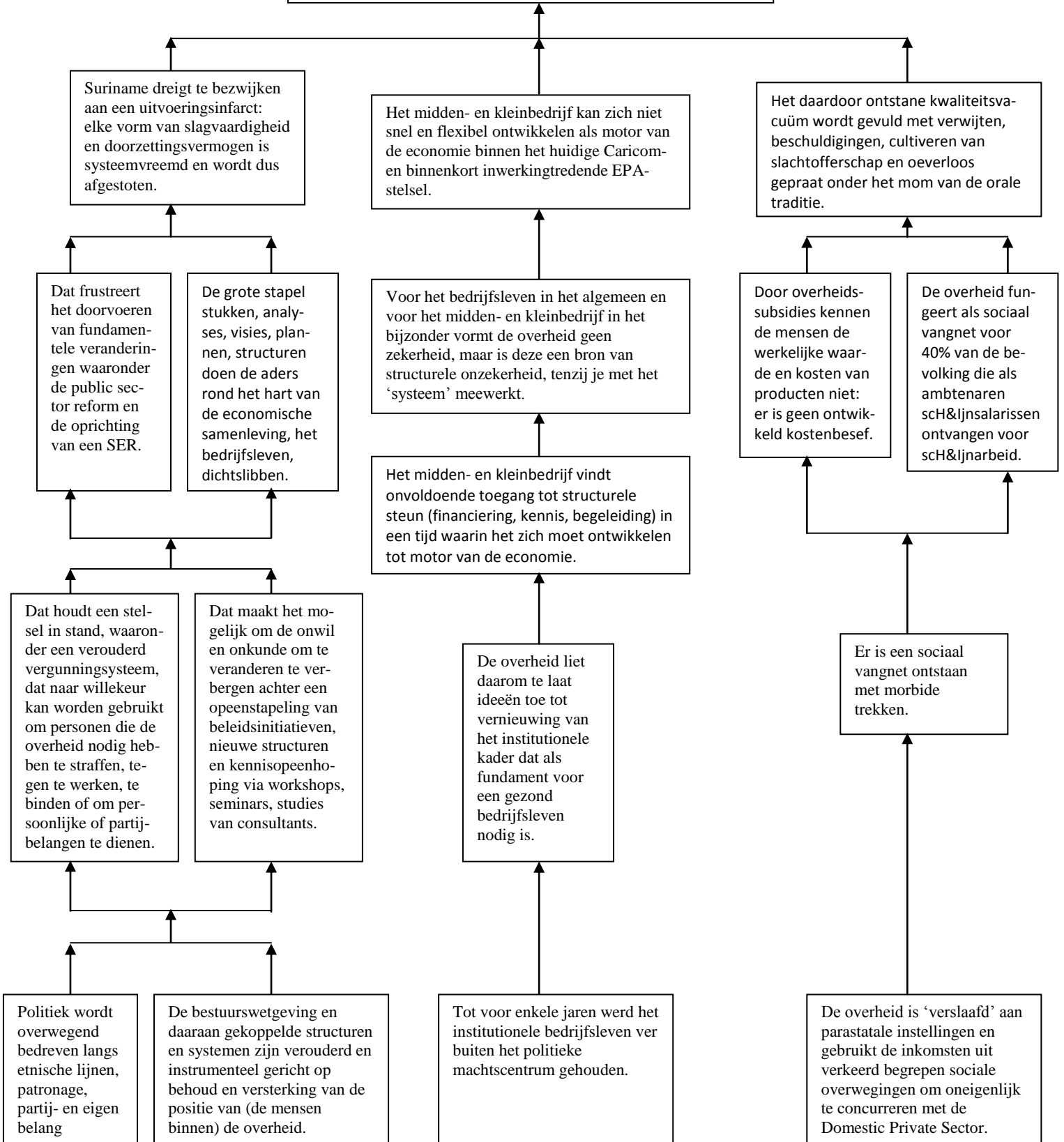
12th pillar: Innovation.....50%

- 12.01 Capacity for innovation
- 12.02 Quality of scientific research institutions
- 12.03 Company spending on R&D
- 12.04 University-industry collaboration in R&D
- 12.05 Government procurement of advanced technology products
- 12.06 Availability of scientists and engineers
- 12.07 Utility patents (hard data)
- 1.02 Intellectual property protection

Bijlage 8 Oorzakelijke analyse falen overheid jegens bedrijfsleven

(ex Gaps and Opportunities for New Business Creation and Small and Microenterprise Development in Suriname, 2007, p. 26)

In het licht van de effecten van de nieuwe supranationale vrijhandelsovereenkomsten maakt deze combinatie van oorzaken en gevolgen Suriname politiek, economisch en sociaal zeer kwetsbaar. Zonder anticiperen dreigt een ramp.

Bijlage 9 Wet tot oprichting Suriname Business Forum

STAATSBLAD VAN DE REPUBLIEK SURINAME

WET van 18 oktober 2006, houdende instelling van het Suriname Business Forum (Wet Suriname Business Forum).

DE PRESIDENT VAN DE REPUBLIEK SURINAME

In overweging genomen hebbende dat het nodig is het Suriname Business Forum in te stellen om actief de samenwerking tussen de lokale private sector en de publieke sector te versterken teneinde duurzame economische groei en werkgelegenheid in Suriname te bevorderen;

Heeft, de Staatsraad gehoord, na goedkeuring door De Nationale Assemblée, bekrachtigt de onderstaande wet:

Hoofdstuk I, Algemene Bepalingen

Artikel 1

Voor de toepassing van het bij of krachtens deze wet bepaalde, wordt verstaan onder:

- a. de Minister: de Minister belast met de zorg voor de bevordering van de handel en industrie;
- b. het SBC: het Suriname Business Center;
- c. het SBF: het Suriname Business Forum;
- d. de Lokale Private Sector: de economische sector die alle ondernemingen omvat die het resultaat zijn van voor het merendeel particuliere investeringen inclusief de middelgrote, kleine en micro bedrijven uitgezonderd die ondernemingen die tot stand zijn gekomen als gevolg van voor het merendeel directe buitenlandse investeringen;
- e. de negen vertegenwoordigende instanties: de Associatie van Surinaamse Fabrikanten, de Kamer van Koophandel en Fabrieken, de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven, de Raad van Vakcentrales in Suriname, een representatieve vertegenwoordiging van de Niet Gouvernementele Organisaties, de Anton de Kom Universiteit van Suriname, het Ministerie belast met financiële aangelegenheden, het Ministerie belast met justitiële aangelegenheden en het Ministerie belast met de zorg voor de bevordering van de handel en industrie.

Artikel 2

1. Bij deze wet wordt ingesteld het Suriname Business Forum.
2. Het SBF is een rechtspersoon en is gevestigd in Paramaribo, doch kan ook elders, in zowel binnen- als buitenland kantoor houden.

Hoofdstuk II, Doel en taken

Artikel 3

1. Het SBF is een permanent platform met als doel de ontwikkeling van de lokale private sector, dit middels dialoog tussen de private sector en de publieke sector in een Publiek: Private Partnerschap bij het samen formuleren, samen uitvoeren en monitoren van de Nationale Strategie voor de Ontwikkeling van de private sector in Suriname.
2. Het SBF heeft tot taak:
  - a. het opzetten van een permanent platform voor dialoog tussen de private en publieke sector in een Publiek-Private Partnerschap;
  - b. het treden in dialoog en samenwerking met de overheid en andere actoren die betrokken zijn bij de ontwikkeling van de Lokale Private Sector.
  - c. het aangaan van samenwerkingsverbanden met soortgelijke instellingen en/of donor-organisaties in binnen- en buitenland;
  - d. het oprichten van een Suriname Business Center; dat als werkarm van het SBF zal functioneren;
  - e. het scheppen van gunstige voorwaarden ter ontwikkeling van de Lokale Private Sector, onder andere door middel van:
    1. het opstellen c.q. voortdurend actualiseren van een nationale strategie voor de ontwikkeling van de Lokale Private Sector;
    2. het coördineren bij de uitvoering van deze nationale strategie;
    3. het opzetten van mechanismen ter identificatie van ontwikkelingssectoren met hoge prioriteit;

f. het verrichten van alle andere activiteiten die kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van de Lokale Private Sector.

3. Bij of krachtens staatsbesluit kunnen regels worden vastgesteld met betrekking tot het toezicht op het Suriname Business Center.

Vermogen

Artikel 4

Het vermogen van het SBF wordt gevormd door:

- a. de exploitatiekosten, deze komen voor rekening van de vertegenwoordigende instanties, die elk voor gelijke delen bijdragen met uitzondering van Ravaksur, de Niet-Gouvernementele Organisaties en de Anton de Kom Universiteit van Suriname
- b. giften;
- c. subsidies van overheidswege en/of andere organisaties in binnen- en buitenland;
- d. alle andere inkomsten en vermogen welke op wettige wijze zijn verkregen.

Hoofdstuk III, Bestuur

Artikel 5

1. Het bestuur van het SBF bestaat uit tenminste vijf en ten hoogste negen leden, die de negen instanties als genoemd in artikel 1 vertegenwoordigen. Voor elk lid wordt tevens een plaatsvervanger benoemd. De bestuursleden en hun plaatsvervangers worden door de Minister, op voordracht van de negen vertegenwoordigende instanties, benoemd en ontslagen. Elke vertegenwoordigende instantie draagt een bestuurslid en tegelijkertijd een plaatsvervangend lid voor. De bestuursleden en plaatsvervangers moeten ingezetenen zijn die de Surinaamse nationaliteit bezitten of staatsburgers zijn van een andere lidstaat van de Caraïbische Gemeenschap.
2. Het bestuur kiest uit zijn midden een voorzitter, een secretaris en een penningmeester. Zij vormen tezamen het dagelijks bestuur.
3. Bestuursleden worden benoemd voor een periode van zes en dertig kalendermaanden en zijn terstond herbenoembaar. De voorzitter wordt bij toerbeurt gekozen voor een periode van twaalf maanden; de secretaris en penningmeester worden eveneens gekozen voor een periode van twaalf maanden. Bij het ontstaan van een of meer vacature(s) in het bestuur, zal (zullen) de desbetreffende instantie (s) die het fungerende lid heeft (hebben) voorgedragen binnen een termijn van negentig dagen in zijn opvolging voorzien.
4. Mocht (en) in het bestuur om welke reden dan ook één of meer leden ontbreken, dan vormen de overblijvende bestuursleden met een minimum van vijf leden niettemin een wettig bestuur.
5. De instantie die het fungerende lid of plaatsvervangend lid heeft voorgedragen, heeft het recht dit lid of plaatsvervangend lid in dringende gevallen door middel van een schriftelijke kennisgeving aan de Minister, terug te roepen.

Bestuursvergaderingen en Bestuursbesluiten

Artikel 6

1. Iedere kalendermaand wordt ten minste één vergadering gehouden.
2. Vergaderingen zullen voorts telkenmale worden gehouden, wanneer de voorzitter dit wenselijk acht of indien één der andere bestuursleden daartoe schriftelijk en onder nauwkeurige opgave der te behandelen punten aan de voorzitter het verzoek richt. Indien de voorzitter aan een dergelijk verzoek geen gevolg geeft in dier voege, dat de vergadering kan worden gehouden binnen twee weken na het verzoek, is zijn de leden van het bestuur bevoegd zelf een vergadering bijeen te roepen met inachtneming van de in de leden 3 en 4 van dit artikel genoemde procedures.
3. De oproeping tot de vergadering geschiedt — behoudens het in lid 2 van dit artikel bepaalde — door de secretaris, ten minste drie dagen van tevoren, de dag der oproeping en die der vergadering niet meegerekend.
4. De oproeping vermeldt behalve plaats en tijdstip van de vergadering, de te behandelen onderwerpen.
5. In beginsel besluit het bestuur in consensus. Zolang in een bestuursvergadering alle in functie zijnde bestuursleden aanwezig zijn, kunnen geldige besluiten worden genomen over alle aan de orde komende onderwerpen, mits met algemene stemmen, ook al zijn de door deze wet gegeven voorschriften voor het oproepen en houden van vergaderingen niet in acht genomen.
6. De vergaderingen worden geleid door de voorzitter; bij diens afwezigheid wordt de vergadering geleid door de secretaris en bij diens afwezigheid door de penningmeester..

7. Van het verhandelde in de vergaderingen worden notulen gehouden door de secretaris of door een der andere aanwezigen, door de voorzitter daartoe aangewezen. De notulen worden vastgesteld en getekend door degenen, die in de vergadering als voorzitter en secretaris hebben gefungeerd.
8. In afwijking van het bepaalde in lid 5 van dit artikel kan het bestuur beslissen om in bepaalde, door hem vast te stellen gevallen, een stemmingsprocedure in te stellen. Ieder bestuurslid heeft het recht tot het uitbrengen van één stem. Voor zover geen andere meerderheid is voorgeschreven worden alle bestuursbesluiten genomen met gewone meerderheid der uitgebrachte geldige stemmen.
9. Alle stemmingen ter vergadering geschieden mondeling, tenzij de voorzitter een schriftelijke stemming gewenst acht of een der stemgerechtigden dit voor de stemming verlangt. Schriftelijke stemming geschiedt geheim.
10. Blanco stemmen worden beschouwd als niet te zijn uitgebracht.
11. Indien de stemmen staken is het voorstel verworpen.

Bestuursbevoegdheid en Vertegenwoordiging

Artikel 7

1. Het bestuur is belast met het besturen, het instandhouden, het versterken en het uitbouwen van het SBF.
2. Het bestuur behoeft de voorafgaande goedkeuring van de Minister voor:
  - a. het vaststellen van de arbeidsvoorwaarden voor de directeur(en) en andere stafmedewerkers van het SBC;
  - b. het aangaan van geldleningen;
  - c. het verkrijgen, vervreemden en bezwaren van registergoederen;
  - d. het aangaan van overeenkomsten waarvan het geldelijk belang per geval een door de Minister vast te stellen bedrag te boven gaat;
  - e. het vaststellen van een vergoeding aan de leden en plaatsvervangende leden van het bestuur.

Artikel 8

1. Het dagelijks bestuur vertegenwoordigt het SBF in en buiten rechte. Voor het verrichten van rechtshandelingen zijn twee handtekeningen van het dagelijks bestuur voldoende.
2. Het bestuur kan volmacht verlenen aan een of meer bestuursleden, alsook aan derden, om het SBF binnen de grenzen van die volmacht te vertegenwoordigen.

Einde Bestuurslidmaatschap

Artikel 9

Het bestuurslidmaatschap eindigt door overlijden, bij onder curatele stelling, bij schriftelijke ontslagneming, door afwezigheid voor ten minste drie maanden aaneengesloten, door expiratie van de zittingsduur en door terugroeping als voorzien in artikel 5 lid 5.

Directie en Personeel

Artikel 10

1. Het bestuur kan één of meer directeur(en) en/of andere functionaris(sen) voor het SBC benoemen, die belast wordt (worden) met de uitvoering van door het bestuur opgedragen taken van het SBC.
2. De directeur (en) casu quo functionaris (sen) vericht(en) deze taken in overeenstemming met een door het bestuur vast te stellen directie- en personeelsreglement.

HOOFDSTUK IV, Boekjaar en Jaarstukken

Artikel 11

1. Het boekjaar van het SBF is gelijk aan het kalenderjaar. Voor de eerste maal loopt het boekjaar vanaf de dag na de afkondiging van de wet Suriname Business Forum tot en met 31 december van het daaraanvolgend jaar.
2. Het bestuur biedt jaarlijks, uiterlijk in de maand juli, de Minister een concept-begroting van inkomsten en uitgaven alsmede een conceptjaarplan voor het daarop volgend jaar vergezeld van de daarbij behorende toelichting, aan. De Minister stelt de begroting en het jaarplan uiterlijk binnen twee maanden na indiening vast. Indien de Minister niet binnen twee maanden reageert, worden de begroting en het jaarplan geacht te zijn goedgekeurd.
3. Per het einde van ieder boekjaar worden de boeken van het SBF afgesloten. Daaruit worden door de penningmeester een balans en een staat van baten en lasten over het geëindigde boekjaar opgemaakt welke

jaarstukken, vergezeld van een goedkeurende verklaring van een registeraccountant, binnen zes maanden na afloop van het boekjaar door het bestuur aan de Minister zullen worden aangeboden.

4. De jaarstukken worden binnen twee maanden door de Minister vastgesteld. Deze vaststelling strekt het bestuur tot decharge.

5. Binnen acht maanden na afloop van het boekjaar worden de jaarstukken gepubliceerd door het SBF, door deze ten minste te zijner kantore ter inzage te leggen.

Geheimhoudingsplicht

Artikel 12

Ten aanzien van alle vertrouwelijke en geheime informatie, met betrekking tot aangelegenheden het SBF betreffende, welke door leden van het bestuur, de directeur(en) of enig personeelslid van het SBF uit hoofde van hun werkzaamheden bij of ten behoeve van het SBF is verkregen, geldt voor betrokkenen een geheimhoudingsplicht voor een periode van twee jaar na beëindiging van de betrekking.

Algemene delegatiebepaling

Artikel 13

Onverminderd de bepalingen van deze wet, waarin een staatsbesluit is voorgeschreven, kunnen omtrent de in deze wet geregelde onderwerpen nadere regels bij of krachtens staatsbesluit worden vastgesteld.

Slotbepalingen

Artikel 14

1. Deze wet kan worden aangehaald als: Wet Suriname Business Forum.

2. Zij wordt in het Staatsblad van de Republiek Suriname afgekondigd.

3. Zij treedt in werking met ingang van de dag volgende op die van haar afkondiging.

4. De Minister belast met de zorg voor de bevordering van de handel en industrie is belast met de uitvoering van deze wet.

Gegeven te Paramaribo, de 18e oktober 2006. R.R. VENETIAAN

Uitgegeven te Paramaribo, de 1 ste november 2006 De Minister van Binnenlandse Zaken,
M.S.H. HASSANKHAN.

WET van 18 oktober 2006, houdende instelling van het Suriname Business Forum (Wet Suriname Business Forum).

MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN

1. INLEIDING

De ontwikkeling van het bedrijfsleven in Suriname is van groot belang voor de economische groei en bloei van onze gemeenschap, waarbij het scheppen van werkgelegenheid speciale aandacht dient te krijgen. Naast grote bedrijven die in Suriname actief zijn in de mijnbouwsector zijn het vooral middelgrote en kleine bedrijven — de Domestic Private Sector zoals deze internationaal wordt aangeduid — of voor ons vertaald de Lokale Private Sector (LPS), die voor de groei in de werkgelegenheid van betekenis zullen zijn.

De overheid wil gaarne stimulansen bieden om deze Lokale Private Sector tot bloei te brengen en daardoor op duurzame wijze tot economische groei en ontwikkeling te geraken. Een strategie voor de ontwikkeling van het bedrijfsleven in het algemeen en voor de Lokale Private Sector in het bijzonder is hiervoor wel gewenst.

2. GLOBALISERING

De Surinaamse economie zal in de komende jaren erg beïnvloed worden door de verschillende internationale verdragen waar Suriname als partij deel van uit maakt; ondermeer kunnen worden genoemd de Caricom Single Market and Economy (CSME), de uitbreiding van de Europese Unie (EU), de veranderende relatie tussen de EU en de landen van Afrika, het Caraïbisch Gebied en de Pacific (ACP), Mercosur, de vrijhandelszone van de Americas (FTAA) en de wijzigingen in de Wereld Handels Organisatie (WTO).

Deze overeenkomsten — gericht op vergrootte markttoegang — vormen voor kleine kwetsbare economieën een grote uitdaging. Afhankelijk van de wijze waarop regeringen en het bedrijfsleven hiermee omgaan en hierop inspelen kunnen deze bedreigingen worden omgezet in kansen.

3. LOKALE PRIVATE SECTOR

Internationaal wordt steeds meer erkend dat de Lokale Private Sector (LPS) een bijzondere bijdrage kan leveren aan de groei en ontwikkeling van de economie van het land. Zonder de creatie van voldoende productieve en volwaardige werkgelegenheid in een land, is het niet mogelijk tot effectieve armoedebestrijding en bevordering van duurzame economische groei te komen.⁹⁹

Voor het scheppen van productieve en volwaardige werkgelegenheid zijn particuliere investeringen onontbeerlijk. Deze leiden immers tot uitbreiding of verbetering van de bestaande productie-capaciteit die de basis vormt voor duurzame economische groei en gepaard gaat met een meer productieve en volwaardige werkgelegenheid. Het is daarom vooral de LPS die essentieel is in een beleidsstrategie, gericht op de verbetering van de sociaal-economische situatie van ons land.

In de negentiger jaren groeide bij het Surinaamse bedrijfsleven het besef dat herstel, groei en ontwikkeling van de LPS alleen tot stand kan komen door onderlinge samenwerking. In die opvatting werd zij ondersteund door de EU. Een efficiënt en effectief functionerende publieke sector is verder onontbeerlijk om in dit proces een katalyserende en faciliterende rol te vervullen.

4. PLATFORM EN RECHTSVORM

Het Surinaams Business Forum zal functioneren als een permanent platform voor dialoog tussen de private sector en de publieke sector in een Publiek-Private-Partnerschap met name bij het formuleren, implementeren, uitvoeren en monitoren van de Nationale Strategie voor de Ontwikkeling van de private sector van Suriname. Teneinde op een structurele manier te kunnen functioneren is een adequate rechtsvorm vereist. Omdat het Suriname Business Forum zowel publiekrechtelijke als privaatrechtelijke taken moet kunnen vervullen is de rechtsvorm rechtspersoon sui generis naar het oordeel van de deelnemende instanties de meest geschikte. De wet houdende instelling van het Suriname Business Forum regelt het functioneren en de verantwoordelijkheden, waarbij erop is toegezien dat zoveel mogelijk in consensus wordt besloten. Er wordt uitgegaan van volledige deelname van de stakeholders aan beraadslagingen, waardoor de vertegenwoordiging van deze stakeholders in het bestuur door de bestuursleden, maar ook door hun plaatsvervangers kan geschieden (zie artikel 5 van de wet). Ook bij een eventuele uitbreiding van het Suriname Business Forum zal dit beginsel worden gehanteerd. De deelnemende instanties hebben te allen tijde de verantwoordelijkheid en verplichting te voorzien in bestuursleden en hun plaatsvervangers. Dit is een conditio sine qua non voor het voortbestaan van het Suriname Business Forum.

Het toezicht op het bestuur, voor wat betreft de uitvoering van wettelijk opgedragen taken en het financieel beheer, wordt uitgeoefend door een Raad van Toezicht.

5. DEELNEMERS PLATFORM

Aan dit platform van overleg zullen deelnemen de Ministers van Handel en Industrie, van Financiën en van Justitie en Politie, terwijl voorts de Kamer van Koophandel en Fabrieken, de Vereniging Surinaams Bedrijfsleven en de Associatie van Surinaamse Fabrikanten de component van het bedrijfsleven vertegenwoordigen. Naast voornoemde instanties bestaat het Bestuur van het SBF voorts uit een representatieve vertegenwoordiger van de Niet Gouvernemente Organisations (NGO's), RAVAKSUR en de Anton de Kom Universiteit van Suriname.

Bij de NGO's gaat het om NGO's werkzaam op het gebied van micro-ondernemingen. Bij RAVAKSUR zijn concurrentievermogen, productiviteits- en productieverhoging, jobtraining, herstructurering en vaardigheidsontwikkeling van belang.

De Universiteit levert de inbreng van de wetenschappelijke wereld voor wat technologische vooruitgang betreft.

Uit praktische overwegingen is dit aantal deelnemers limitatief gesteld, met dien verstande dat het Ministerie van Planning en Ontwikkelingssamenwerking in sterke mate bij het overleg en de werkzaamheden is betrokken, terwijl andere instanties zowel uit de publieke als uit de private sector eveneens bij dit partnerschap betrokken zullen worden.

---

⁹⁹ In zijn Millennium Development Goals 2005 meldt de UNDP dat in 1999-2000 meer dan 60% van de Surinaamse bevolking onder de armoedegrens leefde (minder dan 1 USD per dag). Het in april 2010 gepubliceerde vooruitgangsrapport (november 2009) van de regering van Suriname geeft aan dat het gestelde doel, namelijk halvering van dat aantal mensen tegen 2015, waarschijnlijk wordt gehaald.

Het functioneren van het SBF als platform brengt met zich mee dat ter verwezenlijking van de doelstelling de vertegenwoordigende instanties frequent dienen te communiceren met de andere organisaties die niet rechtstreeks in het SBF-bestuur vertegenwoordigd zijn.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Artikel 3 lid 1

In zijn functioneren als nationale dialoog platform, heeft het SBF niet slechts de taak om knelpunten die de groei en ontwikkeling van de private sector in de weg staan te identificeren, maar meer nog zal het SBF oplossingsmodellen voor deze knelpunten aandragen, alsmede economische trends en ontwikkelingen signaleren die zich in de wereld voltrekken en die hun weerslag kunnen hebben op de nationale productie- en industriesector. Het is van belang dat het SBF in staat zal zijn te anticiperen op bovengenoemde ontwikkelingen.

Artikel 3 lid 2 d

Het Surinaams Business Center zal worden ingesteld als werkmarm van het SBF, die de verstaalslag van de hier bovengenoemde regionale en internationale economische ontwikkelingen naar het nationaal ondernemerschap zal moeten maken. Hiertoe zal het SBC worden belast met de uitvoering van de door het SBF geformuleerde nationale strategie voor de ontwikkeling van de private sector.

Artikel 5 lid 1

Voor het systeem van plaatsvervangende leden is gekozen, teneinde continuïteit van bestuur te garanderen, terwijl de vertegenwoordigende organisaties/instanties steeds optimaal geïnformeerd worden over de ontwikkelingen binnen en de besluiten van het SBF.

De vertegenwoordigers in het SBF onderhouden de relatie met de praktijk via hun organisaties, namens welke zij in het SBF participeren. Zo zal b.v. de vertegenwoordiger van de ASFA zorg dragen voor de communicatie met bestuur en leden van de ASFA, terwijl het SBC de communicatie naar het nationaal ondernemerschap onderhoudt.

De aanwijzing van plaatsvervangende leden van de Publieke Sector zal zodanig geschieden dat als plaatsvervangers worden voorgedragen vertegenwoordigers die beleidsgebieden vertegenwoordigen welke door de Regering als strategisch voor de economische ontwikkeling worden aangemerkt, waarmee bedoeld wordt dat als de agrarische sector, de toerisme sector, de mijnbouw sector of andere sectoren in een bepaald tijdsgewricht als strategisch worden ervaren, de Overheid ervoor zal zorg dragen dat de plaatsvervangende dienovereenkomstig plaatsvindt.

Gesteld is dat de vertegenwoordigers ingezetenen dienen te zijn van de Republiek Suriname en de Surinaamse nationaliteit dienen te bezitten of staatsburgers zijn van de Caraïbische Gemeenschap.

Gelet op de doelstellingen van het SBF en het SBC is er vanuit gegaan dat in een globaliserende wereld met alle gevolgen van onder andere handelsliberalisatie, het principe van "national treatment" en economische blokvorming, alsook de committeringen die Suriname binnen de Caricom Single Market and Economy is aangegaan, het wellicht noodzakelijk zal zijn om kader en kennis van buiten aan te trekken.

Artikel 6

Ten aanzien van bestuursbesluiten kan worden gesteld dat uit het karakter van het SBF, zijnde een platform voor dialoog, voortvloeit dat bestuursbesluiten in eerste instantie en zoveel als mogelijk in consensus worden genomen. Evenwel kunnen zich gevallen voordoen die het bestuur noodzaken de stemmingsprocedure op gang te zetten. Het bepaalde in dit artikel ten aanzien van bestuursbesluiten heeft derhalve betrekking op die gevallen, op welke naar het oordeel van het bestuur een stemming van toepassing dient te zijn.

Als voorwaarde voor de besluitvorming door middel van consensus is gesteld dat alle leden op de desbetreffende vergadering aanwezig dan wel vertegenwoordigd dienen te zijn.

Artikel 6 lid 8

Deze bepaling heeft betrekking op die gevallen welke een spoedeisend karakter dragen en waarbij het bestuur in de onmogelijkheid verkeert om een spoedvergadering bijeen te roepen.

Paramaribo, 18 oktober 2006, R.R. VENETIAAN

Bijlage 10 Bruto Binnenlands Product

Suriname

Gross Domestic Product by kind of activity (1000 of SRD)

	2005*	2006*	2007*	2008*	2009**	2010**
Agriculture, Hunting and Forestry	201777	227881	252366	325209	412770	425265
Fishery	38624	43602	46398	42105	65562	65043
Mining and Quarrying	464396	568391	706792	931578	731804	737997
Manufacturing	818302	1034821	1216655	1610894	1310804	1351167
Electricity, Gas and Water supply	223545	245184	261462	284456	278234	300974
Construction	153076	206940	251595	304334	331775	364387
Whole sale and Retail trade	438629	469918	567347	774821	832177	930167
Hotels and Restaurants	89178	95077	111679	135236	150024	157247
Transport and Communication	350904	364891	360048	401475	567623	592641
Financial intermediation	292997	353626	398501	493196	363252	378153
Real estate, renting and business activities	282968	357800	393506	463453	423188	439687
Public Administration	309547	340246	382745	468097	468148	468200
Education (government)	175077	220196	253570	255054	255100	255146
Health and social work (government)	23581	32447	35995	33054	33054	33054
Other Community, social and personal services	62404	71915	76131	87001	71156	72410
Gross Domestic Product (formal sector)	3925005	4632934	5314789	6609963	6294671	6571538
Gross Domestic Product (informal sector)	687927	822872	923283	1187131	1010496	1075600
Less: FISIM	166217	214127	236051	281785	277478	291120
Gross Domestic Product at basic prices formal and informal	4446715	5241679	6002021	7515309	7027689	7356018
Taxes less subsidies on product	453230	603229	650550	810541	867000	890000
Gross Domestic Product on market prices formal and informal sector	4899944	5844908	6652571	8325851	7894689	8246018

Suriname

Gross Domestic Product by kind of activity Constant Prices (1990) 1000 of SRD)

	2005*	2006*	2007*	2008*	2009**	2010**
Agriculture, Hunting and Forestry	231	239	263	264	287	297
Fishery	94	103	98	79	74	72
Mining and Quarrying	317	341	403	422	409	407
Manufacturing	571	581	568	553	558	569

Electricity, Gas and Water supply	238	258	274	294	313	333
Construction	228	240	277	289	310	335
Wholesale and Retail trade	620	657	726	856	936	1028
Hotels and Restaurants	135	152	158	167	169	174
Transport and Communication	601	590	606	622	638	655
Financial intermediation	374	380	387	400	408	418
Real estate, renting and business activities	439	447	453	466	476	486
Public Administration	267	283	282	285	288	291
Education (government)	211	214	217	221	225	229
Health and social work (government)	31	30	29	29	29	29
Other Community, social and personal services	75	80	80	80	80	80
Gross Domestic Product (formal sector)	4431	4595	4822	5027	5201	5403
Gross Domestic Product (informal sector)	925	958	1010	1103	1136	1188
Less: FISIM	285	288	293	302	312	322
Gross Domestic Product at basic prices formal and informal	5071	5265	5539	5828	6025	6269
Taxes less subsidies on product	408	423	444	463	479	497
Gross Domestic Product on market prices formal and informal sector	5479	5688	5983	6291	6504	6767
growth in % #VERW!		3,8	5,2	5,1	3,4	4,0

Growth rate by sectors (at 1990-prices)

	2005*	2006*	2007*	2008*	2009**	2010**
Agriculture, Hunting and Forestry	-2,5%	3,5%	10,0%	0,4%	8,9%	3,4%
Fishery	-10,5%	9,6%	-4,9%	-19,4%	-6,7%	-2,5%
Mining and Quarrying	15,3%	7,6%	18,2%	4,7%	-3,0%	-0,5%
Manufacturing	10,2%	1,8%	-2,2%	-2,6%	1,0%	2,0%
Electricity, Gas and Water supply	3,5%	8,4%	6,3%	7,2%	6,4%	6,3%
Construction	8,6%	5,3%	15,4%	4,3%	7,3%	8,1%
Whole sale and Retail trade	8,8%	6,0%	10,5%	17,9%	9,3%	9,8%
Hotels and Restaurants	27,4%	12,6%	3,9%	5,7%	1,0%	3,0%
Transport and Communication	7,9%	-1,8%	2,7%	2,6%	2,6%	2,6%
Financial intermediation	7,5%	1,6%	1,8%	3,4%	2,1%	2,3%
Real estate, renting and business activities	1,9%	1,8%	1,4%	2,9%	2,1%	2,1%
Public Administration	6,0%	6,0%	-0,4%	1,1%	1,1%	1,1%
Education (government)	2,4%	1,4%	1,4%	1,8%	1,8%	1,8%
Health and social work (government)	6,9%	-2,0%	-4,5%	0,0%	0,0%	0,0%

Other Community, social and personal services	5,6%	6,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
GDP basicprices formal	6,9%	3,7%	4,9%	4,3%	3,5%	3,9%
GDP basicprices informal	-6,9%	3,6%	5,4%	9,2%	3,0%	4,6%
Less: FISIM	3,6%	1,1%	1,7%	3,1%	3,3%	3,1%
GDP basicprices formal and informal	4,2%	3,8%	5,2%	5,2%	3,4%	4,1%
Taxes less subsidies on product	6,8%	3,7%	5,0%	4,3%	3,5%	3,9%
Gross Domestic Product mp formal and informal sector	4,4%	3,8%	5,2%	5,1%	3,4%	4,0%

3

HOOFDSTUK

MACRO- ECONOMISCH KADER

Inleiding

In dit hoofdstuk komt aan de orde de evaluatie van de economische ontwikkeling over de periode 2004-2008. De nadruk ligt op de periode 2007 – 2008. De cijfers in dit Jaarplan zijn bijgesteld in tegenstelling tot eerder gepubliceerde data als gevolg van beschikbaar gekomen en herziene statistieken vanaf 2005 over de productiesectoren, Overheid, monetair en betalingsbalans. De handelsstatistieken zijn herzien vanaf 2004 door het Algemeen Bureau voor de Statistiek. Vooralnog zijn er geen statistieken beschikbaar over de werkgelegenheid naar sector over 2008. Van de macro-indicatoren, waar wel informatie over 2009 van te krijgen was, zijn de data verwerkt in dit hoofdstuk.

Na het inleidend overzicht komen onder andere aan de orde :

- ontwikkeling van de binnenlandse productie 2004 - 2008 en de prognose voor 2009 en 2010;
- ontwikkeling van de overheidsfinanciën 2004- juni 2009 en de omvang van de staatsschuld per ultimo 2008 en juni 2009;
- ontwikkeling van de betalingsbalans per ultimo 2008 en het tweede kwartaal 2009;
- monetaire ontwikkelingen 2004-2008 en het tweede kwartaal 2009;
- ontwikkeling van de koopkracht, waaronder die van ambtenaren, sociale voorzieningen en overheidspensioenen 2004- 2008 en een schatting voor 2009 en
- ontwikkeling van prijzen voor de gezinsconsumptie 2004-juli 2009 en brandstofprijzen.

Algemeen

De macro-economische ontwikkeling van Suriname was in de periode 2004-2008 redelijk tot goed te noemen. De groei bedroeg in deze periode gemiddeld 5,4%. In 2004 was de groei van het BBP ca. 8% en in 2008 ca. 5,1%. Uitgedrukt in procenten van het BBPmp¹⁰⁰ heeft de Overheid in 2007 en 2008 voor respectievelijk ca. 29,4% en ca. 26,7% via de begroting bijgedragen aan de nationale economische bedrijvigheid.

De groei voor 2009 en 2010 wordt voorlopig geschat op respectievelijk 3,4% en 4,0%. Deze lage groei is het gevolg van de effecten van de mondiale wereldcrisis op onze export. In het hoofdstuk over de productie worden de groeicijfers nader belicht. In het vorig Jaarplan was reeds aangegeven dat de economische structuur van Suriname niet is veranderd en dat de groeicijfers van het Bruto Binnenlands Product in de afgelopen periode voornamelijk te maken hadden met gunstige prijsontwikkelingen in de mijnbouwsector, waardoor de

¹⁰⁰ Betreft het Bruto Binnenlands Product tegen marktprijzen van de formele en de informele economie, volgens de productiemethode.

bestedingen in de economie zijn toegenomen. Deze toename heeft tijdelijk een gunstig effect op andere sectoren. De overige sectoren, zoals de constructiesector, de dienstverlenende sectoren (handel, restaurants en hotels - vanwege de groei in de sector toerisme) en ook de subsectoren rijst en bacoven, nutsvoorzieningen en de financiële instellingen, hebben onder andere een bijdrage geleverd aan het groeicijfer over de periode 2004-2008. De private investeringen bedroegen volgens de cijfers uit de nationale rekeningen in 2004 ca. 452 mln USD, inclusief de mijnbouw. In 2008 bedroegen deze investeringen ca. 619 mln USD. De totale export en import vertoonde een stijgende trend en de statistieken geven aan dat sinds 2004 de handelsbalans op transactiebasis positief is. De stijging van de export en het handelsoverschot zijn toe te schrijven aan de mijnbouwsector (voornamelijk goud en aluinaarde). De importen op kasbasis stegen met 34% in 2008 ten opzichte van 2004 en de exporten met 54%. De internationale prijs voor aardolie vertoonde een stijgende trend met als gevolg hogere transportkosten en dus prijsstijgingen voor importgoederen. Ook de toegenomen bestedingen, als gevolg van de extra inkomsten uit de mijnbouwsector, hebben inflatie tot gevolg. Deze bedroeg in de periode 2004-2008 gemiddeld 10,5% per jaar. De gemiddelde inflatie bedroeg in 2008 6,4%. De schatting voor 2009 en 2010 is respectievelijk ca. -1% en ca. 1,8%.

De wisselkoers voor de US dollar is in beschouwde periode redelijk stabiel gebleven, terwijl de wisselkoers voor de euro meeschommelt met internationale ontwikkelingen.

Ten aanzien van de werkgelegenheid is nog steeds geen cijfer over 2008 beschikbaar. Over de periode 2003-2007 was de gemiddelde groei ca. 2,3%. Zowel de overheidsinkomsten als -uitgaven vertonen in de periode 2004-2008 een stijgende trend. De totale uitgaven zijn in 2008 in vergelijking met 2004 toegenomen met ca. 90%, van ca. SRD 1.170 mln in 2004 naar ca. SRD 2.224 mln in 2008. De totale uitgaven in 2007 en 2008 zijn gelijk aan respectievelijk ca. 29,4% en 26,7% van het BBPmp¹⁰¹. De totale ontvangsten zijn in 2008 in vergelijking met 2004 toegenomen met circa 108%, van circa SRD 1.138 mln in 2004 tot circa SRD 2.370 mln in 2008. Deze stijging is hoofdzakelijk veroorzaakt door de toename van de lopende ontvangsten, die bestaan uit de belasting- en de niet-belastingontvangsten. De belastingontvangsten zijn in 2008 ten opzichte van 2007 met ca. 10,4% toegenomen, terwijl de niet-belastingontvangsten in 2008 ten opzichte van 2007 met slechts 1,5% stegen. Stringent budgetair beleid heeft in combinatie met de aanzienlijke bijdrage van mijnbouwbedrijven, waaronder Suralco, Billiton, Staatsolie en Rosebel Goldmines, aan de overheidsontvangsten, via onder andere de inkomstenbelasting en loonbelasting, geresulteerd in een overschot op zowel de lopende als de totale rekening van de overheidsbegroting in 2008 en ultimo juni 2009 van respectievelijk SRD 368 mln en SRD 146 mln en SRD 530 mln en SRD 442 mln.

De buitenlandse Staatsschuld bedroeg per ultimo 2008 USD 319,2 mln en de binnenlandse Staatsschuld SRD 640,2 mln, volgens de internationale definitie (de feitelijke Staatsschuld dus). Volgens de wet op de Staatsschuld is de bruto binnenlandse Staatsschuld per saldo toegenomen met circa 1,9% of SRD 17,6 mln, van circa SRD 914,6 mln naar SRD 932,2 mln.

Het saldo op de lopende rekening van de betalingsbalans vertoonde tekorten in de periode 2004-2005. Het tekort in 2004 bedroeg USD 61,9 mln en in 2005 USD 242 mln. Deze tekorten zijn toe te schrijven aan de ontwikkeling van het onzichtbaar verkeer, dat bestaat uit het dienstenverkeer, de primaire inkomens en de inkomensoverdrachten. In de periode 2006-2008 is het tekort in het dienstenverkeer minder geweest en is het saldo van de inkomensoverdrachten ook toegenomen, waardoor het saldo op de lopende rekening positief uitviel, namelijk USD 187,7 mln, USD 213,2 mln en USD 137,2 mln. De monetaire reserve bedroeg ultimo 2004 ca. USD 142 mln en ultimo 2008 ca. USD 501,5 mln. Per ultimo juni 2009 bedraagt de monetaire reserve USD 626,2 mln met een dekking van 4,6 maanden import. De stijging van de monetaire reserve heeft onder andere als oorzaak de verhoogde inkomsten uit de mijnbouwsector, met name de belastingafdrachten en dividenduitkeringen van Staatsolie.

De binnenlandse liquiditeitsmassa (M2) is tussen 2004 en 2008 gestegen van SRD 785,7 mln naar SRD 1.569,8 mln. De toename van M2 in de periode 2004-2008 is voornamelijk het gevolg geweest van de liquiditeitstoevoer uit het buitenland. In 2007 en 2008 is de stijging ook het gevolg van een toename in de kredietverlening aan de private sector (zie tabel 3.5.2).

Ten aanzien van de gemiddelde koopkracht van het algemeen ambtelijk kader bij de Overheid was in 2008 nog sprake van een daling ten opzichte van 2007 met ca. 5%. In 2009 is de verwachting een koopkrachtstijging ten

---

¹⁰¹ Bruto Binnenlands Product marktprijzen (lopende prijzen) formeel en informeel is gelijk aan respectievelijk SRD 5.861,6 en SRD 6.657,6 miljoen (Bron: Stichting Algemeen Bureau voor de Statistiek).

opzichte van 2008 van gemiddeld 13 %. Oorzaak is een daling van het inflatiecijfer en een forse toename van de lonen en salarissen in het kader van implementatie van FISO.

De sociale uitkeringen zijn in 2008 nog op hetzelfde niveau van 2004, behalve de AOV uitkering. Deze is per januari 2008 opgetrokken naar SRD 275, met als gevolg een lichte koopkracht stijging van 3,8% in 2008 ten opzichte van 2007. De koopkracht van de overheidspensioenen is gewijzigd. Voor 2009 wordt een verbetering van ca. 12% verwacht ten opzichte van 2008.

3.1. PRODUCTIE

In deze paragraaf zullen de ontwikkelingen van de productiesectoren over de periode 2004 - 2010 worden belicht. Hierbij is gebruikgemaakt van het meest recente cijfermateriaal van het Algemeen Bureau voor de Statistiek over de periode 2004 – 2008. Voor wat betreft de jaren 2009 en 2010 zijn de projecties samengesteld door de Stichting Planbureau Suriname. De nadruk zal worden gelegd op de periode 2006-2010 (voorzover gegevens beschikbaar), waarbij de beschouwing van de periode 2004 en 2005 dient als basis en achtergrond. Er zullen onder meer de volgende macro-economische grootheden worden gepresenteerd: de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product, het Bruto Nationaal Inkomen, het Beschikbaar Inkomen en het Nationaal Inkomen per capita.

De ontwikkeling van het nominaal Bruto Binnenlands Product

Het Bruto Binnenlands Product (BBP) tegen basisprijzen in nominale zin zowel formeel als informeel gaf een trendmatige groei weer in de periode 2004-2008. Het gemiddeld groeipercentage op jaarbasis bedroeg 20,9%. In 2006 bedroeg deze grootheid SRD 5,2 miljard. In 2007 noteerde dit productie-aggregaat een bedrag van SRD 6,0 miljard en liep in 2008 verder op naar een hoogte van SRD 7,5 miljard, een toename van 25,2% ten opzichte van 2007.

De ontwikkeling van het nominaal Bruto Binnenlands Product tegen marktprijzen formeel en informeel liet eveneens een groei noteren in de periode 2004-2008. Het gemiddeld groeicijfer gedurende deze periode was 20,3% per jaar. In 2006 bereikte dit productie-aggregaat een waarde van SRD 5,8 miljard. In 2007 steeg deze grootheid naar een niveau van SRD 6,7 miljard. In 2008 was er wederom sprake van voortgaande groei en wel van een bedrag van SRD 8,3 miljard, een toename van 25,0% in vergelijking met 2007.

In onderstaande tabel wordt een overzicht verschaft van het Bruto Binnenlands Product tegen basis- en marktprijzen, relatieve aandelen naar sectoren en macro-economische grootheden over de periode 2004-2010.

Tabel 3.1.1: Het Bruto Binnenlands Product tegen basis- en marktprijzen, relatieve aandelen sectoren en macro-economische grootheden 2004 - 2010

Omschrijving	2004	2005*	2006*	2007*	2008*	2009**	2010**
Groeicijfers in procenten:							
BBP mp (1990) formeel en informeel	8.4%	4.5%	3.8%	5.2%	5.2%	3.4%	4.0%
Primaire sector (agrarisch en mijnbouw)	12.0%	4.1%	6.4%	11.9%	0.1%	0.7%	0.8%
Secundaire sector (industrie, nutsvoorz. en constr)	10.4%	8.2%	4.1%	3.7%	1.5%	4.0%	4.7%
Tertiaire sector (dienstverlening)	6.1%	7.5%	3.1%	3.9%	6.8%	4.0%	4.4%
Relatieve aandelen sectoren in BBP tegen basispr. formeel en informeel							
Primaire sector	15.1	15.8	16.0	16.8	17.3	17.2	16.7
Secundaire sector	25.4	26.9	28.4	28.8	29.3	27.3	27.4
Tertiaire sector	43.4	41.8	39.9	39.0	37.7	41.1	41.3
Informele sector	16.1	15.5	15.7	15.4	15.8	14.4	14.6
Macro-economic aggregates (x SRD 1000)							
Bruto Binnenlands Product (basisprijzen 1)	3044181	3758788	4418807	5078738	6328178	6017193	6280417

Bruto Binnenlands Product (basisprijzen) 2)	3627656	4446715	5241679	6002021	7515309	7027689	7356018
Bruto Binnenlands Product (basisprijzen; 1990=100) 1)	3871	4146	4307	4529	4725	4889	5081
Bruto Binnenlands Product (basisprijzen; 1990=100) 2)	4865	5071	5265	5539	5828	6025	6269
Bruto Binnenlands Product markt prijzen 1)	3474034	4212017	5022036	5729288	7138720	6884193	7170417
Bruto Binnenlands Product markt prijzen 2)	4057509	4899944	5844908	6652571	8325851	7894689	8246018
Bruto Binnenlands Product markt prijzen (1990=100) 1)	4253	4554	4730	4973	5188	5368	5579
Bruto Binnenlands Product markt prijzen (1990=100) 2)	5247	5479	5688	5983	6291	6504	6767
Bruto Nationaal Inkomen (basis prijzen) 1)	2871081	3645995	4268274	5101682	6385724	6067873	6331097
Bruto Nationaal Inkomen (basis prijzen) 2)	3454556	4333922	5091146	6024965	7572855	7078369	7406698
Bruto Nationaal Inkomen (markt prijzen) 1)	3300933	4099225	4871503	5752232	7196266	6934873	7221097
Bruto Nationaal Inkomen (markt prijzen) 2)	3884408	4787152	5694375	6675515	8383397	7945369	8296698
Beschikbaar Inkomen 1)	3338635	4160773	4971951	5968797	7439238	7179593	7465817
Beschikbaar Inkomen 2)	3922110	4848700	5794823	6892080	8626369	8190089	8541418
Nationaal Inkomen per capita in SRD 1)	6698	8222	9661	11280	13918	13280	13691
Nationaal Inkomen per capita in SRD 2)	7882	9602	11293	13090	16214	15215	15730

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, (2004-2008), Stichting Planbureau Suriname (2009 en 2010)

Bewerking: Stichting Planbureau Suriname

- 1) formele sector,
- 2) formele en informele sector
- *) Voorlopige cijfers
- **) Projecties

De ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product in reële zin

De ontwikkelingen van het Bruto Binnenlands Product tegen marktprijzen formeel en informeel kunnen als positief worden gekwalificeerd in de periode 2004 – 2008. De gemiddelde groei van de economie op jaarbasis gedurende deze periode bedroeg 5,4%.

De groei van de totale productie bedroeg 3,8% in 2006. Dit groeicijfer kan voornamelijk worden toegeschreven aan een toename van de toegevoegde waarde van de sectoren visserij, mijnbouw, nutsvoorzieningen, handel en hotels en restaurants.

In 2007 gaf de economie een groei weer van 5,2%. De groei van de toegevoegde waarde van meerendeels de sectoren landbouw, veeteelt, mijnbouw, constructie en handel lagen hieraan ten grondslag.

Het BBP-mp noteerde in 2008 wederom een groei en wel van 5,2%. Dit cijfer was het resultaat van een toename van de toegevoegde waarde van de productie binnen de primaire, de secundaire en de tertiaire sector. Bij de primaire sector was er sprake van een stijging van de productie van grotendeels de mijnbouw (4,7%). De sector nutsvoorzieningen (7,2%) leverde een grote bijdrage aan de groei van de secundaire sector in dat jaar. De tertiaire sector kende een stijging van de productie in vooral de dienstverlenende sectoren handel (bijna 18,0%) alsook hotels en restaurants (6,0%).

De vooruitzichten voor wat betreft groei van de economie in 2009 en 2010 geven een positief beeld weer namelijk 3,4% om 4,0%.

In tabel 3.1.2 Wordt het verloop van de reële groeicijfers van het bruto binnenlands product naar sectoren verschaft over de periode 2004 – 2010.

Tabel 3.1.2: Reële groei van het BBP naar sectoren

Sectoren	2004	2005*	2006*	2007*	2008*	2009**	2010**
Landbouw, Veeteelt en Bosbouw	5.3%	-2.5%	3.5%	10.0%	0.4%	8.9%	3.4%
Visserij	-7.8%	-10.5%	9.6%	-4.9%	19.4%	-6.7%	-2.5%
Mijnbouw	29.7%	15.3%	7.6%	18.2%	4.7%	-3.0%	-0.5%
Industrie	10.7%	10.2%	1.8%	-2.2%	-2.6%	1.0%	2.0%
Gas, Water en Electriciteit	10.0%	3.5%	8.4%	6.3%	7.2%	6.4%	6.3%
Constructie	10.1%	8.6%	5.3%	15.4%	4.3%	7.3%	8.1%
Handel	8.8%	8.8%	6.0%	10.5%	17.9%	9.3%	9.8%
Hotels en Restaurants	9.6%	27.4%	12.6%	3.9%	5.7%	1.0%	3.0%
Transport, Opslag en Communicatie	7.7%	7.9%	-1.8%	2.7%	2.6%	2.6%	2.6%
Financiële Instellingen	8.7%	7.5%	1.6%	1.8%	3.4%	2.1%	2.3%
Woon- en Commerciële diensten	2.5%	1.9%	1.8%	1.4%	2.9%	2.1%	2.1%
Overheid (excl. Onderwijs en Gezondheidszorg)	-0.4%	6.0%	6.0%	-0.4%	1.1%	1.1%	1.1%
Onderwijs	3.6%	2.4%	1.4%	1.4%	1.8%	1.8%	1.8%
Gezondheidszorg	-4.5%	6.9%	-2.0%	-4.5%	0.0%	0.0%	0.0%
Pers., Soc. en Gemeenschapdiensten	-1.4%	5.6%	6.7%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Bruto Binnenlands Product tegen basisprijzen formeel	7.7%	6.9%	3.7%	4.9%	4.3%	3.5%	3.9%
Bruto Binnenlands Product tegen basisprijzen informeel	9.6%	-6.9%	3.6%	5.4%	9.2%	3.0%	4.6%
Bruto Binnenlands Product tegen basisprijzen formeel en informeel	8.4%	4.2%	3.8%	5.2%	5.2%	3.4%	4.1%
Bruto Binnenlands Product tegen marktprijzen formeel en informeel	8.4%	4.5%	3.8%	5.2%	5.2%	3.4%	4.0%

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (2004-2008)

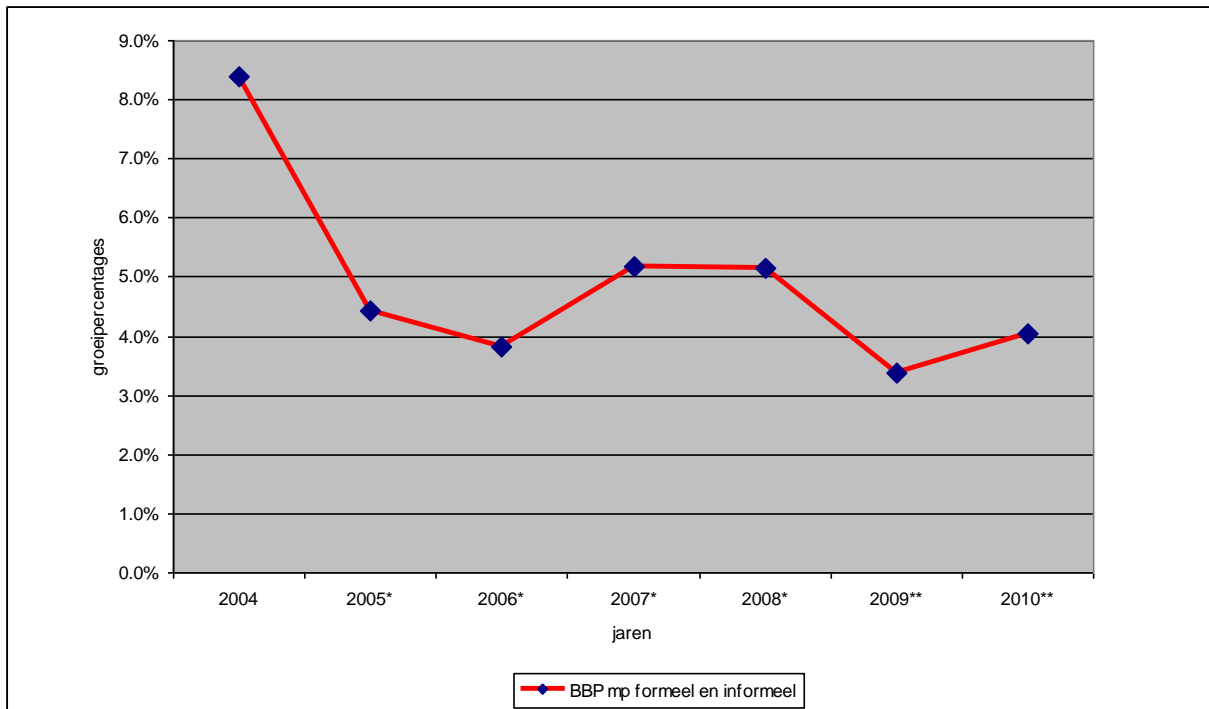
Stichting Planbureau Suriname (2009 en 2010),Bewerking: Stichting Planbureau Suriname

*) Voorlopige cijfers,

***) Projectie

In onderstaande figuur wordt het verloop van de reële groei van het Bruto Binnenlands Product tegen marktprijzen formeel en informeel geïllustreerd.

Fig. 3.1.1: Reële groei BBP tegen marktprijzen formeel en informeel

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (2004-2008)

Stichting Planbureau Suriname (2009 en 2010), Bewerking: Stichting Planbureau Suriname

*) Voorlopige cijfers

***) Projecties

Aandeel sectoren in het nominaal Bruto Binnenlands Product

Het aandeel van de primaire, secundaire en tertiaire sector in het totaal nominaal BBP tegen basisprijzen (formeel) gaf gedurende de periode 2004-2008 een schommelend verloop weer.

Het aandeel van de primaire sector in het nominaal Bruto Binnenlands Product tegen basisprijzen varieerde in de periode 2004 – 2008 tussen 15,1% en 17,3%, terwijl het gemiddeld aandeel circa 16,2% bedroeg.

Het verloop van het aandeel van de secundaire sector in het nominaal Bruto Binnenlands Product tegen basisprijzen schommelde tussen de 25,4% en 29,3% en het gemiddeld aandeel over de dezelfde periode kwam te staan op circa 27,7%.

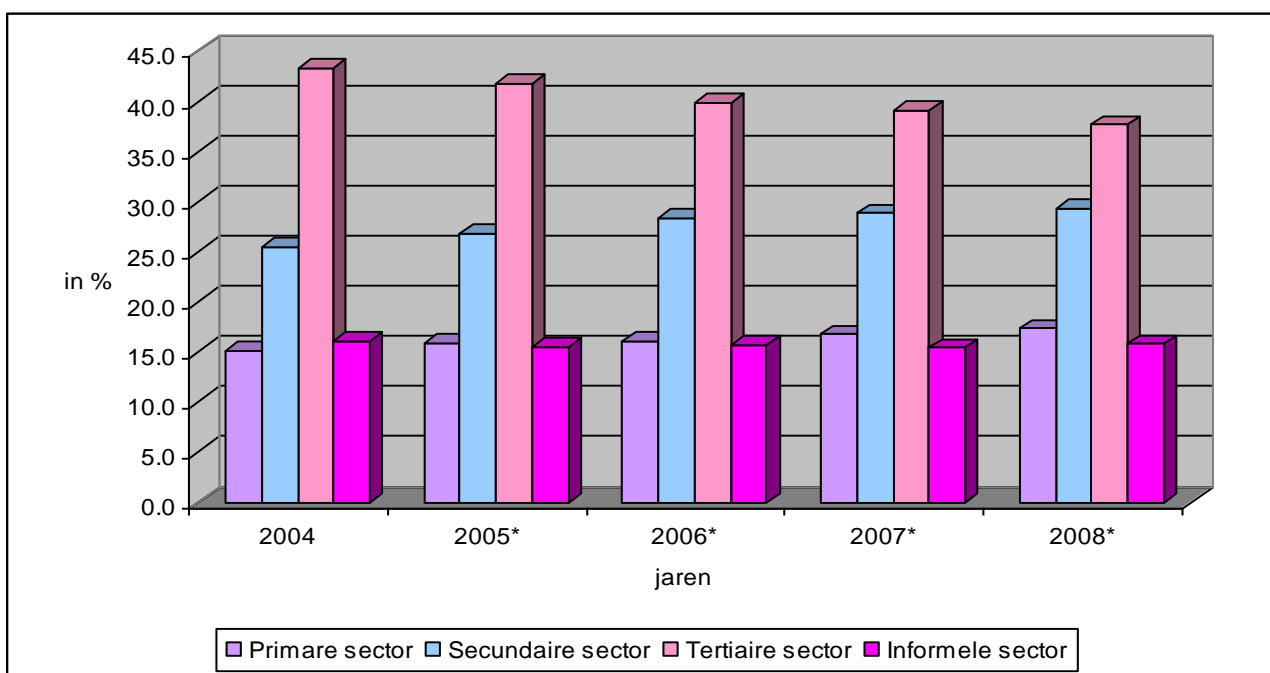
Het aandeel van de tertiaire sector in het nominaal Bruto Binnenlands Product tegen basisprijzen vertoonde over dezelfde periode een wisselvallig verloop en wel tussen 37,7% en 43,4%. Het gemiddeld aandeel was 40,4%.

Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de tertiaire sector het grootste aandeel had ten opzichte van de primaire en secundaire sector. Voor wat groei betreft, scoort de tertiaire sector lager dan de primaire en secundaire.

Het aandeel van de omvang van de informele sector in de economie had een wisselvallig verloop, namelijk 15,4% om 16,1%. De gemiddelde bijdrage aan de economie bedroeg 15,7%. Hieruit kan worden afgeleid dat de informele sector een wezenlijke bijdrage levert aan de nationale economie.

In figuur 3.1.2 wordt het verloop geïllustreerd van aandelen naar sectoren in het nominaal Bruto Binnenlands Product 2004 - 2008.

Fig. 3.1.2: Verloop aandeel naar sectoren in het nominaal Bruto Binnenlands Product

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek, Bewerking: Stichting Planbureau Suriname
*) Voorlopige cijfers

3.2 De ontwikkeling van de sectoren in de periode 2004 – 2010

Tot de primaire sector worden gerekend: landbouw, veeteelt, visserij, bosbouw en mijnbouw. In onderstaand tabel wordt een overzicht verschaft van de groeicijfers van deze sectoren gedurende de periode 2004 – 2010.

Tabel 3.1.3: Groeicijfers naar sector 2004-2010

Sectoren	2004	2005*	2006*	2007*	2008*	2009**	2010**
Primaire sector	12%	4%	6%	12%	0%	1%	1%
Landbouw	-9%	-8%	0%	9%	-2%	12%	4%
Veeteelt	5%	-13%	-1%	24%	-17%	2%	2%
Visserij	-8%	-10%	10%	-5%	-19%	-7%	-3%
Bosbouw	1%	14%	6%	-1%	6%	5%	5%
Mijnbouw	30%	15%	8%	18%	5%	-3%	-1%

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek en Stichting Planbureau Suriname
Bewerking: Stichting Planbureau Suriname
*) Voorlopige cijfers, **) Projecties

Uit de tabel kan worden afgeleid dat de groei van de primaire sector varieerde gedurende de periode 2004 – 2008, waarbij in 2004 de hoogste groei werd gerealiseerd, te weten 12,0%, als gevolg van een toename van de productie van bacoven en gouderts, en de laagste in 2008, namelijk 0,1%. De gemiddelde jaarlijkse groei van de primaire sector bedroeg in deze periode bijna 7,0%. Naar verwachting zal de primaire sector zowel in 2009 als in 2010 een marginale toename vertonen van respectievelijk 0,7% en 0,8%. Deze lage groeiverwachting is afgeleid van informatie uit de sectoren landbouw en mijnbouw.

De productie van de primaire sector kende een groei van 6,4% in het jaar 2006. Dit groeicijfer was het resultaat van de gestegen toegevoegde waarde van voornamelijk de sectoren visserij en mijnbouw. In de visserijsector stegen de vangsten van zowel seabobgarnalen als vis. De seabobvangsten liepen op van 8.927 ton in 2005 naar 10.340 ton in 2006. De visvangsten namen toe van 17.395 ton in 2005 naar 19.062 ton in 2006. Bij de mijnbouwsector steeg meerendeels de productie van ruwe goudert (bijna 41% ten opzichte van 2005), alsook ruwe aardolie (10% in vergelijking met 2005).

In 2007 realiseerde de primaire sector een groei van 11,9%. De groei van de toegevoegde waarde van de sectoren landbouw, veeteelt en mijnbouw lag hieraan ten grondslag. Bij de landbouwsector steeg de productie

van grotendeels bacoventen en wel van 64.555 ton in 2006 naar 71.084 ton in 2007. Bij de veeteeltsector was vooral merkbaar een stijging van de productie van eieren. De mijnbouwsector gaf een verbetering te zien van de productie van bauxiet met 6,6% ten opzichte van 2006, ruwe aardolie met 13,4% ten opzichte van 2006 alsmede gouderts met bijna 17%.

In 2008 realiseerde de primaire sector een lichte groei van 0,1%, dankzij een toename van de toegevoegde waarde van de mijnbouwsector. De productie van ruwe aardolie steeg met 8,4% in vergelijking met het voorgaande jaar, terwijl de goudertsproductie toenam met 23% ten opzichte van 2007.

De vooruitzichten voor wat betreft de groei van de primaire sector voor 2009 en 2010 zijn 0,7% om 0,8%. Deze lage groeiverwachting vloeit voort uit gegevens ontvangen uit de sectoren landbouw en mijnbouw.

De secundaire sector

Tot de secundaire sector behoren: industrie, nutsvoorzieningen (water en elektra) en de constructiesector.

De sector had een positief verloop in de periode 2004 – 2008. De jaarlijkse gemiddelde groei van de secundaire sector bedroeg 5,6%.

In 2006 werd een groei genoteerd van 4,1%. De toegevoegde waarde van de sectoren nutsvoorzieningen en constructie leverde het grootste aandeel in dit groeicijfer. In 2006 was sprake van een lichte groei bij de industriese sector (1,8%). De aluinaardeproductie nam toe, terwijl de productie van goud- en aardolieverwerking een teruggang vertoonde.

In 2007 realiseerde de secundaire sector een groei van 3,7%. Dit positief groeicijfer kan worden toegeschreven aan een toename van de toegevoegde waarde van nutsvoorzieningen (6,3%) en de constructiesector. De constructiesector scoorde toen 15,4%, dankzij investeringen in omvangrijke bouw- en infrastructurele werken. De industriese sector kende een terugval van 2,2%. De productie van goudverwerking daalde met 7,8%, terwijl de productie van aardolieverwerking steeg met bijna 7% in dat jaar.

In 2008 noteerde de secundaire sector een marginale groei van 1,5%. Dit groeicijfer had meerendeels te maken met een verbetering van de productie van elektra en water (nutsvoorzieningen) (7,2%) en de constructiesector (4,3%). De industriese sector kende wederom een daling van ongeveer 3%. Deze daling was te wijten aan een terugval in de productie van aluinaarde en aardolieverwerking.

Naar schatting zal de secundaire sector in 2009 (4,0%) en 2010 (4,7%) toenemen, als gevolg van groeiverwachting binnen nutsvoorzieningen en de constructiesector voor 2009 en 2010.

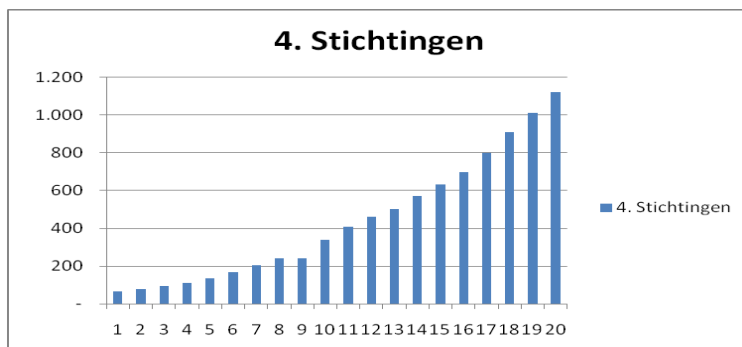
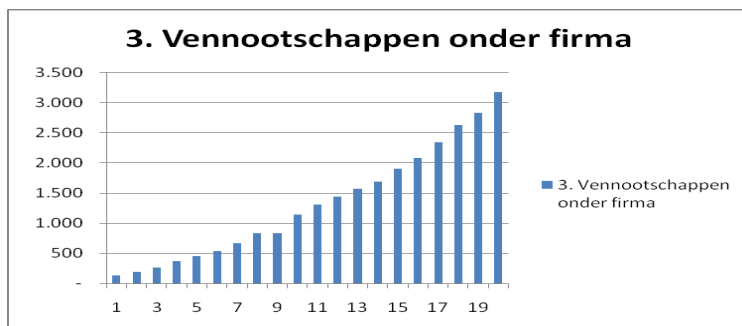
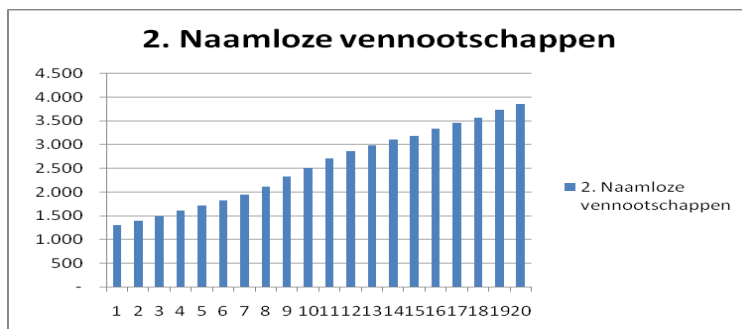
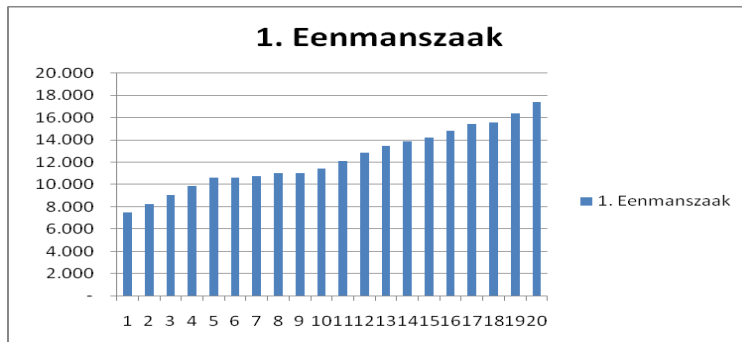
De tertiaire sector

Tot de tertiaire sector behoren de diensten die voortvloeien uit handel, restaurants en hotels, transport en communicatie, financiële instellingen, overheidsdiensten en gemeenschappelijke, sociale en persoonlijke diensten.

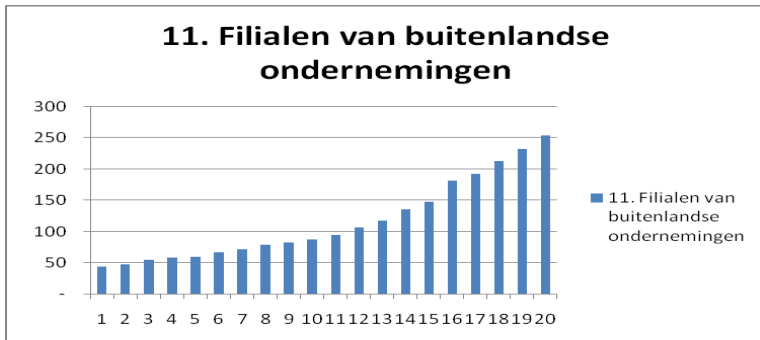
De gemiddelde jaarlijkse groei van de tertiaire sector bedroeg 5,5%. De hoogste groei werd gerealiseerd in 2005 (7,5%) en de laagste in 2006 (3,1%). De sectoren die de grootste bijdrage leverden waren handel, hotels en restaurants. Volgens projecties zal de tertiaire sector een positief verloop hebben in 2009 (4,0%) en in 2010 (4,4%).

Bijlage 11 Bedrijven conform het Handelsregister

De onderstaande grafieken tonen de groei van vormen van ondernemen. De cijfers 1-20 op de x-as staan voor de jaren 1990 t/m 2009. De onverkorte stijging van elke rechtsvorm is opvallend. Nogmaals wordt opgemerkt dat daar ook rechtsvormen onder vallen die niet meer functioneren, maar door de ondernemer niet uit het Handelsregister zijn geschrapt.

Bijlage 12 Decreet E-24 van 15 september 1981

<p style="text-align: center;"> 1981 No. 14 STAATSBLAD van de REPUBLIEK SURINAME </p> <hr/> <p style="text-align: center;">DECREET E-24</p> <p style="text-align: center;">DECREET van 15 september 1981, houdende vaststelling van regelen inzake het verlenen van vergunningen voor het uitoefenen van enig bedrijf of beroep (Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen).</p> <p style="text-align: center;">DE PRESIDENT VAN DE REPUBLIEK SURINAME</p> <p>In overweging genomen hebbende, dat — ter stimulering en ordening van economische activiteiten in het belang van een verantwoord sociaal-economische ontwikkeling — het wenselijk is nieuwe regelen vast te stellen inzake het verlenen van vergunningen op het gebied van handel, industrie, ambacht en toerisme.</p> <p>Heeft, na goedkeuring door de Raad van Ministers, vastgesteld het navolgende Decreet:</p> <p style="text-align: center;">Hoofdstuk I.</p> <p style="text-align: center;">ALGEMENE BEPALINGEN</p> <p style="text-align: center;">Artikel 1.</p> <p>Voor de toepassing van het bij of krachtens dit decreet bepaalde wordt verstaan onder:</p> <p>a. uitoefenen van een bedrijf of beroep: het uitoefenen van enig bedrijf of beroep op het gebied van handel, industrie, ambacht en toerisme, waarmede al dan niet beoogd wordt het maken van winst;</p>	<p style="text-align: right;">2 No. 145</p> <p>b. de President: de President van de Republiek Suriname; c. de Minister: de Minister van Economische Zaken; d. het Advertentieblad: het Advertentieblad van de Republiek Suriname.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 2.</p> <p>1. Het is verboden enig bij staatsbesluit aan te wijzen bedrijf of beroep op het gebied van handel, industrie, ambacht en toerisme uit te oefenen, zonder voorafgaande schriftelijke vergunning van de Minister.</p> <p>2. Bij Staatsbesluit kan worden bepaald, dat in bepaalde districten de Districts-Commissaris van het betrokken district bevoegd is vergunning voor de uitoefening van bepaalde bedrijven of beroepen te verlenen.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 3.</p> <p>Onverminderd de bepalingen van dit decreet, waarbij een staatsbesluit is voorgeschreven, kunnen omtrent de hierin geregelde onderwerpen bij of krachtens staatsbesluit nadere voorschriften worden vastgesteld.</p> <p style="text-align: center;">Hoofdstuk II.</p> <p style="text-align: center;">INDIENING VAN VERZOEKSCHRIFT</p> <p style="text-align: center;">Artikel 4.</p> <p>1. Ter verkrijging van een vergunning, als in artikel 2 lid 1 bedoeld, moet door de aanvrager een op zegel gesteld verzoekschrift, in tweevoud bij de Minister worden ingediend.</p> <p>2. Bij bedrijven en beroepen waarvan bij staatsbesluit de bevoegdheid tot het verstrekken van vergunningen gedelegeerd is aan de Districts-Commissaris wordt het verzoekschrift in tweevoud ingediend bij de desbetreffende Commissaris, binnen wiens ressort de verzoeker het bedrijf of beroep wenst uit te oefenen.</p> <p>3. Bij de indiening van een verzoekschrift moet een bij beschikking van de Minister vast te stellen bedrag worden betaald.</p>
<p style="text-align: right;">3 No. 145</p> <p style="text-align: center;">Artikel 5.</p> <p>1. Het verzoek om een vergunning wordt binnen een week, nadat het is ingekomen, door de betrokken instantie waar de aanvraag is ingediend, ter openbare kennis gebracht door bekendmaking in het Advertentieblad.</p> <p>2. Een ieder is bevoegd binnen een maand na de dagtekening der bekendmaking schriftelijk zijn bezwaren tegen het verlenen der vergunning bij de Minister of bij de betrokken Districts-Commissaris waar de aanvraag tot verlening van een vergunning is ingediend, kenbaar te maken.</p> <p>3. Deze zal de naar voren gebrachte bezwaren doen onderzoeken, indien zulks wenselijk wordt geacht, degenen die een bezwaarschrift hebben ingediend, in hun belang doen horen, en eveneens doen onderzoeken, of er andere bezwaren tegen het verlenen van de gevraagde vergunning bestaan.</p> <p>4. Alvorens op een verzoek om een vergunning te beslissen, kan de Minister of de betrokken Districts-Commissaris rechtspersoonlijkheid bezittende belangenorganisaties doen horen.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 6.</p> <p>1. Een vergunning wordt uitsluitend verleend, indien de aanvrager deugdelijk zijn kredietwaardigheid kan aantonen.</p> <p>2. Onverminderd het bepaalde in het vorige lid, kan bij beschikking van de Minister worden bepaald, dat voor de uitoefening van bepaalde bedrijven en beroepen uitsluitend vergunning wordt verleend, indien de aanvrager deugdelijk zijn handelskennis en/of vakbekwaamheid kan aantonen.</p> <p>3. Bij of krachtens beschikking van de Minister kunnen voorschriften worden gegeven omtrent de wijze, waarop de kredietwaardigheid en de handelskennis en/of vakbekwaamheid moeten worden aangetoond.</p>	<p style="text-align: right;">4 No. 145</p> <p style="text-align: center;">Hoofdstuk III.</p> <p style="text-align: center;">VERLENEN VAN VERGUNNING</p> <p style="text-align: center;">Artikel 7.</p> <p>1. De beslissing op een verzoek om een vergunning wordt binnen zes maanden na de afloop van de in artikel 5 lid 2 genoemde termijn genomen.</p> <p>2. De beslissing wordt onverwijld aan de verzoeker schriftelijk medegedeeld en tevens door bekendmaking in het Advertentieblad ter kennis van het publiek gebracht.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 8.</p> <p>1. De vergunning wordt, tenzij tegen de inwilliging van het verzoek gegronde bezwaren bestaan, verleend voor een bepaalde plaats, voor een bepaald bedrijf of beroep en voor drie jaren.</p> <p>2. Zij kan telkens op gelijke wijze worden verlengd, voor welke verlenging het in artikel 4 lid 3 bedoelde bedrag is verschuldigd.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 9.</p> <p>1. De vergunning kan onder bepaalde bij beschikking van de Minister vast te stellen voorwaarden worden verleend, terwijl aan de vergunning ook bijzondere voorwaarden kunnen worden verbonden.</p> <p>2. De Minister kan deze voorwaarden, zo nodig, tussentijds wijzigen.</p>

<p>1981</p> <p style="text-align: center;">5</p> <p style="text-align: right;">No. 145</p> <p style="text-align: center;">Hoofdstuk IV.</p> <p style="text-align: center;">BEROEP TEGEN BESLISSING</p> <p style="text-align: center;">Artikel 10.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Van een door de Minister genomen beslissing staat beroep open op de President binnen een maand na de in artikel 7 lid 2 bedoelde bekendmaking. 2. Tot dit beroep zijn gerechtigd de verzoeker en degenen die een bezwaarschrift tegen het verlenen der vergunning hebben ingediend en een ieder voor zover die bij de beslissing in het ongelijk is gesteld. 3. Het beroep wordt ingesteld door een bij de Minister van Binnenlandse Zaken ingediend geschrift. De datum van ontvangst van dit geschrift ten departemente van Binnenlandse Zaken geldt als datum waarop het beroep is ingesteld. 4. Indien het beroep wordt ingesteld door een ander dan de aanvrager der vergunning, wordt door of vanwege de Minister van Binnenlandse Zaken zo spoedig mogelijk aan de aanvrager bij aangetekend schrijven kennis gegeven van het beroep. <p style="text-align: center;">Artikel 11.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De Minister van Binnenlandse Zaken zorgt voor onverwijld openbare bekendmaking in het Advertentieblad en zendt ten spoedigste alle stukken, vergezeld van zijn advies, naar de President. 2. De President beslist binnen drie maanden nadat het beroep is ingesteld bij een met redenen omkleed besluit, dat ten spoedigste ter openbare kennis wordt gebracht door bekendmaking in het Advertentieblad. 3. Het beroep heeft schorsende kracht. 	<p style="text-align: center;">Artikel 12.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Van een door de Districts-Commissaris genomen beslissing staat beroep open op de Minister. 2. Op dit beroep is het bepaalde in de artikelen 10 en 11 van overeenkomstige toepassing. <p style="text-align: center;">Hoofdstuk V.</p> <p style="text-align: center;">INTREKKEN OF VERVALLEN VAN VERGUNNING</p> <p style="text-align: center;">Artikel 13.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. De vergunning is strikt persoonlijk, derden kunnen hieraan geen rechten ontleen. 2. Bij overlijden van de vergunninghouder zullen echter de nabestaanden voorkeur genieten bij het verkrijgen van een nieuwe vergunning voor hetzelfde bedrijf of beroep en voor dezelfde plaats, mits binnen drie maanden na het overlijden een verzoekschrift, als in artikel 4 lid 1, wordt ingediend, waarbij het in artikel 4 lid 3 bedoelde bedrag is verschuldigd. <p style="text-align: center;">Artikel 14.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het is verboden, dat anderen dan de vergunninghouder voor eigen rekening en risico het bedrijf of beroep uitoefenen. 2. De Minister kan evenwel, indien daartoe gronden aanwezig zijn, toestaan dat de vergunning op naam van een derde wordt gesteld of dat het bedrijf of beroep in gemeenschap met derden wordt uitgeoefend. 3. In het vorige lid bedoelde geval moet door de vergunninghouder tezamen met derde(n) een verzoekschrift ter verkrijging van een nieuwe vergunning voor hetzelfde bedrijf of beroep en voor dezelfde plaats, als in artikel 4 lid 1 bedoeld, waarbij het in artikel 4 lid 3 bedoelde bedrag is verschuldigd, worden ingediend.
<p style="text-align: center;">Artikel 15.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bij niet nakoming der gestelde voorwaarden of wanneer van de verleende vergunning gedurende drie achtereenvolgende maanden geen gebruik is gemaakt, kan de vergunning door de instantie die haar heeft verleend, worden ingetrokken. 2. Een vergunning wordt ingetrokken, indien de voor de verkrijging verstrekte gegevens zodanig onjuist of onvolledig blijken, dat op de aanvraag een andere beslissing zou zijn genomen, indien bij de beoordeling daarvan de juiste omstandigheden volledig bekend waren geweest. 3. De vergunning vervalt, wanneer na haar dagtekening, zes maanden verlopen zijn, zonder dat met de bedrijfs- of beroepsuitoefening een aanvang is gemaakt. In bijzondere gevallen kan de Minister verlenging verlenen. 4. De intrekking dan wel de vervallenverklaring van een vergunning wordt aan de houder van de vergunning bij aange tekende brief medegegeeld en tevens door bekendmaking in het Advertentieblad ter kennis van het publiek gebracht. <p style="text-align: center;">Hoofdstuk VI.</p> <p style="text-align: center;">STRAFBEPALINGEN</p> <p style="text-align: center;">Artikel 16.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Overtreding van het verbod van artikel 2 lid 1 wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden of geldboete van ten hoogste tienduizend gulden. 2. Overtreding van het verbod van artikel 14 lid 1 of van één of meerdere voorwaarden verbonden aan een verleende vergunning, als bedoeld in artikel 9 lid 1, wordt gestraft met hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste vijftienduizend gulden. <p style="text-align: center;">Artikel 17.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Het bij artikel 16 lid 1 strafbaar gestelde feit wordt beschouwd als een misdrijf. 	<ol style="list-style-type: none"> 2. De bij artikel 16 lid 2 strafbaar gestelde feiten worden beschouwd als overtredingen. <p style="text-align: center;">Artikel 18.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Indien een feit, bij of krachtens deze wet strafbaar gesteld, wordt begaan door of vanwege een rechtspersoon, kan de strafvervolgung worden ingesteld en kunnen de in dit decreet voorziene straffen en maatregelen, indien zij daarvoor in aanmerking komen, worden uitgesproken: <ol style="list-style-type: none"> a. tegen die rechtspersoon, dan wel b. tegen hen die tot het feit opdracht hebben gegeven, alsmede tegen hen die de feitelijke leiding hebben gegeven aan de verboden gedraging, dan wel c. tegen de onder a en b genoemden tezamen. 2. Een strafbaar feit wordt onder meer begaan door of vanwege een rechtspersoon, indien het begaan wordt door personen, die hetzij uit hoofde van een dienstbetrekking, hetzij uit anderen hoofde handelen in de sfeer van de rechtspersoon, ongeacht of deze personen ieder afzonderlijk het strafbare feit hebben begaan dan wel bij hen gezamenlijk de elementen van dat strafbare feit aanwezig zijn. 3. Indien een strafvervolgung wordt ingesteld tegen een rechtspersoon, wordt deze tijdens de vervolging vertegenwoordigd door de bestuurder of, indien er meer bestuurders zijn, door één van hen. De vertegenwoordiger kan bij gemachtigde verschijnen. De rechter kan de persoonlijke verschijning van een bepaalde bestuurder bevelen en kan alsdan zijn medebrenging gelasten. 4. Indien de strafvervolgung wordt ingesteld tegen een rechtspersoon, geschiedt de uitreiking van gerechtelijke mededelingen aan de plaats waar het bestuur zitting of kantoor houdt of aan de woonplaats van het hoofd van het bestuur, dan wel, indien het bestuur geen hoofd heeft, bij een van de bestuurders. Betreft de uitreiking een gerechtelijk schrijven als bedoeld in artikel 515 van het Wetboek van Strafvordering, dan is artikel 517 leden 2 en 3 van dit wetboek van overeenkomstige toepassing.

<p>5. Voor de toepassing van de overige leden wordt met de rechtspersoon gelijk gesteld, de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid, de maatschap, enige andere vereniging van personen en het doelvermogen.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 19.</p> <p>Bij veroordeling van iemand, die niet bevoegd is tot het uitoefenen van enig bij staatsbesluit aangewezen bedrijf of beroep of die deze bevoegdheden overschrijdt, kan de Rechter verbeurdverklaring en/of onttrekking aan het verkeer van de goederen, ten opzichte waarvan de overtreding is begaan, bevelen.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 20.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Met het toezicht op de naleving van dit decreet en het opsporen van de bij of krachtens dit decreet strafbaar gestelde feiten zijn, behalve de bij artikel 134 van het Wetboek van Strafvordering aangewezen personen, mede belast de daartoe, na overleg met de Minister van Justitie en Buitenlandse Zaken, door de Minister bij in het Advertentieblad bekend te maken beschikking aangewezen ambtenaren. 2. De ambtenaren, belast met de opsporing, maken van hun bevindingen proces-verbaal op, dat de verdachte in afschrift wordt medegedeeld. 3. De ambtenaren, belast met de opsporing, kunnen te allen tijde inzage vorderen van alle boeken en bescheiden, waarvan zij voor de goede vervulling van hun taak inzage nodig oordelen en zijn bevoegd in beslag te nemen, alle voorwerpen, welke tot ontdekking der waarheid kunnen dienen en daarvan de uitlevering te vorderen. 4. De ambtenaren, belast met de opsporing, hebben te allen tijde toegang tot alle gebouwen en al dan niet afgesloten plaatsen, waar redelijkerwijs vermoed kan worden dat in strijd met dit decreet wordt gehandeld. Een woning treden zij echter tegen de wil van de bewoner niet binnen zonder vergezeld te zijn van een hulpofficier van Justitie of voorzien van een bijzondere schriftelijke last van een hulpofficier van Justitie. 	<p>Wordt dan de toegang geweigerd, dan verschaffen zij zich die desnoods met inroeping van de sterke arm. Van het binnentreden van een woning wordt proces-verbaal opgemaakt, dat binnen tweemaal vierentwintig uur aan hem, wiens woning is binnengetreden, in afschrift wordt medegedeeld.</p> <p style="text-align: center;">Hoofdstuk VII.</p> <p style="text-align: center;">OVERGANGS- EN SLOTBEPALINGEN</p> <p style="text-align: center;">Artikel 21.</p> <p>In het Reglement op het Beheer der Districten (G.B. 1943 No. 120, geldende tekst G.B. 1959 No. 114) worden de navolgende wijzigingen aangebracht:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. de artikelen 19, 19 bis, 19 ter en 32 vervallen; b. in artikel 31 wordt de artikelverwijzing "19 lid (1)" geschrapt. <p style="text-align: center;">Artikel 22.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Op grond van het "Reglement op het Beheer der Districten" (G.B. 1943 No. 120, geldende tekst G.B. 1959 No. 114) verleende vergunningen voor de duur van vijf jaren blijven tot hun respectieve vervaldatum van kracht. Bij verlenging is dit decreet van toepassing. 2. De vergunningen, die reeds vóór de inwerkingtreding van dit decreet verstrekt zijn en waaraan nog geen uitvoering is gegeven, blijven nog drie maanden van kracht. <p style="text-align: center;">Artikel 23.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dit decreet, dat als "Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen" kan worden aangehaald, wordt in het Staatsblad van de Republiek Suriname bekend gemaakt. 2. Het treedt met ingang van een door de President te bepalen tijdstip in werking.
<p style="text-align: center;">Gegeven te Paramaribo, de 15e september 1981.</p> <p style="text-align: center;">H.R. CHIN A SEN. Het Militair Gezag, D.D. BOUTERSE.</p> <p>De Minister van Economische Zaken, I.E. FONG POEN.</p> <p>De Minister van Binnenlandse Zaken, Districtsbestuur en Milieubeheer, F.J. LEEFLANG.</p> <p>De Minister van Justitie en Buitenlandse Zaken, H.H. NAARENDORP.</p> <p style="text-align: center;">Uitgegeven te Paramaribo, de 15e september 1981.</p> <p style="text-align: center;">De Minister van Binnenlandse Zaken, Districtsbestuur en Milieubeheer, F.J. LEEFLANG.</p>	<p style="text-align: center;">DECREET van 15 september 1981, houdende vaststelling van regelen inzake het verlenen van vergunningen voor het uitoefenen van enig bedrijf of beroep (Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen).</p> <p style="text-align: center;">NOTA VAN TOELICHTING</p> <p>Voor het stimuleren en ordenen van economische activiteiten op het gebied van handel, industrie, ambacht en toerisme is het wenselijk gebleken dat het Ministerie van Economische Zaken de noodzakelijke bevoegdheden en verantwoordelijkheden krijgt ter uitoefening van de aan haar opgedragen taken in deze sector.</p> <p>Door verschillende omstandigheden heeft het in het verleden hieraan ontbroken, waardoor het ministerie wel verantwoordelijk gesteld werd voor het al of niet op gang brengen van economische activiteiten, maar in feite de noodzakelijke bevoegdheden miste om hierin een actieve rol te vervullen.</p> <p>Verder kan worden gesteld dat het Ministerie van Economische Zaken mede verantwoordelijk is voor het realiseren van de door de Regering gestelde ontwikkelingsdoelen, t.w.:</p> <ul style="list-style-type: none"> — Het economisch weerbaar maken van Suriname. — De verhoging van het welvaarniveau met de daaraan gekoppelde rechtvaardige inkomensverdeling. — De regionale spreiding van economische activiteiten. — Voorziening in de basis behoefte van het volk. — Bevorderen en stimuleren van industriële activiteiten en export. — Het creëren van sociaal-economisch aanvaardbare arbeidsplaatsen. — Het stimuleren van het lokaal ondernemerschap. <p>Deze doelstellingen kunnen alleen gerealiseerd worden indien het Ministerie in staat gesteld wordt om op meer slagvaardige wijze haar bijdrage te leveren.</p> <p>De passieve houding en alles laten afhangen van het z.g. "vrije spel der marktkrachten" heeft in verschillende sectoren geleid tot een onoverzichtelijke situatie, dat niet bevorderlijk kan worden geacht voor het economisch klimaat.</p>

In dit kader is de lange procedure ter verkrijging van een vergunning reeds geruime tijd gezien als een ernstige "bottleneck" bij de vestiging van bedrijven zowel in de Industriële als Commerciële sector.

Om deze zaken op te heffen heeft mijn Ministerie besloten om een nieuwe regeling vast te stellen inzake het verlenen van vergunningen voor het uitoefenen van bedrijven en beroepen (Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen).

Zoals artikel 19 lid 1 van de thans geldende tekst (G.B. 1959 No. 114) van het Reglement op het Beheer der Distrikten luidt, worden vergunningen tot de uitoefening van een beroep of bedrijf verleend door de President van de Republiek Suriname, e.e.a. voor zover zulks niet bij Staatsbesluit aan de betrokken Districts-Commissaris is gedelegeerd.

Ondanks het feit, dat in het Staatsbesluit van 27 januari 1970, houdende de instelling en taakomschrijving van Departementen van Algemeen Bestuur (G.B. 1970 No. 5), de verlening van vergunningen tot de uitoefening van bedrijven en beroepen op het gebied van handel, industrie, ambacht en toerisme is opgedragen aan het Ministerie van Economische Zaken, heeft dit departement tot op heden in feite slechts een adviserende stem ter zake.

De opmaking en contrasignering, dus de feitelijke verlening van de ter zake dienende vergunningen (resolutiën), geschiedt tot nu toe door het Ministerie van Binnenlandse Zaken, Distriktsbestuur en Milieubeheer.

In verband met het streven om een doelgericht vestigingsbeleid te voeren en zoals reeds eerder vermeld ter verwezenlijking van de doelstellingen ter zake vervat in de Beleidsnota van mijn departement, is het noodzakelijk dat het vergunningenbeleid geheel onder het Ministerie van Economische Zaken komt te ressorteren; m.a.w. dat voortaan de verlening van vergunningen op het gebied van handel, industrie, ambacht en toerisme zal geschieden door de Minister van Economische Zaken en wel bij Ministeriële Beschikking.

Dit impliceert dat het volledige proces van verlening onder de verantwoordelijkheid van de Minister van Economische Zaken komt te staan, terwijl de President als beroepsinstantie zal fungeren.

De gedelegeerde bevoegdheid aan de Districts-Commissarissen voor het verlenen van bepaalde vergunningen z.a. winkeliersvergunningen, blijft voorlopig gehandhaafd, m.a.w. dat de betrokken Districts-Commissaris in deze gevallen de vergunningen blijft verlenen.

Van een door de Districts-Commissaris genomen beslissing staat beroep open op de Minister.

Tenslotte kan worden gesteld, dat i.v.m. de uitoefening van een efficiëntere controle op de naleving van de vergunningvoorwaarden alsmede op de ontplooiende activiteiten door vergunninghouders, het noodzakelijk wordt geacht om de duur van de verlenen vergunningen te stellen op drie (3) jaren in plaats van vijf (5).

De Minister van Economische Zaken
I.E. FONG POEN.

Bijlage 13 Staatsbesluit van 15 september 1981

 <p>1981</p> <p style="text-align: center;">STAATSBLAD van de REPUBLIEK SURINAME</p> <p style="text-align: right;">No. 147</p>	<p>dien dit beroep of bedrijf bestaat in het beroeps- of bedrijfsmatig bemiddelen bij het sluiten van overeenkomsten van verzekering), bedrijven tot de exploitatie van kapsalons, ingenieurs-, (advies-)bureau's, advertentiebureau, lucht- en watertransportbedrijven (w.o. scheepvaart- en luchtvaartbedrijven), uitdeuk- en spuitinrichtingen, drukkerijen, reisbureau's, touroperators, hotels, motels, bioscopen; al dan niet mechanisch gedreven pompinstallaties met ondergrondse reservoirs van benzine, dieselolie, mengsel van andere minerale oliën (z.g. pompstations); het verrichten van bespuitings- en/of besproeiingswerkzaamheden door middel van vliegtuigen.</p>
<p>STAATSBESLUIT van 15 september 1981 ter uitvoering van artikel 2, leden 1 en 2, van het „Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen” (S.B. 1981 no. 145). (Besluit vergunningplichtige Bedrijven en beroepen).</p> <p>DE PRESIDENT VAN DE REPUBLIEK SURINAME,</p> <p>Overwegende, dat — ter uitvoering van artikel 2, leden 1 en 2, van het „Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen” (S.B. 1981 no. 145) — het nodig is navolgende vast te stellen.</p> <p>Heeft, na goedkeuring door de Raad van Ministers, besloten:</p> <p style="text-align: center;">Artikel 1</p> <p>1. Als beroepen en bedrijven, bedoeld in artikel 2 lid 1 van het „Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen”, waarvan de uitoefening zonder voorafgaande schriftelijke vergunning van de Minister van Economische Zaken verboden is, worden aangewezen:</p> <p>a. die van aannemer van bouw- en/of schilderwerken, winkelier, standhouder, bakker, barbier, schoonheidsspecialist(e) (w.o. haar- en huidverzorging), auto-monteur, reparateur van rijwielen en bromfietsen, bouwkundige, goud- en zilversmid, pelmolenaar, kleermaker, schoenmaker, slager, venter, architect, accountant, belastingconsulent, handelsreiziger, makelaar, opticiën, bankier, handelsagent, commissionair, expediteur, exporteur, importeur, grossier, verzekeraar, verzekeringsbemiddelaar (in-</p>	<p>fabrikant van alcoholhoudende- en/of niet alcoholhoudende dranken; bedrijven tot vervaardiging van grammofonplaten, zuurstof, acetyleneegas en vloeibare kooldioxyde, gasvormige en vloeibare stikstof, triplex, meubelen, beschuit en biscuits, voedingsmiddelen, cosmetica; tot constructie en reparatie van staal en andere metalen, confectiekleding alsmede andere artikelen van textiel, artikelen van de spijkerindustrie zoals draadnagels, spijkers, krammen en haken van ijzer, van staal of van smeedbaar gietijzer, gegolfde gegavaniseerde dakplaten, cement, betonproducten, bakstenen en dakpannen, bouillonblokjes en soepen, eetbare vetten, eetbare oliën, zeep, veevoeder, zakken van juteweefsels en/of zakken van weefsel van andere textielstoffen, insecticiden, insecten- en onkruidbestrijdingsmiddelen, kunstmeststoffen, plastic buizen, producten van plastic en van aluminium, papier en papierwaren, karton, en kartonwaren, lucifers; tot constructie, vervaardiging en reparatie van stalen respectievelijk plastic vaartuigen; tot fabrieksmatige bereiding van verf en vernis, tarwebloem en tarwemeel, vleeswaren, farmaceutica, verbandstoffen, artikelen voor huishoudelijk gebruik, schuimplastic artikelen voor huishoudelijk en industrieel gebruik, verlichtingsarmaturen, matrassen, schoeisel; tot samenstelling van aluminium markiezen, aluminium jalouzieën, aluminium ramen en deuren uit ingevoerde halfabrikaten; tot de winning van steenslag; houtzaagmolens; bedrijven tot verwerking van fruit.</p>
<p>2. Schriftelijke vergunningen voor de in lid 1 genoemde beroepen en bedrijven kunnen verleend worden voor een bepaalde branche of deel van werkzaamheden van die beroepen of bedrijven.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 2</p> <p>Aan de Districts-Commissaris is, ingevolge het bepaalde in lid 2 van artikel 2 van het „Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen”, voor zover zijn district betreft, de bevoegdheid gedelegeerd om te beslissen op de verzoeken om vergunning tot uitoefening van de beroepen of bedrijven van aannemer van bouw- en/of schilderwerken, pelmolenaar, winkelier, standhouder, schoonheidsspecialist(e) (w.o. haar- en huidverzorging), auto-monteur, reparateur van rijwielen en bromfietsen; exploitatie van kapsalons, goud- en zilversmid, bakker, slager, kleermaker, schoenmaker, barbier en venter, exploitatie van uitdeuk- en spuitinrichtingen en al dan niet mechanisch gedreven pompinstallaties met ondergrondse reservoirs van benzine, dieselolie, mengsel van andere minerale oliën (z.g. pompstations), indien betrokkenen hun beroep of bedrijf slechts in het betreffende district wensen uit te oefenen.</p> <p style="text-align: center;">Artikel 3</p> <p>1. Aan ondernemingen en/of personen die op het tijdstip van inwerkingtreding van dit staatsbesluit één of meer der in het tweede lid genoemde bedrijven uitoefenen zal, gerekend vanaf de datum van inwerkingtreding, een vergunning worden verleend, indien daartoe binnen drie (3) maanden na de inwerkingtreding schriftelijk het verzoek wordt gedaan.</p> <p>2. De in het eerste lid bedoelde bedrijven zijn:</p> <p>a. het beroep van standhouder, automonteur, reparateur van rijwielen en bromfietsen, architect, accountant, belastingconsulent, handelsreiziger, makelaar, opticiën, schoonheidsspecialist(e) (w.o. haar- en huidverzorging); het beroep of bedrijf uitoefenen van exploitant van kapsalons, ingenieurs(advies-) bureau's, advertentiebureau, lucht- en watertransportbedrijven (w.o. scheepvaart- en luchtvaartbedrijven), uitdeuk- en spuitinrichtingen, drukkerijen, ho-</p>	<p>tels, motels, bioscopen, touroperators; al dan niet mechanisch gedreven pompinstallaties met ondergrondse reservoirs van benzine, dieselolie, mengsel van andere minerale oliën (z.g. pompstations) en het verrichten van bespuitings- en/of besproeiingswerkzaamheden door middel van vliegtuigen.</p> <p>b. het bedrijf tot de vervaardiging van:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. grammofonplaten; 2. vloeibare kool-dioxyde en gasvormige en vloeibare stikstof; 3. meubelen; 4. voedingsmiddelen; 5. cement; 6. betonproducten; 7. bakstenen en dakpannen; 8. bouillonblokjes en soepen; 9. insecten- en onkruidbestrijdingsmiddelen; 10. kunstmeststoffen; 11. producten van plastic en aluminium; 12. artikelen voor huishoudelijk gebruik; 13. confectiekleding en andere artikelen van textiel; 14. constructie en reparatie van staal en andere metalen; 15. de exploitatie van houtzaagmolens.
<p style="text-align: center;">Artikel 4</p> <p>1. Bij de inwerkingtreding van dit staatsbesluit vervalt het staatsbesluit van 22 maart 1952 (G.B. 1952 no. 32, geldende tekst S.B. 1976 no. 40).</p>	<p style="text-align: center;">Artikel 4</p> <p>1. Bij de inwerkingtreding van dit staatsbesluit vervalt het staatsbesluit van 22 maart 1952 (G.B. 1952 no. 32, geldende tekst S.B. 1976 no. 40).</p>

2. Dit staatsbesluit, dat als „Besluit Vergunningplichtige Bedrijven en Beroepen" kan worden aangehaald, wordt in 'het Staatsblad van de Republiek Suriname bekend gemaakt.
3. Het treedt met ingang van een door de President te bepalen tijdstip in werking.

Gegeven te Paramaribo, de 15e september 1981.

H. R. CHIN A SEN.

De Minister van Economische Zaken,

I. E. FOENG POEN.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
Districtsbestuur en Milieubeheer,

F. J. LEEFLANG.

De Minister van Justitie
en Buitenlandse Zaken,

H. H. NAARENDORP.

Uitgegeven te Paramaribo, de 15e september 1981.

De Minister van Binnenlandse Zaken,
Districtsbestuur en Milieubeheer,

F. J. LEEFLANG.

STAATSBESLUIT van 15 september 1981 ter uitvoering van artikel 2, leden 1 en 2, van het „Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen" (S.B. 1981 no. 145). (Besluit vergunningplichtige Bedrijven en Beroepen).

NOTA VAN TOELICHTING

Het komt veelal voor, dat wanneer een ondernemer het initiatief neemt om een nieuw bedrijf te vestigen, dit streven spoedig door anderen wordt nagevolgd.

Deze gang van zaken wordt in het kader van het gevoerde sociaal-economisch beleid niet altijd wenselijk geacht, omdat meerdere vestigingen in de betreffende branche vaak tot ongunstige resultaten leidt, waardoor o.m. het ondernomen initiatief voor de economische ontwikkeling van het land verloren gaat.

In verband hiermede is een wettelijke voorziening getroffen, waarbij de uitoefening van beroepen en vestiging van industriële bedrijven, krachtens artikel 2, lid 2 van het „Decreet Vergunningen Bedrijven en Beroepen", vergunningplichtig kan worden gesteld.

Het onderhavige Staatsbesluit omvat alle beroepen en bedrijven die tot nu vergunningplichtig zijn gesteld.

De nieuwe beroepen en bedrijven, die thans aan een vergunning worden verbonden zijn de volgende:

- a. het beroep van standhouder, schoonheidsspecialist(e) (w.o. haar- en huidverzorging), auto-monteur, reparateur van rijwielen en bromfietsen, architect, accountant, belastingconsulent, handelsreiziger, makelaar, opticien, bedrijven tot de exploitatie van kapsalons, ingenieurs- (advies-) bureau's, advertentiebureau, lucht- en watertransportbedrijven (w.o. scheepvaart- en luchtvaartbedrijven), uitdeuk- en spuitinrichtingen, drukkerijen, touroperators, hotels, motels, bioscopen; al dan niet mechanisch gedreven pompinstallaties met ondergrondse reservoirs van benzine, dieselolie, mengsel van andere minerale oliën

(z.g. pompstations); het verrichten van bespuitings- en/of besproeiingswerkzaamheden door middel van vliegtuigen.

b. het bedrijf tot de vervaardiging van:

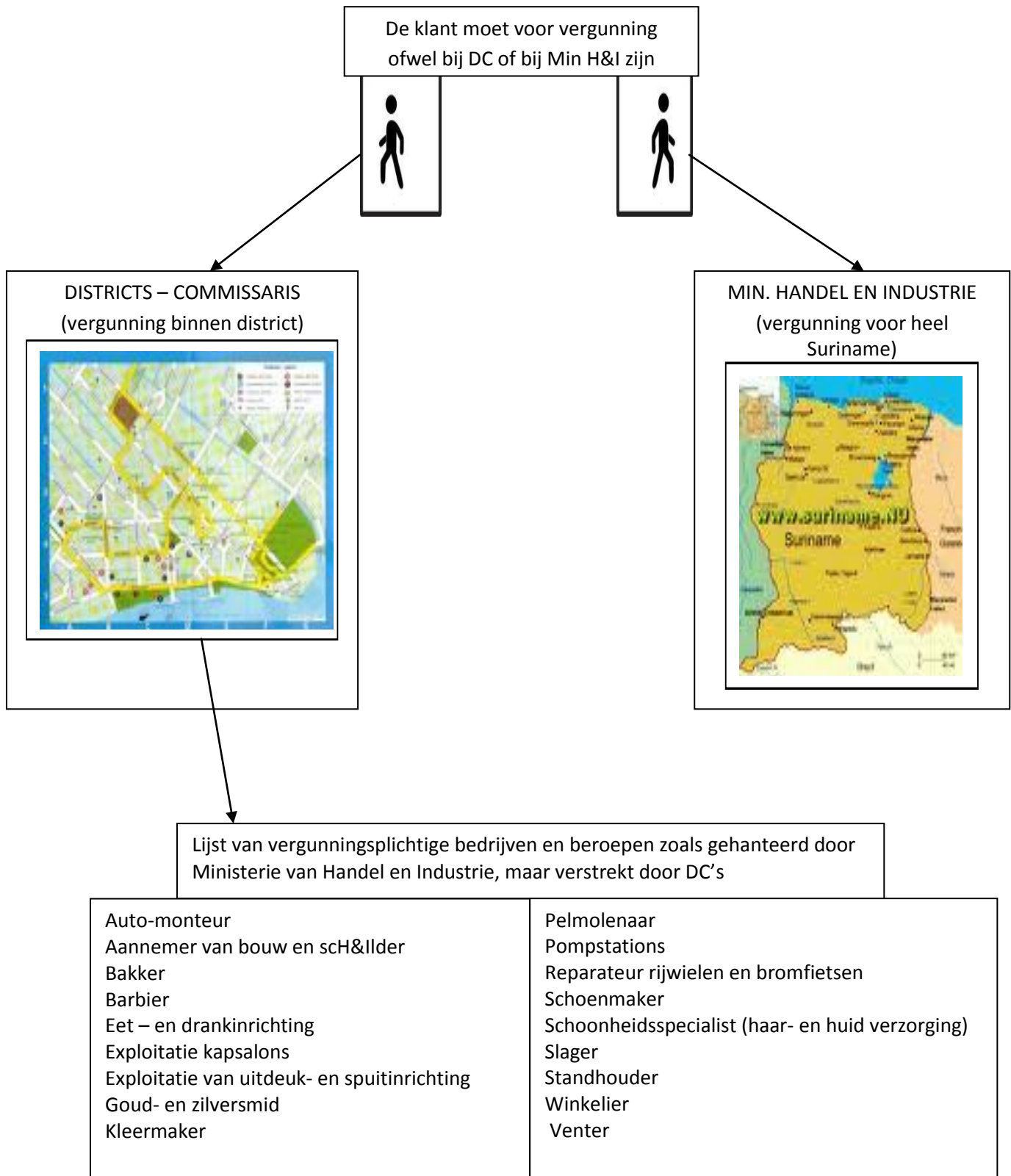
1. grammofoonplaten;
2. vloeibare kool-dioxyde en gasvormige en vloeibare stikstof;
3. meubelen;
4. voedingsmiddelen;
5. cement;
6. betonproducten;
7. bakstenen en dakpannen;
8. bouillonblokjes en soepen;
9. insecten- en onkruidbestrijdingsmiddelen;
10. kunstmeststoffen;
11. producten van plastic en aluminium;
12. artikelen voor huishoudelijk gebruik;
13. confectiekleding en andere artikelen van textiel;
14. constructie en reparatie van staal en andere metalen;
15. de exploitatie van houtzaagmolens.

Verder kan worden gesteld dat in artikel 2 de beroepen en bedrijven zijn opgenomen, die door de Districts-Commissaris worden verleend.

De Minister van Economische Zaken,

I. E. FOENG POEN.

Bijlage 14 Het huidige vergunningenstelsel in beeld

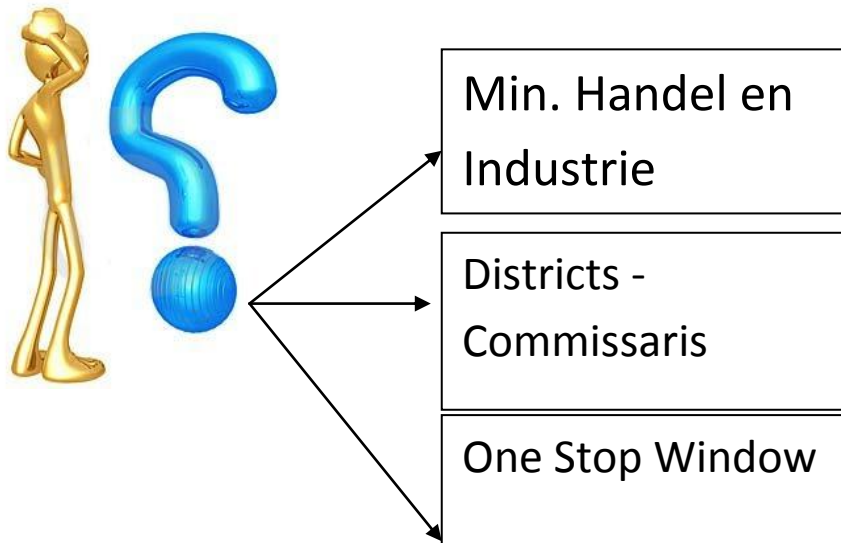

Lijst van vergunningsplichtige bedrijven en beroepen zoals gehanteerd door Ministerie van Handel en Industrie en ook verstrekt door Ministerie van H.I.

<p>Aannemer in heel Suriname Accountant Advertentiebureau Amusementsspelen ArcH&Itect Bandenreparateur Bankier Bedrijven voor onderhoud en/of revisie van luchtvaartuigen Belastingconsulent Bergings- en baggerbedrijf Bespuiting- en/of besproeiingsbedrijf dmv vliegtuigen Bioscoop Blikslager Cateringbedrijf Commissionair Constructiebedrijf Cybercafé Douane-expediteur Drukkerij Expediteur Fabrikant Fotostudio Grossier Handelsagent Handelsreiziger Havenexploitatiebedrijf Hotel Houtzaagmolen Instituten voor de opleiding van lucht- en/of scheepvaartpersoneel Ingenieurs(advies)bureau Keramisch bedrijf</p>	<p>Keuringsinstantie Koeltechnisch bedrijf Lasbedrijf Loodgieter Luchthavenexploitatiebedrijf Luchtfotografiebedrijf Luchtvaartafhandelingsbedrijf luchtvaartbedrijf Luchtvaartuigverhuurbedrijf Makelaar Motel Ongedierte- en insectenbestrijdingsbedrijf Opticien Pension Radio- en televisiemonteur Reisbureau Reparatiebedrijf Rijschool Roeiersbedrijf Scheepsagent Scheepsbevoorrader Scheepsbouw- en dokreparatiebedrijf Scheepvaartbedrijf Schoonmaakbedrijf Stoffeerderij Stuwadoorsbedrijf Tandtechnicus Touroperator Uurwerkreparateur Vertegenwoordiger van luchtvaartuigbedrijven Verzekeraar Verzekeringsbemiddelaar Video (DVD) theek Wisselkantoor</p>
--	---

Bijlage 15 De vergunningsprocedure in de praktijk van 2010

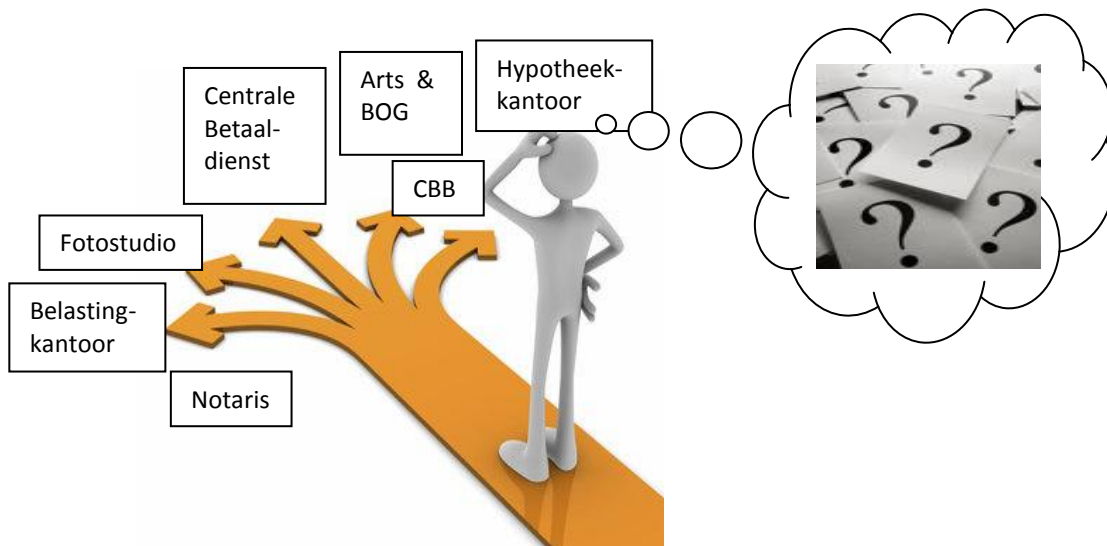
De klant zit met de vraag: bij wie moet ik zijn? Sinds 2004 kan de klant het proces tot vergunningverlening ook starten bij de One- Stop- Window van KKF.

Bij keuze voor aanvraag bij Ministerie van Handel en Industrie/Districtscommissaris

Stap 1 : zelf verzamelen van stukken

De aanvrager moet verscheidene instanties aflopen om de vereiste stukken te verzamelen die nodig zijn voor de vergunningsaanvraag. Daarnaast moet hij ook voldoen aan de betaling van SRD 304,50.

Stap 2 : publicatie aanvraag

De vergunningsaanvraag moet gepubliceerd worden in de Staat Suriname. Het publiek heeft dan 30 dagen om

het Advertentieblad van bezwaar in te dienen.

Stap 3 : inbreng adviesinstanties

Daarnaast vragen de DC/het Ministerie van H&I advies aan een aantal adviesinstanties. Daaraan kleven minstens 2 problemen: voor het vragen van advies is er geen wettelijke grondslag; de aanvrager heeft geen zekerheid over de termijn waarbinnen een advies wordt verstrekt.

EBS
(Voor elektrische Installatie)

Afwisselend

Openbare Werken
(bouwvergunning)

BOG
(Voor hygiene)

Brandweer
Brandveiligheid

KPS/ Chef
verkeerspolitie

NIMOS
(milieuaspecten)

Stichting
Tourisme Suriname/ Min.
TCT
Bij hotels en pensions etc

Afwisselend

ATM/
Arbeidsinspectie
(arbeidsvoorwaarden)

CBS
financiële instellingen

LVV
Slachthuizen

Maritieme
kwesties

Min NH
(dir. Energie, mijnbouw & watervoorziening)

Stap 4 : de uitslag

Aanvraag goedgekeurd.
inschrijving in het Handelsregister

Vergunning verleend. Aanvrager mag zich
van de KKF.

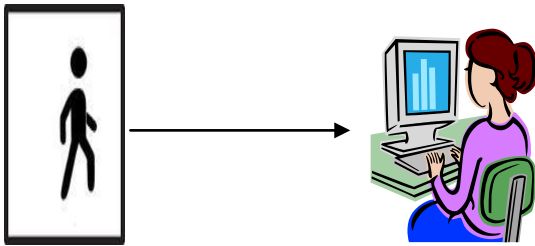
Aanvraag afgekeurd:

Gevolg: aanklager stapt in informele sector, of gaat in een ander land investeren, of geeft de moed op.

Bij keuze voor aanvraag bij de One Stop Window van KKF

Stap 1 : de klant gaat naar de One Stop Window van de KKF

Stap 2 : de One Stop Window verzamelt de vereiste stukken

De OSW stuurt een 'loper' naar de desbetreffende instanties om de stukken, gevraagd door H.I of D.C. te verzamelen.

B.O.G	→	Gezondheidsverklaring wordt afgestempeld
CBB	→	Nationaliteitsverklaring Uittreksel bevolkingsregister
Fotostudio	→	Pasfotos (2-6)
Belasting - kantoor	→	Belastingvrijverklaring
Hypotheek- kantoor	→	Hypotheclair uittreksel
Notaris	→	Legalisatie van huurovereenkomst
Centrale Betaaldienst	→	Betaling van 304,50 SRD

Stap 3 : stukken naar DC of H.I.

De verzamelde stukken worden door gestuurd naar de DC of Ministerie van H&I om de daadwerkelijke vergunningsaanvraag te starten.

of

Stap 4 a

De publikatie van de vergunningsaanvraag in het Advertentieblad.

Stap 4b

De verscheidene adviesinstanties worden geraadpleegd.

Goedkeuring:

Vergunning

wordt door de looper afgegeven en bezorgd

aan OSW. Deze maakt dan contact op met de desbetreffende aanvrager.

Stap 6: einde

Aanvrager haalt zijn vergunning op bij de One Stop Window.

Bijlage 16 De vergunningsplichtigheid conform Handel en Industrie en DC's

Vergunningen die worden afgegeven door het Ministerie van Handel en Industrie:

Aannemer in heel Suriname	Keuringsinstantie
Accountant	Koeltechnisch bedrijf
Advertentiebureau	Lasbedrijf
Amusementsspelen	Loodgieter
Architect	Luchthavenexploitatiebedrijf
Bandenreparateur	Luchtfotografiebedrijf
Bankier	Luchtvaartafhandelingsbedrijf
Bedrijven voor onderhoud en/of revisie van luchtvaartuigen	luchtvaartbedrijf
Belastingconsulent	Luchtvaartuigverhuurbedrijf
Bergings- en baggerbedrijf	Makelaar
Bespuiting- en/of besproeiingsbedrijf dmv vliegtuigen	Motel
Bioscoop	Ongedierte- en insectenbestrijdingsbedrijf
Blikslager	Opticien
Cateringbedrijf	Pension
Commissionair	Radio- en televisiemonteur
Constructiebedrijf	Reisbureau
Cybercafé	Reparatiebedrijf
Douane-expediteur	Rijschool
Drukkerij	Roeiersbedrijf
Expediteur	Scheepsagent
Fabrikant	Scheepsbevoorrader
Fotostudio	Scheepsbouw- en dokreparatiebedrijf
Grossier	Scheepvaartbedrijf
Handelsagent	Schoonmaakbedrijf
Handelsreiziger	Stoffeerderij
Havenexploitatiebedrijf	Stuwadoorsbedrijf
Hotel	Tandtechnicus
Houtzaagmolen	Touroperator
Instituten voor de opleiding van lucht- en/of scheepvaartpersoneel	Uurwerkreparateur
Ingenieurs(advies)bureau	Vertegenwoordiger van luchtvaartuigbedrijven
Keramisch bedrijf	Verzekeraar
	Verzekeringsbemiddelaar
	Video (DVD) theek
	Wisselkantoor

*Ten aanzien van Grafisch ontwerp bureau is deze vooralsnog niet aangepast in het Staatsbesluit. Dit kan wel worden aangevraagd maar onder de noemer Advertentiebureau.

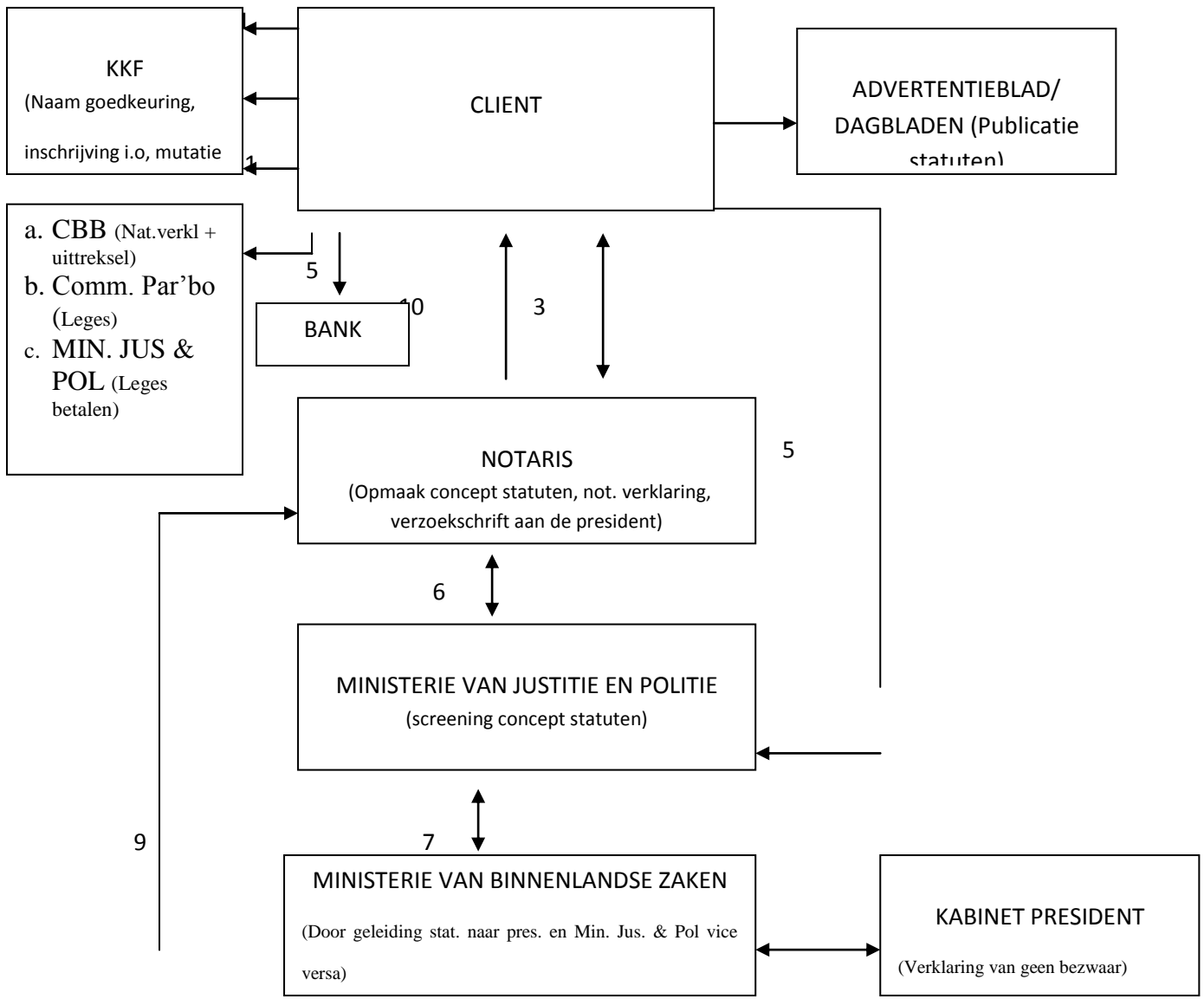
Vergunningen die worden afgegeven door de Districtscommissaris

Automonteur	Pelmolenaar
Aannemer van bouw en schilderwerk	Reparateur van rijwielen en bromfietsen
Bakker	Schoenmaker
Barbier	Schoonheidsspecialist(e) (waaronder haar- en huidverzorging)
Eet- en drankinrichting	Slager
Exploitatie van kapsalons	Standhouder
Exploitatie van uitdeuk- en spuitinrichtingen	Winkelier
Goud- en zilversmid	Venter
Kleermaker	
Pompstations	

Bijlage 17 De vergunningsplichtigheid conform KKF

Aannemer	Luchtvrachtafhandelingsbedrijf
Accountant	Makelaar
Actuaris	Manicure Metaalbewerkingsbedrijf
Advertentiebureau	Meubelmaker
Adviesbureau (op techn. gebied)	Mijnbouwbedrijf
Amusementsbedrijf	Monteur
Architect	Motel
Autobusdienst	Omroep-/ Communicatiebedrijf
Autowasserij	Ongediertebestrijdingsbedrijf
Bakker	Opbelhuis
Bakkerij	Opkoper (goud)
Bankier	Opticien
Barbier	Orthopedisch instrumentmaker
Belastingconsulent	Padidroger
Besluitings- en/of besproeiingsbedrijf	Pedicure
Blikslager	Pelmolenaar
Bosbouwbedrijf	Radio-omroepbedrijf
Call center	Reclamebureau Reisbureau
Cargadoor	Reparatie-inrichting
Cateringbedrijf	Rijschool
Commissionair	Rokerij
Concessionaris	Scheepsagent
Constructiebedrijf	Scheepsbevoorrader
Douane-expediteur	Scheepvaartbedrijf
Draaierij	Schoenmaker
Drankinrichting	Schoonheidsspecialist
Drukkerij	Schoonmaakbedrijf
Eet- en drankinrichting	Servicestation
Expediteur	Slachterij
Fabrikant	Slager
Foto-laboratorium	Slijperij
Fotostudio	Smederij
Goud- en zilversmid	Spaar- en kredietcoöperatie
Grossier	Standhouder
Handelsagent	Stoffeerderij
Hotel	Stuwadoor
Houtbewerkingsbedrijf	Tandtechnicus/ -technisch bedrijf
Houtmarkt	Timmerbedrijf
Houtzagerij	Touroperator
Ingenieurs(advies)bureau	Uitdeuk- en spuitinrichting
Installateur	Veerdienst
Internetcafé	Venter
Kapsalon	Video/DVD-theek
Keuringsstations	Verzekeraar
Kleermaker	Verzekeringsagent
Koeltechnisch bedrijf/ -technicus	Visverwerkingsbedrijf
Koffiebranderij	Wasserij (kleding)
Landmeter	Wikkelinrichting
Lasserij	Winkelier
Loodgieter	Wisselkantoor
Luchtvaartbedrijf	Zwembad

Bijlage 18 Stroomdiagram vigerend stelsel oprichting NV

Legenda schema 1:

- 1 = verklaring van geen bezwaar voor het gebruik van de naam, te behalen bij KKF
- 2 = cliënt verzamelt alle benodigde documenten bij de verschillende instanties, te weten
  - a. CBB uittreksel en nationaliteitsverklaring van de oprichters
  - b. Commissariaat: met verklaring van de KKF bij het Commissariaat leges betalen
  - c. Min. Just. & Pol. leges betalen
- 3 = met de verzamelde documenten gaat de cliënt naar de notaris voor opmaak concept statuten, notariële verklaring, verzoekschrift aan de president,
- 4 = met de concept statuten gaat hij naar KKF voor inschrijving i.o.
- 5 = met verklaring KKF gaat de cliënt naar de bank voor openen rekening ten name van de nv io
- 6 = de notaris/of de cliënt dient zelf de concept statuten in bij Jus. & Pol. voor screening
- 7 = na screening door Jus & Pol, wordt het door gezonden naar Min. Biza
- 8 = Biza geleidt het door naar kabinet president, mocht er correcties worden aangebracht, gaat het stuk via Biza naar Jus en Pol vice versa; verklaring van geen bezwaar president gaat naar Biza (WvK artikel 38)
- 9 = Biza stuurt een afschrift van de verklaring van geen bezwaar naar de notaris

10 = notaris passeert de akte tegen een tarief thans gerelateerd aan het maatschappelijk kapitaal en geeft een afschrift van de statuten aan client ter

11 = inschrijving NV in HR (WvK artikel 40, handelsregisterverordening artikel 8 lid 2)

12 = publicatie in het advertentieblad (WvK artikel 39)

* stap 5 wordt niet uniform door notarissen toegepast en heeft ook geen wettelijke grondslag

Commentaar van de kant van de KKF

De huidige procedure om tot de oprichting van een NV te komen is ondanks de “introductie” van standaard statuten (S.B. 1998 no. 84) omslachtig en langdurig. Bovendien is nergens in het Wetboek van Koophandel terug te vinden dat de president de bevoegdheid tot deze “introductie” heeft.

De KKF stelt voor dat **naast** de bestaande procedure er een andere snelle procedure wordt gecreeerd die het voor de ondernemer mogelijk maakt om met gebruikmaking van standaarden tot de oprichting van een NV te geraken.

Dat houdt in dat alles, maar dan ook alles wordt gestandaardiseerd. Dan hoeven bepaalde instanties niet meer in de procedures te worden betrokken. Indien er een gedeelte wordt gestandaardiseerd zal voor het deel dat niet gestandaardiseerd is, de betrokken instanties toch weer moeten worden benaderd, wat inbreuk doet op het voorstel om tot vereenvoudiging en verkorting van de procedures te geraken.

De Kamer van Koophandel stelt daarom dan ook een wetswijziging voor waarin

- de bevoegdheid van de president om bij resolutie het e.e.a. te regelen wordt vastgelegd
- standaard statuten z.a. door de KKF voorgesteld, worden vastgesteld bij resolutie
- standaard doelstellingen voor verschillende type bedrijven z.a. door de KKF voorgesteld worden vastgesteld bij resolutie
- model formulieren z.a. door de KKF voorgesteld waarin alle overige wettelijk vereiste informatie wordt vermeld, vastgesteld bij resolutie.

Indien van begin tot eind inderdaad met standaarden wordt gewerkt kan zelfs worden overwogen om de de stap naar de notaris overbodig te maken. Dit zal wel in de wetswijziging moeten worden opgenomen.

Voor de duidelijkheid wordt nogmaals benadrukt dat het de ondernemer vrij staat om een NV op te richten met statuten naar eigen keus. Hiervoor zal de bestaande lange procedure moeten worden gevolgd.

Bijlage 19 Enkele initiatieven in de microkrediet sfeer die ergens tussen wal en schip raakten

Initiatief nummer 1

Aan: de bestuursleden van het Suriname Business Forum

Van: NGO-vertegenwoordiger in het SBF – Cornelly Oliveira

Datum: 28 augustus 2007 - 20 oktober 2007.

Concept voorstel tot formalisering van de informele sector.

Te beginnen met een deel van deze sector met als doel het “opschonen van de binnenstad door de groep hosselaars te leiden naar volwaardig ondernemerschap”.

Gedacht wordt aan de volgende groepen:

- Schaafijs verkopers
- Schoenmakers
- Voedsel en fruit verkopers (warme worst, hotdogs, snacks, banket etc.)
- Textiel en accessoires verkopers

Er wordt een inventarisatie gehouden naar branche.

Criteria opstellen waaraan de ondernemers en hun equipment moeten voldoen. Hierbij wordt gedacht aan o.a. de kleding, uitstalling en gezondheid van de voedselverkopers.

Jaarlijkse medische keuring is vereist, alsook 2-jaarlijkse hygiëne training.

Om de 12 maanden wordt er een vergunning “gekocht” voor een vast bedrag. In dit bedrag kan worden opgenomen:

- ⇒ keuringskosten (Medisch)
- ⇒ standkosten
- ⇒ registratiekosten (KKF)
- ⇒ vergunning kosten
- ⇒ belasting
- ⇒ verzekering medische kosten (SZF)

Deze speciale vergunningfee kan bij een speciale (one stop) window worden gekocht of b.v. bij financiële instellingen (banken en spaar/kredietcoop.) (***Diagnos rapport 2001 – BDS short term plan – “consider establishing a business and trade information centre that acts as a one-stop shop for matters relating to licensing, custom regulations, subsidies etc.)*** NGO’s en Business Support Organizations (BSO’s) kunnen worden ingezet om de ondernemers te begeleiden om aan de criteria te voldoen en waar nodig financiering aan te vragen. (***zie Diagnos rapport 2001 – Business Development Services).***)

Vanwege de overheid zal gedurende een bepaalde periode op laagdrempelige wijze een “awareness programma” moeten worden uitgevoerd gericht op de bevolking en de doelgroep. Daarin moet worden aangegeven dat een “hosselaar” zich kan opwerken naar volwaardig ondernemerschap en zelfs een niveau kan bereiken waardoor hij niet meer “op straat” hoeft te staan. Het zelfbeeld moet opgevijseld worden. Het moet als een voorrecht worden beschouwd om voor een vergunning in aanmerking te komen. Ondernemerschap wordt hierdoor aangemoedigd en niet afgeschrikt.

Diagnos rapport 2001 – Objective: *entire community should think, do and act and change attitudes in a profound way towards collaboration, productivity, development and progress.*

Actions: *implement awareness program that brings about an entire cultural turnabout on every level and within every sector of society (!)*

Comments: *from kindergarten up to old man pensions.*

Het Ministerie van Handel en Industrie kan een quotum vaststellen van vergunningen die kunnen worden verkocht in een bepaalde branche (zie boven). Bv. Voor de schoenmakers zijn er voor de binnenstad 5 of 10 ter beschikking, voor schaaftjersverkopers 15 stuks etc.

Samen met het min. van Justitie en Politie en OW& V zal een plan gemaakt moeten worden waar wel en niet verkoop activiteiten mogen plaatsvinden. De verschillende branches moeten zoveel als mogelijk verspreid worden in op de diverse lokaties en in de verschillende straten. Men moet in staat worden gesteld om middels competities en acties kleine "grants" te krijgen om het gezicht van hun onderneming op te vijzelen, jaarlijks awards van de beste schaaftjersverkoper/schoenmaker/voedselverkoper etc. De straatverkopers bemoedigen middels begeleiding op hun niveau om hun branche te verheffen naar b.v. toeristische attractie door het straatbeeld aantrekkelijk te beïnvloeden. Hier zal de sociale controle onderling ook toe bijdragen.

Met verwijzing naar de executive Summary van het Diagnos rapport worden als hoekstenen voor een short term reform genoemd:

- ⇒ reduction of public deficit
- ⇒ liberalisation of foreign exchange policy
- ⇒ enactment of a new investment code
- ⇒ simplification of tax, custom, registration procedures
- ⇒ training.

Met de uitvoering van het bovengenoemde zal in ieder geval invulling zijn gegeven aan de 3 vetgedrukte "hoekstenen" en kan het SBF met weinig of geen financiële middelen aanvang maken voor een succesvolle start.

Na de 1ste draft van augustus 2007 zijn er verschillende aanbevelingen gedaan alsook ontwikkelingen op divers gebied.

Deze kunnen meegenomen worden in de discussies, t.w.:

- een digitaal forum ontwikkelen, zodat er feedback kan komen vanuit een bredere laag van de samenleving
- er zal een coördinatiepunt moeten worden aangesteld vanwaaruit het programma wordt ontwikkelt.
- Directe stake-holders zijn: KKF, Maatschappelijk middenveld, Public sector t.w. min. van Handel en Industrie, Justitie en Politie en Financien
- Micro Finance Programma van Min. Plos aanwenden/verbinden aan dit programma

Paramaribo, 20/10/2007 Cornelly Olivieira

Initiatief nummer 2

Project voedselveiligheid en versterken street food handlers in Suriname

Opdrachtgever:

Ministerie van Handel en Industrie – dhr. Mauro Tuur – directeur
Uitvoerder: Women's Business Group Foundation

Probleemstelling.

In Suriname is het venten van o.a. etenswaren en andere goederen in de straten gebruikelijk. Veelal zijn deze venters actief in de informele sector (hebben geen vergunning), voldoen niet aan de geldende standaarden. Het laatste is gevaarlijk voor de volksgezondheid. Omdat de voedingswaren venters niet op de hoogte zijn van o.a. persoonlijke hygiëne en product hygiëne, wordt er maar van alles aan de man gebracht met alle nare gevolgen van dien.

Bekende voorbeelden van het boven geschetst beeld zijn:

- Schaafijsverkopers die persoonlijke hygiëne niet in acht nemen en wiens verkoopplokatie en instrumenten/verkoopstands verre van hygienisch zijn
- Bloedworstverkopers bij wie het niet traceerbaar is of de verkochte producten aan kwaliteitseisen voldoen en geen besmettingen teweeg kunnen brengen
- Zuurgoedverkopers die hun goederen in bulk uitstallen en door er steeds met een niet schoongemaakte lepel/vork in te gaan, contaminatie bronnen kunnen kweken.
- Vruchtensappen producenten die geen weet hebben van o.a. Good Manufacturing Practices en producten aanbieden die in feite niet geschikt zijn voor consumptie.

De hierboven genoemde groepen ondernemers hebben initiatieven ondernomen om in hun levensonderhoud en dat van hun gezinnen te voorzien. Er wordt nauwelijks op ze gelet, ze kunnen hun product wel kwijt (vele consumenten zijn absoluut niet kwaliteitsbewust) en ze lijken tevreden met hun marginale status.

Oplossingsvoorstel

Hoewel alle hierboven genoemde voorbeelden van straatventers/ondernemers bijzonder goed passen in het streven van de overheid om zelfwerkzaamheid te stimuleren en daarmee armoede te bestrijden (verwezenlijking van het eerste millennium ontwikkelingsdoel), moeten wij echter constateren dat deze groep volledig aan diens lot wordt overgelaten. Er is geen adequate controle op het naleven van de regels voor voedselveilig produceren.

In deze tijd waar de meest vreemde ziektes en epidemieën hoogtij vieren, kunnen wij het ons niet permitteren dat onze bevolking wordt overgeleverd aan dragers en bronnen van deze ziektes. Immers een ziek volk is niet in staat ontwikkeling te brengen.

Samen met het ministerie van H&I wil de WBG een ondernemers bewustwording-, trainings- en coaching programma aanbieden met deze categorie ondernemers als eerste doelgroep. Voor elke categorie ondernemer zal dit programma op maat worden gesneden.

DOEL:

Het stimuleren, bevorderen en garanderen van voedselveilige productie door de Surinaamse ondernemer en de bevordering van een bedrijfsmatige aanpak.

PLAN VAN AANPAK

A. Training of trainers.

Allereest zal de WBG een aantal trainers door een erkende voedseltechnoloog laten trainen (Training of trainers). Deze trainers (die gecertificeerd zullen worden door het trainingsinstituut) zijn dan uitgerust om de volgende activiteiten ter hand te nemen.

1. de doelgroep te identificeren
2. de doelgroep te inventariseren
3. voorlichting te geven over de kernstandaarden waar zij zich moeten houden in de uitoefening van hun beroep
4. trainingsprogramma over voedselveiligheid en hygiëne aanbieden
5. trainingsprogramma over eenvoudige bedrijfsvoering aanbieden
6. klantgericht produceren.
7. coachen in het implementeren van het geleerde.
8. zorgdragen voor medische keuring van de ondernemers.
9. na het gehele traject de ondernemers certificeren
10. Uitverkiezen van **“the best schaafijs verkoper”**, **“kleine vruchtensappenproducent”**, **“zuurgoed verkoper”** en **“bloedworstverkoper”** van het jaar. Dit gaat gepaard met een *award* met publiciteit voor de uitverkorene. Het positief gevolg hiervan is dat de consument nu bewust kan kiezen voor een goed en verantwoord bereid product. Ook op toeristen zal dit een bijzonder positief effect hebben, daar zij nu vanwege de onhygienische toestanden niet van bovengenoemde producten gebruik wensen te maken.

11. het maken van een Ondernemers plan van aanpak zodat de activiteit kan worden bijgesteld/uitgebreid, equipment kan worden gekocht. (Micro Krediet Programma)
12. deze getrainde en begeleide micro ondernemers zouden als pilot groep kunnen dienen voor het door de Suriname Business Forum te implementeren programma om de ondernemers in de informele sector te coachen naar de formele sector. Daarbij zullen voor een vastgestelde periode (b.v. 1 jaar) "licenses" kunnen worden gekocht om het beroep te kunnen uitoefenen.
In dit bedrag zullen inbegrepen zijn belasting, medische keuring, standhuur, inschrijving KKF, refreshment training en wat nog meer noodzakelijk is voor het verkrijgen van de "license". Men zal ook moeten voldoen aan bepaalde criteria. Op dit moment ontvangt de overhead **NIETS** uit deze sectoren . Op deze manier kan er orde op zaken worden gebracht en de chaotische en onverantwoorde situaties welke nu bestaan, worden voorkomen. Indien het bij deze groep goed aanslaat, kan het voor alle andere micro ondernemers die vooral op de straten hun "hossel" doen.

B. STAPPENPLAN.

1. Via de WBG zullen door een erkend voedseltechnoloog 6 (zes) gekwalificeerde personen worden getraind in het op verantwoorde wijze voorlichting geven over de basisstandaarden welke gangbaar en vereist zijn in de voedselverwerkende branches.

Duur: 10 dagen van 3 uren

2. **Identificeren van de doelgroep per branche**
(middels straatinterviews)

Aantal personen: 6 (de 6 gecertificeerde trainers)

Duur: 6 x 4 uren

3. **voorlichtingsbijeenkomst**

Uitnodigen van de doelgroep, belangstellenden en de pers
Consumptie/versnaperingen

Aanmaak folders/voorlichtings/inschrijfmateriaal

Aanmaak Power Point presentatie: thema "voedselveiligheid"

Power point presentatie over Micro Kredieten Programma

Inschrijven van geïnteresseerden

Aantal begeleidende personen: 6 (de trainers)

Presentator/moderator

Duur activiteit: 1 avond van 19.00 – 22.00 uur (3 uur)

4. **start van de trainingen**

4 trainingssessies x 4 uren algemeen (voor alle 4 groepen)

8 trainingssessies x 4 uren per groep

Huur trainingslokatie: (moet centraal gelegen zijn en "laagdrempelig)

Aantal trainers: 6 (zie onder 1)

Aantal facilitators: 4

Trainingsmateriaal

Consumptie/versnapering

Duur: 12 sessies van 4 uren

5. **Coaching van de trainees**

Gedurende de trainingen worden de trainees ook gecoached in een optimale presentatie van hun werkrimte/werklokatie . Door het gehele proces heen krijgen ze een **mentor** toegewezen met wie ze minimal 1 x per week een sessie van 1 uur hebben.

Hierbij wordt gedacht aan: bezoeken brengen aan KKF, waar mogelijk een (vak)beurs bezoeken , BOG en andere voor hen belangrijke plaatsen.

6. Afnemen van de “toets”

Er zal van alle deelnemers een “toets” worden afgenomen, zowel praktijk als theorie. Hierna zullen de deelnemers gecertificeerd worden door het Ministerie van Handel en Industrie en Women’s Business Group.

Het geheel zal ook in de pers ruime aandacht krijgen, vanaf de start van het programma tot aan de certificering. Er zal met de pers en de Voorlichtingsdienst van H&I worden afgesproken om de deelnemers gedurende het gehele traject te volgen en de gemeenschap hierover op de hoogte te houden.

PROJECTDUUR : 6 MAANDEN

VERWACHTE RESULTATEN

- Minimaal 20 personen zijn getraind en gecoached en zullen zich een volwaardig micro ondernemer, opererend in de formele sector, mogen noemen. Zij zullen als voorbeeld gelden voor de “anderen” die het traject nog niet gegaan zijn.
- Bewustwording voor voedselveilige producten bij producent en consument/vermeerdering toeristische attracties
- Meer naleven van de regels voor voedselveilig produceren.
- 6 (zes) gekwalificeerde trainers die op verantwoorde wijze voorlichting geven over de basisstandaarden welke gangbaar en vereist zijn in de voedselverwerkende branches. Deze trainers kunnen zowel in de kustvlakte, de districten als het binnenland deze voorlichting geven.
- Bij de WBG zal er een branche netwerk speciaal voor deze groep worden opgezet, zodat zij elkaar middels reguliere netwerkbijeenkomsten regelmatig kunnen ontmoeten en geïnformeerd kunnen blijven mbt de laatste ontwikkelingen op het gebied van voedselveiligheid. Ook zullen op regelmatige basis “fresh-up” meetings worden georganiseerd.
- Er zullen minimaal 3 ervaren mentoren zijn opgenomen in het “specialisten” bestand van de WBG.

FOLLOW UP: awards

Een follow up activiteit welke georganiseerd kan worden na 6 maanden is het uitroepen van de “schaafijsvverkoper”, “Zuurgoedverkoper”, bloedworstverkoper”, “vruchtensappenproducent” (alle op micro niveau) van het jaar. Deze personen krijgen naast prijzen ook gedurende een periode ruime aandacht in de media. Dit evenement kan een jaarlijks terugkerend karakter hebben.

BEGROTING

PROJECT VOEDSELVEILIGHEID EN VERSTERKEN STREET FOOD HANDLERS.

PROJECT DUUR : 6 MAANDEN.

#	begrotingspost	Omschrijving en kostenberekening	Bedrag in US\$
1	Training van 6 voedselveiligheid trainers	Duur: 10 dagen van 3 uren Kosten per persoon: us\$ 250, x 6 personen = US\$ 1500 Trainingsmateriaal: US\$ 50,- x 6 personen = 300 Beamer huur + Logistieke kosten US\$ 150,- totaal US\$ 1950,-	1950
2	Identificatie van de doelgroep per branche	Aantal personen: 6 (getrainde voedselveiligheid trainers/voorlichters) Duur: 6 x 4 uren Kosten per persoon: US\$ 100,- x 6 personen = US\$ 600,- Materiaal/transport kosten: US\$ 50,- x 6 personen= US\$ 300,- Verwerken van de informatie/opzetten data base: 8 uren x US\$ 25 = US\$ 200,- Beamer huur + Logistieke kosten US\$ 150,- totaal US\$ 1250,-	1250
3	Voorlichtings-	Huur lokatie: US\$ 150,-	

	bijeenkomst	Consumptie/versnaperingen: US\$ 200,- Aanmaak folders/voorlichtings/inschrijfmateriaal: US\$ 150 Aanmaak Power Point presentatie :voedselveiligheid: US\$ 125,- Power point presentatie over Micro Kredieten Programma Begeleiding van de 6 trainers: 6 x US\$ 50,- = US\$ 300,- Dag moderator : US\$ 100,- Beamer huur + Logistieke kosten US\$ <u>150,-</u> totaal US\$ 1175	1175
4	Trainingen	Huur trainingslokatie: US\$ 3040 Trainingsmateriaal: US\$ 3000 Trainers fee: 6 trainers x US\$ 75,-/sessie x12 sessies= US\$ 5400,- Facilitators fee: 4 personen x US\$ 35,- = US\$ 1680,- Beamers huur + Logistieke kosten US\$ 250,- Consumptie <u>US\$ 630</u> Totaal US\$ 14000	14000
5	Mentoring	Mentoring fee : 3 mentoren x 20 uren p/p @ us\$ 25,- = US\$1500	1500
6		SUBTOTAAL	19875
7	WBG : organisatie, management en monitoringskosten	7,5% x US\$ 19875= US\$ 1490	1490
8		TOTAAL GENERAAL IN US\$	21,365.

Toelichting op de begrotingsposten:

Post 1.

Via de WBG zullen door een erkend voedseltechnoloog 6 (zes) gekwalificeerde personen worden getraind in het op verantwoorde wijze voorlichting geven over de basisstandaarden welke gangbaar en vereist zijn in de voedselverwerkende branches.

Onder item 1 zal betaald worden voor het trainen van de trainers. Echter willen wij aanbevelen de trainers in spe een deel van hun trainingskosten zelf te laten betalen (b.v. 50%). Zodra zij worden ingezet verdienen zij een trainersfee, welke de investering doet terugverdienen.

Post 2:

Identificeren van de doelgroep per branche (middels straatinterviews)

Post 3

Er zal een algemene voorlichtingsactiviteit georganiseerd worden waarbij bekendheid gegeven wordt aan het programma. Hierbij zal worden uitgenodigd: de doelgroep, belangstellenden en de pers. De activiteit zal breed in de media worden uitgemeten (ook via de Voorlichtingsprogramma's van H&I en flyers welke in de binnenstad zullen worden verdeeld) en zodoende ook de doelgroep aantrekken.

In deze meeting kunnen diverse programma's van de overheid/het Ministerie van H&I, worden gepresenteerd, waardoor er meer bekendheid aan gegeven wordt.

Geïnteresseerden die ook in aanmerking komen zullen direct kunnen worden geregistreerd.

Voor de voorlichtingsbijeenkomst zullen de terzake deskundigen enkele vaktechnische Power Point presentaties ontwikkelen die te maken hebben met:

1. thema "voedselveiligheid" (Hygiene,HACCP,ISO, GMP etc.)
2. Het Micro Kredieten Programma

Post 4

Voor de training worden ingezet: Aantal trainers: 6 ; facilitators: 4

Huur trainingslokalen: Er zullen 4 lokalen worden gehuurd voor de uitvoering van 8 trainings sessies voor 4 groepen. Los hiervan zullen er 4 generale trainings sessies worden gehouden waarbij de 4 groepen gezamenlijk in een grote trainingszaal zitten gedurende de 4 sessies. ; 4 lokalen x 8 sessies x 4 uren x US\$20 p/u = US\$ 2560

1 grand trainingszaal x 4 sessies x 4 uren x US\$30 = US\$480

Totale huurkosten trainingslokalen = US\$3040

Bij elke sessie een modulair handout van US\$10,-

De begroting is opgesteld voor een groep van max. 25 participanten. Het trainings- en begeleidingsprogramma zal intensief zijn en max. 6 maanden duren.

Bij elke sessie een modulair handout van US\$10,-

Trainingsmateriaal voor 25 participanten bij 12 trainingssessies x US\$10= US\$3000

Consumptie: (1 fles water en 1 snack voor 1 persoon)= 35 (participanten+ trainingsteam) bij 12 trainingssessies x US\$1,50 = US\$630

Post 5

Gedurende de trainingen worden de trainees ook gecoached in een optimale presentatie van hun werkruimte/werklokalen . Door het gehele proces heen krijgen ze een **mentor** toegewezen met wie ze minimal 1 x per week een sessie van 1 uur hebben.

Hierbij wordt gedacht aan: bezoeken brengen aan KKF, waar mogelijk een (vak)beurs bezoeken , BOG en andere voor hen belangrijke plaatsen.

Post 7

WBG organisatie, management en monitoringkosten gedurende de projectduur van 6 maanden.

Paramaribo, 13 februari 2009.

WOMEN'S BUSINESS GROUP FOUNDATION

Cornelly Oliveira

Mede-oprichter/voorzitter.

Initiatief nummer 3

Proposal II Implementation program for micro entrepreneurs by sbf

Producers of cassava bread by women from district Para.

Present Situation

- No standardization of processing of cassava bread and “dosie”
- No planning about quantities
- No marketing strategies; people are selling it just near the street and on tables at the airport
- Very poor packaging
- No labeling; no packaging requirements met
- No processing requirements met
- The business is not growing

Opportunities

- To present a brand name
- Very interesting product for the local and export market (regional and international), the wellness market
- Structuring of the producers – and processing methods
- Structuring the sales persons

Proposal

1. structure and strengthen the new organization of cassava bread sellers in Para
2. inventarization of growers of the cassava
3. inventarization of the salespersons
4. training in HACCP, hygiene, GMP, marketing,
5. designing of label and packaging
6. identification of a brand name
7. identification marketing strategy
8. coaching of the organization during 1 year
9. expanding the production – working on export standards
10. promoting the products on national/regional and international fairs
11. research on the wellness assets of cassava
12. Diversification of the product.
13. Setting up of a network of cassava processors national/regional.

WBG/August2008/co

PROPOSAL III IMPLEMENTATION PROGRAM FOR MICRO ENTREPRENEURS BY SBF

Establishing of a Trading House in Paramaribo.

A trading house is a commercial intermediary specialized in long term development of trade in goods and services delivered by other parties.

Activities of trading houses:

- They have the possibility to locally buy in products and services and to sell them internationally. It is also possible to buy in products and services internationally and sell them locally.
- They work as a commercial intermediary between producers and buyers in other countries. They can play the role of **wholesaler, consortium manager and trade facility**. As with the wholesalers they buy and sell for own account and make their commission.
- They function as agents for the producers or for the customer.
- They have an overseas network for their marketing activities and are specialists in open up new sources and information on the development of technology and how to tap in new retail markets. They also have specialized divisions who have expertise in sales supporting services.

Added value to a trading house:

- ⇒ access to non-traditional markets (outside Suriname)
- ⇒ first hand information about the commercialization of products (product adaptation, marketing, legislation, standards and regulations)
- ⇒ integration of specialized export services (logistics, documentation, duties, financing, collection)
- ⇒ specialized related services (marketing studies, after sales services, technology, training, transfer of money)
- ⇒ Taking over of risks attached to international trade.
- ⇒ Laboratory services.

The services of a trading house in short

- ⇒ market selection and investigation
- ⇒ customer identification and evaluation
- ⇒ commercial and technical negotiation
- ⇒ sales development
- ⇒ product/packaging adaptation and technology upgrading

- ⇒ import of items for the export production
- ⇒ financial arrangements to secure balances
- ⇒ protection against export risks – insurance included
- ⇒ safeguard of payments
- ⇒ export documentation and guarantee of adequate shipping
- ⇒ manage crises and calamities
- ⇒ taking care of claims
- ⇒ after sale service
- ⇒ export projects, consortia and stimulation of young enterprises
- ⇒ Creation of overseas distribution networks.

Very important for the successful operating of a trading house in Suriname is a good and special **relationship with the Government** that has to lead to a good export climate for costumers of the trading house.

Intensive relations have to be maintained with trading houses in the region to guarantee knowledge and access to export markets.

Paramaribo, August 2008/WBG/co

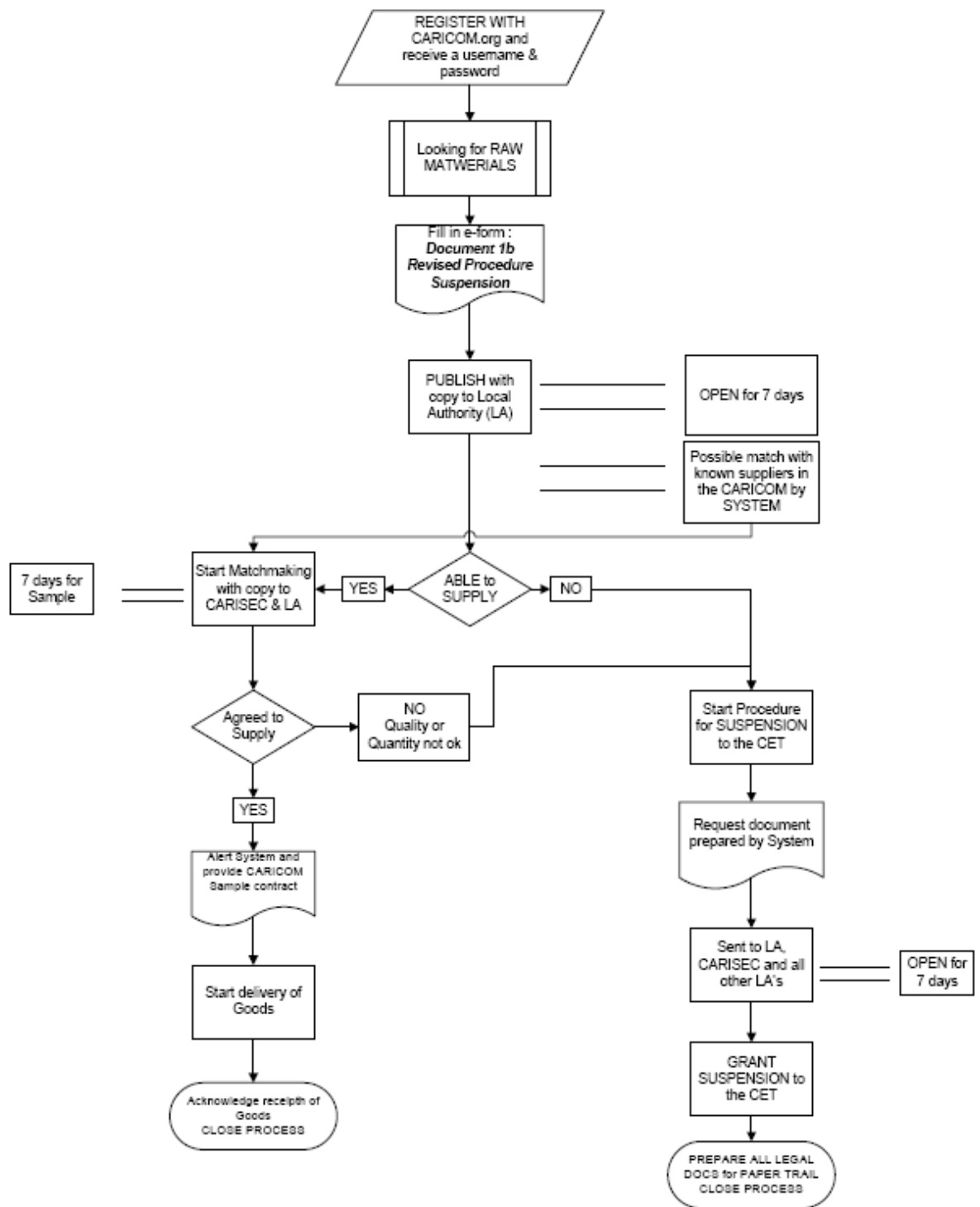
Bijlage 20 De CARICOM-suspension procedure

Werkelijke gang van de suspension aanvraag (in het gunstigste geval):

1. Ministerie van Handel en Industrie (H&I) maakt aanvraag 'klaar'.
2. H&I verzend aanvraag naar Caricom secretariaat (Carisec).
3. Carisec maakt aanvraag weer 'klaar'.
4. Carisec verstuurt aanvraag naar alle 15 CARICOM landen.
5. Carisec wacht op antwoord.....
6. Officieel mag dit wachten 9 dagen duren.
7. Carisec krijgt antwoord (bijv. niemand kan de gevraagde grondstof leveren).
8. Carisec maakt de suspension 'klaar'.
9. Carisec stuurt de suspension naar H&I.
10. H&I maakt de suspension 'klaar'.
11. H&I stuurt de suspension naar Financiën afdeling belastingen voor de beschikking.
12. Directoraat belastingen ontvangt de suspension en maakt de beschikking klaar.
13. Directoraat belastingen stuurt de beschikking naar de directeur van het ministerie van Financiën.
14. De directeur controleert de beschikking.
15. De directeur stuurt de beschikking naar het secretariaat van de minister van Financiën.
16. Het secretariaat legt de beschikking voor aan de minister van Financiën.
17. De minister tekent de beschikking.
18. De getekende beschikking wordt verstuurd naar het ministerie van H&I.
19. Het ministerie van H&I verstuurd de beschikking naar de producent.

In de praktijk kan dat enkele weken in beslag nemen. De fabrikant heeft maar gewoon te wachten, met alle productie- en valutaproblemen van dien. De ASFA heeft in een concept van februari 2010 , eenvoudigere procedure in gedachten:

Looking for PRODUCTS & RAW MATERIALS
 Implementing a more efficient, transparent and swift procedure of buying and selling in the CARICOM as well as requesting a suspension on the CET

VOORSTEL: ASFAKKF Februari 2010- versie 1.0

Bijlage 21 Het bevoegdhedencomplex van het NIMOS

De onderstaande tekst is ontleend aan de website van het Nationaal Instituut voor Milieu en Ontwikkeling in Suriname (NIMOS)

Suriname heeft een lange geschiedenis als het gaat om milieuwetgeving. Helaas is er in Suriname geen algemene milieuwet die regels voor algemeen milieubeheer bevat. De bestaande wetgeving is sectoraal. Dit betekent dat er wetgeving is op bepaalde gebieden. De oudste, nog van kracht zijnde wet met milieugerelateerde bepaling is de Politiestrafwet van 1875. Deze wet bevat bepalingen zoals het schoonhouden van je erf en het verbod om vuil en afval te gooien langs de straat. Deze bepalingen zijn nog steeds van kracht en je riskeert nog steeds een boete. De instantie die toeziet op de naleving van de bepalingen in deze wet is het Korps Politie Suriname (KPS).

Het NIMOS heeft geen wettelijke bevoegdheden als het gaat om het aanpakken van milieuvervuiling. Door de jaren heen heeft het NIMOS wel een zodanige samenwerking opgebouwd met bevoegde instanties zoals de Arbeidsinspectie, het Bureau voor Openbare Gezondheid (BOG) en de Districtscommissariaten, om via die instanties bepaalde aspecten van milieuvervuiling wel te kunnen aanpakken. Er zijn ook enkele wetten waarmee het NIMOS dagelijks werkt. Enkele hiervan zijn de Hinderwet, de Wet Ecologische Omstandigheden Woongebieden en de Politiestrafwet.

Politie Strafwet

De Politiestrafwet is de oudste nog van kracht zijnde wet met milieugerelateerde bepalingen. Bepalingen zoals het verbod op het storten van vuil op en langs de openbare wegen, het niet onderhouden van de berm voor jouw huis en andere bepalingen worden genoemd in deze wet. De Toezicht en handhaving van deze wet ligt in handen van het Korps Politie Suriname.

Hinderwet

De Surinaamse Hinderwet (SHW) heeft als doel het reguleren van inrichtingen die gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken. Het is de eerste wet in Suriname waarin regels zijn opgenomen voor het oprichten en exploiteren van inrichtingen. Hiermee heeft de overheid aangegeven dat inrichtingen die potentiële bronnen van gevaar, schade of hinder zijn, moeten worden gereguleerd.

Vóór de SHW was art. 11 van de wet van 21 oktober 1911 (G.B. 1912 no. 19), bekend als de Politiestrafwet, de enige basis voor, volgens de MvT, gebrekkige overheidstoezicht op de oprichting en exploitatie van inrichtingen waarin stoommachines of motoren als krachtwerktuigen werden gebruikt. Toezicht was gebrekkig omdat de Politiestrafwet enkele tekortkomingen had. Er was bij de totstandkoming van deze wet geen rekening gehouden met ontwikkelingen in verschillende werkwijzen die toen gehanteerd werden en de wet was alleen van toepassing op Paramaribo, Nieuw-Nickerie en Albina. Buiten deze drie gebieden konden er dus inrichtingen worden opgezet zonder enige controle zijdens de overheid.

In de wet is er een limitatieve opsomming van inrichtingen die volgens deze wet gevaar, schade of hinder kunnen veroorzaken. Sinds het van kracht gaan van deze wet zijn er enkele aanpassingen geweest, namelijk in 1943, tweemaal in 1944 en voor het laatst in 1972.

Het opvragen van advies is niet wettelijk vastgelegd en dus is de DC ook niet gehouden aan het opvragen van adviezen. Welke instanties benaderd worden voor het geven van advies hangt daarom ook geheel af van de DC. Het komt daarom ook vaker voor dat soortgelijke vergunningsaanvragen aan verschillende voorwaarden moeten voldoen. In de praktijk is het ook vaker gebeurd dat het NIMOS een verzoek om advies behandelt en belangrijke eisen stelt aan de inrichting. Zij wordt verweten inconsequent te zijn omdat bij andere inrichtingen die eisen niet zijn gesteld. Dit gebeurt omdat de adviserende instantie niet bij elke aanvraag worden betrokken. Het zorgt voor grote inconsequenties bij de verleende vergunningen en is een nadeel van de beoordelingsvrijheid van de DC.

De wet Vergunningplichtige Bedrijven en Beroepen (VBB) is een wet die, in samenwerking met de

Hinderwet, voor een goede regulatie van activiteiten zorgt. Het probleem met de wet VBB is dat het werkt op basis van een lijst. Slechts als een bedrijf of beroep opgenomen is in de wet is het vergunningplichtig. Het is een gegeven dat de wetgeving niet zo makkelijk wordt aangepast en het ook niet mogelijk is altijd bij de tijd te zijn met wetgeving. Hierdoor ontstaan er situaties waarbij er een heel nieuwe branche ontstaat die niet valt onder de wet VBB. Gedacht kan worden aan de Cyber Cafés en Autowasserijen. De Hinderwet zou, als het correct wordt toegepast, relatief makkelijk kunnen inspelen op enkele van deze pas opgekomen branches zolang de mogelijkheid voor gevaar, schade of hinder bestaat. Deze constructie is denkbaar bij onder andere de autowasserijen. Op basis van de machines en de hoeveelheid water die worden gebruikt zouden ze wel vergunningplichtig kunnen zijn op basis van de Hinderwet.

Publicatie Milieugerelateerde Wetgeving in Suriname

Bij de oprichting van het NIMOS werd het al gauw duidelijk dat men niet bekend was met de milieugerelateerde wetgeving die bestond. Ook was niet duidelijk welk ministerie waarmee belast was en welke wet onder een bepaald Ministerie viel. Het NIMOS heeft toen het initiatief genomen een bundel uit te geven waarin de milieugerelateerde taken van de Ministeries zijn opgesomd per afdeling, een opsomming van milieugerelateerde wetgeving en de strekking van de wetten alsook een opsomming van de instanties die belast zijn met de handhaving van die wetten.

Na finalisering van het document heeft het NIMOS in de WWF Guyanas een goede partner gevonden voor het drukken en distribueren van het boek, onder de overheidsinstanties en andere instellingen. De publicatie dateert van 2004 en wordt nog steeds gebruikt. Het NIMOS is momenteel bezig met een 2de herziene druk die aan het eind van dit jaar afgerond moet zijn.

Bijlage 22 Stappen voor de oprichting van een NV

Richtlijnen voor het oprichten en inschrijven van een Naamloze Vennootschap.

Onderstaand treft U de te volgen stappen:

Stap 1:

- verklaring van geen bezwaar voor het gebruiken van de naam. Te verkrijgen bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken aan de Prof. W.J.A. Kernkampweg no. 37 te Paramaribo. Tel.: 530311/ 470802 / fax: 532370/ 474779 / e-mail: chamber@sr.net (kosten SRD. 25,-);
- met voornoemde verklaring leges (ongeveer SRD. 4,50) te voldoen bij de betaalmeester aan de Sommelsdijkstraat no. 2 tel. 473036;
- met voornoemde verklaring leges (SRD. 350,-) betalen bij het Ministerie van Justitie en Politie afdeling Comptabele en Financiële Zaken aan de Mr. F.H.R. Lim A Postraat no. 4 tel. 473841 (op de ma., woe. en vr. van 07.00 – 12.00 uur);
- kopie identiteitskaart, paspoort of rijbewijs van de oprichters;
- nationaliteitsverklaring van de oprichters;
- uittreksel uit het Bevolkingsregister van de oprichters; niet-ingezetenen: kopie paspoort.

Stap 2: Naar de notaris met voornoemde stukken:

- voor het opmaken van de concept-statuten en een brief inzake de oprichting;
- kosten specificatie m.b.t. het geplaatst aandelen-kapitaal (indien oprichter(s) niet-ingezetene van Suriname zijn);
- verzoek om toestemming Deviezen Commissie (indien oprichter(s) niet-ingezetene van Sur. zijn).

Stap 3: Inschrijven van de Naamloze Vennootschap in oprichting in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel en Fabrieken met medeneming van:

- concept-statuten alsmede een brief van de notaris inzake de oprichting
- 1 recente pasfoto per oprichter
- paspoort of uittreksel uit het Bevolkingsregister en ID kaart
- de inschrijvingskosten bedragen minimaal SRD. 50,- en maximaal SRD. 100,-
- een uittreksel uit het Handelsregister kost SRD. 15,-
- mogelijke opname in de Business Directory bedraagt minimaal SRD. 75,00

Bankrekeningen openen ten name van de Naamloze Vennootschap in oprichting en het geplaatst kapitaal storten conform de statuten. Een eventuele deviezenvergunning kan via de notaris worden aangevraagd.

Stap 4: indien de oprichter(s) niet-ingezetenen zijn:

Openen van een bankrekening ten name van de naamloze vennootschap in oprichting met medeneming van:

- kopie uittreksel uit het Handelsregister;
- kopie oprichtingsvolmacht;
- kosten specificatie;
- kopie paspoort of ID-kaart en kopie uittreksel van CBB;

Op de bankrekening wordt ten name van de *naamloze vennootschap aandelen op naam 2%* van het maatschappelijk kapitaal gestort (afhankelijk van het geplaatst aandelenkapitaal, welke minimaal 20% bedraagt);

En voor de naamloze *vennootschap aandelen aan toonder* wordt 20% van het maatschappelijk kapitaal gestort. Is de aandeelhouder niet-ingezetene van Suriname, dan dient het te storten bedrag in vreemde valuta te geschieden.

De kosten die de bank hierbij in rekening brengt is bij aandelen op naam 2% van het gestorte kapitaal en bij aandelen aan toonder is het 100% van het gestorte kapitaal (administratie kosten van de bank).

Stap 5:

Afgifte van de hierna te noemen stukken bij de notaris:

- het uittreksel uit het Handelsregister (origineel);
- het bankstortingsbewijs (indien niet-ingezetene).

Stap 6: (uitsluitens voor niet-ingezetenen):

De notaris doet een aanvraag aan de Deviezen Commissie namens de niet-ingezetenen om toestemming te verkrijgen ter oprichting van een N.V. De hierna te noemen stukken zijn hierbij vereist:

- de concept statuten;
- de aanvraag;
- kosten specificatie (oprichters aandeel in buitenlandse valuta);
- kopie bankstortingsbewijs;
- kopie uittreksel van CBB van elke oprichter.

Stap 7:

Verzoek aan de President voor een verklaring van geen bezwaar voor de oprichting van een N.V. Voor de verkrijging hiervan moeten de hierna te noemen stukken worden ingediend bij het Min. Justitie % Politie

- het rekest (in drievoud);
- de concept-statuten (in drievoud);
- kwitantie van de betaalde leges (2);
- naam goedkeuring (origineel);
- uittreksel uit het Handelsregister;
- kopie bankstortingsbewijs;
- beschikking Deviezen Commissie (bij niet-ingezetenen);
- KKF inschrijving of ST.register inschrijving indien de oprichter een N.V. of een Stichting is.

Stap 8:

De President kan het verzoek toewijzen of afwijzen (afwijzing geschiedt op grondige redenen). Bij toewijzing wordt een verklaring van geen bezwaar voor het oprichten van de naamloze vennootschap verkregen, waarna de akte van oprichting kan worden gepasseerd bij de notaris.

De door de notaris op te maken stukken hierbij zijn:

- de oprichtingsakte;
- notulen van de AVA betreffende oprichting N.V. (benoeming directeur, evt. RvC)
- het aandeelhoudersregister.

De kosten bedragen ongeveer € 476,- bij een maatschappelijk kapitaal van SRD. 1.000,-. Voor elke SRD. 1000,- erbij wordt € 25,- extra berekend. De kosten voor de notulen van de AVA en het aandeelhoudersregister bedragen resp. € 25,- en € 100,-. Over het uiteindelijk bedrag wordt nog 8% omzetbelasting betaald. En er zijn nog administratie kosten aan verbonden.

Stap 9:

Publicatie van de statuten in het Advertentieblad van Suriname.

Deze bedraagt SRD 1000,- (onder voorbehoud).

N.B.: De wetgever stelt de bekendmaking in het Advertentieblad van Suriname verplicht en geeft expliciet aan dat de oprichtingsakte en de verklaring van geen bezwaar van de President openbaar gemaakt dienen te worden. Bij nalaten zijn de aandeelhouders hoofdelijk aansprakelijk naast de N.V.

Stap 10:

Inschrijving van de opgerichte naamloze vennootschap in het Handelsregister.

Stap 11:

Drukken van de aandelen.

Bijlage 23 Lijst van afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor Statistiek
ACP	Caraïbische Gebied en de Pacific
ADEKUS	Anton de Kom Universiteit van Suriname
ARS	Advertentieblad van de Republiek Suriname
ASFA	Associatie van Surinaamse Fabrikanten
ATM	Arbeid, Technologie en Milieu (ministerie)
BBP	Bruto Binnenlands Product
BiZa	Binnenlandse Zaken (ministerie)
BKR	Bureau voor Krediet Registratie
BM	Buurtmanager
BOG	Bureau voor Openbare Gezondheidszorg
BiZa	Binnenlandse Zaken (ministerie)
BTW	Belasting Toegevoegde Waarde
BuZa	Buitenlandse Zaken (ministerie)
CANTA	Caribbean Association of National Training Agencies
CARICOM	Caribbean Community and Common Market
CBB	Centraal Bureau Burgerzaken
CEPAL	Comisión Económica para América Latina y el Caribe
CSME	Caricom Single Market and Economy
DC	Districtscommissaris
DNA	De Nationale Assemblée
DMS	Document Management Systeem
DPS	Domestic Private Sector
EBS	Energiebedrijf Suriname
ECD	Economische Controle Dienst
EPA	Economic Partnership Agreement
ETG	Economic Transformation Group
EU	Europese Unie
FDI	Foreign Direct Investment
FFF	Friends and Family Fund
FTAA	Vrijhandelszone van de Amerika's
HBD	Hogere Bestuurs Dienst
H&I	Handel en Industrie (ministerie)
HRD	Human Resources Development
HRM	Human Resources Management
IaDB	Interamerican Development Bank
ICT	Informatie- en Communicatietechnologie
IIRSA	Initiative or the Integration of Regional Infrastructure in South America
IFC	International Finance Corporation
ILO	International Labour Organisation
JUSPOL	Justitie en Politie (ministerie)
KBS	Korps Brandweer Suriname
KKF	Kamer van Koophandel en Fabrieken
KMO	Kleine en Middelgrote Ondernemers
KPS	Korps Politie Suriname
LPS	Lokale Private Sector
LVV	Landbouw, veeteelt en visserij (ministerie)
MAS	Maritieme Autoriteit Suriname
MDG	Millenium Development Goals
MINOV	Ministerie van onderwijs en volksonwikkeling (ministerie)
MOP	Meerjarenontwikkelingsplan
MOU	Memorandum of Understanding
NGO	Non governmental organisation
NH	Natuurlijke Hulpbronnen (ministerie)

NIMOS	Nationaal Instituut voor Milieu en Ontwikkeling in Suriname
NISA	Nationaal Instituut voor School en Arbeid
NOB	Nationale Ontwikkelingsbank van Suriname NV
NSDS	Nationale strategie voor het ontwikkelen van het statistiekwezen
NSV	Nationaal Strategisch Veiligheidsplan
NVB	Nationale Vrouwen Beweging
OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
OBD	Open Bedrijven Dag
OM	Openbaar Ministerie
OPUSS	Organisatie voor projectuitvoering en sociale studies
OSD	One Sheet Donor
OW	Openbare werken (ministerie)
PLOS	Planning en ontwikkelingssamenwerking (ministerie)
RAVAKSUR	Raad voor vakcentrales in Suriname
RBTT	Royal Bank of Trinidad & Tobago
RO	Regionale Ontwikkeling (ministerie)
ROGB	Ruimtelijke ordening, grond- en bosbeheer (ministerie)
RVM	Raad van Ministers
SAO	Stichting Arbeidsmobiliteit en Ontwikkeling
SBC	Suriname Business Center
SBF	Suriname Business Forum
SBS	Surinaams Bureau voor Standaarden
SER	Sociaal Economische Raad
SLM	Surinaamse Luchtvaart Maatschappij
SME	Small and Medium Enterprises
SPWE	Stichting Productieve Werk Eenheden
SOP	Standard Operational Procedures
SOZAVO	Sociale zaken en volkshuisvesting (ministerie)
TCT	Transport, Communicatie en Toerisme (ministerie)
VOF	Vennootschap onder firma
VN	Verenigde Naties
VSB	Vereniging Surinaams Bedrijfsleven
WB	World Bank/Wereld Bank
WBGF	Women Business Group Foundation
WTO	World Trade Organisation/Wereld Handelsorganisatie

Bijlage 24 De figuur 'Projectminister'

Wat is een projectminister? Het is een tijdelijk bestuurder, aangesteld om een doorbraak te realiseren. Als structuren en procedures in de loop der jaren zijn vastgeroest kan een gewone minister dat niet oplossen. Gewone ministers hebben a) geen tijd om de vernieuwing te organiseren en b) niet de kennis en faciliteiten om dat te doen. De projectminister heeft juist de uitdrukkelijke opdracht om dwars tegen mogelijke weerstanden heen, de ongewenste status quo te doorbreken. Dat lukt niet met een werkgroep, een commissie of een consultant. Je hebt voor het doorbreken van vastgelopen maatschappelijke-bedrijfseconomische zaken een persoon nodig met een politiek mandaat.

Wat is een projectminister NIET? De projectminister is NIET een coördinerend minister. Iemand die het werk van anderen moet coördineren is een beklagenswaardig bestuurder. Als hij zwak is lopen ze over hem heen. Als hij sterk is neemt hij hun werk over. Altijd ruzie. Kijk wat Van Ravenswaay 'zei' tegen zijn collega van OW: "Als jij niet in staat bent behoorlijke bruggen te bouwen dan doe ik het zelf wel." De projectminister is ook NIET een superminister. Hij is gewoon (tijdelijk) lid van de RVM, maar beschikt over alle bevoegdheden om de moeilijke job goed en bekwaam af te ronden.

Wat heeft de projectminister nodig? Hij heeft geen ministerie nodig maar wel:

- Een perfect werkend team van gekwalificeerde ambtenaren, 10 tot 20 personen.
- Onvoorwaardelijke bestuurlijke dekking van de President, direct gekoppeld aan het Presidentiële mandaat.
- Onvoorwaardelijke politieke dekking van een – eveneens tijdelijke – Themacommissie in de DNA; hij doet zijn politieke zaken primair met die Themacommissie.
- Wetenschappelijke dekking vanuit de universiteit.
- Kantoor bij de President; dat maakt duidelijk dat er geen grappen moeten worden gemaakt.
- Een budget voor apparaatskosten (uit staatsbegroting) en een budget voor projectkosten (van donor).

Waarmee kun je een projectminister en zijn medewerkers vergelijken? Met special forces, mensen die getraind zijn de moeilijkste militaire opdrachten te vervullen, op vooruitgeschoven posten in vijandelijk gebied, voorzien van alle bevoegdheden en middelen die zij nodig hebben om het gevaarlijke werk op te knappen: no rules of engagement.

Wat is het profiel van een projectminister? Een projectminister moet aan de volgende eisen voldoen:

- Inhoudelijk deskundig zijn. Niemand kan hem voor de gek houden.
- Beschikken over een uitgebreid netwerk in bedrijfsleven, overheid en maatschappelijke organisaties.
- Moet een pioniers-/ontwikkelingsmentaliteit hebben; rusteloos en compromisloos op weg naar dat ene punt op de horizon om de nieuwe, gewenste werkelijkheid te realiseren.
- Moet charmant zijn, maar voor niets of niemand bang.
- Mag geen politieke ambities hebben; zijn kont moet gaan branden zodra hij op het pluche zit.

Wat is het profiel van het team? Het team van die projectminister moet bestaan uit mensen die:

- Bereid zijn 'te sterven' voor het algemeen Surinaams belang. Die zich niet afzetten tegen het buitenland, maar de voorspog die andere landen hebben verinnerlijken binnen Suriname om het land daadwerkelijk een van de rijkste landen ter wereld te maken.
- Bereid zijn gedurende een tweetal maanden een 'commandotraining' te ondergaan in het vak van resultaatgericht projectmanagement.
- Beseffen dat een goede voorbereiding niet het halve, maar het hele werk is. De eerste golfoorlog werd een half jaar voorbereid; daarna liep men in drie dagen de Irakese troepen onder de voet.

- Voor de helft uit mannen en vrouwen bestaat, met een afgewogen etnische diversiteit en diverse disciplines.
- Bereid zijn te werken van 8 tot 5, eventueel ook in weekends. Vakanties en verloven ingetrokken. Alleen geëxcuseerd op de eigen begrafenis.
- Zodanig worden betaald dat ze na werktijd niet hoeven te gaan hosselen om in leven te blijven.